

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

**Frøslev
og Mollerup Sognes
Historie**

Frøslev og Møllerup Sognes Historie

Af

Poul Rasmussen og August F. Schmidt

Nykøbing M.
Georg Nielsens Bogtrykkeri
1955

UDGIVELSEN af »Frøslev og Mollerup Sognes Historie« er bekostet af Ingeniør Anders Vestergaard, Børgense, Søn af Fabrikant Andreas Vestergaard, Frøslev. Det var egentlig ikke Ingeniør Vestergaards Mening, at der skulde udgives en Bog om Frøslev-Mollerup Sogne, men hans Tanke var, at der blot skulde samles historiske Optegnelser, der Tid efter anden kunde suppleres, og som skulde fremlægges i de nye Skolers Læsestuer, tilgængelige for Sognenes Beboere; men en saadan Samling Oplysninger vilde blive udsat for mere Slid og maaske haardhændet Behandling, end den kunde holde til, og den skulde saa ret ofte fornyes. — Det Udvalg, der blev valgt til at forestaa Indsamling af Stoffet, Proprietær V. Dissing, Andrup, Sognefoged E. Blaabjerg, Mollerup, og pensioneret Lærer P. P. Krosgaard, Frøslev, forhandlede med A. Vestergaard, og Resultatet af Forhandlingerne blev da, at Stoffet skulde udgives i Bogform, tilgængeligt for alle interesserede gennem Køb af Bogen. — Det stod Udvalget klart, at en saa omfattende Indsamling af Stof overgik langt det, som Udvalget magtede, og ved Henvendelse om Hjælp mødte vi hos Kulturhistorikeren Aug. F. Schmidt, Brabrand, en Mand, der fra første Færd var interesseret i Arbejdet og paatog sig det.

Naar nu Arbejdet hermed foreligger, skyldes Resultatet i alt væsentligt Aug. F. Schmidt og hans Medhjælper Poul Rasmussen. Vi mener, at de to Mænd har udført et fortjenstfuldt og udmærket Arbejde, og vi mener ikke, at Anders Vestergaard kunde have rejst sin Barndomsby, sit Hjem og sine Forældre et smukkere Minde.

UDVALGET

INDLEDNING *)

FRØSLEV SOGN i Morsø Sønder Herred grænser mod Nord til Morsø Nørre Herred (Erslev og Øster Jølby Sogne, fra hvilke det skilles ved Lyngbro Bæk, samt Dragstrup Sogn i Vest). Mod Syd grænser det til Annekssognet Mollerup samt Vejerslev Sogn. Mod Øst danner det Skel mod Lødderup og Elsø Sogne.

MOLLERUP SOGN omgives af Sognene Frøslev (mod Nord), Ovtrup (mod Vest) og Vejerslev (mod Øst). Sydspidsen berører Redsted Sogns Nordspids.

Frøslev Kirke ligger ca. 8 km VNV for Nykøbing, og Mollerup Kirke har sin Beliggenhed ca. 9 km vest for Nykøbing. Kirkerne er hver især selvejende.

Frøslev Sogn er sammen med Annekset Mollerup een Sognekommune i Thisted Amt. Kommunen har Tingsted i Nykøbing og hører under Retskreds 76 Nykøbing Mors, Politikreds 55, sammesteds; Skattekreds Mors; Vurderingskreds Mors østre; Thisted Amtsstuedistrikt; Morsø Lægekreds; Amtets 3. Folketingskreds; 4. Forligskreds og 5. Udskrivningskreds. Frøslev Sogn hører til 261. og Mollerup Sogn til 262. Lægd. De to Sogne udgør et Pastorat, der hører til Morsø Sønder Herreds Provsti. Frøslev Sogns Areal angaves førhen til 2102 Tønder Land, nu til 1174 Hektar. Mollerup Sogns Udstrækning er 1129 Tdr. Land, i nyt Maal: 631 Hektar.

UNDERGRUND OG JORDOVERFLADE

DE ældste Jordlag, der kendes fra de vestlige Limfjordsegne, bestaar af **Skrivekridt**, det er fra Jordens Middelalder (for ca. 150 Millioner Aar siden). Det fremtræder som en hvid, løs, afsmittende Stenart. Grovere end dette er **Blegekridtet**, der kan studeres i flere Grave paa Midtmors, bl. a. i de store Grave ved **Frøslevvang**. Dette Kridt er lidt sandet at føle paa og stedvis hærnet til en fastere Kalksten. Disse fastere Partier har fra gammel Tid i Folkemunde haft Navnet **Bleger**, og derfra er det gamle Navn **Blegekridt** taget.

Mors har væsentligt faaet sit nuværende landskabelige Præg ved den sidste Istids Virksomhed — for o. 12—15.000 Aar siden.

*) Carlsbergfondet, der understøtter mine Studier, bringes herved en ærbødig Tak (August F. Schmidt).

Den Isstrøm, der har skabt Hovedtrækkene af Øens Landskabsformer, er kommet nordfra. Efterhaanden som Isen smeltede bort herfra, lagdes den nuværende Landoverflade blot og viste sig som et nøgent, mer eller mindre bakket Jordsmon, dannet af det forskelligartede Jordmateriale og Sten, som Isen havde efterladt. I Aartusinderne efter Istiden har Vejr og Vind udmodelleret Landskabet, nogle Steder udjævnet det, andre Steder udgravet Slugter i de højere liggende Bakkeskraaninger. Siden Stenalderen (8000—2000 f. Kr. F.) har Mors hævet sig 3—4 m, og denne Hævning har ændret betydeligt ved Øens Omrids. Men stadig arbejder geologiske Kræfter. Bølger brydes mod Kysterne og holder Klinterne stejle og rene, saa deres Indre lægges blot for vort Øje, og Strømmen fører Materiale bort og lægger Land til i andre Egne. Udviklingen fortsættes, og Øen vil stadig forny sig¹).

Det Omraade af det indre Mors, hvor Frøslev og Mollerup Sogne findes, er mod Syd temmeligt højtliggende. Højeste Punkt er her (i Mollerup S.) 55 m, det findes i Omraadets mest bakkede Jorder (mod Syd). Tæt Vest for Mollerup Kirke er vi 43 m oppe. Højeste Punkt i Frøslev Sogn er nær Vestsiden af Vejen fra Frøslevvang til Vils. Her er Højden over Havspejlet 40 m. Sydvest for Frøslev er et Højdepunkt paa 29 m. I Hovedsognet er Jorderne som Helhed godt muldede med Istidsler, Sand og Kalk i Underlaget. I Mollerup Sogn er Jorderne mod Nord af samme gode Beskaffenhed som i Frøslev Sogn, men ved Mollerup By indtræder en Forandring i Boniteten. Her begynder et større Omraade af Øens Indre, hvor Jorderne er lette og sandmuldede. Jordbunden her benævnes Bakkesand (Diluvial- og Morænesand), og vi naar her til nogle af de største Højder i Sønder Herred. Forskellen paa Frugtbarheden i vore to Sogne erfarer man noget om, naar man faar at vide, at i Frøslev Sogn gaar der i Gennemsnit fra 7 til 7,4 ha til en Tønde Hartkorn, medens der i Mollerup Sogn skal fra 13 til 13,9 ha til en Tønde Hartkorn. I sidstnævnte Sogn var der i 1920: 32 ha tilbage af de gamle udyrkede Heder og Lyngbakker. Der findes ikke Tørvemoser i Mollerup Sogn, men nok i Frøslev Sogn, hvor der i 1919 var 24 ha Mose. Mosearealerne her er Lavmose. De skilles af Lyngbro Bæk fra Lavmoserne i Erslev, Øster Jølby og Dragstrup Sogne. De 4 Sognes Mosearealer udgør ialt 152 ha, af hvilke Frøslev Sogn har Mindsteparten. De fleste Lavmoser i Danmark er i Tidens Løb blevet afvandede, derved forsvinder Stargræs og Siv, som erstattes af Græs og andre Engplanter. Mosen er blevet til Eng. Denne Udvikling har ligeledes fundet Sted langs Bredderne af Lyngbro Bæk, hvor den græsdækkede Moses Tørvedybde i Gennemsnit kun er paa 0,5 og 0,4 m og med henholdsvis 10 og 15 % Askeindhold i Middel, altsaa ikke god Tørvejord til Brændsel²). Og dog har de Tørv, som har kunnet graves her, gennem Tiderne — sammen med Mollerup Sogns Lyng —

ydet det afgørende Bidrag til Sognenes Brændselsforsyning. Frøslevgaard har altid kunnet levere et stort Tørvekontingent fra sit Mose-tilliggende. I 1842 oplyser saaledes C. Diørup i »Thisted Amt«, at »til Frøslevgaard haves Overflødighed af Mose-tørv. Den øvrige Del af Sognet er rundeligen forsynet med Mose-tørv, men har lidet Fladtørv og intet Lyng. Mollerup Sogn har lidet Mose-tørv, men overflødig Hede til Lyngslet og Fladtørvgravning.« Saa sent som o. 1910 solgtes der fra Frøslevgaard ca. 60.000 Tørv. Om Dalgaard i Frøslev Sogn oplyses 1913, at dens Mose paa 5 Tdr. Land indeholder rigelig Tørveskær. Men den 9. Maj 1916 kunde Sogneraadet paa Forespørgsel oplyse, at der ikke fandtes Tørvejord af Betydning i Kommunen. Nu efter to store Kriges Afslutning kan det vist roligt siges, at der ikke kan hentes flere Tørv fra Moserne i Frøslev Sogn.

Dette Sogns Nord- og Vestgrænse markeres af Vandløb samt lave og fugtige Jorder med Eng. 1919 var der i Sognet 3 ha Vandareal.

Noter

¹⁾ Helge Gry: Mors og Sallings geologiske Udvikling (Turistforeningens Aar-bog 1944, 161—178). — ²⁾ Fridlev Thøgersen: Danmarks Moser (1942), 91. August F. Schmidt: Moser og Tørv (1948), 7 ff. Traps Danmark, 4. Udgave, Bd. V (1924) 440—443.

OLDTIDSMINDER

DER kendes fra Mors Vidnesbyrd om Menneskers Færden her tilbage til den ældre Stenalder. De ældste Morsingboer, som levede paa Øen for over 5000 Aar siden, har haft en Tilværelse, der paa mange Punkter lignede Eskimoernes, Ildlændernes og Australiernes. I hine fjerne Tider, før o. 3500 f. Kr. F. har der næppe boet hundrede Mennesker paa Mors. — Ser man nærmere paa Oldtidshøjenes Fordeling paa Øen, viser det sig, at de højtliggende Partier er blevet tidligst og tættest bebyggede. Saaledes findes der særlig mange Gravhøje inde i Landet mellem Vejerslev, Rakkeby, Ovtrup og Mollerup. Her har Befolkningen i Stenalderen haft nogenlunde Betingelser for at kunne komme i Kontakt med Jorden, der her ikke var tung og vanskelig at bryde op med primitive Redskaber. Beboerne af Mors har, navnlig i den yngre Stenalder, ned til o. 1500 f. Kr. F., været omstrejfende Hyrdefolk, mere Kvægavlere end Agerdyrkere. De har holdt til paa det sandede, mere aabne, parkagtigt bevoksede Terræn. Senere, i Bronzealderen (1500—400 f. Kr. F.), fortsattes med Indtagelsen af Land, og det er muligt for Arkæologerne at paavise Bebyggelsens Udbredelse, at vise, hvorledes Vejene har slynget sig frem over Øen. — Vore Landsbynavne staar i visse Tilfælde i et bestemt Forhold til Oldtidsfundene. De ældste Stednavnetyper findes ofte, hvor der er mange Oldtidsfund. Ingen af Morslands Stednavne synes at gaa tilbage til den anden Side 200 f. Kr. F.¹⁾

Vender vi os nu til vort her udvalgte Landomraade, viser det sig, at der fra Frøslev Sogn findes oplysninger om 23 Gravhøje og Bosteder, medens der fra Mollerup Sogn er Kendskab til 31 Oldtidshøje og Bosteder.

I Frøslev Sogn er de fleste Gravhøje fra Egnen Nordøst for Mollerup og ned forbi Frøslevvang og Andrup. Endvidere har der Vest for Frøslev ligget nogle Høje. Ved Vestergaard ligger saaledes 4 Høje nær sammen. De kendes under Navnet *F i r h ø j e n e*. De er alle fra Sten- og Bronzealder (o. 5000—400 f. Kr. F.). Dette gælder ogsaa for Mollerup Sogns Oldtidshøje, hvoraf de fleste ligger i Sognets sydlige Parti, der hører til det paa Oldtidsminder saa rige Midtomraade af Øen. De ældste Oplysninger, der findes optegnet om Oldtidshøje fra Frøslev og Mollerup Sogne, er meddelt 1638 af Stedets Præst Jens Nielsen til Oldgranskeren Ole Worm.²⁾ For Frøslev Sogns Vedkommende lyder Præstens Indberetning (i moderniseret Retskrivning) saaledes:

»Paa Frøseff Indmark findes efterskrevne Høje og Dale: 1. Udi Sonden fra Byen ligger en stor Høj og 2 smaa der hos, som kaldes Stahøje, og lidet derfra i Sonden er og tvende, som kaldes Pengshøje, der hos er straks en Dal, som kaldes Tochesdall. 2. Udi Vesten og Sydvest fra Byen er en liden Høj ved Navn Skiffhøj og straks Vesten en, som kaldes Brunhøj, nok 4 derhos, som kaldes Firhøje; paa Gaden Østen til Byen er en Dal, kaldes Dybdall. Paa Frøseff Udmark i Sydøst og Østen fra Byen ligger 1) tuende Høj(e), som kaldes Slumshøj, der Sonden fra en, kaldes Tornhøj, nok derfra i Vesten en, som kaldes Pianckhøj. Paa Andrup Indmark, som og er til Frøseff Kirke, Sonden fra Byen findes en Høj, som kaldes Bundhøj.« Som man vil have set, indeholder den gamle Indberetning gode Oplysninger om Højenes Navne og Beliggenhed. Flere af Højnavnene fra 1638 eksisterer endnu, som man vil se af den følgende Fortegnelse over Oldtidsminder i Sognet. Fortegnelsen er venligst tilsendt fra Nationalmuseet 4/3 1954³⁾.

Paa Matrikel-Nummer 5 a findes en *sløjfet Høj*. Der ses endnu en svag Højning, hvoraf en Mængde Sten er gravet ud. Ifølge en ældre Beretning er her fundet en stenbygget Grav uden Overligger og indeholdende et Lerkar. Paa samme Matr.-Nr. har været en *Høj*, nu sløjfet, Nord for Frøslevgaards Kridtgrav. Heri er i en stensat Grav fundet et Bronzesværd. I Højen fandtes ogsaa et Flintblad. Endvidere omtales paa samme Omraade i en ældre Beretning en nedpløjet *Høj*, $\frac{3}{4}$ m høj.

Paa Matr.-Nr. 6 a fandtes de følgende fem Oldtidsminder: 1) Nedpløjet *Høj*, $\frac{1}{2}$ m høj. 2) Lille overpløjet *Høj*, mindre end $\frac{1}{2}$ m høj. Ifølge en ældre Beretning er heri fundet en Urne med brændte Ben og en Bronzekniv. 3) Nedpløjet *Høj*, $\frac{3}{4}$ m høj. Ifølge den ældre Beretning (i Nationalmuseet) er heri fundet en Bronze-Haandledsring,

indsendt til Nationalmuseet, og en Stenhammer. 4) Nedpløjet Høj, $\frac{3}{4}$ m høj. Ifølge den ældre Beretning fandtes i Højens sydvestlige Side et lille stenbygget Gravkammer, 3 Fod langt, 2 Fod bredt. I Højen fandtes en Stenhammer. 5) Nedpløjet Høj, $\frac{1}{2}$ m høj. — Højene Nr. 2—5 er de tidligere omtalte Firhøje, allerede benævnt saaledes Aar 1638. I 1856 indsendte Niels Dam i Frøslev 12 Brudstykker af Bronzeringe, fundne i Firhøje. De blev tilbagesendte, da de var beskadigede.

Sløjfet Høj (Mtr. Nr. 7 a). Højning paa $\frac{1}{2}$ m. Nedpløjet Høj (Mtr. Nr. 7 b), $\frac{1}{2}$ m høj. Der har engang været gravet i den. — Sløjfet Høj (Mtr. Nr. 8 a), en ganske ringe Højning ses endnu. Der er taget en stensat Grav op for 5—6 Aar siden, men der fandtes ikke Oldsager. — Paa Mtr. Nr. 10 c har været en stor Høj, der i 1949 var helt overpløjet. Tidligere var den overpløjede Rest omtrent 1 m høj, 27 m i Tværmaal. Da Højen i 1887 blev udgravet, fandtes en stensat Grav med 3 Flintblade, det største 14 Tommer langt; endvidere en stor Ravperle og to Pilespidser. Oldsagerne erhvervedes af Hofjægermester C. Steensen-Leth til Højris (Brev til Nationalmuseet fra Læge Jahn i Vils). Rundt om Centralgraven fandtes flere smaa stensatte Kamre med brændte Ben. — Paa samme Areal fandtes for nogle Aar siden ved Kridtgravning en lille stensat Grav med en kløvet Sten til Overligger. Den laa i ca. $\frac{1}{2}$ Alens Dybde under flad Mark. — Den ældre Beretnings Høj »G« paa Mtr.-Nr. 2 ak huskes ikke mere. Stedet er nu en Kridtgrav. Der vides ikke at være fundet noget her ved Brydningen.

Staghøj eller Starhøj (1638 Stahøje) er en sløjfet Høj i det nordvestlige Hjørne af Staghøjgaards Have (Mtr.-Nr. 11 s). En Højning paa $\frac{1}{2}$ m ses.

Om Staghøj nær ved Staghøjgaard mellem Frøslev og Møllerup fortalte Sagnet (1889), at der i den boede en Kæmpe. Samtidig boede en Kæmpe i Brunbakke (1638 Brunhøy). De havde hver en Hest, som de om Aftenen vandede ved Stenbro mellem Frøslev og Møllerup. De havde en god Ager lang hver dertil, den ene kom fra Syd, den anden fra Øst, og saaledes kunde de træffe at komme til Vædestedet paa een gang. En Aften blev det galt fat med dem, og de kom op at slaas saa myrderlig, hvorpaa Enden blev, at han fra Brunbakke slog ham fra Staghøj ihjel. »Saa varede det ikke længe efter, før Højen begyndte at svinde. Folk saa det nok, men vi véd ogsaa nok, at man paa den Tid ikke var meget modig ved at komme til saadanne Steder, hvor man vidste, at der boede underjordiske Folk.

Det varede længe, inden man tog Mod til sig og undersøgte Højen, som nu næsten var jævnet med Jordens Overflade. Men da man grov ned, fandt man ikke andet end nogle Sten. Da Højen var blevet lavet, havde man kastet Jorden bort et Stykke, ligesom naar man laver en Kælder, saa vid og saa dyb, som man vilde have Beboelsen, og der-

paa havde man sat Væggen med Kampesten og lavet en Hvælving foroven samt tættet den med Kvas og Smaasten, saa den kunde holde Jorden ude. Derefter havde man kastet nogen Jord oven paa, men nu, da Manden var død og Højen forladt af Familien, sank Højen sammen af sig selv.«⁴⁾

Om Brunbakke kendes endvidere et Nutidssagn, fortalt 1889 af Konsul A. H. Schade, Nykøbing, hvori det berettes, at »Højen for et halvt Hundrede Aar siden« var beboet af Dværg, som rigtig havde deres Spil der. Ofte saa man Ildflammer stige op af Højen og flyve i Retning langs med Vejen til et Hus, der laa i Nærheden. Manden, som boede der, troede, at det var Bjærgmanden, som kom i denne Skikkelse, og var bange for, at han vilde gøre ham ondt, da han havde taget noget Sand af den ene Side og maaske da var kommet Bjærgfolkene for nær. Man havde ogsaa undertiden hørt nogen smede derinde. Tit hørte man om Natten en Rytter komme ridende igennem en Gaard, som ligger ved Højen, og hen til en Vældkilde, hvor han vandede sin Hest, og derpaa atter vendte tilbage. Fra Hestens Hov fløj Gnister. Man var saa vant til dette Ridt, at man aldrig brød sig om det, og tit laa Folkene og hørte paa Hestetrampen.«⁵⁾

Paa Mtr.-Nr. 11 s har været endnu en Høj. Den er sløjftet, men en svag Højning ses.

Paa Mtr.-Nr. 14 a findes to nedpløjede Høje; den ene under 1/2 m høj, den anden 1/2 m høj.

Fra Andrup forefindes i Nationalmuseet Oplysninger om 6 Høje og Fund.

Paa Mtr.-Nr. 1 g blev i 1929 i en overpløjet Høj undersøgt en Dobbelgrav fra yngre Bronzealder.

Slumshøj (1638 Slumshøj), Mtr.-Nr. 3 a. Der er taget en Kreds af Sten derfra. Der ses nu kun en svag Højning.

Bundhøj (1638 Bundhøj), Mtr.-Nr. 3 a, Syd for Andrup. Der er gravet Sten op og fundet en Flintdolk m. m. 1/2 m Højning ses endnu.

Bondehøjgaard har Navn efter Oldtidshøjen.

Dorris, Navn paa en rund Banke ved Kanten af Kæret. Maaske Toppen af en nu nedpløjet Gravhøj. Ligger paa Matr.-Nr. 3 e.

Sløjftet Høj (Mtr.-Nr. 3 g) ses endnu som en 3/4 m høj Højning. Heri er fundet Bronzesegl, Hvæssesten og Jernspænde. 60-7— Skridt fra Højen fandtes Brudstykker af Jernsværd i stensat Grav under en Stenlægning sammen med brændte Ben.

Endvidere nævnes (under Frøslev S.) et stort Depotfund fra Dolktid med 22 Genstande. I Privateje.

*

Fra Møllerup Sogn er ligeledes en fortrinlig Præsteindberetning fra 1638. Heri hedder det:

»Paa Mollerup Mark, som er Annexen, findes efterskrevne Høje: 1) Paa Indmarken Vesten for Byen en Høj, som kaldes Kieldhøj, nok en, som kaldes Tinghøj, 2) Norden for Byen ligger en Berg, kaldes Votberg og der paa en liden Høj, kaldes Votberge Høj, 3) Sønden fra Byen op i Heden og Udmark ligger en Høj, som kaldes Soffhøj, der straks Sønden til, den store Tinghøj, som Dom og Ret holdes. Sønden og Vesten om forskrevne Høj ligger en Dal, kaldes Tingdall. Derfra i Vesten ligger nogle Høje, som kaldes Foldstedhøj, der Nør fra mod Byen ligger en Høj, som kaldes Printzhøj, nok der straks Norden for en, som kaldes Storhøj. Ellers er der ingen Enstigmaarde i forskrevne Sogn, eller noget andet synderligt at optegne.«

Der er i Nationalmuseet flere Oplysninger fra Mollerup Sogn end fra Hovedsognet Frøslev. Saaledes ligger Dele af Mollerup By paa en Oldtidsboplads, idet Mollerup Mølle, Brugsforening og Bageri tildels er opført paa en saadan Plads (Mtr.-Nr. 6 q, r). Der er paa den fundet Lerkarskaar, Stenlægninger og Ildsteder med rød Aske, meddelte Pastor P. J. Munch, Frøslev, i August 1903 til Nationalmuseet.

Paa Mtr.-Nr. 1 findes en sløjfet Høj, svag Højning, nu Granplantage. — Mtr.-Nr. 1 b har Rest af en anselig Høj, 2 m høj, 11 m Ø-V, 15 m N-S. Store Afgravninger. Den sydvestlige Del helt sløjfet. Lynggroet og beplantet med Fyr i en Plantage. I Højen blev i 1864 fundet en Guldring. Finderen Kr. Høllelig lod sin Nabo Poul Sandgaard sælge Guldet til Købmand Schade i Nykøbing. Guldsagerne fandtes i den nordvestlige Side af Højen, som man var ved at køre Jord bort fra. Guldringen findes nu i Nationalmuseet Nr. 21440.

Sløjfet Høj (Mtr.-Nr. 1 b). Svag Højning ses.

Sløjfet Høj (Mtr.-Nr. 1 b). Svag Højning ses. De sidstnævnte tre Høje ligger paa samme Banke, tæt samlet. Mtr.-Nr. 1 b har endvidere en udgravet og sløjfet Høj paa den nordlige Ende af en Banke, der strækker sig NNV-SSØ.

Mtr.-Nr. 2 har en lille, udgravet Høj, $\frac{3}{4}$ m høj, 9 m i Tværmaal. Toppen er bortgravet. Lynggroet Hede. 1949: overpløjet. — Paa samme Mtr.-Nr. er en udgravet og ødelagt Høj, $1\frac{1}{2}$ m høj, 14 m Ø-V, 15 m N-S. Toppen bortgravet, og en 2 m bred Grøft er ført ind fra Østsiden til over Midten af Højen. Lynggroet i Hede. 1949: overpløjet.

Mtr.-Nr. 2. Fredlyst Høj, $2\frac{1}{2}$ m høj, 19 m Ø-V, 20 m N-S. I den vestlige Ende af Toppen en $\frac{3}{4}$ m dyb Nedgravning med Gennembrud mod Vest. Mindre Afgravning af Nordsiden, nær Toppen. Afgravning langs Østfoden. Mindre Nedgravning ved Nordvestfoden. Alle disse Beskadigelser er gamle. Højen, der er lynggroet i Hede, har Fredningssten paa Toppen. Den er den eneste Høj af en Gruppe paa 4 Høje, der kaldtes Foldsted Høje (1638 Foldsted-

høj). Disse Høje har ligget henholdsvis paa Mtr.-Nr. 1 (een Høj) og paa Mtr.-Nr. 2 (tre Høje). — I denne Forbindelse bør det nævnes, at paa Mtr.-Nr. 2 er en firkantet Plads indhegnet med et lavt Dige, ca. $\frac{1}{2}$ m højt og 3 m bredt. Norddiget er 27 m langt, Østdiget 28 m, Syddiget 25 m, Vestdiget 29 m. En lille udgravet Høj paa Mtr.-Nr. 2, $\frac{3}{4}$ m høj, 9 m i Tværmaal, i 1949 overpløjet, berører Vestdiget udvendigt, lidt Nord fra Midten. I Østdiget er en 3 m Sænkning, lidt Nord fra Midten. Pladsen var lynggroet i Hede og i 1949 overpløjet og helt forsvundet. Stedet tør maaske antages at være en gammel Faarefold og kan muligvis have givet Anledning til Navnet Foldsted (1638 Foldstedhøj). Der synes ikke at være nogen Tradition om Indhegningen.⁶⁾

Paa Mtr.-Nr. 2 e findes en sløjfet Høj paa den sydlige Ende af samme Banke, hvor Højene Mtr.-Nr. 1 b findes. En svag Højning ses. Den aflange Banke, hvorpaa denne og de tidligere omtalte Høje findes, er 60 Skridt lang, 16—19 m bred, $1\frac{1}{2}$ —2 m høj og kaldes Gammelting (jfr. 1638: »den store Tinghøj«). Ifølge Traditionen er her begravet Lig af henrettede Mennesker. Pastor Carl A. E. Jansen, Præst i Dragstrup-Skallerup 1853—60, skal have gravet i »Gammelting« og fundet Hovedskaller her. Vest for Gammelting paa Mtr.-Nr. 2 e har der været en firkantet brolagt Plads, hvor der ifølge Sagnet blev holdt Ting. Stenbroen er nu brudt op. Der skal have været to Lag Sten med et Lag fint Grus imellem.

Mtr.-Nr. 2 f: Nedpløjet Høj, $\frac{3}{4}$ m høj. Der er her pløjet Sten op. — Mtr.-Nr. 2 f. Svag Højning Sydvest for ovennævnte Høj. Vistnok efter en sløjfet Høj. De to Høje kaldes af C. Engelhardt i Indberetning fra 1873 og paa Generalstabens Maalebordsblad: Tinghøje (1638 Tinghøj paa Indmarken Vesten for Byen).

Mtr.-Nr. 3: Udpløjet Høj. Højning paa knap $\frac{1}{2}$ m. Hovedstore Sten opløjes. — Mtr.-Nr. 3: Lav Højning efter bortpløjet Høj. — Mtr.-Nr. 3: Lav Højning efter bortpløjet Høj. — Mtr.-Nr. 3 c: Sløjfet Høj. Endnu en Højning paa $\frac{1}{2}$ m. — Mtr.-Nr. 3 c. Paa dette Sted skal have ligget en Høj: Kjeldhøj (1638: Kieldhøj Vesten for Byen). Stedet er en Bakketop, men Højen er forsvundet og huskes ikke mere. — Mtr.-Nr. 3 c: Høj i tæt Plantage af Gran og Fyr. Højde lidt over 1 m. Tværmaal 20 m. Begrænset i Syd og Vest af et Skeldige, der gaar over Højfoden, der er bortpløjet i Syd. Har været betydelig højere; der er for nogle Aar siden gravet i den og fundet Sten, men ingen Oldsager. Ved Besigtigelsen 1949 var Højen overpløjet, Fodkredsen synlig i Vest og Syd.

Mtr.-Nr. 4 d: Sløjfet Høj, nu Sandgrav. Endvidere paa samme Mtr.-Nr.: Lav Højning paa Toppen af en Bakke. Der huskes ingen Høj. — Sløjfet Høj. Der ses en svag Højning paa Toppen af en Banke, hvori der graves Grus. Der huskes ingen Gravhøj.

Mtr.-Nr. 5: Udpløjet Høj, knap $\frac{1}{2}$ m høj. Udgravet for adskil-

lige Aar siden. Der fandtes et *Gravkammer*, men ingen *Oldsager*. I C. Engelhardts Indberetning fra 1873 benævnes Højen: *Edelsbakke*.

Mtr.-Nr. 7: *Sløjfet Høj*. Endnu en Højning paa $\frac{1}{2}$ m, beplantet med Fyr. 1949 meddeles, at Højen er overpløjet. — Samme Mtr.-Nr.: Udgravet og *sløjfet Høj*. Der ses nu kun nogle uregelmæssige Højninger. Stedet er i vore Dage Fyrreplantage. Menes at være identisk med *Storhøj* (1638 *Storhøy*) Nord for Mollerup, hvor Mads Christensen Skriver 1858 fandt nogle Bronzesager i en Urne, nu i Nationalmuseet (Nr. 19459-61). I 1949 var Stedet overpløjet. — Mtr.-Nr. 7 f: *Udpløjet Høj*, mindre end $\frac{1}{2}$ m høj. Der er gravet efter Sand, og derved er for nogle Aar siden fundet 3 Urner med brændte Ben i en Stensætning. — Mtr.-Nr. 7 f: *Lav Højning* Øst for forannævnte Høj. Her er ved Grusgravningsstedet en *Stenlægning* med Aske og Spor af Kul.

Mtr.-Nr. 12 b: Højning eller *sløjfet Høj* paa Toppen af en Banke. Der graves Grus her.

Mtr.-Nr. 15 b: *Sløjfet Høj*. En svag Højning ses. Her skal for mange Aar siden være fundet Bronzesager og Guld. — Mtr.-Nr. 15 b: Rest af en meget anselig Høj, *Prinsehøj* (1638 *Printzhøy*, »Nør fra mod Byen«), $1\frac{1}{2}$ à 2 m høj, 25 m Ø-V, 20 m NS. Toppen er stærkt afgravet. Højen har været overpløjet, men ligger nu med Græs og Lyng i Ager. En tidligere Ejer har gravet stærkt i Højen, men skal ikke have fundet noget. *Prinshøj*, der ligger paa Toppen af en Banke, skal have indeholdt et stensat Kammer, der er blevet taget op. 1949 meddeles om Højen: helt udjævnet. — Om dette Oldtidsminde i Heden Syd for Mollerup fortalte A. H. Schade i 1889, at her havde for længere Tid tilbage været noget sært Skidteri. »Langt borte kunde man mangan Gang se den belagt med Linned, men naar man kom nærmere, var det borte.« Mads Skriver fortalte om *Prinshøj*, der er en *Gravhøj*, at der i gamle Dage stod et Lys og brændte i Siden af Højen. Man tænkte sig derfor, at her var kostbare Sager gemt. Et Par Mand blev da enige om at hjælpe hinanden med at søge. En bestemt Nat i Ugen, mens Maanen var i Næ, blev udvalgt til Arbejdet, og endelig var man kommen saa vidt, at man kom til en Kedel, der var dygtig tung. Men som de var i Færd med at trække den op, blev det lyst, og det saa ud, som Mollerup stod i lys Lue, hvorved de blev saa forskrækkede, at de skreg: »Mollerup brænder!« Nu var det hele med det samme forbi, og Kedlen sank ned, mens Mændene fik travlt med at komme hjem til deres brændende Huse. Men glade blev de, da de saa, at der alligevel ikke var Ildløs. Kedlen er ikke senere funden og maa være der endnu.¹⁾

Noter

¹⁾ Poul Simonsen: *Fra Morsøs Oldtid* (Morsø Folkeblad 24/2, 26/2, 27/2 1943). August F. Schmidt: *Fra Morslands Oldtid* (Morsø Folkeblad 5/11 1951). — ²⁾

Indberetningen er udgivet af Hans Knudsen i Samlinger til jydsk Historie og Topografi 4. R. I (1911—14), 131—32. — ³) Jfr. Mads Hansens Artikel: Oldtidsminder paa Mors (Morsø Folkeblad 24/12 1948), er udarbejdet paa Grundlag af Nationalmuseets Materiale. — ⁴) Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III (1895), Nr. 92. — ⁵) Smsts. I (1892), Nr. 610. — ⁶) Hermed kan sammenlignes, at i 1842 nævnes, at Frøslevgaard havde et I n d e l u k k e i Udmarken paa nogle Tønder Land. Herind dreves Studene, i Stedet for at tage dem i Hus eller i Fold (C. Diørup: Thisted Amt, 1842, 306). — ⁷) Tang Kristensen: Danske Sagn I, Nr. 667, 1196. Aug. F. S.: Morsingboer i gamle Dage III (1936), 9.

LANDSBYNAVNE

PAA Mors findes der otte Landsbynavne med Endelsen -lev. Af disse er de seks Sogne navne, og de syv har et paafaldende ensartet Præg, idet Forleddet i dem alle ender paa -r(s) i Ejerslev, Erslev, Fjallerslev, Ljørslev, Sejerslev, Sillerslev og Vejerslev. Det er Sammensætninger med Personnavne paa -haria og lignende gamle Endelser.

Det ottende, F r ø s l e v (1416 Frösleff), er blevet tolket af Gudenavnet Frøy, paa Gammeldansk Frø, men det indeholder snarere et Fællesnavn med Betydningen »Fyrste«, »Herre« el. lgn., en Betydning, der ligger til Grund for Gudenavnet. Fællesnavnet er bevaret i Gotisk frauja, »Herre«. Man synes her at kunne skimte Omridsene af et Folkevandringstids-Samfund med en mægtig Høvding eller Smaakonge bosat i det centralt beliggende Frøslev, der var omgivet af andre Høvdingesæder, beboet af højættede Mænd, om end de ikke i Magt og Rigdom kunde maale sig med Fyrsten i Frøslev, der ikke havde ret langt ned til den hedenske Oldtidshelligdom i Egnen ved Sindbjerg. Levnavnene paa Mors, der har et gammelt Præg, maa tilhøre en central Bosættelse paa Øen i det 4.—5. Aarhundrede e. Kr. F. Endelsen -lev maa antages at betyde: »Efterladenskab, Arvegods«. Et Lev er formodentlig ikke en Jordejendom, som en Mand har efterladt sig som Arv, men den Ejendom, som en Mand disponerer over, og som han kan lade gaa i Arv til sine Efterkommere¹).

*

A n d r u p (1441 Andropp) og M o l l e r u p (1392 Myelthrup, 1453 Mollerup) er Stednavne fra Vikingetiden (efter o. Aar 800) eller fra den ældre Middelalder (900—1100), og de er muligvis grundlagt af Folk, der er udgaet fra den gamle By Frøslev, hvor man maaske i hin Tid har syntes, der var Beboere nok. Unge energiske Folk kan det have været, der har anlagt de to Byer med Endelsen -r u p, oprindelig Torp, der betyder »Gaard, Udflytterby«. — Forleddet i Andrup er Mandsnavnet gammeldansk A n u n d. I Mollerup er Forleddet Ordet M u l d, jysk Mold. Her er det altsaa et Fællesnavn, der er blevet benyttet, da denne Udflytterby i Heden skulde have en fast Betegnelse. Grundlæggelsen af nye Landsbyer paa Mors maa i det væsentlige være afsluttet o. Aar 1200. Fra den yngre Middelalder

MARKNAVNE

OM det gamle Landbrug og Jordbundens Beskaffenhed i Frøslev og Mollerup Sogne i ældre Tider faar man en Del at vide ved at betragte alle gamle **M a r k n a v n e**, der bl. a. er overleveret os i Markbøgerne fra 1683 (i Rigsarkivet i København). De belærer os om, at Eng og Hede og sure, vandede Markstrækninger i udstrakt Grad prægede Sogdenes Vange, hvorpaa en mangeartet Flora mødte Øjet. Naar der i Landsbyfællesskabets Tider var Navne paa hvert Areal i Vangene, var praktiske Overvejelser Aarsag hertil, idet man altid inden for Bymændenes Kreds (paa Herregaardene: Godsejerne og Ridefogederne) var klar over, hvilken Del af Vangen, det var, der var Tale om, hvis man kunde angive dens Benævnelse. Da Stednavnene ude paa Landsbyernes eller Herregaardens Marker havde et **p r a k t i s k** Formaal, tør man tro, at mange af dem er lige saa gamle som Landsbyfællesskabet, fra Middelalderen, ja, nogle er sagtens ældre, vel lige saa høje af Alder som Opdyrkingen, mens andre er langt yngre. Mange af Navnene er ganske ligetil og nok kun faa Aarhundreder gamle, medens andre er dunkle og trodser næsten ethvert Tolkningsforsøg. Efter Markfællesskabets Ophævelse og Udskiftningen (i Mollerup 1790, Frøslev 1793) begyndte Marknavnene at gaa i Glemme, idet deres Nyttighed, som Tiden gik, blev mindre og mindre. Paa den enkelte Gaards Mark var en gennemført Navngivning og Bibeholdelsen af en saadan ikke nødvendig. De gamle Navne gled ud af Brug og dermed ud af Erindringen, og kun faa Navne er kommet til i det 19. Aarhundrede. Hovedparten af det rigelige Marknavnestof er nu glemt; kun faa Navne fra gammel Tid kendes endnu i Brug. Alle Navne vil belære os om, at hver Plet havde Stemme paa de gamle Landsbyvange, og tit er det en interessant Tale, Marknavnene fører. De leder vore Tanker tilbage til Forhold, som vi kun udfra en særlig Viden og ved Fantasiens Hjælp kan gøre os noget Begreb om.

De ældst optegnede Naturnavne i Frøslev og Mollerup Sogne er fra saa tidlig en Tid som 1638, i Præsteindberetningen til Ole Worm. Det er næsten kun Navne paa **O l d t i d s h ø j e**, vi finder der, men de allerfleste af disse Højnavne kendes endnu i Folkeoverleveringen, hvilket er et godt Vidnesbyrd om saadanne Navnes gamle Oprindelse. I 1638 har Højbetegnelserne sikkert haft en betydelig Alder. I det følgende vil blive anført Navne fra 1638, fra Markbogen 1683 og fra Frøslev Sogns Udskiftningsprotokol 1793 samt fra Nutidens Sogneraadsprotokoller og mundtlig Overlevering.

Fra Frøslev Sogn er Navnene **F i r h ø j e** og **T o r n h ø j** (Tjørnehøj) ikke optegnet senere end 1638.

Paa **F r ø s l e v g a a r d s** Mark var i 1683 disse Navne: **K i e l d T o f f t** (Kildetoft). **K i e r c h e T o f f t**. 1793: **K i e r k e g a a r d s**

Tofft. Øster Tofft. Sølv Tofft. Maaske Sølv eller et Til-lægsord, svarende til Oldnordisk saalr »bleg«. Navnet kunde da hen-tyde til Bevoksningens Farve.

Norden Gaarden. Vesten Dammen. Vester Hafue (Vester Have). Skyldborg. Forleddet er vel Skjold, bruges om Steder, der ligger frit og højt; forekommer ofte som Navn paa Bakker. Herbers Hollem, Herbergsholm. Er vel et Omraade, hvor man tog Ophold med Kreaturerne, eller hvor Byhyrden kunde have en beskeden Bolig. Sø Agger (Søager). Pianck Høy Vaang. I 1638 var Pianckhøj Navn paa en Oldtidshøj. Der er maaske flere Tolkningsmuligheder. Pjank kan betyde: daarlig Brændevin. Paa Højen kan Hovfolkene have holdt Pjank og Kommers.. — Vester Vang. Needer Vaang. Meell Vaang (Mellemvang). Slum Høy Vaang. 1638: Slumshøy, Oldtidshøj. 1793: Slomshøyvang. Slum betyder Søvn, og hvis det er denne Betydning, Navnets Forled har, er det muligvis benyttet, fordi Hovfolkene her kunde faa en Middagsslummer. Huerreld Kier (Hvirlkær). Plantenavnet Hvirl »*Funcus squarrosus*«.

Frøslev By 1683: En Tofft norden Prestegaarden. Fraa Kiercken og op dee Aggere. En Tofft S. preste-gaarden. Salkier Fald. 1793: Sonden Sauskiær. I Nutiden har Sakkærgaard Navn efter Lavningen Sakkær, der findes paa Gaardens Mark. Maaske af Navneordet Saks »Saks til Dyrefangst«. Kragagg Fald. Ved Krogagerfald. Fald er en gammel Betegnelse paa en Hovedinddeling af Agrene. Nest Syn-den til Maygaarden. Forleddet i Maygaarden er Made: Eng. En Gaard hedder i Nutiden Majgaard. — Løfs Gaard, Løfs-gaard (øde). Forleddet er vel Lev: Brød. Eller Leve: Efterladenskab, Arvegods.

Toffter. — Mellumb Brøed Ed Fald (Melleibrødfald). Brødjord var Agre, der, efter at have hvilet nogle Aar, blev opbrudt til Sæd.

Hafre Land (Havreland). Cosle Land. Kosle Land. Vel Korsledland. Jfr. 1793: Vester Korsvang. — Ofuer Hollem (Overholm). — Needer Slei Fald. Slej: Fordybning, lille Hulning i Marken. — Skyf Høy Fald. 1638: Skiffhøy Syd-vest for Byen. Forleddet betyder enten Skib eller Skive: kløvet Høj. — Truds Hafue og Jepes Have. 1793: Trindhøve, Jepeshøve. 1683 forekommer ogsaa Navnet Trud-Hollem. Maaske vi her har det gammeldanske Mandsnavn Thrugot. Trindhøve betyder »den runde Have«. — Fætraa Brød Jord. 1793: Fætraad. Drivvej, hvor Fæet træder. — Daligaards March. 1793: Dalgaard. Stadig benyttet som Gaardnavn. — Tocker Hollems Fald. 1638 nævnes Tockerdall Syd for Frøslev. 1793: Tockedahol og Tockholm. Forleddet er Thokke, »Skøn,

Godtbefindende«. Man kan hermed sammenligne Ord som Tokkeskifte »Skifte efter Overenskomst«, og Tokkejord »ikke opmaalt Jord«. — Sten Daels Fald. 1793: Steendahlsfald. — Norden Staa Høy. 1638: Stahøye Sønden for Byen. 1793: Staghøyiord. Stagehøj, Navnet kendt i Nutiden, erindrer om det gamle Rettersted, hvis Galge (med sin Jordstage) har været anbragt paa denne Høj. — Haf Krog. 1793: Havkrog. Have betyder indhegnet Jordstykke. — Østen Dyb Daal, der 1638 skrives Dybdall, 1793: Dybdahl, er stadig Navnet paa en Dal lidt Øst for Frøslev, hvor der iflg. Sagnet i mørke Nætter gik et hovedløst Svin. Endnu kendes Navnet Dybdalsbakke. — Meell Vaang. 1793: Mellemvang. — Needer Vang. — Vester Vaang. — Damsgaard. 1793: Damgaard. Enge til Frøslev Sogn og By 1683: Dalgaard Eng. Tocke Holm Kier. — Vester Kier. Røde Brou Kier. Rødebro er et endnu kendt Navn.

Fra 1793 kendes endvidere disse Navne fra Frøslev: Kierkegaards Toft. Nordre Toft. Norden Renden. Stumperne. Sønden Østergaard. Krogs Alsædetoft. Smedens Ager eller Smede Fald, NV for Frøslev (her har været fælles Bysmed). Ertemark (Ærtemark). Norden Røgel. Røgel betyder »langagtig Forhøjning«. — Paa Byens Brødjord var Navnene: Nye Toft. Agrene ved Diget for Sønden. Vestergaards Brødjord med Brunhøj paa i Øster til Hulveien. 1638 nævnes Brunhøy Vest for Frøslev. Navnet kendes endnu som Brunbakke. Det er givet med Henblik paa Bevoksningens Farve (Lyng). — Tranetoft. Vel af Fuglenavnet Trane. — Nordre Nedenstie. Søndre Nedenstie. — Hoeltoft eller Kousborg. Hultoft behøver ingen Forklaring. Forleddet i Kousborg er nok Ordet Kovs i Betydningen af noget, der stikker frem, hæver sig over Omgivelserne, ligesom den Del af Træskoen, der sidder over Vristen. Dette Træskostykke hed i hvert Fald i Thy: Kovs. — Stumperne Norden Overgaard. Stumper var Betegnelsen paa korte Agerstykker el. lgn. Overgaard er et stadig benyttet Gaardnavn. — Nær Præstegaardens Svinehave fandtes Damgaardsfald, Øst for Frøslev. Derefter kom Knorborg Have. Forleddet Knor(re) betyder her formentlig »knudret, tuet Jordstykke« eller »Knold«. Endelsen -borg er ogsaa her ment i spøgefuld, nærmest nedsættende Betydning. — Herefter følger: Præsthave, Vester Korsvang, Staghøjjord, Morten Dals Havkrog, Svinsig-Agre (Sig betyder »fugtigt Omraade«), Søndre Digagre, Røgel (»langstrakt, lav Forhøjning«), Udmarkstoft, Gaasehave, Tockedah, Tockeholm og Pengshøyiord. Det sidstnævnte Navn, der ogsaa kendes 1638, idet der da var tvende Oldtidshøje Syd for Frøslev,

»som kaldis Pengshøye«, er maaske givet med Hentydning til, at der her er blevet gravet efter Penge (Skatte). Navnet kendes endnu.

Paa Vangjorden var i 1793 følgende Navne: Nordre Vestervang, Søndre-Vestervang, Herregaardsholm, Damgaardshave, Steendal, Vorm-Agre (Orm-), Søetoft (her har været en lille Sø), Øster-Staghøy, Steendahlsfald, Østen-Staghøy, Søndre-, Østre-Korsvang, Stacketoft (den korte Toft), Slomhøysvang, Hovmandssig-Fald (hentyder til Hoveri), Mellemfald og Sæntaae. Betydningen af det sidstnævnte Navn synes at være: et fremspringende, smalt Areal med meget Senegræs. — Det følgende Navn: Tongeland betyder omtrent det samme: et Stykke Land (-Tunge), der strækker sig ind i Vangen. — Herefter kommer: Østervang, Søekiær, Nordre Kiær, Baadsholm (Holm, hvor Baade lægger til, eller som ligner en Baad), afledt af Forholdene ved Sø og Kær. Vesterkiær, Hedebakken i Vesterkiær, Landingen Østen Præstegaardens Skifte, Landingen Østen Vestenkiær Synden Broen, Kyllingkrogen, Sønderkiær, Tockedahl, Svinsig, Præsthøve, Knorborg Have, Præstegaardens Svinehave, Trindhøve, Mellemfald og Jørgens Knocker. Knok betyder: Knold, Tue.

Paa Fælleden var 1793 disse Navne: Vestre Hede. Hulvejen vesten Trantoft (Fuglenavnet Trane). Bøn-Agre. Navnet er kendt til Nutiden. Forleddet er nok Plantenavnet Bønne. Dybdahl. Nordre Hede. Præsthøve. Skovholm. Ved den gamle Fold. Tongeland. Heden Østen Eng.

*

Fra Andrup er disse Navne fra 1683: Tofterne. Vester Haffue (Vestehøve). Fra 1638 haves Navnet Bundhøy, en Oldtidshøj »Sønden fra Byen«. 1683 forekommer: Bund Høy Baver Fald, d. v. s. det bagre Fald, Marken bagved Bundhøj. 1793: Bondehøviord. Bondehøj er nu Navnet paa en Gaard i Andrup. — Grøn Agger Fald (Grønagerfald). Femme Tofft Fald. Det er ikke givet, at Talordet fem indgaar i Marknavnets Førsteled. Muligvis har vi her Ordet Fim, der i vestjydske betød Græsdække paa en Eng. — Vieldgies agger fald. 1793: Vildgiæs Agre. — Lømmis borig fald. Svarer til det i 1793 optegnede Navn: Lammesbierre, det Højland, hvor Lammene opholdt sig. — Taase Vang, Taadse Vang. 1793: Toshøysvang. Navnets Førsteled indeholder maaske det gammel-danske ta i forta »Landsbygade«, Oldnordisk ta »Vej, aaben Plads«, i svenske Dialekter: »indgærdet Vej eller Jordstykke«. — Schrifuer Vaang. Har maaske været tillagt en Skriver paa

Frøslevgaard. I Aarene 1858—88 ejede Mads Christensen Skriver en Gaard i Mollerup. Han havde to Brødre i Vils. Familien Skriver kan være Efterkommere af en Skriver paa Herregaarden. — Meel Vang (Mellemvang). 1793: Mellemvang paa Vangjorden. Øster Vaang, ogsaa 1793: Ligesaa Vestervang, begge ligeledes paa Vangjorden. — Hald Tofft. Hald betyder »Skraaning«. — Wis Hauge. 1793: Viishave. Visse var paa Mors en Plante; brugtes af Kvinder til at farve gult. — Nørtoft (Nørtoft). Kremmertoft. Søekier. 1793: Søekiær. 1887 nævnes Benthinesminde Kær eller Søkær.

Fra Andrup er endnu disse Navne fra 1793: Kringeltoft; har Navn efter sin Form. Kousborg-Agre. Marens Agre. Maren gengiver den stedlige Udtale af Maden, der betyder Eng. Made er i dialektal Form indgaaet som Forled i Gaardnavnet Maigaard (1793), nu Majgaard — Grøn Agre.

Paa Brødjorden var i 1793 disse Navne: Skyttoft. Maaske givet med Henblik paa Herregaardsskytten; men der kan ogsaa tænkes en anden Tolkning af Navnet. Kalvgaarden, til Kalvene. Nordre Toft. Graashave eller Groshave. Forleddet er kanske det gammeldanske Navneord Gro: Afgrøde, Vækst, der muligvis hentyder til Jordens Bonitet. Bak-Agre. Viishave. Vildgiæs Agre. Grønagre. Hundhale. Fruer-Agre (jfr. Gaardnavnet Fruergaard). Bondhøyiord (jfr. Gaardnavnet Bondehøj). Søndergaard. Overtoft. Lyngtoft.

Paa Vangjorden var 1793: Støttingen. Navnet er nok et Ord, der angiver noget smaat (et Diminutiv), og det skal vel betegne nogle mindre Arealer, der støtter sig til den omliggende Jord el. lgn. Tongeland-Agre. Tongeland Have. Tangeland. Øxendahls Jord. Forleddet er Flertal af Dyrenavnet Okse (se Afsnittet om Frøslev Kalkgrav). Toshøjvang. Lammesbierre. Kær og Sige havde 1793 disse Navne: Gravene Østen Søndergaard. Vel Kalk- og Lergrave. Bundhøj. Østergaard. Ronden Vester fra Østergaard. En Ronde var et fugtigt Sted i Engen. Mellemvang. Sigen. Søekiær. Bredkiær. — Heder og Fælle 1793. Tarholm. Vel: den tørre Halm. — Nordre Hede. — Grimsholm. Forleddet er det gammeldanske Mandsnavn Grim. — Knocker, »Knold, Tue«. — Lyng-Søetoft. — Vestre Hede. — Luus-Heede ved Mollerup Skel. Insektnavnet Lus.

Paa Markkortet over Frøslev Sogn 1793 er endvidere disse Navne: Øster Toft NØ for Frøslev. Tæt herved var »Vedden Gamle Fold«. Vest for Frøslev var: Vester Have. Ryelbjerg (Forleddet »Røgel«). Skaderbjerg og NV herfor Skaarbjerg. Maaske en Høj med to Toppe, fremkommet ved en Sammensyning, saa Højen fik et Skaar. NV for Frøslev var Moesig Fald.

Forleddet maaske Made: Eng. Endvidere Tørreholm. Kield Toft (Kildetoft) NV for Frøslev, ligesaa Sø Agre. Østen Ladden var et Areal Øst for Frøslevgaard. Mølholm var Navnet paa en Holm NV for Frøslevgaard. Her stod i 1820'erne og senere en lille Stubmølle.

*

Møllerup Sogn. I Præsteindberetningen fra 1638 er nævnet Navnene paa syv Oldtidshøje og en Dal. Tinghøj og Tingdaller Navne, der er givet under Paavirkning fra Tingstedet (se foran). Kieldhøy har ligget nær den hellige Kilde. Det nuværende Gaardnavn Kjeldgaard er dannet med Henblik paa Kilden. Soffhøy (Sovhøj). Her har Folk, som har arbejdet paa Marken, vel taget deres Middagssøvn, ligesom paa Slumhøy i Frøslev Sogn. Storhøy har været en særlig stor Høj, og Printzhøy (Prins-høj) maa der ogsaa have været noget flot ved. Faldstedhøy har uden Tvivl ligget nær en Kreaturfold (se Afsnittet om Oldtidsminde). Votberg var et Bjerg Nord for Byen, og paa den laa en liden Høj: Votberge høy. Votberg (Votbjerg) svarer til Herregaardsnavnet Votborg (1435 Wotteborg) i Tæbring Sogn. Her ses endnu Voldstedet Votborg.

I Markbogen fra 1683 findes Navnet Ting Wange. De øvrige Navne har ingen Forbindelse med Overleveringen fra 1638. Markbogen er skrevet af en Tysker, hvilket ogsaa spores i nogle af Skrivemaaderne.

Paa Vester March fandtes »Østen for Kiercken«: Nörden Toft (Nordentoft). Øster Toft. Meel Vang Fald (Mellervangfald). Norden Gaarden fra Veyen: Koe Hauf (Kohave). Vesten Sorg Fald. Sorg kan maaske hentyde til, at Marken har været ujævn, ligesom et sorgfuldt Ansigt er furet og rynket. — Hafer Lands Jord (Havrelands-Jord). Sünder March ved Gaarden. Nye Toft. Rød Sic Agger (Rødsigager). Röyaggr eller Kroyager. Røjager betyder: ryddet Ager til Dyrkning. Krojager hentyder til høj Beliggenhed, hvor Blæsten suser henover Marken. Jfr. krøje: at dreje Vindmøllen for Vejret. — Kircheberg Fald (Kirkebjergfald). Mellem Weege (Mellem Vejene), Agerstykket gik i Retning Syd-Nord. — Heckenfeld Fald. Hekkenfelt betyder Helvede. — Ind March Bynn Jord Fald. Faldet paa Byens Indmarksjord. — Back Fald (Bakkefald). Schmede Fald (Smedefald). — Gaese Hals Fald, velsagtens Gaasehalsfald; Markstykket kan have haft Form i Retning af en Gaasehals. — Tiive Toft Agger eller Tuntoft Agger. Tyvetoftager eller Torntoftager. Det sidste Navn er vel det rigtige, og det indeholder nok Plantenavnet Tjørn i Forleddet. — Øster Krog Sic Falld (Østerkrogs Sigfald). Wester Krog Sic. — Winholm. Forleddet er uden Tvivl Vind, der

maaske vidner om Stedets høje Beliggenhed. — Needer Bolsmer Wenge. Kan maaske betyde: Nedre Bolsmandsvenge. — Tockis Haue. Tokkeshave. Jfr. Tokkedal, Tokholm i Frøslev Sogn. — Enge: Smede Haue (Smedehave). Nore Kier (Nørrekær).

*

Fra Nutiden er der fra Kommunen endnu nogle Navne foruden de allerede hist og her indføjede Nutidsbetegnelser.

Støjbjerg Aa, ogsaa Navn paa Lyngbro Bæk. Nær Støjbjerg paa Halkjærgaards Mark (Dragstrup Sogn) fandtes den sagnomspundne F i n d s P y t i Frøslev Sogn (se Danske Studier 1946-47, 95). Pytten angives at have sin Beliggenhed i Søkæret Nordvest for Benthinesminde. — Maarbækvej fører ud til Fjallerslev. I Sogneskillet er en Bro over Maarbæk, hvis Forled er: Made i Betydningen Eng. — Snurum var Navnet paa et Vejsving i Frølevvang. — Hesteroddevej hed Ruten fra Nord mod Syd gennem Frøslev og Mollerup, over Vils og videre sydpaa gennem Øster Assels til Øens Sydspids: Hesterodde. Endvidere er der følgende Vejnavne: Kærvejen, Lyngbrovej, Præstevejen, Staghøjvejen, Tværvej, Vils Vej. — Paa Broer kendes stadig Navnene Rødebro og Antonettebro. Sidstnævnte Navn er givet til Broen, der fører over Støjbjerg Aa ved Dragstrup Skel. Der fandtes her tidligere Ruinrester af et mindre Hus. Navnet paa Broen kan maaske være givet til Minde om Præstedatteren Anthonette Christine Hjorth, der døde 18 Aar gammel 3/9 1833. — Godt 3 Maaneder senere, 30/12 1833, døde Anthonette Mouritzdatter, 78 Aar. Hun var Almissem, var i Huset hos sin Svigersøn Jens Nielsen i Frøslev og nød Understøttelse af Fattigvæsenet som gammel og blind. Denne Anthonette har vel næppe givet Anledning til Bronavnet. Sagnet fortæller, at en ulykkelig Kærlighedshistorie har faaet sin Afslutning her. En ung Pige skal have druknet sig i Aaen ved Antonettebro (meddeler P. Krogh Damgaard i Bogen: »Limfjordens Perle«, udgivet af Georg Hansen 1953, S. 16). I Kirkebogen kan man ikke finde noget herom. Det skulde saa have været i Forbindelse med Præstedatteren, hvis Dødsårsag ikke omtales. Kort før hendes Død i September 1833 døde hendes Søster Caroline Henriche Lützine Hjorth 15/8 1833, 9 Aar gammel. Store Sorger har hin Eftersommer ramt Præstehjemmet i Frøslev. Det er ikke utænkeligt, at Bronavnet er et Minde herom.

TINGSTEDET

AF Præsteindberetningen fra 1638 erfares det, at der har været et Tingsted i Mollerup Sogn. Hr. Jens skriver til Ole Worm, at Sønden for Sognebyen i Hede og Udmark ligger »den store Tinghøy, som

Domb oc Rett holdis.« Endvidere nævner Præsten, at der paa Indemarken Vest for Mollerup har været en Høj, som kaldes Tinghøj, og Sonden og Vesten om den store Tinghøj ligger en Dal, som kaldes Tingdall¹). Som man kan se, har Tingstedet øvet stærk Indflydelse paa Marknavnedannelserne o. 1638. Hertil kan føjes, at paa Udskiftningskortet over Vils Marker findes lige ved Mollerup Hede en Tinghøj, og i Markbogen 1683 for Fjallerslev nævnes en Tinghøj Vang. Denne Vang har muligvis topografisk Forbindelse med Ting Wange, der nævnes i Mollerup Markbog 1683. Samme Steds er anført et Tiive Toft Ager, der vel ogsaa har Tingstedet til Forudsætning, saafremt Forleddet betyder Tyve (Stjælere). Det samme gælder vel ogsaa de i 1638 nævnte Storhøje og Marknavnet Norden Staa Høy (1683). Navnet Staghøj er endnu kendt. Det er Forudsætningen for Gaardnavnet Staghøjgaard mellem Mollerup og Frøslev. Forleddet er vel Navneordet Stage, og det er ikke urimeligt at antage, at Galgen for Tingstedet kan have staaet paa Staghøj, der kan have faaet sit Navn efter Galgestagen (Galgestolpen).

Nu ses Vest for Mollerup to nedpløjede Oldtidshøje, kaldede Tinghøje.

Morsø Sønder Herreds ældste Tingsted har uden Tvivl været paa det 64 m høje Malhøj (1638 Malhøje) i Redsted Sogn. Paa Malhøj = Maalhøj er Kæremaalene (Stridighederne) blevet afgjort. Navnet vidner om betydelig Ælde. Tæt Syd for Malhøj ligger Landsbyen Sindbjerg (1424 Synbyrkia). Forleddet i dette Navn er sunna »Sol«, Efterleddet er birki »Birkelund med Tingsted«. Flere gamle Marknavne i Egnen vidner om, at her har været en Oldtidshelligdom. Saadanne fandtes tit i Naboskab til Tingsteder²).

I et Dokument fra 1487, der angaar Grænseskel mellem Vejerslev og Sindbjerg Marker, nævnes Sønder Herreds Ting. Om dette da har været holdt paa Malhøj eller i den sydligste Del af Mollerup Sogn, lader sig ikke afgøre, men det behøver ikke at være udelukket, at Tinget da har været flyttet til den store Tinghøj, som nævnes i 1638 paa Mollerups Grund, idet Vejerslev og Sindbjerg Marker støder sammen umiddelbart Syd for Mollerup Sogn. Det er tænkeligt, at Tingstedet er blevet flyttet fra Malhøj og hen til Nordsiden af det firebundne Sogneskel (et meget sjældent Tilfælde), hvor Mollerup, Vejerslev, Redsted og Ovtrup Sogne støder sammen, — umiddelbart Nord for Landevejen fra Nykøbing til Karby, en Tværvej, der gennem umindelige Tider har gaaet over Øen fra Øst til Vest.

I en Sagnoptegnelse fra 1889 meddeles det af Peder Skriver, at »før den sorte Pest har hele Morsland været beboet, men saa døde Folk ud, saaledes at der blev én stor Hede. At den har været beboet, kan sees af, at Agrene og Renene kan kjendes, hvor der er noget

jævn Jord. I den Hede støder fire Sogneskjel sammen ved Kløv c n h ø j«³).

Forleddet i dette Navn er Tillægsformen af Udsagnsordet kløve, hvilket her oplyser om, at Højen har været delt i to Høje. Fordybningen i Højen er antagelig fremkommet ved en Sammensynkning i Højens Indre, hvor der har været et Stenkammer.

Ved det omtalte store Sogneknodepunkt har det været passende at lægge Tingstedet, der herved har faaet en meget central og derfor praktisk Plads i Sønder Herred. Herfra er en overmaade stor og skøn Udsigt over hele det sydlige og vestlige Mors og endnu videre ud. Fra de ældste Tider og ned til vore Dage har her i Egnen ved Mollerup-Sindbjerg været Helligdoms- og Tingsteder, den har været Samlingspladsen, hvortil Herredets Beboere stævnedes, naar Forholdene krævede det. Gennem Aarhundrederne har Sagn og Minder været knyttet til Egnen her, og endnu saa sent som i 1811 kaldtes Herredstinget paa Mollerup Hede for *Gammeltिंग*, idet Herredets daværende Tingsted da forlængst var flyttet herfra til Harrehøj i El sø Sogn, Aar 1688. Fra dette Sted forlagdes Tingstedet 1721 til Nykøbing.

Noter

¹) Samlinger til jydsk Historie og Topografi 4. Rk. I (1911—14), 132. — ²) Sv. Aakjærs Udgave af Kong Valdemars Jordebog 1231 (1926—43), II, S. 20. Samme i Runer og Rids, Festskrift til Lis Jacobsen 1952, 38—40. — Morsø Folkeblad 17/7 1930. 10/6, 12/6 1933. — ³) Evald Tang Kristensen: Danske Sagn IV, Nr. 1737. August F. Schmidt: Morsingboer i gamle Dage III (1936), 84.

HELLIG KILDE OG STENKAST

I Præsteindberetningen fra 1638 oplyses, at der paa Indmarken Vest for Mollerup er en Høj, der kaldes *Kieldhøy* (Kildehøj). Ikke langt fra denne Høj har været en hellig Kilde, der til sidst gennem lange Tider fandtes i *Kjeldgaardskostald*. Der er nu lukket for dette Væld, der i gamle Dage blev besøgt som Helbredskilde af syge Mennesker. 1811 meddeler C. Schade, at Kilden kaldtes *Sct. Hans Kilde*¹). Marius Dahlsgaard anfører²), at Kilden efter Formening skal have heddet *Sct. Annas Kilde*, idet Mollerup Kirke iflg. Danske Atlas V (1769), 558 fordem kaldtes Sct. Annas Kirke. Kilden har givet Navn til *Kjeldgaard* (Kildegaard) i Mollerup. Man har ogsaa her et Eksempel paa, at et Gaardnavn kan være saa gammelt, at dets Oprindelse er fra før 1638. — Hellige Kilder fandtes tit nær hedenske Helligsteder og Tingsteder, hvor mange Folk til visse Tider samlede, saa der er Grund til at tro, at den hellige Kilde ved Mollerup kan være af gammel Herkomst³). Den er ligeledes et Bevis paa Egnens Betydning for Befolkningen gennem Aarhundrederne.

Endnu et Vidnesbyrd om gammel Tro er knyttet til Mollerup Sogn: et **Stenkast**. Herom fortæller Overleveringen (i 1890'erne): Nord for Sindbjerg By, men i Mollerup Sogn, ved en af de gamle Købstedveje, der gik over Mollerup Hede efter Ejstrup Mark, var en Stendynge. Her var et Menneske blevet myrdet og begravet paa Pladsen, »og da det ikke var rart at færdes der ved Nattetide, lagde enhver, der færdedes forbi, en Sten til Dyngen for ikke at blive fortrædiget af Gengangeren, og da der næsten ingen Sten findes i Heden, glemte de gode Vestboer ikke at tage en Sten med i Vognen, naar de kørte hjemmefra. Den blev saa meget højtideligt lagt paa Graven, hvorefter man spyttede i Hænderne og korsede sig.« De gaaende, der ikke holdt af at bære Sten ret langt, gik en anden Vej. »Nu er Dyngen omtrent forsvunden, da der jo altid bruges Sten til Bygning, og flere Huse er nu byggede i Nærheden,« fortalte Mads Skriver i Mollerup i 1889 til Evald Tang Kristensen⁴). Stenkast til et Ulykkessted er et **Værn mod Genfærd**. Skikken og de dermed forbundne Forestillinger af overtroisk Art er af ældgammel Oprindelse og kendt fra de fleste Egne af Jordkloden. Stenkastet kan ikke alene betragtes som et Offer til den dødes Genfærd, det kan ogsaa oprindeligt have haft til Hensigt at skjule, dække den dræbtes Lig.⁵)

Noter

1) Evald Tang Kristensen: Danske Sagn III (1895), Nr. 1068. — 2) Historisk Aarbog for Mors 1920, 88. Morsø Folkeblad 17/7 1930. — 3) Jfr. August F. Schmidt: Danmarks Helligkilder (1926), 134. — 4) Evald Tang Kristensen: Jysk Almueliv V (1893), Nr. 503. — 5) August F. Schmidt: Stenkast i Danmark (Danske Studier 1929, 40—55).

FRØSLEV KIRKE

FRØSLEV KIRKE blev opført i den romanske Stilperiodes Tid (1100 --1250) i Byens nordre Udkant. Frøslevs gamle Bykærne var orienteret Syd-Nord med Kirken liggende Nord for Hovedrækken af Gaarde. Øst for Kirken fandtes ved Udskiftningen 1793 »Damsgaards Fald«, og Vest for den gamle Gaardrække var en større trekantet Plads, der paa Udskiftningskortet fra 1793 benævnes »Til Leerjord«. Her har Byens Lergrav været. Vest herfor fandtes i lidt Afstand et Par Gaarde — Kirken ejedes efter Reformationen 1536 af Kronen. 16. November 1722 blev den uden Kaldsret skødet til Købmand Peder Wandborg i Lemvig. Ejeren af Kirken skulde aarlig svare 2 Tønder Byg til den latinske Skole i Nykøbing. 1727 var Rasmus Jørgensen til Frøslevgaard Ejer af Frøslev Kirke. Derefter overtog Søren Storm til Viumgaard Kirken. Han solgte den 13/7 1742 til Borger i Nykøbing Melchior Meldahl. Dennes Enke, Anne Elisabeth, tilskødede Frøslev Kirke 27/4 1771 til Karen Hvistendal, Enke efter Niels Børgesen til Frøslevgaard, hvortil Kirken hørte til 1875, da den overgik til Ejeren af Benthinesminde, J. C. Schade. 1902 blev denne Gaard med alt Tilbehør købt af Johan Knudsen til Blidstrup. Frøslev Kirke overgik til Selveje 1. Januar 1911. Dens Bygning bestaar af Kor og Skib fra romansk Tid, Vaabenhus og Taarn fra sen-gotisk Tid (o. Aar 1500). Orienteringen har en Smule sydlig Afvigelse. Den romanske *G r a n i t k v a d e r k i r k e*, Kor og Skib, har Skraakantsokkel, hvorover Murhøjden er o. 4,10 m. I Koret ses Østvinduet Monolitoverligger (Overligger af een Sten) siddende paa Plads i den omsatte Gavl, mens det indre er skjult af Altertavlen. Nordvinduet, der udvendig er genfremstillet med monolit Overligger og Saalbænk, begge gamle, er bevaret indvendig, hvor det dog er noget udvidet i Lysningen (Højde 124 cm, Bredde 64). I det helt rekonstruerede Sydvindue er Overliggeren og et Par af Smigstenene gamle; den ene af disse har Rundstavhjørne. I Skibet var endnu 1873 bevaret to romanske Vinduer, et i Sydturen nærmest Koret, et andet, o. 157 cm højt, vestligst i Nordturen, begge tilmurede. Nu ses en monolit Saalbænk indmuret i Nordsiden, og 1937 er en Monolitoverligger indsat over det nævnte Nordvindue. De tre Overliggerere er vistnok de samme, som indtil 1904 var indsat i Taarnets Nordmur. Den fjerde Overligger findes endnu i Vaabenhusets Væg, nær Gulvet. — Begge Dørene er bevarede, bedst den tilmurede Norddør, en Søjleportal, som bryder Sokkelen. De to slanke Søjler har monolite

Frøslev Kirke

Skafter og ensartede, grove Terningbaser (delvis jorddækkede) og -kapitæler med Platter i Stedet for Halsringe. De forvitrede Kapitæler har flade, uskarpt hugne Rundstave om de trapezformede Sidefelter, mellem hvis nedre, rundede Hjørner der ved Overgangen til Halsen er fremspringende, hjørnebladagtige Led. Østkapitælets fremadvendende Sidefelt prydes af et lille, ophøjet, latinsk Kors, og det andet fri Felt har dobbelt Rundstav langs Randen; Vestkapitælets Felter er glatte. Over Kapitælerne er der tynde Dækplader (o. 12 cm), hvis Rundstavsprofil, der paa det vestre ledsages af en Rille, er forkrøppet rundt om Forhjørnerne af de monolitte Dørlysning-Sten bag Søjlerne. Dækstenen bærer et halvrundt, glat Tympanon omgivet af et ualmindelig spinkelt Kilestensstik. Portalen, der er en Del medtaget af Frost, især vestre Dækplade, og uordentlige Omsætninger, svarer saa nøje til Sydportalen i Tødsø Kirke, at den maa være hugget af samme Stenmester. Syddøren har lignende Bue-stik, men ved en Dørudvidelse har man fjernet Tympanon og Søjlen; om de sidste minder nu kun den østre Base, hvis Overside ses i Gulvfladen. Op til højre Overhjørne af søndre Korvindue sidder en profileret Kvader, sikkert en Dækplade fra en af Syddørens Kapitæler. En 43 cm høj, 161 cm lang Kvader under Vaabenusets Østmur har nær nordre Ende et livfuldt Relief af en Løve med omvendt Hoved,

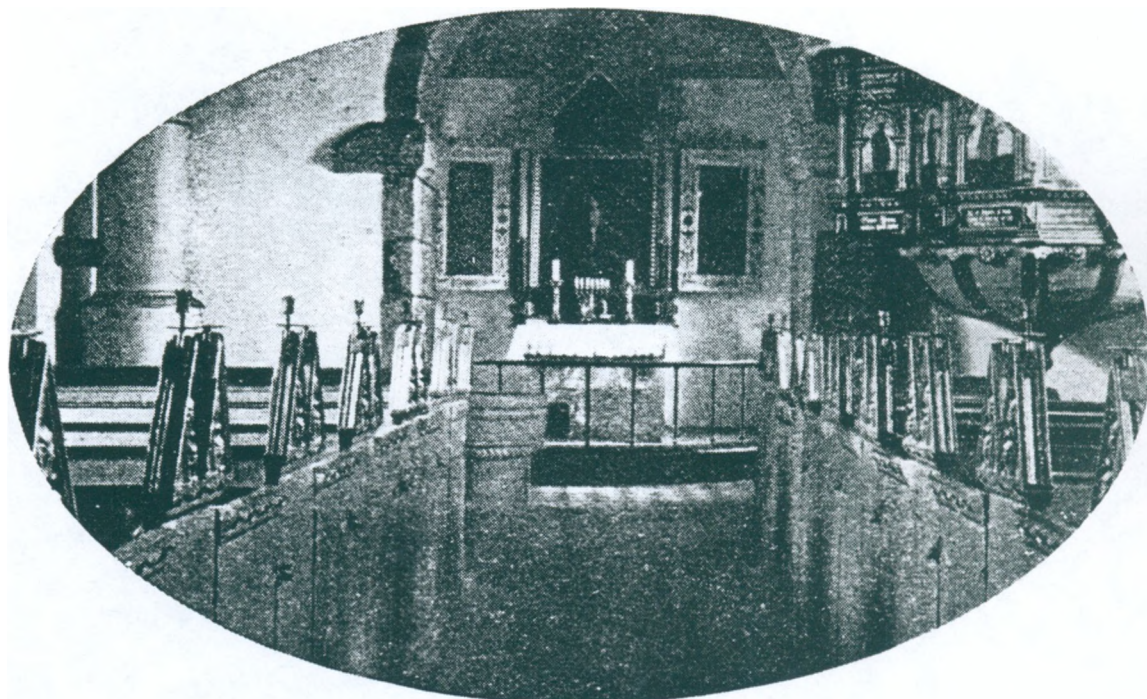
der er i Færd med at sluge et andet Dyr, som den holder mellem Forpoterne, men kun dettes Bagkrop kan opfattes klart. Af Stenhuggerfelter er der i hvert Fald to, begge paa Korets Sydside mellem Vindue og Østhjørne, det ene rektangulært (18×28 cm), det andet uregelmæssigt, omtrent som en H a a n d (Længde 22 cm). Højt i Korgavlen er der maaske et dobbelt fordybet Felt. — I det I n d r e er Væggene i stor Udstrækning kvaderklædte. Hele Triumfmuren, baade mod Øst og Vest, har høj Sokkel, profileret med Skraakant og derunder en svag Rundstav, og denne Sokkel har Hjørnestave under Korbuevangenes Kånter, dog med Undtagelse af den nordøstre, der mangler Hjørnemarkering og paa Østsiden kun er skraakantet, ikke profileret. Korbuens Kragsten har omløbende Profil, Skraakant under Rundstav; det omsatte Bueslag er nu let tilspidset. Paa Forfladen af Sydvangens monolitte Sokkel ses et Stenhuggerfelt i Form af en H e s t e s k o, hvis opadvendte Spidser tangerer Profilen, paa Østsiden af Nordvangens Hjørnesokkelsten er en ret stor F u g l. Paa Sydvangen ses desuden en konkav Oval og et Felt, der nærmest minder om et N ø g l e h u l.

Vedrørende Ændringer og Tilføjelser til den oprindelige Bygning kan oplyses, at den nederste Del af T a a r n e t, fra o. 1500, er opført af udflyttede Kvadre fra Vestgavlen, medens det øvrige bestaar af Munkesten i Munkeskifte. Taarnrummet, der dækkes af et simpelt Krydshvælv med Halvstens Ribber (Helstens Overribber) har spidsbuet Arkade ind til Skibet og rundbuet, udvendig falset, indvendig smiget Sydvindue. Det nu mørke Mellemstokværk, i hvis Vægge der ses flere Rækker Bomhuller, har en fladbuet Loftsdør ind til Skibets Tagrum. I dets Nordvæg ses en tilmuret, spidsbuet Aabning. Klokkestokværket har fladbuede, falsede Glamhuller, to til hvert Verdenshjørne undtagen mod Syd, hvor der nu kun er et enkelt, større. Af de kamløse Gavle har den østre fem af Hængestave delte Højblændinger, hvis øvre Afdækninger nu er uregelret aftrappede, mens den vestre er glat, med fladbuet Glug som den østre. Især Sydsiden er stærkt skalmuret, hvorom gamle Regnskaber giver Oplysninger. Saaledes anføres i disse: 1651 blev Muren sønden paa Taarnet opmuret (38 Daler), men var atter brøstfældig 1660, da Christen Murermeister fik 34 Slettedaler, vistnok hovedsagelig for at udhugge og igen at indmure den søndre Side af Taarnet »fra huggen Stenen slipper og til det øverste.« 1662 fik han og Knud Madsen 66 Slettedaler for den vestre Ende paa Taarnet ganske at opmure. Allerede 1675 maatte Kjeld Thorsen og Christen Nielsen af Solbjerg opmure Taarnets Sydmur, »som var nedfalden en Del, og det andet stod paa Rauff (d. v. s. ravede),« og 1706 reparerede Tord Kjeldsen den øverste Ende af Taarnets Sydside og indsatte store Ankre. Jævnaldrende med Taarnet er sikkert V a a b e n h u s e t, af Munkesten i Munkeskifte. Den falsede Dør er nu fladrundbuet, den glatte Gavle om-

muret. Gennem Triumfbuens søndre Del er der brudt en fladbuget Opgang til Prædikestolen; Ordningen er sikkert lige saa gammel som denne, men Udformningen ny. — Ved en Hovedstandsættelse 1904 blev de romanske Vinduer i Korets Langmure genfremstillet, det søndre helt, det nordre udvendig, begge med blyindfattede Ruder. Skibet havde før mod Syd to uregelmæssigt rundbuede, udvendig falsede, indvendig smigede Murstensvinduer om Trækarme og eet mod Nord, alle tre vel fra en Istandsættelse 1857, men 1937 blev de helt ændret. Sydvinduerne ommuredes med Smig til begge Sider om nye Trækarme, Nordvinduet tilmuredes, og to nye gennembrødes lige overfor og svarende til de omdannede Sydvinduer. Det romanske Nordvindue Vest for Portalen genaabnedes, udvidedes og afdækkedes med den sidste af de tre romanske Overliggere fra Taarnets Nordmur. Granitmurene staar blanke, mens alle Murstenspartierne og en Stribe under Tagskæggene er hvidkalket. Indersiden af Korets Taggavl og hele Skibets østre Taggavl er ny, af smaa Sten; den sidste, der var ganske forfalden, repareredes 1686. Tagværket over Koret er gammelt, af Eg og med to Lag Hanebaand, det nederste tappet, det øverste bladet (øksehugne Stregnumre). Der er et lignende, men mere omsat Tagværk over Skibet (tilsvarende Stregnumre mod Syd, stemmede Firkanter mod Nord), Taarn- og Vaabenhustag er derimod nyt, af Fyr. Med Undtagelse af Vaabenhuset, der er teglhængt, er hele Kirken blytækt. Det Indre har Bjælkelofter. Ved Kirkens Restaurering 1904 sporedes Rester af efterreformatoriske Kalkmalerier flere Steder paa Skibets og Korets Vægge, men kun paa Tilmuringen i Korets Nordvindue lykkedes det at fremdrage et nogenlunde uskadt Parti, to Scener over hinanden, begge meget naivt gjort, fra Tiden o. 1550—1600. Øverst en skægløs Mand med Bog siddende ved et Bord, og to staaende Dreng; nederst to Skikkelser i lange Kapper, vandrende mellem Træer.

Frøslev Kirkes Kor er i ydre Hovedmaal: 634 cm i Længde og 728 cm i Bredde. Skibets Længde er (i Syd): 1488 cm, i Bredde: 917 cm. Total Længde: 2118 cm.

I det følgende skal fremsættes Oplysninger om Kirkens Inventar. — Alterbordet er fra romansk Tid, muret af Granitkvadre opad Skibets Østvæg, med udkragende, skraakantprofileret Monolitplade; i denne en tom Helgengrav uden Dækplade. — Altertavlen er af lutheransk Fløjtype, fra o. 1580—90. Det tandsnitindrammede Storfelt flankeres af toskanske Søjler, som spidser op efter, og hertil slutter sig Postament og Gesims. Udenfor Søjlerne er der fæstet Brædder, hvorpaa hænger to Fløje med brede Rammer, foroven kronede af Volutbøjler. Over Storgesimsen staar en sikkert nyere Trekantgavl af Fyr, flankeret af to oprindelige Adelsvaaben, henvisende til Otto Huitfeldt og Anne Kaas, som 1578 fik

Frøslev Kirkes Indre

Livsbrev paa den Kronen tilhørende Frøslevgaard. Tavlen er stafferet 1702, i Jens Thranes Maner. Paa Postamentet er i en lille Midtcirkel malet en Præst, knælende for Alteret, flankeret af en Indskrift med Kursiv (2. Timot. 2. V. 21). Storfeltets Maleri, hvorunder der findes Rester af ældre Farver, forestiller Kristus paa Korset. Paa Gesimsens Fraktur: »See det Guds Lam (Johan. 1. Cap. V. 20), i Topgavlen Opstandelsen. Fløjene har Ovalfelter med snørklet Fraktur (1. Cor. 11. V. 24—25), omgivet af graat i graat malet Akanthusværk, og Rammestykkerne har brogede Akantusmontanter og Baandværk paa perlegraa Bund. — **A l t e r s ø l v**. En **K a l k**, 21,5 cm høj, omtrent som Janderup Kirkes Kalk (Thy) fra 1793 og af samme Guldsmed, men uden Graving. Nyere, glat **D i s k** med Mestermærke for Henrik Albert Etzerodt; under Kanten indprikket: 1864. **S y g e k a l k** fra Begyndelsen af 1800'erne, 9,5 cm høj. Den runde **F o d** tjener til Oblatgemme, **S k a f t e t** er rundt med Midtudvidelse, **B æ g e r e t** kraterformet og forneden smykket med Blade. Paa **S t a n d k a n t e n** tre **S t e m p l e r**: Aalborg Bymærke, »13 LAG« (August Gehl) i Rektangel samt Lødighedsstemplet, et liggende **S** i Oval. **A l t e r s t a g e r n e** fra 1585, med Renaissanceprofiler, er 43 cm høje; **F o d p l a d e n** er bred, karnisformet, **S k a f t e t** har et Balusterled over en **C y l i n d e r**, **L y s e s k a a l e n** er flad, vaseformet. Paa **O v e r s i d e n** af **F o d s k a a l e n** er graveret to hjælmløse Skjolde og Initialerne: ? **W F A K D** (det første Bogstav ulæseligt) samt: 1585. 1683 nævnes en **M e s s e h a g e l** (nu forsvundet) af rødt Fløjl med Sølvkors. — **D ø b e f o n t e n** er fra romansk Tid, af Granit, 70 cm i Tværmaal, i Opbyg-

ning beslægtet med Fontene i Erslev og Sundby Kirker (Nørre Herred). Under den attiske Mundingsprofil er ristet en Række meget primitive Masker, der er sammenstillet som en Rundbuefrise og nøje svarer til en Vinduesoverligger paa Dueholm. Kummen, der har Midtafløb, afsluttes nedadtil med en kraftig Tovstav over en ret lang, konisk Hals. Fodens nederste Del er under en bred Tovstav smykket med spinkle, uregelmæssige Bueslag. Da a b s f a d e t af Nürnbergerarbejde er fra o. 1575. I Bunden Bebudelsen omgivet af en Minuskelring. — Et Korbuekrucifiks, sengotisk, fra o. 1500, er 105 cm høj og har stærkt hældende, næsten helt i Profil vendt Hoved med svær, tovsnoet Tornekroner. Det bølgeriflede Haar og Skægget, der er detailleret med Huljernssnit, skærer sammen i en ret Vinkel, Øjnene er uden Enkeltheder, Munden svagt aabnet. Legemet er ret velformet, Ribbenene kun markerede forneden, Lændeklædet ganske smalt med Midtsnip, Fødderne overlagte. Det glatte Korstræ har Skraakant med hulede Kantskiver og ender i Cirklen med Evangelisttegn. Den nedre Korsarm med Matthæusengelen er ny ligesom Stafferingen. Krucifikset hænger paa Skibets Nordvæg. — Prædikestolen er af Næssund-Type med malet Aarstal 1600. Stolen, som har Karnapform med stort, firsidet Fremspring og to Sidefag, er skraat anbragt foran den gennem Triumfmuren brudte Opgang. Paa Hjørnerne staar Søjler med Skedebblade og Liljer om Skaftets nederste Del og med Bladkapitæler. Storfelterne har Arkader med profilerede Pilastre med Profilkapitæler og -baser; Bueslaget kantes af en Perlestav, og i Buevinklerne er der Treblade. Hængeornamenterne har tværriflede, koncentriske Skiver. Ret grov Underbaldakin. 1905 blev Stolen stafferet paa Grundlag af fundne Renaissancefarver. I Storfelterne er der oprindelige Malerier, de fire Evangelister og to hellige Mænd uden Symboler, ret stift og ubehjælpsomt gjort, alle i Profil. Figurene staar paa Græsmarker med hvidlig Himmel som Baggrund. Smalfelternes gyldne Frakturindskrifter er nymalede, delvis paa gammel Grund, forneden: Eza 55,6. Math. 13, 43. Marc. 2, 17. Lucas 10, 20. Johs. 15, 9. Joel 2. Foroven Roma 10 og Anno 1600. — Stolestaderne, lukkede, er fra o. 1575—1600. Ældst er de østlige Gavle, der er feldelte og har trekantet Topstykke med Halvroset over Tandsnitliste; de hertil hørende Døre, der nu sidder i de to vestlige Stader, er ligeledes feldelte, med et JHS-Monogram under en Roset i tunget Cirkel. Samhørende med de ældste Stader er ogsaa de to østligste Rygpaneler af Fyr, der har Foldeværksfyldinger; til Foldeværkets Midtstave slutter sig indridsede Cirkelringe med Tværstreger, og Gesimsens Rundtunger har indstemplede Stregcirkler. Noget yngre, efter 1600, er alle de andre Stader, hvis Endestykker har trekantede, æggestavindrammede Tvillingtopstykker, medens de glatte Døre foroven afsluttes med en Æggestavliste. Vægpanelerne er jævaldrende med

de yngre Stader; kun et Stykke østligst paa Sydvæggen har samme Gesimsliste som de gamle Rygpaneler. — Skriftestolen, fra o. 1600, er af Skabstype, vistnok af samme Snedker som Prædikestolen. Den er opstillet i Korets Nordvesthjørne. De to Panelsider, den ene to, den anden tre Fag bred, af hvilke det ene er Dør, har to Rækker Arkadefelter over hinanden, hvis Bueslag dekoreres med skæve Tandsnit. Foroven findes paa begge Sider et retvinklet Gitterværk af Træ, og Gesimsen, der ligesom de andre vandrette Lister har Tandsnit, krones af tre Trekantgavle med Topspir, hvori der er malet Englehoveder paa gammelt Grundlag. Iøvrigt er Stafferingen ny. — Kirkens Pengeblok bestaar af en jernbeslaet, cylindrisk Træstamme. Den har nye Hængelaase og er graamalet som Stoleværket. — Kirkeklokken er omstøbt af Gamst og Lunds Efterfølgere 1860. — Endelig kan nævnes, at Frøslev Kirke ogsaa har et Kirkeskib, fregatrigget, paa hvis Agterspejl er anbragt en Plade, hvorpaa er malet: »N. Børresen«. Det 65 cm lange Skib er sandsynligvis skænket af Niels Børresen til Frøslevgaard (død 1764)¹). — Gdr. K r. B r o, Andrup, skænkede 1923 et T a a r n u r til Frøslev Kirke. Søndag 25/11 1925 takkede Sognepræsten, Roed Jensen, i Kirken for det.

Om G r a v m i n d e r fra Frøslev Kirke kan gives følgende Oplysninger: I Kirken hang iflg. Danske Atlas V (1769), 558 en Tavle over Jomfru Johanne Huitfeldt, Otte Huitfeldt til Frøslevgaard og Fru Anne Kaases Datter, død paa Lerbæk i sit 4. Aar, med hendes fædrene og mødrene Vaabener. Dette E p i t a f i u m er borte.

En G r a v r a m m e, dobbelt, 214×146 cm, laa 1905 østligst i Skibet, er nu paa Dueholm. Paa Rammen er Reliefversaler over Jens Pedersøn, som boede og døde paa Frøslevgaard 23. Nov. 1666 i sit 85. Aar, og Sophie Rolandsdatter, død sammesteds i Juni 1646 i sit 77. Aar. — Han var Forpagter eller Forvalter paa Frøslevgaard.

G r a v s t e n. 1) Christen Madssen, »født her i . . . , boede oc døde . . . aard, der hand v . . . Aar.« Grovkornet Granit, 156×89 cm, med store, fordybede Versaler. I Hjørnerne Firbladsrosetter. Er opstillet ved Taarnets Sydmur.

2) Niels Byrgesen Wandborg, Søn af Hr. Jens Wandborg og Mad. Anne Dorthea Byrgesen til Frøslevgaard, født 5. Febr. 1774, død 20. Jan. 1775. Herefter et religiøst Vers. Kalksten, 98×55 cm, med Randprofil. Indskriften, med fordybede Versaler, Personnavne og Tal med stærkt hældende Skriveskrift, staar paa en Tavle, hvorover der hænger Guirlander paa riflet Bund, og i hvis nedre Hjørner der er Indsnit med »Løvehoveder«.

3) Niels (Peter) Wandborg, Søn af Jens Wandborg og Anne Dorthea Byrgesen, født 8. Aug. 1778, død 8. Okt. 1779. — Maal og Udstyr som Nr. 2.

4) Danneqvinde Karen Hvistendahl, født i Helligsøe Præstegaard 23. Dec. 1715, i Ægteskab 3. Maj 1741 med Proprietær Niels Byrgesen til Frøslev (en Søn og en efterlevende Datter). Datteren Anne Dorthea Byrgesen blev gift 10. Octob. 1771 med Jens Wandborg, nuværende Ejer af Frøslevgaard, død 27. Dec. 1798, efterladende sig otte Børnebørn og ? Børnebørns Børn. Religiøst Vers. Kalksten, 186×125 cm, med Kantprofil. Indskriften, der har lignende Karakter som Nr. 2—3, staar paa en Tavle med rundt indskaarne Hjørner. Foroven og forneden Dødssymboler.

K i s t e p l a d e r (eller Epitafier). 1) Præsten Lauritz Henrich Hjorth, født i Rø Præstegaard paa Bornholm, død i Frøslev Præstegaard 15. Maj 1833, Ægtemand 21 Aar, Fader til otte Børn, »af hvilke syv tilligemed deres Moder begræde den tabte Arbejder i Herrens Viingaard sit Livs sidste 17 Aar.« Plade af Bly, med Guirlander og Blade, vaseagtigt Fodstykke; ny Forsølvning og opmalet Indskrift. Ophængt paa en sort Træplade i Vaabenhuset.

2) Jomfru Anthonette Christine Hjorth, Datter af Pastor L. H. Hjorth og Hustru Frederikke Lytz, født i Kjøbenhavn 5. Maj 1815, død i Frøslev Præstegaard 3. Sept. 1833.²⁾

3) Madame Benthe Marie Juul, født Møller. Født paa Kastberg Mølle ved Mariager 1788, gift 13. Sept. 1808 med Proprietær, Tiendekommissær Frederik Juul til Frøslevgaard, Moder til syv Børn (en Søn og en Datter døde, en Søn og fire Døtre efterlever), død 13. Juli 1843 efter fleraarig Svaghed og 14 Dages Sygeleje.

4) Cancelliraad Frederik Juul, født i Terndrup Mølle ved Hobro 7. Juni 1783, død 1. Sept. 1858. Som foregaaende, med grønmalet Egekrans. Ophængt i Taarnbuen.

K i r k e g a a r d e n er omgivet af et Kampestensdige, der paa den vestlige Del af Sydsiden i 1913 blev erstattet af Støbejernsgitter, hvori der sidder en ny Kørelaage af samme Materiale.

Et L i g k a p e l blev opført 1913 for 768 kr.

Noter

Foranstaaende Beskrivelse af Frøslev Kirke er hentet, i forkortet Gen-givelse, fra det store og grundlæggende Arbejde: *Danmarks Kirker*, Bind 12 (1942), Tisted Amt, 2. Halvbind, S. 798—808, 1053, 1151. Ved Chr. Axel Jensen, Erik Moltke og C. G. Schultz. Teksten er ledsaget af Illustrationer.

¹⁾ Henning Henningsen: Kirkeskibe og Kirkeskibsfester (1950), 151. Morsø Folkeblad 8/2 1951. M. Mackeprang: Jyske Granitportaler (1948). Om Haanden som Stenhuggerfelt, jfr. Aug. F. Schmidt: *Danmarks Kæmpesten* (1933), 19—20. Morsø Folkeblad 4/8 1937. — ²⁾ Indskriften paa Gravminderne 3, 4 og Kistepladen Nr. 2 er korrigerede og udfyldt ved Hjælp af Kirkebogen. Jens Wandborg manglede 8 Dage i at blive 83 Aar. Anne Dorthea Wandborg døde 18/7 1815.

MOLLERUP KIRKE

MOLLERUP KIRKE ligger tæt ved Østgrænsen af det lille Sogn, ret højt og med vid Udsigt mod Nord. Den uanselige Bygning er mindre end Frøslev Kirke. Dens Kor og Skib, der er beslægtet med Jørsby Kirke i Nørre Herred, er fra den gotiske Stilperiodes Tid og kan næppe være ældre end 1400'erne. Vaabehuset er vistnok fra 1855, da Kirken blev godt istandsat. Orienteringen har mærkbar Afvigelse til Syd. — Hovedmaterialet er raa Kamp- og Munkesten i Munkeskifte, men kun Nordsiden af Kirken er bevaret i gammel Stand. Resten er helt eller delvis skalmuret til forskellig Tid. Korets vinduesløse Nordmur har nederst en o. 75 cm høj Syld af store, rejste Kampesten udkilet med Flækker og mindre Sten paa Fladen, derover er Murværket af Munkesten, blandet med enkelte kvadratformet tilhugne Granitsten. 1889 havde ogsaa Øst- og Sydsiden en ganske tilsvarende Murteknik, og Østhjørnerne var kvadersatte; blandt Sydmurens Granitkvadre saas en meget lang, skraakantet Sokkelsten. Nu er det romanske Kvadermateriale her ordnet i to Skifter nederst i Murene, der iøvrigt er af smaa Sten; en Kvader under Korgavlens nordre Hjørne har et usædvanlig stort og dybt Stenhuggerfelt, fyldende omtrent hele dens Forflade. Skibet, hvis Murhøjde maaler o. 4,20 m, er hovedsagelig bygget af raa Kamp, kun den øverste Tredjedel er eller har været af Munkesten. 1889 saas i Sydmuren en Sten med et »lidt aflangt«, slidt Hul (maaske en Kværnsten), og paa Nordsiden var der indmuret en Gruttesten fra Oldtiden. Oprindelige Enkeltheder er kun i ringe Udstrækning bevaret. Korets Østvindue og Skibets Syddør, begge tilmurede, spores indvendig, men Enkeltheder kan ikke mere skelnes; den sidste var 1889 kvadersat indvendig. Norddøren, som stadig er i Brug, er spidsbuet udvendig, hvor en moderne Dørfløj af samme Form dækker over den oprindelige halvtstens Hjørnefals og har ødelagt et oprindeligt, spidsbuet Spejl, der endnu var bevaret 1889. — I det Indre synes Væggene hovedsagelig at være af raa Kamp, dog er Triumfmuren vistnok af røde Munkesten. Den lave og trange Korbue (Højde o. 250 cm, Bredde o. 193) er rundbuet og savner Kragbaand. Kirken har haft et med Skibet jævnbredt nu nedbrudt Taaarn, der forfaldt, fordi Kirkeejeren paa Frøslevgaard ikke havde Raad til at holde det vedlige. Af Taarnets Sydmur ses endnu store Grundsten. I Vestgavlen, der for en stor Del er af raa Kamp, sporedes den spidse Taarnbue 1889; nu er Gavlen moderne skalmuret og har øverst et

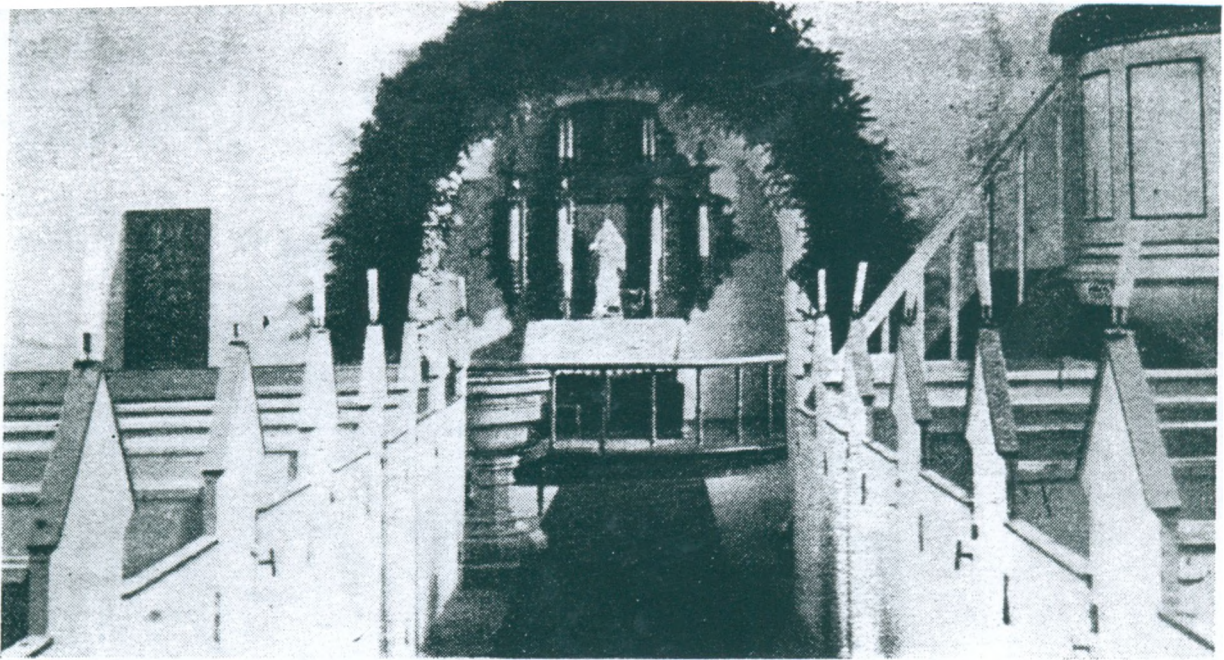

Mollerup Kirke 1890

rundbuget Glamhul, hvori 23/10 1902 den skriftløse, sentmiddelalderlige Kirkeklokke (i Tværmaal 70 cm) blev ophængt. Glamhullet er flankeret af to smaa, cirkelrunde Støbejernsvinduer. I gammel Tid var Kirkeklokken ophængt i et tømret Klokkehus. Et saadant blev afstivet 1640 og fornyedes 1655. 1873 hang Klokken i en nu fjernet Træstabel ved Vestgavlen, 1889 i en lignende ved Korgavlen. I 1902 fik man saa Klokken anbragt i selve Kirkens Bygning. — Vaabenhuset foran Norddøren, af smaa Mursten i Krydsskifte, uden Stilpræg, er sikkert opført ved en Istandsættelse 1855. 1790 havde Kirken intet Vaabenhus, hvilket fremgaar af Udskiftningskortet 1790. Kirkens Sydside og Gavle er hyppigt blevet skalmuret. 1690 fik saaledes Murermester Knud Nielsen 16 Daler for at opmure den nedfaldne Mur paa Korets Sydside og Sydøsthjørnerne baade paa Kor og Skib samt 24 Daler for at nedtage og igen opmure et faldefærdigt Stykke Mur paa Korgavlen. 1711 betalte man Murmester Christen Godskesen 52 Daler og 2 Mark for at opmure den brøstfældige og udskredne Mur paa hele Sydsiden af Kirken, fra Grunden og til Tækket, saavel som en Del af begge Gavle. Vestgavlen og den tilstødende Del af Skibets Sydmur blev skalmuret med smaa Sten 1902, Korets Syd- og Østside 1904. Ved sidste Lejlighed blev Kirkens Vinduer, tre mod Syd, eet mod Nord,

alle vistnok fra Istandsættelsen 1855, helt ommuret. De er nu fladbuede, falsede udvendig, smigede indvendig og har Træ-Karme i Empiremaner. Bygningen staar hvidkalket. Tagværkerne er af Fyr, Korets blytækt, Skibets og Vaabenhusets teglhængt. Skibet har profileret Trægesims, maaske fra 1855. Det Indre har Bjælkelofter.

Mollerup Kirkes Kor er i udvendigt Maal: 621 cm i Længde, 656 cm i Bredde. Skibet er i Længde 1335 cm, Bredde 848 cm. Total Længde: 1953 cm. Alterbordet, der dækkes af en simpel Fyrretræskasse, er af Munkesten med en 14,5 cm tyk Granitplade, oplyses 1873. — I 1714 forærede Sognepræstens Kæreste (d. v. s. Kone) et brunt Atlaskes Omhæng med hvide Frynser til Alteret. Dette Alterklæde eksisterer ikke mere. — Altertavle i Renaissance-Stil anskaffedes 1655 for 24½ Daler 1 Mark. Den er firsøjlet i Opbygning, og Topfeltet flankeres (som i Rakkeby) af toskanske Tvillingsøjler. Storstykkets tre Felter indrammes af Tandsnitlister. De bevarede Vingers landlige Snitværk viser ligeledes stor Overensstemmelse med Rakkeby Altertavle. Topornamentet og de drejede Vaser paa Storgesimsen er vistnok fornyede. Den nuværende brogede Staffering stammer fra 1906, hvilket Aarstal er malet i søndre Storvinges Kartouchefelt, hvor der tidligere stod 1877; i det tilsvarende nordre Felt ses det opmalede Aarstal: 1670. Midtfeltet staar blaat overmalet som Baggrund for en Afstøbning af Thorvaldsens Kristus, der er opstillet paa Alteret. — Alterkalken, af Sølv, er meget enkel, nu 19,5 cm høj; Foden svarer til Hurup Kirkes Alterkalk (Thy), der er fra 1813. Skaftet paa Mollerup Alterkalk er cylindrisk, Knoppen glat, afrundet, Bægeret nyere. — Disken er glat. — Alterstagerne, ogsaa af Sølv, er fra o. 1600. De er kun 26,5 cm høje, har flad Fodskaal og Skaft med Balusterled over udladende, svagt konisk Led. Lysepiberne er nye. — Døbefonten, fra o. 1880, er af Træ med ottekantet Fod og Skaft og udsvajende Kumme, tæt besat med Profillister. Den er blaamalet med brune Lister. Den tidligere, ret uanselige Font, der ikke mere findes, var næppe ældre end Kirken. Kummen, af Granit, 57,5 cm i Tværmaal, var nærmest trugformet og uden videre Udsmykning; dens flade Huling var 21 cm dyb. Mellem Kummen og den uregelmæssige Fodsten var en polygonal Murstenspille paa 3 Skifter. Dens samlede Højde var 68 cm, ifølge en Tegning i Nationalmuseet af Kirkearkæologen J. Magnus-Petersen 1873. — Fadet i den nuværende Døbefont er glat og af Messing. — Prædikestolen fra 1800'erne, af Fyr, er cylinderformet, delt i fire Felter mellem Gesims- og Fodliste og hvilende paa flad Kræmmerhusbaldakin, over en polygonal Fodstolpe. Stafferingen er blaa og brun, i Felterne Kors og Kristusmonogrammer. En nu forsvundet Prædikestol skænkedes til Kirken 1639 af Jens Pedersøn, Frøslevgaard, og hans Hustru. — Stolestaderne, af Fyr, er fra Slutningen af 1800'erne. 1648 blev alle

Mollerup Kirkes Indre

(nu forsvundne) Karlestole fornyede. — Præstestolen med Gitterværk af drejede Balustre er fra Slutningen af 1800'erne. 1667 fik en Snedker fra Frøslev Betaling for »en Skriftestol at gøre, Degnestol at færdige.« Begge disse Stole findes ikke mere. — Kirkens Pengeblok er simpel og med affasede Hjørner. — En nu forsvundet Klingpung, der eksisterede 1688, var af Taft med »Silkebusche« om. Den blev foræret Kirken af Hr. Christians Kæreste, d. v. s. Sognepræsten Christian Jacobsen Erichs Hustru.¹⁾

Kirkegaarden hegnes af Kampestensdiger, i hvilke der mod Vest er en Indgang med Stolper og kløvet Granit. Da der trænges til en bedre Parkeringsplads ved Kirken, vedtog Menighedsraadet i Juli 1954 at udvide den Plads, der var, og belægge den med Grus. Der var fremkommet et Ønske om, at en Del af Pladsen mod Vejen blev indrettet til et lille Anlæg, eventuelt med en Mindesten for 5. Maj 1945. Anlægget paatænkes fuldført til 5. Maj 1955, 10 Aarsdagen for Danmarks Befrielse.

Af Gravminder kan fremhæves det smukke Gravkors af Smedejern med ulæselig Indskrift. Det findes paa Kirkegaarden Sydøst for Kirken. Korset er fint Arbejde, kunstfærdigt udformet og præget af den Stilart, der benævnes Nyklassicismen. Korset er uden Tvivl smedet af en Mester i en af Landsbyerne i Egnen, muligvis af Smeden i Ovtrup o. 1870.²⁾ — 1873 fandtes indsat i Vaabenhusdørens Karm i Mollerup Kirke en Gravramme (nu forsvundet), et Fragment af et Gravtræ med Indskrift i Reliefversaler: »... Sognepres (!) for ns St 7 Aar Æ« Mere kunde J. Magnus-Petersen ikke læse paa Gravrammestykket.¹⁾

Et Ligkapel blev opført 1915 for ca. 800 Kr.

Endelig skal nævnes, at Mollerup Kirke ifølge Traditionen 1768 var viet til Helgeninden S c t. A n n a, som i det nuværende Danmark havde femten Kirker viet til sig. Sct. Anna var Jomfru Mariæ Moder, og i Middelalderen var hun, ogsaa her i Danmark, Genstand for megen Dyrkelse, der var en Gentagelse af Jomfru Mariedyrkelsen. Sct. Anna var udvalgt blandt alle Kvinder fra Verdens Begyndelse, hun var den største i det gamle Testamente. »Af dig, o hellige Moder, af dig er os al Naade udsprungen,« hedder det om hende i et dansk Middelalderhaandskrift. Sct. Annas Højtid var i Danmark den 9. December.³⁾

Mollerup Kirke ejedes efter Reformationen af Kronen. 16. November 1722 skødedes Tienden uden Kaldsret til Peder Wandborg, Borger i Lemvig. Fra ham overgik den til Herredsfoged Rasmus Jørgensen, Frøslevgaard, der ejede baade Mollerup og Frøslev Kirker indtil 1727, da han gik fallit. Iøvrigt havde Mollerup Kirke ned gennem Tiderne samme Ejer som Frøslev Kirke, indtil ogsaa den blev selvejende 1. Januar 1911.

Noter

¹⁾ Beskrivelsen af Kirken er hentet fra Værket: Danmarks Kirker, Tisted Amt, 2. Halvbind (1942), 809—12. Teksten er ledsaget af 3 Illustrationer. — ²⁾ Aage Jørgensen: Danske Gravminder af Smedejern (1951), 98. Morsø Folkeblad 11/1 1952. — ³⁾ Ellen Jørgensen: Helgendyrkelse i Danmark (1909), 103—06, 137. Morsø Folkeblad 6/8 1930, 2/4 1951.

Ordforklaringer

A k a n t u s: Urt med fligede og takkede Blade. Akantusblade paa lodret opstigende Stængel hedder Akantusmontant.

A r k a d e: Det Murværk, der omgiver bueformede Aabninger.

B a s e: Den profilerede Del af en Søjles Fodstykke.

B a l u s t e r: Rækværkstromme eller lille Pille af lignende Art med et eller flere pæreformede Led.

B l æ n d i n g: Flad Murniche, anvendt enten til Pryd for at bryde glatte Murflader eller for at spare Byggemateriale.

f a l s e t: retvinklet Indsnit i Kanten af et Bræt, bestemt til Anslag for et andet Stykke Træ.

F o l d e v æ r k (s f y l d i n g e r): Fyldingsdekoration, dannet af høvlede, skiftende Stave og Hulinger, der minder om Folder i et Klædebon.

G e s i m s: Udkragning paa en Mur under Tagskægget.

K a p i t æ l: Søjlehoved.

K a r n i s: Profil sammensat af et konkavt og et konvext Led.

K a r t o u c h e: Rammeagtigt Ornament, med bøjede Flige og hyppigt dekoreret med Blomster, Blade, Masker o. lgn., især karakteristiske for Høj-Renaissancen (16. Aarhundrede).

K r a g b a a n d: Fremspringende Profilled, især brugt i Bueaabninger under Buefødderne.

K v a d e r: Natursten, firkantet tilhugget til Bygningsbrug.

M i n u s k e l: Skrift fra o. 1350—1550.

M o n o l i t o v e r l i g g e r: Overligger, der bestaar af een Sten.

M u n k e s t e n: Middelalderlige Mursten. Munkesten maaler 27—30×12—14×7—10 cm. Fra o. 1600 blev Murstenene mindre.

P e r l e s t a v: Spinkel Stav, bestaaende af sammenstillede Smaakugler, ofte vekslende med cylindriske Led.

P i l a s t e r: Flad, retkantet Væg- eller Murpille.

P o s t a m e n t: Fodstykke.

S a a l b æ n k: Nederste tværgaaende Led i et Vindue.

S k a l m u r: Fornyelse af en (Tegl-) Murs ydre Skal; smlgn. Omsætning.

S m i g: Skraaside i Muraabninger, hyppigst i Vinduer fra romansk Tid.

T a n d s n i t: Række af fremspringende, firkantede eller profilerede Klodser af Sten eller Træ anbragt med korte Mellemrum.. **T a n d s n i t l i s t e**, **L i s t e** med tandsnitagtige Indsnit.

T r i u m f b u e: Muren mellem Kor og Skib.

T y m p a n o n: Halvcirkelformet Sten, liggende over en Dør.

V e r s a l e r: En nyere Skriftart.

V o l u t: Spiralrullet Ornament.

PRÆSTER

FRA den katolske Tid kendes fire Præster i Frøslev: Niels Pedersen, omtalt 1412 og 1435¹). Mathias, nævnt o. 1441²). Anders Nielsen, omtalt 1447 og 1464³). J e p P e r s s e n, nævnes før 1500. Hans Broder, Anders Perssen, var Præst i Vejerslev⁴).

*

Fra den lutherske Tid, efter 1536, er der følgende anselige Præsterække fra Frøslev Sogn, der ved Reformationen fik Mollerup Sogn til Anneks:

1) Niels Madsen 1536—72. Er antagelig kommet hertil ved Kirkeforandringens Gennemførelse. Det er muligt, han inden var Munk i Dueholm Kloster. Han var i hvert Fald efter Tidsforholdene en lærd Mand; thi da Biskop Ole Chrysostomus o. 1552—53 optalte Præsternes Bøger i Aalborg Stift, ejede Hr. Niels ikke mindre end 13 Bøger, alle vedrørende religiøse Forhold og paa Latin⁵). Gode Oplysninger om Frøslev-Mollerup Præsteembede forefindes fra 1555, da Niels Madsen endnu var Præst her⁶), men herom kan læses nærmere i næste Kapitel. 1568 blev Hr. Niels Provst i Sønder Herred.

2) Christen Madsen. Præst i Frøslev-Mollerup 1572. Nævnes ogsaa 1584, 1599⁷).

1608 omtales Simon Madsen til Frøslev⁸). Der er Grund til at tro, at han er identisk med Christen Madsen.

3) Jens Nielsen Tøfting. Nævnes 1610 til vore to Sogne⁹). Var her endnu 1638, da han dette Aar skriver en Indberetning om Embedet. Jens Nielsen Tøfting var vistnok fra Store Tøfting i Øster Vandet Sogn i Thy¹⁰).

4) Christen Christensen Nykøbing. Kom hertil efter 1638 og var her til o. 1655. Var tidligere i Vejerslev-Blidstrup, hvor han skal være blevet gift med sin Formands Enke, med hvem han fik en Søn. Noget anderledes lyder Oplysningerne om ham i den be-

ofrer han mig 5 danske Skilling, uanset han bor udi en stor Gaard; men foruden disse Gaarde og Bols mænd ligger her 7 Gaarde og Bols mænd øde, som jeg slet intet nyder af, fordi der er ingen, der besaar dem, men Bønderne nyde Græsningen fra Amtsstuen, hvorover jeg mister min Ost, som jeg burde have af Græsningen. Korn tienden af dette Sogn kan være 28 Tdr. Byg og intet videre. Kvægtienden er og hel ringe; thi jeg aldrig har kunnet nyde 4 Lam og nogle faa Skilling, henved 1 Rdr. — Udi Mollerup S. findes Decimantes 8, de 2 Gaardmænd, de andre Bols mænd og Husmænd, et forarmet Sogn, af hvilket jeg kan hver Offersdag paa de 3 store Højtider nyde 1 Rdr., undertiden 7 Mark. Korntienden kan være henved 7 Tdr. af alle Slags Korn. Af Kvægtiende falder intet uden nogle faa, 3 for det ulige Kvæg, som kan være en Kalv eller et Føl. Jeg har aldrig nydt noget smaa Kvæg til Tiende, enten Gæs, Grise eller saadant, fordi de lægge intet saadant til; thi de har intet at holde det paa. Offer af begge disse smaa Sogne kan paa de 3 store Højtider være 20 Sletdaler. St. Hansrente giver enhver mig en Ost, ligesom de vil, og somme give mig 8 Skl. eller 4 Skl. for min Ost. Paaskerente faar jeg af 6 Gaarde 6 Kager, ligesom Konen vil give mig dem, og nogle Æg; enhver giver, som de vil.

Præstegaarden er ikke fri, men forrentes aarlig. Udi Indmarken ligge 9 Agre, som jeg kalder Byglandsjord, dog ikke saaledes at forstaa, at jeg aarlig kan saa' saa meget Byg; thi i det højeste kan jeg ikke saa mere end 6 Tdr., det andet saas med Vaarrug og Havre. Nu følger Brødejord, hvorudi kan saas Indmarkshavre og undertiden Vinterrug, naar der gødes. Nu følger Udmarkerne, som gødes aldrig, men saas ikkun med Udmarkshavre, som vi i Steden for Hø fodre vore Bæster med, og denne Havre er saa ringe og stakket, at vi maa samle den som Hø. Denne Jord bruges udi 3 Aar, hviler saa vel udi 10 Aar. Præstegaardens Taxt er 7-1-1-2, som er alt for højt sat. Præstegaardens Værdi og Kjøb, da er dens Værd mig tilsat for 89 Rdr. Hertil et lidet Hus, som staar paa Gaden, og har ikke saa meget Jord, som en Haandfuld Korn kan saas udi, og derudi bor en gammel, fortrættet Mand over 60 Aar, som jeg aldrig har nydt en Skilling af. — Ingen Annexgaard.

Af Sædegaarden Frøslevgaard har jeg intet nydt i min Tid enten Korn eller Ildebrand; men førend Enevold Nielsen fik Gaarden, har velb. sl. Tage Høg og alle hans Formænd fornøjet Præsterne med 4 Tdr. Byg, 2 Tdr. Rug.

Graviamina (Tyngsler), da har jeg en sælsom Enke at drages med, til hvilken jeg giver $\frac{1}{8}$ af al min Tiende og Rente. Mangel paa Hø og Foder er alt for stor, eftersom jeg kan ikke avle et godt Læs Hø. — Gud af det høje skal velsigne hans kgl. Maj.'s højlovlig Regimente med al den Velsignelse, som Himmelen formaar, og jeg fattig Mand skal aldrig forglemme at bede godt for Kongen og Kongens Børns

Liv.«¹⁴) Den omtalte sælsomme Enke maa nok være Niels Krags Efterleverske, Elisabeth Kaalund.

9) Laurits Sørensen Bergendal 1692—1704. Født i København, Frue Sogn, o. 1654. Student 1672. Var derefter Præst i Ostindien i en af de danske Kolonier. Kaldet til Frøslev-Møllerup 20/8 1692. Gift med Bodil Andersdatter Bergen i København. I Ægteskabet 1 Søn og 1 Datter. I Bergendals Præstetid paa Mors indtraf i Frøslev 1703 et ret tragikomisk Tilfælde. Et toårs Barn druknede ved Moderens Skødesløshed »paa Gaden.« Her skulde aabenbart offentligt Skrifte til. Men nu maatte Præsten i sin Indberetning til Provsten desværre give denne Kvinde »et saare slet Skudsmaal for et skarnvornt Levnet og Guds Foragt,« og Bispen erklærede da, at hun ikke m a a t t e — skønt hun egentlig s k u l d e — antages hverken til offentlig eller privat Absolution, »saalænge hun i ugudeligt Foragt for sin Frelse og i Uvidenhed derom blev fremturende.«¹⁵) Hr. Laurits døde i 1704 i stor Armod, saa Enken gik fra Arv og Gæld.

Herefter blev Falk Christensen Sylve 1/6 1704 kaldet til Frøslev-Møllerup, men han kom ikke i Embede her, idet han ogsaa saa sig om efter et andet — og vel bedre — Kald. Det blev saa Flade-Sønder Draaby paa Mors, han fik. Han blev udnævnt hertil 31/7 1704 og forblev her til sin Død 1707¹⁶).

10. Augustinus Bendsen Haard (Haarder, Harder) 1704—05. Født 28/9 1674 i Holmestrand ved Christiania. Præstesøn. Student Kristiania 1692. Theologisk Attestats 1694. Gift med Ida Christine Steenberg. Kaldet til Frøslev-Møllerup 10/10 1704. Inden Augustinus Haard overtog sit morslandske Embede, skulde han møde til Overhøring og Ordination 19/12 1704 hos Biskop J. Bircherod i Aalborg. Biskoppen noterer i denne Anledning i sin Dagbog: »17. Decbr. 1704 mod Aften udforskede jeg vor nye Ordinands Dygtighed til det hellige Prædike-Embede ved en Conferents med hannem i Troens Hovedlærdomme, som jeg, indenfor mine private Vægge paa halvanden Times Tid anstillede.« Og da Haard i Januar 1705 fra Frøslev sendte Biskoppen et Brev om den fattige Præsteenke der paa Stedet, og hvorledes hendes Mands Kreditorer vilde skaffe sig betalt af hendes Naadensaar, gav Bircherod Enken Bodil Bergendal Medhold; »thi,« skriver han, »hvoraf skulde den arme Kvinde forskaaffe (efter Loven) sin Mands Efterfølger hans Kost, indtil Aarets Omgang, dersom dette korte Subsistens-Middel skulde hende selv betages?«¹⁷)

Man kan jo godt forstaa, om Augustinus Haard snarest muligt søgte til bedre Græsgange. Han var da ogsaa saa heldig allerede 10/3 1705 at faa Præstø-Skibbinge Kald i Sydsjælland. Her endte det med, at han blev afsat 1727, da han vilde give Undervisning til falsk Ed. Han døde i København engang efter 1731.

11) Knud Berntsen Spormann 1705—32. Født i Odense 9/2 1669. Borgersøn. Student Odense 1692. Theologisk Attestats 1695. Magister 1706. Blev kaldet til Frøslev-Møllerup 10/7 1705. Her holdt Biskop Jens Bircherod Visitats 11/7 1706. Om han var tilfreds med den nye Præst, røber hans Dagbog ikke. Heller ikke om Menighedens Kristendomskundskab faar vi her noget at vide. Derimod hedder det: »I Frøslev Kirke forestilledes mig en Person, som var født døv og dum (d. e. stum) og havde ingen Tid været til Guds Bord, men syntes dog efter Præstens og andres Beretning at have derefter en inderlig Attraa. Vel søgte jeg, ved Nik og Tegn, at udforske hans Forstand i Kendskab til de guddommelige Ting, kunde dog ikke noget synderligt deraf fornemme. Hvorudover jeg bad Præsten, at han og de, som daglig med ham omgikkes, vilde ved optænkelige Tegn anvende deres Flid paa at gøre ham i slige Sager noget bedre kyndig, inden man ham til Altergang annammede.«¹⁸⁾

27/8 1706 skriver Biskop Bircherod i sin Dagbog: »M(agister) Knud Sporman lod mig vide, at han haver, efter sin underdanigste Ansøgning faaet Kongl. Måj.s Brev, at nyde en Rigsdaler af hver Kirke her i Stiftet, til sin Præstegaards Opbyggelse. Nærig Høne, maa man nok sige, faar enten Korn eller Klap.«¹⁹⁾ Af denne interessante Dagbogsoptegnelse erfarer man, at Frøslev Præstegaard skulde bygges op af ny. Den var nemlig nedbrændt kort i Forvejen. Hvorfor Bispens sammenligner Præsten med en nærig Høne, er vel ikke saa godt at vide. Han kunde jo ikke ved egne Indtægter opbygge en ny Præstegaard. I al Tummelen havde Hr. Knud dog faaet Tid til at gaa paa Frierfodder; thi han blev 22/9 1706 gift med Elisabeth Johanne Andersdatter Brasen, Datter af Anders Olufsen Brasen, Præst i Galtrup-Øster Jølby 1690—1708. Aar 1732 døde Knud Berntsen Spormann, og hans Eftermæle lød: selvraadig, egensindig og forsømmelig. Død i Armod; Boet udbragt til 13 Rigsbankdaler 5 Mark 10 Skilling. En saadan Præst har jo været en »Behold-Præst«.

12) Søren Jensen Bergendal 1732—35. Var Præstesøn fra Norge. Student Bergen 1714. Theologisk Attestats 1716. Personel Kapellan, vistnok i Stod, Trondhjem Stift 1729. Dernæst Præst for Bjergby-Bromme ved Sorø. Var gift med Anna Kirstine Smit og havde 3 Børn. Kaldet til Frøslev-Møllerup 24/10 1732, men kom først hertil 22/10 1733. Afskediget 10/5 1735 i saa fattige Omstændigheder, at han ikke kunde betale sin Købmand 8 Rdl. 59 Skl. Der gik Dom over ham, som blev ham forkyndt 19/4 1735, men han overlevede ikke længe denne Krænkelse.

13) Morten Palleesen Fogh 1735—42. Født i Aalborg 11/2 1705, Søn af Købmand P. eller Palæmon Jacobsen Fogh og Hustru Kirstine Vognsen. Student Aalborg 1723. Theologisk Attestats 3/6 1728. Gift med Johanne Marie Andersdatter Thorning, Præstedatter fra Gjøel, født 1718, død i Aalborg 5/6 1796. I Ægteskabet 1 Datter.

Morten Pallesen Fogh, der 1733 nævnes som Hører i Aalborg (Lærer ved Latinskolen), døde allerede 1742.

14. Laurits Hansen 1742. Residerende Kapellan i Dronninglund 30/10 1739. Kaldet til Frøslev-Møllerup 27/4 1742, men allerede 15/6 samme Aar fik han Hals Præsteembede. Han kom antagelig slet ikke til sit Præsteembede paa Mors. Død 8/1 1768.

15) Johan Henrik Carlsen Cheverie 1742—43. Født i København 24/6 1711, Søn af Oberst C. Ulrik Cheverie og Hustru Sophie Schytte. Student fra Helsingør 1729. Embedseksamen 1740. Udnævnt til Præst for Frøslev-Møllerup 6/10 1742, men kun kort blev hans Virketid her, om han overhovedet naede at komme i Funktion i sit morslandske Kald. Han blev vistnok forflyttet til Norge 1743.

16) Johannes Villumsen Schmidt 1743—72. Født 24/5 1701. Præstesøn fra Haring-Stagstrup. Student København 1723. Theologisk Attestats 1737. Residerende Kapellan 14/2 1738 i Bodum-Ydby. Kaldet til Frøslev-Møllerup 5/7 1743. Gift 16/12 1745 med Helle Helene Henrichsdatter Ascanius, født c. 1712, begravet i Nykøbing M. 3/11 1781. Johannes Villumsen Schmidt døde i Frøslev 23/6 1772.

17) Frederik Lorentzen 1772—75. Født 12/1 1745 i Brockdorff, Wilster Marsk, Søn af Sognepræst Lorentz Pedersen Lorentzen og Hustru Amalie Sangern. Student 1762 til Halle, hvor han studerede i 3 Aar, og derefter 2 Aar i Kiel, i København i 1768, hvor han tog theologisk Embedseksamen 27/9 1768. Kaldet til Frøslev-Møllerup 17/9 1772. Gift her 5/8 1774 med Formandens Datter Vibekke Sophie Schmidt (f. 1751). Aaret efter blev Frederik Lorentzen suspenderet fra sit Embede. Hermed forholder det sig saaledes: 4/3 1775 skrev Kancelliet til Biskoppen i Aalborg, at der efter Loven skulde forholdes med Sognepræsten for Frøslev og Møllerup, Hr. Lorentzen, hvis Hustru var efter 15 Ugers Ægteskab kommen i Barselseng. 24/6 s. A. skrev Kancelliet til Biskoppen om at bekendtgøre for Hr. Lorentzen, at det forblev ved den imod ham anlagte Aktion; men 13/9 fik Lorentzen Oprejsning formedelst for tidlig Sammenleje med sin Hustru, og Kancelliet skrev 16/9 til Biskoppen, at Hr. Lorentzen maa efter 2 Aars Forløb »befordres til et gejstligt Embede i et andet Stift, og at desformedelst ingen Sag imod ham skal anlægges, imod at han fratræder sit hidtil havde Embede.« To Aar senere, 1777, blev Frederik Lorentzen saa Præst for Vorbasse-Grene Sogne. Hernede fortaltes det o. 1860, at Lorentzen var drikkædlig, og at Beboerne i Grene klagede over ham, men de fik ikke meget ud deraf. Da Børnene nemlig ved en Visitats svarede ganske udmærket, roste Visitatoren Præsten og ønskede for ham, at han snart maatte faa et ham mere værdigt Embede end Hedesognene Vorbasse-Grene! Han blev ogsaa snart forflyttet. Var Diakon ved Mariæ Kirke i Ha-

derslev 24/3 1784, Sognepræst i Rødding-Skrave 2/2 1787. Her døde han 1797.²⁰⁾

18) Poul Nielsen Fogh 1775—85. Født 1731 i Storring ved Aarhus, Søn af Skrædder Niels Fogh. Student Aalborg 1759. Theologisk Attestats 1755. Personel Kapellan Selde-Aasted 21/1 1766; i Elling-Tolne 14/4 1769. Kaldet til Frøslev-Møllerup 16/11 1775 og var her til 23/11 1785, da han blev Præst for Flade-Sdr. Draaby. Poul Nielsen Fogh var gift fire Gange. 1. Gang med Præstedatteren Hippolyte Christiansdatter Kjærulf fra Sindal. 2. Gang med Margrethe Elisabeth Møller (f. 1744, d. 1770). 3. Gang med Anna Marie Rasmusdatter Holm (f. 1733, d. 10/1 1784), Skipperenke. 4. Gang 5/11 1789 med Anna Klestrup Thorbull, Præstedatter fra Nykøbing M., død 22/4 1807. Han havde 4 egne og 3 Stedbørn. Hans Kaar var meget trange, da han havde en stor Familie. Han erindredes i 1838 af Menigheden i Flade med megen Agtelse og Kærlighed som en saare from og retsindig Sjælesørger. Han døde 11/7 1791, 60 Aar gl.²¹⁾

19) Peder Weytorp 1786—94. Født i Tilsted ved Thisted 1740. Faderen var Degn Ole Pedersen Weytorp, gift med Christine Christensdatter Torp. Student Aalborg 1764. Degn i Sjørring-Thorsted nævnte Aar. Theologisk Attestats 1769. Personel Kapellan i Thisted-Tilsted 10/10 1781. Kaldet til Frøslev-Møllerup 3/2 1786. Præst i Dragstrup-Skallerup 25/4 1794 til sin Død 22/4 1804. Peder Weytorp, der var ugift, søgte altid at faa en Skolemester, der var god til at undervise. Det var i hans Frøslevtid, at den islandske Eventyrer Arni Magnusson o. 1790 i 5 Vintre opholdt sig som Huslærer hos Bonden Kristen Sørensen Soelberg, Tøttrupgaard i Andrup. Der var 4 Sønner og en Datter at undervise. Læreren maatte godt straffe Børnene, da Forældrene vilde have dem godt opdragne. Sønnen Mads, der var op imod 20 Aar, ønskede Peder Weytorp at faa til Skolemester 1792, men det lykkedes ikke. Arni Magnusson fortæller i sin Selvbiografi, at han ikke kunde lide de mange Slags Lege og Danse, som udførtes i Julestuerne. Han kunde ikke faa dem forhindret, »og hvad der var det underligste, Præsten turde ikke tale herom, da de rige Bønder ofrede ham mange Penge.«²²⁾

20) Niels Sommer 1794—95. Født 23/4 1766 i Gosmer Præstegaard Nord for Horsens Fjord som den ældste af 18 Søkende. Student fra Viborg 1784, theologisk Attestats 3/7 1787. 11/7 1794 blev han kaldet til Præst for Frøslev-Møllerup, men allerede 27/2 1795 fik han Embedet i Sejerslev paa Nordmors. Hans Hustru, Maren Mehl, var Præstedatter fra Rødding. Han forblev i Sejerslev til 1837, hvorefter han drog til Aarhus; her døde han 1/12 samme Aar. Om Pastor Sommer og hans store Søkendeflok kan læses nærmere i Præsten Otto Sommers Afhandling i Præstehistoriske Samlinger I (1933), 131—33. Her oplyses det, at Niels Sommer var Rationalist.

21) **P e d e r W i n t h e r** 1795—1800. Født 3/7 1764, Søn af Provst Peder Jensen Winther og Hustru, Skanderup ved Kolding. Student fra Kolding 1783, theologisk Attestats 1787, derefter Lærer ved Kolding Latinskole til 1795, hvilket Aars 15. Maj han blev kaldet til Præst for Frøslev-Møllerup. 19. August 1795 holdt han Bryllup i Kolding med Gjertrud Marie Seidelin, Datter af Overauditor, Justitsraad Søren Hansen Seidelin og Hustru Anna Marie Poulsdatter Borreby. Hun døde i Barselseng 5. Januar 1804. Med hende havde Peder Winther en Datter Severine, der kun blev et halvt Aar og blev jordet 1801, en anden Datter, Anna Dorthea og en Søn, Peder, f. 28. Dec. 1801. Peder Winther blev gift 2. Gang 28. April 1807 med Margrethe Rasmussen (f. 1791), Datter af Sognefoged Rasmus Jensen i Aalstrup ved Odder. Med hende fik han seks Børn, af hvilke det ene, **G e e r t W i n t h e r** (1813-1905) blev Dr. phil. og fik et kendt politisk Navn. Peder Winther forlod Frøslev efter fem Aars Forløb, idet han 8. Aug. 1800 blev Præst i Hundslund Nord for Horsens Fjord. Her-nede gav Biskoppen ham i sin Visitatsindberetning 1806 den Omtale, at han var »en god Mand, hans Foredrag jævnt og hans Embedsflid upaaklagelig Ungdommen befandtes nogenlunde kyndig, dog ikke alle.« Winther har altsaa været en jævn god og afholdt Præst, der har passet sit Embede, saa godt han formaaede. Peder Winther døde 15. Februar 1816 og efterlod Enken og Børneflokket i smaa Kaar. Ved Skiftet efter ham fandtes o. 300 Bøger, hvoriblandt flere Prædikensamlinger og Bibelfortolkninger, men ogsaa Koranen og en Del latinske Bøger samt en Bog »om berømte Bedragere«. Madam Winther døde 1830.²³⁾

22) **S ø r e n S p a n d e t H j o r t** 1800—1809. Født i Ribe 8/2 1765. Søn af Købmand Palle Hjort og Hustru Ane Kirstine Spandet. Student Ribe 1782. Theologisk Attestats 1787. Personel Kapellan i Hundslund 3/8 1793, ordineret 30/10. Sognepræst for Frøslev-Møllerup 8/8 1800. Kort Tid efter, 12/10 1800, blev Søren Hjort gift med Præstedatteren Mechilde Helene Hyphoff fra Tyrsted ved Horsens (31/10 1778—8/4 1828). I Ægteskabet fødtes 4 Sønner og 1 Datter. 21/7 1809 blev Hjort Præst i Torstrup-Horne ved Varde, og 9/3 1827 overtog han Jerne-Skads Kald ved Esbjerg. Her døde han 24/3 1835. O. 1807 var Præstens Indtægt af Kvægtiende 3 Rdlr. 88 Skl., oplyser C. Schade.

23) **M a t t h i a s S v e n d s e n** 1809—1818. Født i København 29/9 1778. Søn af Købmand Bendix Brockdorff Svendsen og Hustru Abalone Jensdatter Øllegaard. Student Frederiksborg 1797. Theologisk Attestats 15/1 1802. Hører ved Frederiksborg lærde Skole 1802—06. Gift 16/1 1805 med Charlotte Ottobine Bruhn, født 21/7 1784, død paa Bistrup 29/9 1861, Datter af kgl. Skovrider Johan Otto Bruhn og Hustru Charlotte Amalie Baildon. I Matthias Svendsens Ægteskab fødtes 4 Sønner og 2 Døtre. 30/12 1809 kaldet til Frøslev-Møllerup,

hvorfra han 28/3 1818 forflyttedes til Gyrstinge-Flinterup (Sorø Amt), hvor han døde 2/3 1820.

24) P e d e r R a s m u s s e n H j o r t h 1818—21. Født 7/5 1771 i Svaneke, Søn af Jens M. P. Hjorth, der var Præst for Svaneke-Ibsker 1779—95. Student Rønne 1792. Theologisk Kandidat 25/1 1806. Personel Kapellan for Hillerslev-Kaastrup i Thy 4/3 1814. Kom til Frøslev-Møllerup 25/9 1818 og var her til 22/8 1821, da han blev Præst i Rø paa Bornholm. Her blev han 10/2 1835 gift med Cathrine Marie Thiesen (8/4 1800—13/2 1840), Datter af Major Hans Vilh. Thiesen og Hustru Bertha Kirstine Dam. Ingen Børn. Pastor Hjorth, der karakteriseres som en begavet Taler, døde i Rø 14/8 1841.

25) L a u r i t s H e n r i k H j o r t h 1822—33. Født i Rø 1775. Broder til ovennævnte. Student Rønne 1795. Theologisk Embedseksamen 5/11 1799. Personel Kapellan for Svaneke-Ibsker 16/8 1815. 22/2 1816 Præst for Skarrild-Arnborg ved Herning. I Frøslev-Møllerup fra 22/1 1822 til sin Død 15/5 1833. Gift 1812 med Frederikke Lytz. Der var 8 Børn i Ægteskabet. Se nærmere i Kapitlet om Frøslev Kirke (Kisteplader).

26) J a c o b V i l h e l m W o l f f 1833—38. Født 7/11 1802, Præstesøn fra Tingsted paa Falster. Student København 1820. Cand. theol. 21/7 1827. Personel Kapellan for Esbønderup-Nøddebo 14/7 1829, ordineret 26/8. Var ugift. Døde i Svendborg 17/8 1838.

27) P e t e r M a t h i a s F o h l m a n n F i n c h e n h o f f 1838—55. Født 28/1 1807 i Hellum (Vendsyssel), Søn af Pastor Elias Finchenhoff og Hustru Birgitte Marie Øvre. Student Viborg 1825. Cand. theol. 29/10 1830. Gift med Christine Jørgine Harder, Datter af Guldsmed og Stadshauptmand i Viborg Thomas Pauli Harder og Hustru Marie Elisabeth Zabel. Peter Finchenhoff blev udnævnt til Præst for Frøslev-Møllerup 27/11 1838. Han forblev her Resten af sin Levetid. Paa en Rejse døde Pastor Finchenhoff af Tyfus i Svendborg 9/1 1855.²⁴⁾ Ved Konfirmationsundervisningen forlangte Finchenhoff, at Børnene skulde lære udenad de 5 Mosebøgers Navne paa Hebraisk, endvidere Jakobs 12 Sønners Navne, de 4 store og de 12 smaa Profeter, de messianske Spaadomme, Apostlenes Navne, Jesu første og sidste Mirakel, de syv Ord paa Korset m. m. De mindre begavede Børn fik ingen Ting ud af det hele og blev tugtede, saa de græd, men det blev sagt, at en fed Gaas kunde hjælpe svært. Derimod var det ikke saa vanskeligt for et jævnt begavet Barn at lære det meste paa Remse, og det tog sig jo godt ud ved en Overhøring paa Kirkegulvet paa Konfirmationsdagen. — Andreas Vestergaard beretter i sine utrykte Erindringer, at en Dag, da han som Barn sammen med sin Søster legede vesten for sit Hjem i Frøslev, kom en Mand gaende omme fra Vestergaard. Han vilde da gaa skraas over Grønningen, men faldt omkuld og blev liggende. Børnene løb ind og kaldte paa deres Fader, som straks gik ned og hjalp Manden op og fulgte ham

hjem. Det var Pastor Finchenhoff, der blev ledsaget til sin Bopæl. Han drak undertiden lidt mere, end han kunde taale. Den Dag havde han været omme i Vestergaard, og det traf sig saadan, at de der havde en Datter, der var kommet for tidlig med en Lille, og for at mildne lidt paa Præsten havde Folkene trakteret ham noget rigeligt med Gammeltøl, og det var noget lumsk Kram. Finchenhoff var ellers en begavet Prædikant, slutter Andreas Vestergaard sine Meddelelser om ham.

28) Frederik Nielsen 1855—61. Født 3/7 1818 paa Herregaarden Aastrup ved Hjørring, Søn af Proprietær Christen Christian Nielsen og Hustru Anna Marie Henriksen. Student fra Aalborg 1838 og cand. theol. 24/10 1843. Derefter en Tid Huslærer paa den vendsselske Herregaard Baggesvogn. 1/5 1845 blev Frederik Nielsen Kapellan for Sindal og Astrup Sogne; 1848 Præst for Mosbjerg-Hørmested, hvorefter han i 1851 kom til Nykøbing M., hvor han baade skulde være Kapellan og Førstelærer ved Borgerskolen. Det var et lille og besværligt Embede med en Løn af omtrent 700 Rdlr., saa han maatte stadig have mange private Elever. Han var blevet gift 29/4 1851 med Thomine Elisabeth Nielsen, Købmandsdatter fra Hjørring (f. 27/3 1822). 24/4 1855 blev Frederik Nielsen Præst for Frøslev-Møllerup Menigheder. I sine »Minder« (1881) omtaler han Stedet her som »et lille yndigt Sognekald med omtrent 700 Mennesker.« »Mit Ophold i Frøslev var den skønneste Del af mit Præsteliv.« Der var tre Præstefamilier, Nielsen med sin Hustru sluttede nært Venskab med: Pastor Jansens i V. Jølby, Provst Møllers i Solbjerg og Pastor Frandsens i Tødsø. I sine »Minder« fortæller Pastor Nielsen ogsaa om Degnen Thomsen i Frøslev, som han omtaler paa den skønneste Maade. Ogsaa med Sognefolket havde Fr. Nielsen det fortrinligt. Han var en høj, smuk Mand, og hans Hustru var ligeledes af et godt Ydre. Naar Præsten og »Madammen« viste sig, var det et meget stateligt Par, man havde for Øje, begge ansete, værdige og myndige, som det hørte sig til dengang. Pastor Fr. Nielsen, der var Farbroder til Kirkehistorikeren, Biskop i Aalborg, Frederik Nielsen, var venlig af Omgang, men meget bestemt i hele sin Optræden. I 1857 eller 58 fik han oprettet et Menighedsraad paa 5 Medlemmer, valgt eller antaget af ham selv, de 3 fra Frøslev, de 2 fra Møllerup. Engang ved et Møde med disse Mænd spurgte Pastor Nielsen, om de holdt anden Læsning end Morsø Avis. De sagde nej, undtagen een, der ganske troskyldig svarede, at de hos ham holdt »Folkets Nisse«. Mændene lo, men Præsten sagde ganske alvorligt, at det var just ikke den Slags Læsning, han mente, hvorpaa han anbefalede nogle gudelige Blade og Skrifter. Andreas Vestergaard fortæller i sine utrykte Erindringer om, hvor glad han var ved at gaa til Præst hos Frederik Nielsen, der paa en stille, rolig og kærlig Maade forstod at tale til Børnene, som han gjorde et stærkt Indtryk paa.

Da Pastor Nielsens Søn skulde ud af Huset og i Skole, og det lille morslandske Embede ikke formaaede at yde det fornødne hertil, søgte Nielsen et andet Embede. 27/6 1861 kaldedes han til Aasted-Skærum i Vendsyssel. 1864 udnævntes han til Provst for Horns Herred. Da hans Helbred ikke kunde holde til det vidtløftige Provsti, søgte han en Del Aar senere bort derfra. 25/8 1873 fik han Oure-Vejstrup Kald i Sydfyn. Her var, som paa Mors, en stærk grundtvigsk Vækkelse, og Vejstrup Valgmenighed fik sin endelige Udformning i Provst Nielsens Tid, hvilket maa have haft sine Fordele, da Nielsen var yderst venlig stemt over for den grundtvigske Bevægelse. Af Helbredshensyn tog Fr. Nielsen sin Afsked i 1878. Han flyttede til København, hvor han i sit Otium skrev to Bøger: »Vendsyssel og Vendelboerne« (1880) og »Minder« (1881). Begge Arbejder er af lokalhistorisk og personalhistorisk Værdi, hvorfor der bliver gjort opmærksom paa dem her. Frederik Nielsen døde 11/5 1889.

29) **A d o l p h T h e o d o r S y n n e s t v e d t** 1861—68. Født i København 28/7 1817, Søn af Inspektør ved Vandvæsenet Magnus Urban Synnestvedt og Hustru Cecilie Klingberg. Student 1835, cand. theol. 25/4 1844. Personel Kapellan for Rødby-Ringsebølle (Lolland) 27/1 1849, ordineret 7/3 s. A. 6/8 1853 kaldedes A. Th. Synnestvedt til Sognepræst for Kettrup-Gøttrup Menigheder i Vester Han Herred. Her forblev han kun til 25/5 1855, da han blev Præst for Ejby-Dalby Sogne ved Køge. Herfra søgte han saa til Mors og blev udnævnt til Præst for Frøslev-Møllerup 4/9 1861. Et Par Aar senere, 20/3 1863, blev Pastor Synnestvedt gift i Frøslev med Justine Vilhelmine Knutzen, Enke efter exam. jur. Christ. Vilh. Barfred i Nykøbing M. A. Th. Synnestvedt døde allerede 4/12 1868. Hans Hustru overlevede ham en Del Aar.

I 1882 15/11 nævnes i Sogneraadsprotokollen Fru Synnestvedts Hus i Frøslev, saa her har hun boet i sin Enkestand. Friskolelærer Niels Andersen fortæller i Bogen: »Mine Erindringer« (1928), 29, 31—32 om den Tid, han tjente i Frøslev Præstegaard hos Pastor Synnestvedt, som han karakteriserer som en god Mand, der vilde alles Bedste, men han var upraktisk og forstod sig ikke paa Jyderne. Præsten vilde have Niels til at føre Bog over alt, hvad han bestilte. Han var imod Tobak og Brændevin og gav Niels i Dydspræmie 2 Rdl., fordi han afholdt sig fra Nydelsen af disse Sager.

30) **H a n s B e r n s t o r f L i l l e l u n d** 1869—78. Født 24/12 1827 paa Koustrup (Sønderhaa S.), Søn af Proprietær Anders Nic. Lillelund og Hustru Kirstine Elisabeth Lund. Student Viborg 1846. Var med som Frivillig i Krigen 1848. Cand. theol. 21/6 1854. Var derefter Institutbestyrer i Thisted. Derpaa personel Kapellan i Ø. og V. Assels 14/4 1866, ordineret 4/5. Sognepræst til Frøslev og Møllerup 26/2 1869. Var her, til han 2/9 1878 fik Tæbring-Ovtrup-Rakkeby Kald. Afgik 1902. H. B. Lillelund blev 30/11 1870 gift i Odder med Chri-

A. Th. Synnestvedt

H. B. Lillelund

Fred. Nygaard

stine Charlotte la Cour, født 8/11 1836 i Fakse, Datter af Pastor Peter Chr. la Cour (Præst i Odder 1861—65) og Hustru Caroline Jacobine Bregendahl. Imens Lillelund var Præst i Frøslev-Møllerup, deltog han i Ordinationen af Cornelius Appel paa Askov Højskole 30/7 1874, hvorfør han tilligemed de øvrige Deltagere ved Højesteretsdom ikendtes en Mulkt paa 100 Kr. og Part i Sagens Omkostninger.

Imens H. B. Lillelund var Præst i Frøslev-Møllerup Sogne, døde Fru Lillelunds Moder i Februar 1871, og da Hjemmet af den Grund blev opløst, følte Fru Lillelunds Søster Georgia la Cour (f. 1844) sig bedst hjemme i Frøslev Præstegaard. Her kom hun paa Besøg i Sommeren 1871, da man var i Færd med at bygge Ansgarskirken i Øster Jølby. Pastor Lillelund delte fra første Færd Glæden over, at dette Arbejde kom i Gang. Georgia la Cour var meget taknemmelig for sine Oplevelser paa Mors i Sommeren 1871 og følte sig helt hjemme i Frøslev hos Charlotte og H. B. Lillelund. Herop til skrev Cornelius Appel og spurgte, om Georgia la Cour vilde have Pladsen som Lærerinde paa Rødding Højskole. Hun tog imod Pladsen og underviste der et Par Aar. Paa Rødding blev hun kendt med Lærer Knud Pedersen, med hvem hun blev forlovet 20. Juli 1873. Den 10. August 1873 blev Johannes Lillelund født i Frøslev Præstegaard, og Georgia kom atter paa Besøg. Fra Frøslev skrev hun 30/8 et langt og lærerigt Brev til Ernst Trier, Vallekilde.²⁵) Den sønderjydske Lærer Knud Pedersen havde Planer om at faa en Skole i Gang lige Nord for Kongeaagrænsen. Denne Skole fik en heldig Beliggenhed i Skibelund, hvor den blev indviet i November 1874. Men inden Skolearbejdet paa-begyndtes her, blev den nye, frie Børneskoles Lederpar gift. Brylluppet fandt Sted i Frøslev Præstegaard 6. Novbr. 1874. Cornelius Appel havde lovet at komme til Brylluppet, da han Dagen efter skulde tale ved et Møde paa Galtrup Højskole. Endvidere var der af Gæster langvejs fra Georgias Søkende Albert og Marie la Cour. Desuden Pastor Brummer og Hustru, Præsterne Rasmus Lund (Ø. Jølby) og Otto Jacobsen (Nykøbing). Fra Frøslev var Lærer P. Thomsen og Skomageren. Fra Nykøbing Købmand Baadsgaard. Poulsen Dals fra

Galtrup Højskole, Lægprædikanten og Eventyrfortælleren Bette-Wolle, Johanne Aggerholm og hendes Kæreste samt Lærer H. Th. Nyboe, Vester Jølby, indfandt sig ligeledes. Brylluppet stod, efter gammel Skik, en Fredag. Bruden var saa heldig til Dagen at faa tildelt et Bryllupslegat, som Enkedronning Caroline Amalie stod for Uddelingen af. Til Brylluppet havde Pastor Rasmus Lund skrevet en Sang, der ifølge Bette-Wolles Oplysninger var kommet frem under store Fødselsveer. Denne Sang blev Aar efter Aar sunget i Skibelund paa Bryllupsdagen 6. Novbr. 25 Aar senere føjede Georgia la Cour Pedersen tre Vers til Sangen. I disse fortælles om, hvorledes det var gaaet i de svundne Aar. Knud Pedersen og Hustru udførte gennem mange Aar paa Skibelund en velsignet Virksomhed. Knud Pedersen døde 19/4 1922, og hans Hustru gik bort 9/7 1930. Det er nok værd at henlede Opmærksomheden paa den gamle Forbindelse mellem Mors og Skibelund Efterskole. Paa Bryllupsdagen 6/11 1874 var, som man kan forstaa, mange kendte Folk fra grundtvigske Kredse samlet i Frøslev Præstegaard, der i det hele taget var et grundtvigsk Centrum paa Øen i de Aar, Pastor Lillelund var her. I Sommeren 1871 fik Frøslev Præstehjem Besøg af Fru Charlotte Lillelunds Farbroder, Historikeren Frederik Barfod. Han vilde gerne lære Lillelund at kende og tillige den nordjydske Egn. Hans Besøg var meget fornøjeligt. Han skrev og arbejdede om Formiddagen og vilde gerne se sig om derefter. En Dag var de alle ovre i Ansgarskirken, der var under Bygning. Derfra tog de med Højskolelærer Peder Mortensen Bukh som Vejviser op til Flade, hvor de alle beundrede Udsigten fra Salgjerhøj. Den Søndag Eftermiddag, Barfod var i Frøslev, talte han ved et Møde i Præstegaardshaven om de tre Svenskere Sommelius, Lejonhufvud og Lövenskiold, der kæmpede for Danmark i 1864. Barfod havde kendt dem personlig og talte varmt og skønt om dem og om Fællesskabet mellem Nordens Folk.

Pastor Lillelund holdt af og til smaa Møder rundt omkring i Hjemmene, især hvor der var syge eller gamle Folk. Ved Smaa-Møderne var det ringe nok med Belysningen, endogsaa naar de fandt Sted i Skolerne. Der var højst to smaa Lamper, men saa havde Folk gerne en lille Stump Tællelys i et Stykke Papir i Lommen. Det blev tændt med en Svovlstik og lyste, mens der blev sunget. Derefter blev der slukket igen, og Taleren stod da og saa ud i Mørket, imens han førte Ordet. — Det er ikke Pladsen her at meddele udførligere om Pastor Lillelunds paaskønnede Virksomhed paa Mors, idet han her den længste Tid var Præst for Tæbring-Ovtrup-Rakkeby, men interesse-rede kan i Litteraturen²⁰⁾ om Lillelund og Hustru læse nærmere om dette Præstepar. H. B. Lillelund døde i Hornslet 14/3 1905; Fru Lillelund gik bort 30/10 1925.

31) Frederik Sextus Otto Alfred Petersen Nygaard 1878—82. Født 1. Maj 1845 i Holbæk, Søn af Justitsraad,

Lic. juris. Chr. Poulsen Norbom Petersen og Hustru Evimila Scaverina Ringsted. Han var det sjette Barn i Rækken, derfor fik han Navnet Sextus. Forældrene blev skilt i Frederiks spæde Barndom, han blev hos Moderen, som senere blev gift med Prokurator Nygaard, Ejer af Aldershvile ved Lyngby. Stedfaderen sørgede udmærket for Drengens Opdragelse og betragtede ham i det hele som sit eget Barn. Hans Efternavn kom Stedsønnen til at bære. Frederik Nygaard blev Student fra Metropolitanskolen i København 1864. I 1870 tog han theologisk Embedseksamen med 1. Karakter. Snart efter holdt han sin Dimisprædiken, »en god og hjertelig Prædiken,« sagde Censorerne. Den 27. Oktober 1871, efter endt Soldatertjeneste, holdt han Bryllup med Elise Henriette Christiansen (f. 25/3 1850), der Sommeren i Forvejen havde været i Ludvig Schrøders Hjem, da hun var Elev paa Askov Højskole. Efter Brylluppet drog Nygaard og Hustru til Ryslinge, hvor han var Lærer ved Højskolen — baade før og efter Soldatertiden. Johannes Clausen var Forstander i Ryslinge i den Tid, Nygaard var Lærer der. I kirkelig Henseende fik Nygaard her sit kirkelige Stade befæstet ved at høre Vilhelm Birkedal. I sin Studentertid var han i Vartov blevet stærkt grebet af Grundtvigs Forkyndelse. Allerede i Efteraaret 1872 blev Nygaard Forstander for den nyoprettede Højskole i Sønderholm ved Nibe. Her virkede han i tre Aar under smaa Kaar, men han tænkte altid senere paa Højskoletiden med Glæde. 1875—78 var Fr. Nygaard residerende Kapellan i Redsted (Karby-Hvidbjerg-Redsted Pastorat), hvorefter han 8/11 1878 blev kaldet til Præst for Frøslev og Møllerup Sogne. Kun i syv Aar ialt, til 27/11 1882, virkede han paa Mors, men denne Tid var lang nok til, at han for bestandig har faaet sit Navn knyttet til Øen som en af dens bedste Historieskrivere. Paa Mors var i 1870'erne en særlig grundtvigsk Præstekreds, bestaaende af 8 Præster: Otto Jacobsen, Sofus Borgen, Rasmus Lund, H. Lillelund, P. A. Ingerslev, H. Gad, William Thomsen og Fr. Nygaard. Naar de kom sammen, var det Nygaard, der satte Liv i Sammenkomsterne. Meget vidende, som han var i historisk Henseende, blev Kollegerne snart klar over, at han var den, der udadtil skulde være deres Pennefører, og Pastor Lillelund var især ivrig efter at opmuntre Nygaard til at udspørge de gamle og give en historisk Fremstilling af den kristelige Vækkelse paa Mors. Derfor opfordrede han da ogsaa Nygaard til at søge det lille magelige Embede i Frøslev; thi der ville han kunne faa Tid til at arbejde med historiske Emner, og Lejligheden var nær for ham til at faa fat i meget godt Stof ved i Frøslevs nordlige Nabo-sogne at spørge ældre Folk ud og faa klarlagt Vækkelsens Oprindelse og første Historie. Det tør da ogsaa siges, at den ny Præst i Frøslev ikke sparede sig. Med de bedste Forudsætninger og stor Flid gav han sig til Arbejdet, som lykkedes over al Forventning. En Mængde Meddelelser erholdt han fra de ældste i Frimenigheden,

der dog dengang endnu var Valgmenighed. Nygaard følte sig stærkt knyttet til denne. Han deltog tit i Gudstjenester i A n s g a r s k i r k e n i Øster Jølby, og en Overgang holdt han hver Uge offentlige Foredrag paa G a l t r u p H ø j s k o l e, hvor han var en kær Gæst, og hvortil mange kom for at høre hans Foredrag, der naturligt nok for ham tit drejede sig om de gudelige Bevægelers Historie i Danmarks forskellige Egne. Som den flittige Skribent, Nygaard var, havde han gennem Aarene leveret mange Bidrag til Blade og Tidsskrifter, ligesom han var Medudgiver af »Historisk Maanedsskrift« og »Danskeren«. Den første Bog, han udgav, var en Biografi af Thomas Thaarup.. Sine Studier i Morslands nyere Historie samlede han i Bogen: »P. K. Algreens og Provst J. K. Sørensens Levnedsløb« (157 Sider), der ejendommeligt nok først udkom kort efter, at Nygaard var rejst fra Mors. Han blev 27/11 1882 kaldet til Præst for Sønder Næraa Valgmenighed ved Odense. Arbejdet om P. K. A l g r e e n og J. K. S ø r e n s e n er Grundbogen i den efterhaanden ret rige Litteratur, der forefindes om det kristelige og folkelige Liv paa Mors, der især tog sin Begyndelse i 1837. Paa vor Ø fik Nygaard endvidere samlet et betydeligt og værdifuldt Stof om C h r i s t e n K o l d, om hvem han fortæller meget i Bogen fra 1883 om Algreen og Sørensen, men det er dog først i det store Tobindsværk om Kold (1895), at Nygaard faar udnyttet alt sit Stof om Højskolens Banebryder. Det er overmaade interessant at læse, hvad Nygaard saa udførligt fortæller om Kolds Ophold pa Mors, i Solbjerg og Øster Jølby (1836—37). Ogsaa fra Kolds Lærertid i Forballum nede i Vestslesvig beretter Nygaard meget, hvilket bl. a. har været ham muligt, fordi hans 2. Hustru (sin 1. Hustru mistede han 9/1 1886) var fra Forballumegnen. Hun hed Øllegaard Mathilde Refslund (f. 13/5 1865), og med hende blev han gift 18/10 1887. Da Nygaard i 1883 blev Valgmenighedspræst i Sdr. Næraa, kom han til at virke i den Egn, hvor Kold fik sin længste Gerning. Saa herovre kunde han ogsaa faa fat i det bedst mulige Stof til sin store Bog om Christen Kold. Den er paa 500 Sider og et Hovedværk om den geniale Skolemand. Fr. Nygaard har leveret endnu et grundlæggende Arbejde: »Kristenliv i Danmark gennem hundrede Aar« (1897). Han skildrer her i det store Bind (460 Sider) den fynske Opvækkelse, især den, der er knyttet til Kertemindetegnen. Midt i det store Arbejde om Kristenlivet, der skulde have været hans Livs Hovedværk, bortreves han efter kort Tids Sygdom den 29. August 1897. En stor Sorg var hans tidlige Død. Han efterlod sig Enke, der overlevede ham i mange Aar, og en stor Børneflokk. Hans Virke lever videre i det blomstrende Menighedsliv i Sønder Næraa og Odense, og hans Navn er uudsletteligt indskrevet i dansk kirke- og skolehistorisk Forskning. Sine bedste Værker fik han Idé og Stof til, mens han var Præst i Frøslev-Møllerup, og hans Navn indgaar med Ære i den Række af Mænd, der hver ud fra deres Inter-

P. Chr. M. Jessen

Johs Faurschou

esse har skrevet Bøger om Morslands Historie. Det er sikkert, at de to Præster fra det 19. Aarhundrede paa Mors, hvis Navne vil leve længst ud i Fremtiden, er Caspar Schade og Frederik Nygaard.²⁷⁾

32) Peter Christian Marius Sophus Kirstinus Jessen 1883—85. Født 21/9 1856 i Virring, Søn af Sognepræst Peter Neergaard Jessen (senere til Grønbæk og Svostrup) og Hustru Ane Kirstine Kiilsgaard. Student Horsens 1875, cand. theol. 24/1 1881. Personel Kapellan i Saksild-Nølev 24/9 1881, ordineret i Ribe 7/10. Gift 10/5 1882 i Skive med Doris Sophie Marie Eye (30/1 1862—12/10 1920), Datter af Kancelliraad Michael Eye og Hustru Eulalia Erichsen. 17/6 1885 blev Peter Jessen Præst for Grønbæk og Svostrup Sogn ved Silkeborg. 4/10 1907 Præst ved Vor Frelzers Kirke i Vejle. Gik af 11/1 1913, døde 26/3 1918 i Silkeborg.

Embedet i Frøslev-Møllerup havde staaet ledigt, siden Fr. Nygaard 27/11 1882 blev Valgmenighedspræst i Sønder Næraa. Der var Mangel paa Ansøgere til Fr.-M., idet den store Frimenighed i Øster Jølby-Egnen bevirkede, at de fleste følte sig utrygge ved at søge Frøslev-Kaldet. Gennem Professor Peter Madsen fik P. Chr. Jessen imidlertid Opfordring til at søge Frøslev-Møllerup tilligemed Ministeriets Løfte om Forflyttelse efter 2 Aars Forløb, hvis han maatte ønske det. Jessen tog imod Tilbudet, og midt i Højsommeren 1883 kørte Familien da langs Landevejen i Gig fra Saksild Øst for Odder og til Mors. Omtrent samtidig med Jessen kom flere andre unge Præster til Øen. De fandt hinanden i et lille Konvent, og da Embederne var let overkommelige og Afstandene smaa, kom man særdeles hyppigt sammen til stor gensidig Fornøjelse og Opbyggelse. Det er hændet Pastor Jessens at køre ud en Eftermiddag paa Besøg, komme til en Præstegaard og finde den tom, køre videre til den næste med samme Resultat og endelig komme til den tredje og der finde alle tre Præstefamilier forsamlede. Større var Afstandene ikke. I Frøslev-Tiden øgedes Familien, idet Ægteparrets to ældste Sønner fødtes der. Pastor Jessen tilhørte Indre-Mission, og i de kun 2 Aar, han var i Frøslev-Møllerup, kunne hans Gerning ikke komme til at

sætte videre synlige Spor udover, at ganske enkelte Mennesker blev vakt og gik over til nævnte kirkelige Retning.²⁸⁾

33) Johannes Faurschou 1885—96. Født 26/11 1857 i Lemvig, Søn af Pastor Anders Faurschou til Dejbjerg-Hanning og Hustru Eleonora Nancy Marolly. Student 1878, cand. theol. 24/6 1884, Kapellan i Tyrsløv-Ut 1884—85. Sognepræst til Frøslev-Møllerup 26/8 1885, til Harring-Stagstrup i Thy 21/8 1896. Gik af 2/5 1909. I de følgende Aar vikarierede han, da hans Helbred blev bedre, for syge Præster. Johs. Faurschou, der var ugift, har udgivet Erindringer fra et Besøg i »Hjemløses Hjem« (af »Nat og Morgen« 1899), »Til Minde om Pastor Emil Fibiger i Harring-Stagstrup Kirker 20. Jan. 1907« (1907) m. v. Johannes Faurschou tilhørte en udbredt Slægt. Han er kort nævnt i »Stamtavle over Familierne Faurschou og Steenild« (1907), S. 30. Pastor Faurschou var Fætter til Fru Marie Schade, Benthinesminde.

34) Peter Johannes Munch 1896—1912. Født 8/12 1865 i Hasle, Søn af Købmand Jacob Munch (død 1914) og Hustru Charlotte, f. Adler (død 1926). Student fra Metropolitanskolen 1884, cand. theol. 1891. Derefter Lærer ved Det kgl. Blindeinstitut i København 1892. Sognepræst for Frøslev-Møllerup 28/10 1896—1912 og i Brøndbyvester-Brøndbyvester 1912—32. Provst for Smørum Herreds Provsti 1913—32. Gift 3/2 1897 med Marie Munch (f. 3/11 1867). Datter af Kultusminister J. Kr. H. Fischer (død 1885) og Anna Olsdatter Braaten (død 1909). — Peter Johs. Munch var en fremtrædende Gejstlig inden for Indre-Mission i vort Land. Han blev Medlem af Bestyrelsen for Kirkelig Forening for indre Mission i Danmark 1913 og blev denne store Sammenslutnings Formand 1932, en Stilling, han varetog til sin Død. Han var Medlem af Det kirkelige politiske Udvalg 1928; Formand for Børnegudstjenester i Danmark; Præsident for K. F. U. M. og K. F. U. K. i Danmark; Medlem af Bestyrelsen for Dansk-Islandsk Kirkesag, for St. Lukasstiftelsen o. m. m. I Bogform har Provst Munch bl. a. udgivet: »Vor lutherske Arv«. For sit store kirkelige Arbejde blev han udnævnt til Ridder af Dannebrog. Efter sin Afgang som Præst og Provst henlevede Peter Johs. Munch sine Alderdomsdage i Roskilde, hvor han døde 25/4 1934.²⁹⁾ Det er Pastor Munch, der fører den Samtale med Kjenn Masder, som kan læses i P. Krogh Damgaards Artikel om æ Strygdokter i Bogen »Limfjordens Perle« (1953), S. 15, udgivet af Georg Hansen.

35) Jens Christian Carl Hansen 1912—22. Født 22/3 1874 i Sønder Kongerslev, hvor Faderen var Gaardejer og tilhørte Rytter-Slægten. Justitsminister Svenning Rytter er Fætter til J. Chr. Carl Hansen, der blev Student fra Odense 1899 og cand. theol. 1905. Gift 1907 med Clara Nielsen, f. 9/1 1882 paa Kællingbjerggaard i Kongerslev. Carl Hansen udvandrede til USA, hvor han i 1907 blev dansk Præst i Minnesota, 1909 i Iowa. Da Hjemlandet atter drog,

Peter Johs. Munch

Jens Chr. C. Hansen

søgte han og fik i 1912 Frøslev-Møllerup Præstekald. Herfra forflyttedes han i 1922 til Gjerrild-Hemmed Nord for Grenaa, hvor han virkede til Efteraaret 1940, da han paa Grund af Alder tog sin Afsked og bosatte sig i Risskov ved Aarhus.³⁰⁾

36) **Lars Peter Kjølner** 1922—24. Født 30/1 1876 i Nekso, Skippersøn. Uddannet til Præst ved den dansk-amerikanske Præsteskole i Blair, Nebraska, cand. theol. herfra 1915. Gift 1/8 1914 med Petra Jensen Kent (7/9 1872—28/2 1928) fra Tvilumgaard. Gift 2. Gang 5/9 1931 med Anna Poulsen, f. 26/11 1893 i Bedsted. Thy. L. P. Kjølner var dansk Præst i Philadelphia (Pensylvanien) 1915, i Portland (Oregon) 1916. Konstitueret Sognepræst for Frøslev-Møllerup 1922, 2. residerende Kapellan ved Vor Frue Kirke, Aalborg, 1924. Residerende Kapellan samme Steds 1933. Efter sin Afsked 1946 tog Pastor Kjølner Bopæl i Aalborg, hvor han stadig bor.

37) **Jens Christian Roed Jensen** 1924—27. Født 17/4 1892 i Aalborg, hvor Faderen var Stabssergent. Student fra Døckers Kursus, cand. theol. 1924. Gift 30/12 1924 med Jenny Andersen, f. 6/11 1898 i Nørre Felding. Præst for Frøslev-Møllerup 1924, for Harrikslev-Rakkeby 1927, for Rødby-Ringebølle 1941.

38) **Ejner Walther Hansen** 1928—33. Født 3/10 1902 i Fredericia, hvor Faderen var Pakmesterformand. Student Fredericia 1921, cand. theol. 1927. Gift 7/5 1929 med Karen Krarup Kjær (6/11 1901—3/4 1934), Rentierdatter fra Herning. Gift 2. Gang 15/10 1936 med Ruth Laursen, f. 26/1 1911 i Stouby (Proprietærdatter). Sognepræst til Frøslev-Møllerup 1928, til Barrit-Vrigsted 1933.

39) **Frits Carl Reinhold Jensen** 1933—48. Født 25/7 1907 i Vejle, Søn af Arkitekt Frits Jensen. Student Vejle 1926, cand. theol. 1933. Gift 4/1 1934 med Ester Lund, født 1/6 1910 i Langaa, Overlærer datter. Sognepræst til Frøslev-Møllerup 1933, til Taagerup-Torslunde paa Lolland 1948.

40) **Mogens Vilhelm Emil Vedtofte** 1948—. Født 1/1 1916 i Nykøbing Mors. Søn af Prokurist Emil Bertel Vedtofte og Hustru Inger Marie Rysgaard. Student fra Sct. Jørgens Gymnasium 1934, cand. theol. 1943. Gift 10/6 1944 med Inger Odel, født 21/9 1919,

København, Datter af Direktør i Industriraadet Axel Odel og Hustru Elisabeth Haas. Pastor Vedtofte blev 1943 Sekretær i K.F.U.M., Aalborg, Hjælpepræst ved Vor Frelzers Kirke, Aalborg, 1946. Sognepræst til Frøslev-Møllerup 1948. Formand for Skolekommissionen, Børneværnet. Fru Vedtofte er Næstformand for K. F. U. M. og K. paa Mors, Medlem af Fællesbestyrelsen for K. F. U. M. og K. F. U. K. i Danmark 1952.

Noter

¹⁾ Dueholms Diplomatarium. udgivet af Oluf Nielsen (1872), S. 8, 13, 16, 34, 42, 46, 47, 119. — ²⁾ Smsts., 49. — ³⁾ Smsts., 5, 92, 121. — ⁴⁾ Smsts., 97. Chr. Villads Christensen: Nykøbing (1902), 42. — ⁵⁾ Kirkehistoriske Samlinger 3. Rk. I (1874—77), 178. — ⁶⁾ D. H. Wulff: Vendelbo Stifts Historie (1872—74), 78—80. — ⁷⁾ Kirkehistoriske Samlinger 3. Rk. II, 203. — ⁸⁾ Smsts. 5. Rk. II, 547. — ⁹⁾ Smsts. 5. Rk. II, 547. — ¹⁰⁾ D. H. Wulff, 79—80. Hist. Aarb. for Thisted Amt 1952, 319. — ¹¹⁾ H. Grüner-Nielsen: Danske Skæmteviser (1927—28), 244—45, 365—66. — ¹²⁾ Kirkehistoriske Samlinger 5. Rk. III, 607. Historisk Aarbog for Mors 1921, 16 (Jakob Lykke). Kirkehist. Saml. 4. Rk. I, 781. — ¹³⁾ Kirkehistoriske Samlinger 3. Rk. VI, 388. Morsø Aarbog 1921, 35—36. — ¹⁴⁾ D. H. Wulff: Aalborg Stifts Historie (1887—88), 226—28. Morsø Aarbog 1921, 23, 27, 28. — ¹⁵⁾ Biskop Jens Bircherods Dagbøger 1658—1708. Udg. af Chr. Molbech (1846), 429. Morsø Aarb. 1921, 39. — ¹⁶⁾ Chr. Søndergaard: Flade Sogns Historie (1930), 56. — ¹⁷⁾ Bircherods Dagbøger, 464, 467. Morsø Aarb. 1921, 37. — ¹⁸⁾ Smsts. 497. — ¹⁹⁾ Smsts., 501. — ²⁰⁾ John M. Møller: Slaugs Herred (1914), 292—94. — ²¹⁾ Chr. Søndergaard: Flade Sogns Historie (1930), 57. — ²²⁾ Arni Magnussons Erindringer er udgivet i Julius Clausens og P. Fr. Rists Skriftrække: Memoirer og Breve, Bind 28 (1918), hvor der S. 159—65 findes Oplysninger om Arnis Ophold paa Mors. Jfr. Morsø Folkeblad 16/6 1941. — ²³⁾ Østjydsk Hjemstavn 1949, 140—41. Aug. F. Schmißt: Skanderup Sogn (1926—28), 128—30. — ²⁴⁾ S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie I (1870), 399—401. — ²⁵⁾ N. Olav Nielsen: Minder fra Folkehøjskolen II (1945), 44—46. Morsø Folkeblad 22/5, 3/8 1940. 5/11 1948. Jens Damsgaard: Præsten Rasmus Lund' og Frimenigheden paa Mors (1916). 157—60. — ²⁶⁾ Historisk Aarbog for Mors 1921, 59—62. L. F. la Cour: Slægten la Cour (1951), 111, 156. Johannes Vinther i Højskolebladet 15/9 1905. Minder fra gamle grundtvigske Hjem VII (1927), 97—126. Lillelund blev Ridder af Dannebrog 22/7 1902. — ²⁷⁾ Om Fr. Nygaard se Biografisk Leksikon. Morsø Folkeblad 8/7, 9/7 1937. Asger Højmark og Uffe Hansen: De grundtvigske Fri- og Valgmenigheder (1944), 195—98. Kirkehistoriske Samlinger 5. Rk. VI, 404, 422. — ²⁸⁾ Olaf Jessen: Fra Grønbæk Præstegaard (1920), 68—69. Sofus Elvius: Danmarks Præstehistorie (1885—87), 131—32. — ²⁹⁾ Max Grohshennig og Th. Hauch-Fausbøll: Danmarks Præstehistorie I (1914), 224, 312. Blaa Bog 1933. Valdemar Petersen: Indre Mission paa Mors (1937), 38—46, 60—63. — ³⁰⁾ Aarhus Amtstidende 17/3 1954.

PRÆSTEKALD OG PRÆSTEGAARD

PRÆSTERNES Løn bestod i gammel Tid bl. a. af den Indtægt, Præstegaarden kunde give. Hertil kom Tiende, Smaarente (i Naturalier) og Offer. Allerede fra en saa tidlig Tid som 1555 forefindes der Oplysninger om Frøslev Præstegaards Avl og Sæd: Der avledes da af Byg $1\frac{1}{2}$ Læst $1\frac{1}{2}$ Pund, hvilket svarer til 13 Tønder ialt. Rugsæd intet. Havresæd 3 Pund, d. v. s. 6 Tdr. Eng 4 Læs Hø. Erik

Stygges Arvinger havde 10 Pund Korn (d. v. s. 20 Tdr.) fra Præstegaarden. »Hvilke Breve, der var paa samme Gods, blev brændt for 30 Aar siden, da Gaarden brændte.« Der var i Frøslev 1555: 25 Gaarde og 6 Boel. Korntienden var af Byg: 5½ Pund (d. v. s. 11 Tdr.), Rug 1 Pund (d. v. s. 2 Tdr.), Havre 1½ Pund (d. v. s. 3 Tdr.). Kvægtienden var: 4 Lam, 2 Grise. Tiendepenge ½ Mark. Offerpenge 3 Mark. Der boede en Bonde paa Frøslevgaard, der ikke gav Tiende. »Den Præst begærer Hjælp« oplyses videre 1555. I Mollerup var ingen Præstegaard lagt til Embedet, og Sandemænd i Herredet, der skulde have udlagt en Præstegaard til Præsten i Frøslev, gjorde det ikke. Derimod tillagde de ham blot ½ Mark Sølv, men han havde dog til Ildingsbrug med Lyng og Tørv i Heden sammen med Bønderne. I Mollerup var 10 Gaarde og 3 Boel. Korntienden herfra var 1½ Pund Byg (d. v. s. 3 Tdr.), Rug 2 Pund (d. v. s. 4 Tdr.), Havre ½ Pund (d. v. s. 1 Td.). Kvægtienden var 2 Lam, 1 Gris. Tiendepenge 4 Skilling. Offerpenge 1½ Mark.

1570 kunde Præsten Niels Madsen saa til sin Præstegaard: Rug 2 Tdr., Byg 14 Tdr., Havre 6 Tdr. Engen gav 1 Læs Hø. Korntienden i Frøslev Sogn var: Rug, Byg, Havre, 4 Tdr. af hver Slags. Kvægtienden var 4 Lam. Offer 5 Mark. Korntienden i Mollerup Sogn var: Rug, Byg, Havre »af alle Slaus 8 Tønder.« Kvægtiende: Lam 2. Offer 1 Mark. 1625 var Præstegaardens aarlige Sæd: 2 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg, 18 Tdr. Havre. Korntienden 30 Tdr. Byg, 7 Tdr. Havre. Kvægtiende og Penge for Kvæg var 4½ Mark. Offer 15 Sletmark. Mollerups Korntiende var: 3½ Td. Rug, 3½ Td. Byg, 12 Tdr. Havre. Offer 9 Mark. Kvægtiende og Penge for Kvæg 2½ Mark (D. H. Wulff: Vendelbo-Stifts Historie, 1872—74, 78—80).

I 1857 oplyses, at Præstegaardens Hartkorn var 7 Tdr. 4 Skp. 2¾ Alb. Arealet opgives da til 68 Tdr. Land. Heraf udgjorde Indmarken 30 Tdr. Land fortrinlig Jord i ypperlig Drift, Udmarken 38 Tdr. Land ikke ringe Jord. Begge Markerne var fraliggende, Udmarken næsten ¼ Mil fra Gaarden, hvortil ikke hørte Skov eller Eng. Udsæden paa Indmarken var 4 Tdr. Rug, 4 Tdr. Byg, 12 Tdr. Havre, 6 Tdr. Blandsæd. Besætningen var 3 Heste, 7—8 Køer, 2—3 Ungkreaturer, 10—12 Faar. Forpagterens Afgift af Udmarken var 50 Tdr. Byg aarlig, 8 Læs Tag og Halvdelen af de offentlige og kommunale Skatter. Bygningerne var tildels gamle og utilstrækkelige. En ny Staldlænge var opført i de senere Aar. »Vaaningshuset trænger snart til Ombygning. En venlig Have omgiver de 2 Sider af Vaaningshuset; den er omsat med Stengjærder, udvidet og har mange vilde Træer. Fortrinligt Vand af 2 Brønde, af hvilke den ene i Gaarden, ny opsat 1856. God Tørv af Moselodden, især naar den æltes.« Fra samme Kilde kan oplyses, at Præstens Indtægter 1857 i Smaarente bestod af 2 Tdr. Rug, 6 Lispund Ost, 29 Tdr. Brød, 4 Lpd. Smør, 44½ Snes Æg, 1 Maal Mælk af hver Gaard om Sommeren. Offer og Acci-

denser (Smaaindkomster) 17 Rdl. Renter af en Kapital (paa 950 Rdl. 95 Skl.) 42 Rdl. Af et Hus med 10 Tdr. Land Præstegaardsjord 4¹/₂ Td. Byg aarlig. Af en bortlejet Hedelod 1 (om 5 Aar 2) Tdr. Byg aarlig. Desuden Kirketiende.¹) Præsternes Indtægter var 1855—59 gennemsnitlig pr. Aar i netto 1181 Rdl.

Frederik Nielsen, der var Præst i Frøslev-Møllerup 1855—61, meddelte i sin Bog: »Minder« (1881), 78, at Frøslev Præstegaard »havde en meget venlig Beliggenhed med en smuk Have og en fortrinlig Jordlod, hvoraf jeg dyrkede det Halve, mens Udmarken var bortforpagtet.« I 1869 var Indtægten af Præstekaldet netto 1427 Rdl.

I 1706 brændte Frøslev Præstegaard, men allerede et Aarhundrede senere, o. 1800, kunde Præsten indføre i Kirkebogen, at Præstegaardens Beboelseslænge var yderlig forfalden; han føjede saa til, at nu havde han gjort lidt ved Bygningen, saa den kunde staa nogle Aar endnu. I 1857 trængte, som ovenfor nævnt, Stuehuset snart til en Ombygning, et Arbejde, der blev udført i Sommeren 1872. Da den gamle Bygning blev nedrevet, iagttoges det, at der var 3¹/₂ Alens Forskel paa Grundens Højde fra Øst til Vest i det lange Hus. Der var omtrent midt paa det en Udbygning, kaldet Kvist, senere indrettet til Sovekamre, en Stue paa hver Side af Indgangsdøren og to smaa Kamre Østen for. Stuehuset dannede en lille Gaard for sig, og 4 høje Asketræer ved det var med til at give det et hyggeligt Præg. Der var Udskud paa begge Sider af det og en lav Dør nederst nede, hvor Folkestuen var. Folk, der vilde tale med Præsten, benyttede mest denne Dør.

Det var i Pastor H. B. Lillelunds Tid, at Frøslev Præstegaard fik sit nye Stuehus. Fru Charlotte Lillelund fortæller i sine Minder fra Mors følgende om den Tid, da Byggearbejdet stod paa:

»I Enden af det vestre Fløjhus var der en større Konfirmandstue, som vi, mens vi byggede, tog til Sovekammer, og Plads var der til Spisekammer og Køkken foran. Dernæst var der en rummelig Gæstestald med et Fag Vinduer, og det blev Spisestue for Haandværkerne, som vi havde paa Kost, da Lillelund selv forestod Byggeriet og gjorde Akkord med de forskellige Haandværkere. I Baasene blev der indrettet Senge, og det var ret hyggeligt og bekvemt saa nær ved. En Søndag, der var et lille Møde i Haven, bød vi ogsaa Gæster tilbords dér, uagtet Præsten Otto Jakobsen (fra Nykøbing) rynkede lidt paa Næsen, fordi det var i en Stald. Da det ny Hus ikke skulde være saa langt som det gamle, blev de to Gæstekamre staaende, mens vi byggede, og Lillelund fik sin Stue i det forreste med en pæn Stue bag ved, som vi siden måtte bruge til Sovekammer, fordi Fluor og Bier blev for nærgaaende i det andet, især for vor lille ¹/₂ Aars Dreng. Tillige var Lillelund glad ved, at han lige ved Præstegaarden kunde købe et Hus, der var ledigt. Der fik vi Plads til vore kvindelige Hjælpere, og et Gæstekammer, som vi havde Brug for, da vi

ogsaa den Sommer havde Besøg af gode Venner, der gerne vilde se, hvordan Forholdene var hos os. Det gik i det hele rigtig godt, men varede længere, end vi havde tænkt, med Indflytningen, og skønt vi jo nok havde faaet en bedre Stue, da vi maatte flytte ud af Sovekammeret, var det jo ikke saa hyggeligt at skulle flytte ud og ind med Vuggen hver Morgen og Aften, og mine Søstre, Sofie og Georgia, der var kommet for at hjælpe os, stod da tit oppe i Gavlværelserne i det nye Hus og morede sig over den vandrende Familie. Det var den Sommer, Grundtvig døde, og Lillelund vilde gerne derover, og da Georgia var kommen, gik det ogsaa godt, og vi fik ogsaa Udbytte deraf, da Lillelund altid var god til at meddele os, hvad han oplevede, og gjorde det særligt her. Saa kom Indflytningen i det nye Hus, der ogsaa voldte en Del Besvær, bl. a. ogsaa fordi L. havde faaet Dagligstuen vel lille, saa der ingen rigtig Plads blev til Sofaen, saa den skulde staa mellem to Døre, og en kort Sofa vilde han nødig have, for den var kun til Stads, og for fin maatte fremfor alt den nye Præstegaard ikke blive, saa Sognets Folk blev bange for at komme derind. Der blev da lavet en Skærm ved begge Døre og et Sæde som til en Puf derimellem og en rund Pude ved begge Ender, og saa bag ved to høje Puder, hvor Georgia broderede et Par dansende Nisser paa den ene, og paa den anden en Nissemand med et Fad Grød. Det var særlig Lillelunds Ønske at faa sit Hus og især sin Stue jævn og tarvelig. Jeg husker engang, den var bleven malet og gjort i Stand, da kom han dog i Tanker om, at der maatte ogsaa nyt Betræk paa Sofaen, og jeg mente, vi maatte købe noget, men det syntes han ikke om. Vi gik da og betænkte os lidt paa det; saa kom jeg i Tanker om en Levning, jeg havde fra sidst, vore Drengene havde faaet nyt, hjemmelavet Tøj. Det kunde lige passe, og han blev inderlig fornøjet.«²)

I Frøslev Præstegaard, hvis Beboeres Tilværelse i Byggesommeren 1872 vi her har faaet saa levende skildret, har saa siden nævnte Aar Menighedernes forskellige Præster haft deres Hjem. Den er siden 1872 ombygget flere Gange. 1908 blev Udhuset føjet til. 1909 fik den Straataget erstattet med Cementstenstag. 1933 frasolgtes Jorden, og 3 Husmandsbrug oprettedes herpaa. Avlsbygningerne blev nedrevet, og paa deres Plads anlagdes den nuværende smukke Forhave. 1953 gennemgik Præstegaarden en omfattende Restauring og Modernisering. En delvis Ombygning fandt da Sted, og der installeredes Centralvarme, Bad og WC.

Præstegaarden har nu et Jordtilliggende paa 7005 m² (Mtr. 3 a). Der er udstykket fra den o. 20 Gange. 1873 solgtes fra den Mtr. 3 b og 3 c til Mikkell Kristian Dissing. 1893 Jens Mikkelsen Dissing. 1905 Niels Peter Krogh. 1917 Ane Kirstine Eriksen. 1921 Søren Krog. 1922 Martin Andersen. 1935 Kristian Hammer Olesen. 1945 Karl Mark. 1946 Agner Hansen. 1949 Johs. Kjærgaard (3¹/₃ ha). — Mtr. Nr. 3

med forskellige Bogstaver er ligeledes knyttet til følgende Gaarde, Ejendomme og Huse: Niels Hansens Gaard (22 ha), Karl Larsens Gaard (21½ ha), Erhard Korsgaard Andersen (8 ha), Kr. Marinus Solberg (5½ ha), Martin Andersen (5 ha), Hans Vestergaard Hansen (3 ha), Sigurd Poulsen (6½ ha), Ejnar Aggerholm (5½ ha), Johs. Kjær (2½ ha), Theodor Andersen (2 ha) samt Huse med Have tilhørende Jens Chr. Madsen (2624 m²), Kr. Andersen (4083 m²), Hjalmar Bach (1337 m²), Michael Larsen (1090 m²), E. Jensen Bæk (788 m²) og Helga og Karen Maigaard. En Del af Landbrugene har ogsaa Jord fra andre Gaarde i Sognet.

Noter

¹) Theodor Hertz: Efterretninger om geistlige Embeder i Kongeriget Danmark, II (1864), Aalborg Stift (1. Afdeling) S. 30—31. I Traps Danmark II (1859) S. 158 oplyses, at Præstekaldets Reguleringssum er 662 Rdl., hvortil kommer en rentebærende Kapital paa 805 Rdl. og aarlig Afgift af 2 Tdr. Byg for bortsolgt Mensalgods. Af Præstegaardens Areal er 3 Tdr. Land Kær og 9½ Td. Land opdyrket Hede. Disse Oplysninger er fra 1855. — ²) Historisk Aarvog for Mors 1921. 53—55. Flere Oplysninger er venligst meddelt af Pastor M. Vedtofte.

FRA DET KIRKELIGE LIV

I 1857 oplyses det i Theodor Hertz' Haandbog om gejstlige Embeder i Kongeriget Danmark II, 30—31, at Beboerne i Frøslev og Mollerup Sogne »ere, som Morsboere i Almindelighed, rolige og sindige, noget langsomme i deres Færd, og i det Hele modtagelige for Religion og Christendom.« Denne Oplysning er uden Tvivl meddelt af Sognepræsten Frederik Nielsen, der ikke har været ukendt med den kristelige Vækkelse, der da var mærkbar i flere Sogne paa Mors. Vækkelsen tog sin Begyndelse, efter at der den 31. Januar 1837 havde været holdt den første gudelige Forsamling paa Øen, i Solbjerg Præstegaard, hvor Lægprædikanterne Peter Larsen Skræppenborg og Iver Pedersen fra Handbjerg ved Holstebro havde ført Ordet. Hermed begyndte den kirkelige Kamp, som i Fortællingen om Morslands Historie altid vil tildrage sig Hovedinteressen.

Fra Frøslev kunde Andreas Vestergaard huske, at der i 1850'erne holdtes pietistisk prægede Møder i Hjemmene, og han erindrede paa sine gamle Dage tydeligt Peter Larsen Skræppenborg som Taler ved en saadan Sammenkomst. De, der var med i Bevægelsen, tog Sagen alvorlig, de forsagede saa at sige alt, hvad der hørte til denne Verden, og de saa meget mørkt paa Livet. De pietistiske Møder fortsattes gennem en Del Aar, men saa kom Pastor H. P. Frandsen til Tødsø. Hans ivrige Kristendomsforkyndelse var grundtvigsk præget. Han fik snart en stor Kreds, der søgte ham.

I Frøslev-Mollerup Sogne var i de Aar (1855—61), da Fr. Nielsen var Præst her, en ret god Kirkegang. Folk mødte til Gudstjenesterne

i deres Vadmelklæder, de var uden Overfrakke, brugte ikke Støvler, men gik i Søndagstræsko med Læder over. De var blankede eller sværtede, i Modsætning til Hverdagstræsko med Kramper over. Skønt man ikke havde Varme i Kirkerne dengang (Væggene kunde være ganske laadne af Fugt, og i Frost skinne med tusinde Øjne), saa hørte man ikke noget til, at Folk frøs; de var ikke forkælede hjemmefra. Gamle Lærer Thomsen sang for med kraftig Stemme. Han havde engang anskaffet sig et Par Galoscher, som gav Anledning til lidt Forargelse; thi Folk sagde: »Degnen gaar med to Par Støvler.« Oplysningerne om Kirkegangen i Pastor Nielsens Tid er meddelt af Friskolelærer Niels Andersen (1845—1929) i hans Bog: »Mine Erindringer« (1928), hvori findes forskellige Oplysninger fra Frøslev, hvor Niels Andersen gik i Skole og som ganske ung tjente i Præstegaarden.

I 1869 kom H. B. Lillelund til Frøslev-Møllerup som Præst. Han var, skriver Andr. Vestergaard i sine utrykte Erindringer, »en sjælden dygtig og brav Mand, han var ogsaa Grundtvigianer, og derfor søgte en stor Kreds af Folk, særlig Nord fra, herover, og der foregik en Vækkelse hen over Midten af Mors som ingensinde før.«

I 1872 blev Ansgarskirken i Øster Jølby færdigbygget, og siden har Valgmenigheden (senere Frimenighed) haft sit Samlingssted her. Fra Frøslev og Møllerup Sogne har der stedse været Medlemmer af den store Frimenighed. — 1878 flyttede Pastor Lillelund til Tæbring, og i Frøslev-Møllerup blev da Frederik Nygaard Præst. Han var her til 1882. Denne begavede og flittige Mand var ligeledes Grundtvigianer, og i hans Tid blev Frøslev Præstegaard Samlingsstedet for i hvert Fald de grundtvigske Præster paa Mors. Frøslev var ved Siden af Galtrup-Øster Jølby i Tiden 1869—82 et grundtvigsk Centrum paa Øen. Siden Pastor Nygaards Tid har der ikke været udpræget grundtvigske Præster i Frøslev-Møllerup. Om Peter Chr. Jessen, som var Præst her 1883—85, skriver Andr. Vestergaard: »Han var ellers Missionsmand, men havde en svær Lyst til Sang, og under hans Ledelse fik vi oprettet en Sangforening, i Begyndelsen var vi mange, men efterhaanden gik de fra, saa vi kun var 8, 2 paa hver Stemme, Brødrene Nyby, Vejerslev, den ene, Niels, var Dirigent, Brødrene Kvistgaard, J. M. Dissing, Lærer Udal og mig, det gik helt fornøjeligt, men saa blev Præsten forflyttet til Grønbæk. Da der var gaaet et Aarstid, bød han Sangforeningen derned, og vi tog imod Indbydelsen og havde en meget fornøjelig Tur, vi var i Silkeborg og sejlede derfra til Himmelbjerget og tilbage igen, vi sang stadig væk til Morskab for os selv og andre, og endelig rejste vi glade hjem, hver til sin Gerning.« — I Tiden 1896—1912 var Peter Johs. Munch Præst i Frøslev-Møllerup. Han tilhørte ogsaa Indre-Mission og var en af denne kirkelige Retnings betydeligste Mænd. Det er derfor ejendommeligt nok at tænke paa, at han blev i

Frøslev-Møllerup i længere Tid end de fleste andre Præster, der har været her. En af Grundene til, at Pastor Munch blev saa forholdsvis længe i Frøslev, var maaske den, at der i hans Tid blev en betydelig Indre-Missions-Vækkelse i Kommunen. I Munchs Tid var Frøslev og Møllerup Sogne Midtpunktet for Indre-Mission paa Mors, og han blev meget benyttet som Ordfører i de indre-missionske Samfund paa Øen. Det var ogsaa P. J. Munch, der var Sjælen i Arbejdet med at faa opført Missionshuset *K e d r o n*, der blev indviet 5. November 1900. Dette Hus var vel tænkt som en Modvægt mod Frøslev Forsamlingshus, der ogsaa blev bygget 1900. Foruden Pastor Munch var bl. a. Jens Iversen, Niels Poulsen, Kr. Nyby, Karl Nielsen og Mikkel Villadsen ivrige for Missionshusets Start. Af Missionshusets Formænd kan nævnes Mads Markussen, Johs. E. Nørgaard og nu Tømrer Jens P. Jensen, hvis Hustru, Kristine Jensen, gennem mange Aar har udført et stort Arbejde til Gavn for Missionshuset, som hun har holdt i mønsterværdig Orden. Huset skal nu udvides.

K. F. U. M. og K. har nu, som tidligere, sin vidtforegrene Virksomhed knyttet til »Kedron«, hvori der holdes mange Møder og andre Sammenkomster.

Udførlige Oplysninger om den indre-missionske Vækkelses Historie i Frøslev-Møllerup findes i Valdemar Pedersens Bog: Indre Mission paa Mors (1937), 38—46, 60—63.

FRØSLEV SKOLE

EFTER Reformationen 1536 søgte man at faa nogen Skoleundervisning ogsaa ude paa Landet, hvorfor der hist og her ansattes faste Sogndegne (Sædedegne), men en stor Del af disse var saa vankundige, at de ikke kunde læse og skrive, hvorfor der i 1562 udgik Ordre til, at ingen Sogndegn maatte ansættes, der ikke kunde læse og skrive eller ikke var saa dygtig i Latin, at de ved allé høje Fester kunde synge al Messen paa Latin og ellers hver Søndag Officium og Halleluja. I Købstædernes Nabolag gik det nok bedre, idet man her betjente sig af *L ø b e d e g n e*, de ældste Disciple fra Latinskolen.

De ældste Oplysninger om Skoleforhold i Frøslev og Møllerup forefindes i en Præsteindberetning fra 1555. Heri oplyses, at der i Frøslev ikke var noget Degnebol, men hver Mand gav Degnen 2 Skæpper Byg og intet af den gamle Degnerente. I Møllerup var Forholdet ligesaadan. I 1558 oplyser Præsten, at Degnen havde intet Degnebol, »er af Nykøbing Skole,« og hans visse Rente var 6 Tdr. Byg. Heraf erfares det, at man i 1568 havde en *L ø b e d e g n* i Frøslev-Møllerup.

1650 paabydes Skoler indrettet overalt, hvor der hidtil ikke havde været nogen, men Paabudet var vistnok nærmest resultatløst. Flere

og flere Sogne fik dog faste Sædedegne, idet Bønderne ikke var tilfreds med Latinskolernes Løbedegne, og med Danske Lov 1683 fastslaas det officielt, at Degnene skal være fast bosiddende, og at de foruden om Søndagen ogsaa en Gang om Ugen skal undervise Landsbyungdommen, hvorimod der intet siges om en almindelig Oprettelse af Landsbyskoler. En Skole havde man dog inden 1683 faaet oprettet i Frøslev-Møllerup, idet man havde efterfulgt Paa budet af 1650, omend langsomt nok, idet den første Degn her ikke ankom inden i 1668. Han hed **Jens Christensen** og var Degn for Frøslev-Møllerup Sogne 1668—1708. Den første **Degnebolig** i Frøslev laa ved Kirken. Den bestod af ialt 5 Fag Hus, og der hørte en Kaalhave til den. Det var fattigt at være Degn paa Jens Christensens Tid, hvad vi lærer af en Indberetning fra ham 1690. Han skriver: »Jeg fattige Mand har endnu intet nydt efter kgl. Maj.s Lov og Forordninger, og at søge det med Proces hos Bonden har jeg ikke Middel til, hvorfor jeg maa lade mig nøje med saa lidet, som enhver vil give mig, hvorover jeg ikke kan svare Skolen. Her er ingen Kirkeboliger, som jeg kan nyde at bo udi, men bor udi et lidet **Gadehus**, som velbaarne salig Tage Høg og hans Formænd har ladet mig nyde fri for Arbejde; men nu siden Hr. Enevold Nielsen (Berregaard) har faaet Frøslevgaard, maa jeg ugentlig gjøre Arbejde deraf, hvilket falder mig altfor tungt; jeg har ikke Raad til at leje en for mig, men maa selv med Møje gjøre deres Hoveri paa min Alderdom, hvorfor jeg anmoder Kongen, at jeg maa nyde et lidet ganske øde Bol, som er gaaet i Kongens Værge for resterende Skatter, liggende udi Frøslev, kaldet **Dalen** og staar for 2 Tdr., paa det jeg fattige Mand med mine mange smaa Børn ikke skulde vorde husvild, eftersom jeg udi 22 Aar har med største Flid betjent Menighederne med Sang og Ungdommens Undervisning upaaanket.¹⁾ — Tage Høg til Vorgaard købte 1671 Frøslevgaard. Han mistede den paa Grund af Gæld til Enevold Nielsen Berregaard, den bekendte Anne Søes Mand. At Degnen skulde gøre Hoveri, er et ret betegnende Træk af den kendte Bondeplager og Pengepuger Enevold Berregaard. Hvorvidt den af det Berregaardske Hoveri plagede Degn fik »Dalen«, vides ikke. Det er ikke noget ualmindeligt Tilfælde, vi her staar overfor, idet Skoleholdere og Klokkere ofte kun havde deres Embeder som et Bierhverv, hvorfor mange af dem maatte tjene Føden ved at gaa paa Arbejde hos Gaardmændene eller som her: gøre Hoveri paa den Herregaard, hvortil Skolen hørte.

Den næste Degn for Frøslev-Møllerup, **Jens Schyth**, var her 1708—16. Dernæst kom **Chr. Willadsen**, Degn her 1716—18. — **Jens Jepsen** besad Embedet 1718—41. 1722 nævnes (Kronens Skøder IV, 1950, 418—19), at Jens Jepsen i Stedet for fri Degnebolig beboede Mtr. Nr. 8 i Møllerup By. Dette Bol, hvis Hartkorn var 2 Tdr., 2 Skp., 2 Fdk., nød han Herligheden af. 1739 udstedtes 23. Jan.

en Forordning om, at der skulde oprettes Skoler over hele Landet. Der meddeltes da en Instruktion til Degne og Skoleholdere. Herefter havde Degnen Pligt til baade at undervise og forrette Kirketjeneste. I Anledning af Forordningen 1739 fremkom fra Frøslev-Møllerup Oplysninger om Skoleforholdene, og det meddeles herfra, at Jens Jepsen var en gammel Mand, »som opfører sig kristelig og er saa grundet i sin Kristendom, at han kan undervise til Opbyggelse.« Hans Hustru, Anne Poulsdatter, døde 13. Juli 1740. Jens Jepsen gik bort 23. Marts 1741 og efterlod sig 34 Rdl., 3 Mark, 4 Skl. til Deling mellem Børnene, to Døtre, hvoraf den ene, Marie Jensdatter, var gift i Ballerup paa Sjælland med en Smed Caspar Jensen. Den anden Datter, Mette, var gift med Niels Høg. Degnens Bogsamling bestod af Mads Pedersen Rostochs Postil, 2 Bøger at læse i for Børn og en defekt Lægebog.

Christen Tuesen, Degn 1741—45, var formentlig Søn af Degnen Thue Christensen i Lødderup og var i saa Fald født 1712. Kun fire Aar var han Degn i Frøslev og døde 1745, 34 Aar gammel. Det var muligvis ham, som 1739 assisterede Faderen i Lødderup. I 1744 angives Indtægten af Degneembedet til 3 Tdr. Rug, 9 Tdr. Byg. Offer 8 Rigsdaler.

Søren Jokumsen, som bestred Degneembedet 1745—48, blev 1747 gift med Maren Lauritsen i Frøslev Præstegaard. Parret rejste Aaret efter til Aggersborg.

Poul Andersen Kierulf, Degn 1748—92, havde i 1768 en Pengeindtægt paa 20 Rigsdaler ÷ 1 Rdl., 4 Mark. Han blev født o. 1726 og var gift 2 Gange. Hans første Hustru, Anne Steffensdatter, med hvem han blev gift 20/11 1748, døde 67 Aar gammel i 1782. Med hende havde han 2 Døtre, Sille Marie, født o. 1752, død ugift 5/3 1798 i Nykøbing, og Edel, født o. 1760, levede 1782 ved Moderens Død, men nævnes ikke 1792, da Faderen døde. Hun kan derfor være blevet bortkaldt forinden. P. A. Kierulf giftede sig anden Gang 28/3 1783. Hans 2. Hustru, Maren Enevoldsdatter af Vejerslev, overlevede ham. — Ved Visitatsen 1759 skrev Biskoppen, at »Poul Kierulf er en kristelig Degn og en ustraffelig Skoleholder.« 1765 var der igen Visitats i Frøslev, og ved denne Lejlighed hedder det, at »Kierulf er en opbyggelig Degn og Skoleholder for begge Sogne.« Han døde 17. Juni 1792.²⁾ Præsten Peder Weytorp fremlagde ved Skiftet specificeret Regning paa Begravelsesomkostningerne, der ialt beløb sig til 16 Rdl., 4 Mk., 2 Skl. Derunder nævnes, at 1 Ligkiste kostede 3 Rdl., Ligprædiken og Testamente 4 Rdl., for at synge og for den salig Mands Gravskrift paa Kisten betalt til Degnen 4 Mk., 1 Ost, 2 Mk., 8 Skl., købt 26 Potter Brændevin à 15 Skl., er 4 Rdl. 6 Skl. — Man drak Brændevin og spiste Osteskiver til. For at se den salig Mand til gode m. v. i 11 Dage skulde Sidsel Skomager have 4 Skl. om Dagen, og Anne Larsdatter skulde ogsaa have 4 Skl. om Dagen i 8

Dage. For at ringe Kirkeklokkerne en Vinter skulde Ole Nielsen have 2 Mark, og for at holde Boet uskiftet lovede Enken at give Steddatteren 10 Sletdaler og en Seng.

Ole Mortensen Nybye, Degn 1792—1828, var Søn af Degnen Morten Nybye i Flade. Hans Moder var Ole Willadsens Datter Anne fra Galtrup Degnebolig. Ole Nybye, født 1756, var først gift med Birgitte Jensdatter, der døde 8. Marts 1801, 39 Aar, maaske af Børnekopper, da der ved samme Lejlighed døde en lille Datter af nævnte Sygdom. 5 Børn overlevede Moderen: Morten, der var i sit 18. Aar, Jens i sit 15. Aar, Mathias i sit 5. Aar, og Døtrene Maren i sit 12. og Ane Katrine i sit 10. Aar. Degnen giftede sig snart igen. Hans anden Hustru hed Birgitte Marie Nielsdatter. Med hende havde han 1804 en Datter Birgitte, 1807 en Søn Jens, 1809 en Søn Niels, der døde spæd, og 1812 en Datter Dorothea Marie. 1800 siges der om Ole Mortensen Nybye, at »han kan undervise til Fornødenhed i det, der (skal) læres i en Skole.«³⁾ 1811 oplyser C. Schade, at Indtægten til Degnen i Frøslev og Mollerup Sogne var 3 Tønder, 4 Skæpper Rug og 10 Tdr., 7 Skp. Byg. 1821 fik Kommunen en nye Skole, der blev opført i Skellet mellem Frøslev og Mollerup. Ole Nybye døde 72 Aar gammel 31. Maj 1828.

Han efterfulgtes af Peder Thomsen, der var den sidste Lærer for begge Sogne, idet Mollerup fik sin egen Skole 1862 (med Lærer fra 1863). Om de to Sognes Skole og Degnens økonomiske Forhold forefindes der fra 1842 nogle Oplysninger, hvori det meddeles, at Skolen laa »midt imellem begge Sogne.« Lærerens Løn var da $5\frac{5}{8}$ Td. Rug, $16\frac{7}{8}$ Td. Byg in natura, 10 Tdr. Byg betalt og 10 Rdl. som Kirkesanger. Nannest var: 2 Lispund Ost, 17 Snese Æg, $2\frac{1}{4}$ Lpd. Brød og 8 Pund Smør. Skolens Jordlod (Mtr. Nr. 4 a) var 42,000 Kvadratalen af ret god Bonitet, tæt ved Skolen, og en Hedelod, som laa langt fra Skolen og var af ringe Værd. Boligen var paa 11 Fag til Læreren foruden Skolen og 10 Fag Udhus. Størstedelen nyt og godt indrettet. Biskoppen kaldte til Embedet. Pastoratets Hartkorn var 1842 ca. 192 Tdr., med 24 Gaarde foruden Frøslevgaard, 6 Boelssteder, 42 Huse med og 23 uden Jord.⁴⁾

Vi skal herefter høre om Lærer Peder Teglbjænder Thomsen, født 1804 i Vestervig, Søn af Husmand Thomas Christensen. Tog Lærereksamen fra Snedsted Seminarium 1827 og blev 4/7 1828 Skolelærer og Kirkesanger i Frøslev. Gift med Ane Marie Thomasdatter, f. 1804, død 9/3 1849 i Frøslev.⁵⁾ Peder Thomsen var en meget dygtig Lærer, og hans gode Minde levede endnu i Frøslev-egnen i 1923. Han var mild og venlig, fin og nobel af Karakter, forstod at vinde Børnenes Tillid og var ivrig optaget af Tidens Rørelser, særlig paa Kirkelivets Omraader. I »Maanedsskrift og Repertorium for Almue-Skolelærere« skrev han en længere Artikel (VII, S. 353—63): »Igjen et Par Ord om Religionsundervisningen i Almue-

Peder Thomsen

Johs. E. L. Uldal

skolerne,« og i Tidsskriftet »Skolens Reform« (II, S. 8—18) offentliggjorde han: Bemærkninger, nærmest fremkaldte ved Seminarieforstander Müllers Stykke »Undervisningen i vore Almueskoler.«⁶) Det var yderst sjældent, en Almueskolelærer i 1850—60'erne turde blande sig i offentlige Drøftelser, hvorfor man kan forstaa, at Peder Thomsen har indtaget en fremragende Plads i Kollegers Kreds. Han blev da ogsaa Dannebrogsmænd. Død 8/6 1875. Der er i offentliggjorte Erindringer flere Oplysninger om Lærer Thomsen. Saaledes fortæller Frederik Nielsen, Præst for Frøslev-Møllerup 1855—61, i sine »Minder« (1881), S. 80 herfra: »Jeg havde den store Lykke at have en sjælden Degn, den forlængst afdøde Thomsen, en udmærket Lærer og stor Børneven, en fortrinlig Kirkebetjent, saa Menigheden elskede og ærede ham, ligesom hans Indflydelse paa Lærerne var til stor Velsignelse. Han blev dekoreret med Sølvkorset, og hans Minde er i Velsignelse. Menigheden satte et smukt Mindesmærke paa hans Grav. Jeg vil aldrig glemme, hvad denne Mand var for mig og Mine.«

Fru Charlotte Lillelund, gift med H. B. Lillelund, der var Præst for Frøslev-Møllerup 1869—78, fortæller i sine »Minder fra Mors,« at der i Frøslev var »en udmærket, dygtig og alvorlig gammel Lærer, Thomsen. . . . Han var meget afholdt af alle og blev Lillelund en god Støtte, da han tog mildt og godt mod sin ny Præst. Han var saa kendt med Forholdene mellem det kristeligt opvakte Folk paa Øen, havde omgaaedes med C. F. Balslev i Vejerslev, der blev Biskop i Ribe, J. Sørensen, der var Provst i Solbjerg og siden i Karby, C. A. Jansen i Vester Jølby og H. P. Frandsen i Tødsø. . . . Der gik ikke mange Dage, uden Thomsen og Lillelund mødtes, især naar L. havde været ude og havde noget at meddele, og saadan gik 5 à 6 Aar til fælles Glæde. Thomsen havde tidlig mistet sin Kone fra flere smaa Børn, — det var strengt, men hans ældste Datter, Stine, der kun var 16 eller 17 Aar, tog saa skønt Gerningen op og blev som en Moder for de andre Søskende og en trofast Støtte for Faderen, og da hun døde, syntes alle, at det var svært for den gamle Mand. Men han tænkte ikke paa sig selv, men var glad for, at hun var gaaet forud.«

Skoleholdet i Frøslev 1889

Bageste Række fra venstre: Kristian Uldal. Povl Sørensen (Andrup). Kristian Steffensen. Peder Olesen. Lærer Uldal. Lene Svensker. Cecilie Kjær. Ane Majgaard. Valdemar Uldal. Salomon Degn. En Dreng, kaldet Markonikus, tjente i Pusgaard: hans Navn nu glemt. Kresten Markussen. Søren Sørensen.

Midterste Række fra venstre: Nielsine Lavsen. Mariane Nielsen. Louise Uldal. Madam Marie Uldal. Stine Dissing, Saxkærgaard. Kirstine Bech, Pusgaard. Marie Nørgaard. Marie Olesen. Stine Markussen. Else Majgaard. Kirstine Dissing Østergaard, Votborg. Agnete Fladeland, Mollerup Mølle.

Nederste Række fra venstre: Martin Thomsen. Kristian Sørensen. Andrup. Kresten Kjær Andrup. Jens Krogsgaard, Mollerup. Anton Nørgaard, Frøslev Kalkgrav. Peter Nielsen (Kromand i Vils). Jens Bækhøj Dissing, Saxkærgaard. Niels Olesen, Frøslevvang. Jens Nielsen.

— Da Fru Lillelund var nede at hjælpe Søsteren Ane Cathrine, gift 28/12 1864 med Lærer Jens Christensen Touborg (i Torup paa Mors, 1861—1903), med at lægge Stine i Kiste, gik de to Kvinder ind i Skolen til deres Mænd, da de var færdige med Kistelægningen. Fru Touborg blev da bevæget, men da hendes Fader saa, hun fik Taarer i Øjnene, sagde han: »Men Trine, husk da: Kristne, hvilken Morgenrøde, mange mørke Timer værd, naar vi, Levende og Døde, mødes med vor Frelser kær, o. s. v.« En af Dagene var Lillelund og Thomsen med et Par af Sønnerne oppe paa Kirkegaarden at tage en Plads ud til Stines Grav. For 40 Aar siden var der begravet et Par smaa Børn ved Siden af hans Kone og ved hendes anden Side sat Plads af til Thomsen selv, hvorfor Stine da maatte ligge yderst paa Hjørnet;

men da han kom derhen, blæste det lidt, hvorfor han sagde: »Nej, huha, hun skal ikke ligge her paa det kolde Hjørne.« Og saa fik hun Faderens Plads. Han fik en flink Medhjælper i Skolen og en god Husholder, saa det gik godt for ham det Par Aar, han havde tilbage.

Fru Lillelund fortæller nu videre: »Juleaften var de oppe hos os for at være med ved Juletræet, som vor lille Dreng nu kunde glædes ved, og gamle Thomsen havde aldrig set et saadant før. Da han saa et Par Aar efter døde, skulde han da heller ikke ligge paa det kolde Hjørne, men blev begravet i de smaa Børns Grav, der nu blev i Midten, lige foran Træet.⁷⁾ Peder Thomsens Grav er lige Øst for Frøslev Kirke. Næppe et Aar efter Lærer Thomsens Død blev der paa hans Grav 9/4 1876 ved en Højtidelighed rejst en Mindesten, hvorpaa der læses om 47 Aars trofast Virksomhed. Forneden paa Stenen staar: »Skolebørn og Venner satte dette Minde.«⁸⁾ I 1917 oprettede Thomsens Børn og Børnebørn et Legat (paa 500 Kr.), hvis Renter skal bruges til Vedligeholdelse af Gravstedet.

Andreas Vestergaard nævner i sine utrykte Erindringer, at Peder Thomsen var en dygtig Lærer, god til at holde Disciplin, meget afholdt af baade Børnene og de ældre og nød megen Tillid. Det var en skøn Tid, da han gik i Frøslev Skole, hvor der da var mange Børn (o. 1850). Da kunde vi ikke sidde alle ved Bordene, en Del sad paa Skamler langs Ydermurene, og saa var der et S a n d b o r d, hvorved nogle sad. Et Sandbord var langt, ca. 6 Tommer bredt, var forsynet med en Liste. Ved den ene Ende var det bredere, og der var en Skuffe med Sand i. Det blev strøet ud over Bordet og jævnet saa glat som muligt, og deri skrev de ny Begyndere med en Finger; saasnart Sandet var fuldt af Streger og Snirkler, blev det jævnet igen og saa fremdeles. Naar man saa var færdig, blev Sandet strøget ned i Skuffen igen. At kende Bogstaverne og lære at stave foregik ved Tabeller og Bihjælpere, der toges blandt de dygtigste Børn.

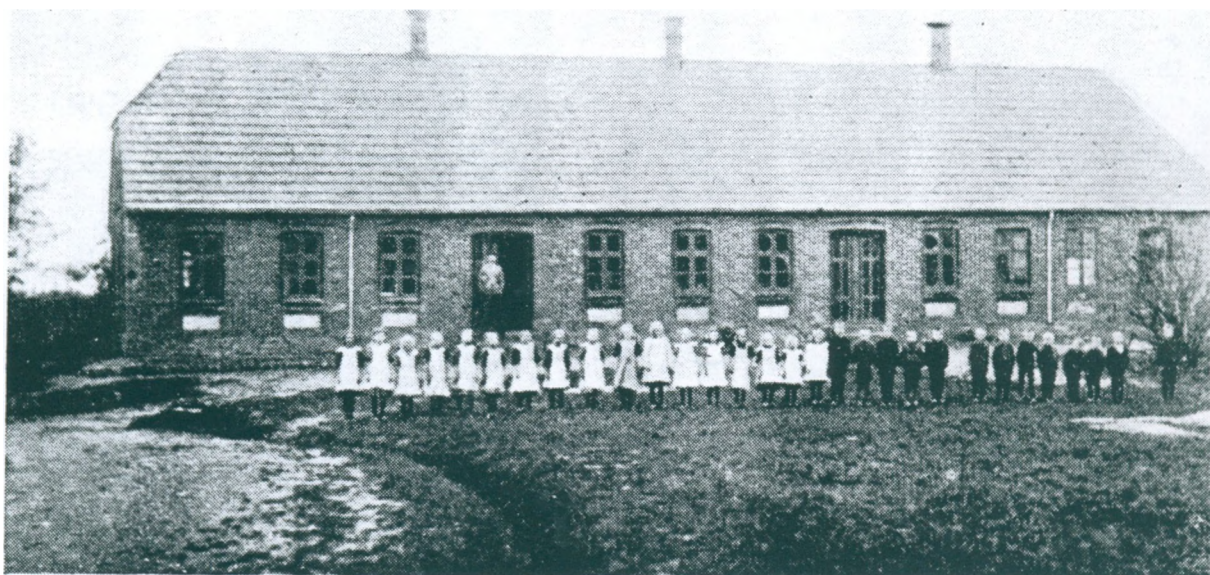
Husmandspioneren Kristian Søndergaard (f. 17/9 1855 i Frøslev Sogn) meddeler 1923 i sine Barndomserindringer, at Frøslev Skole var inddelt i 2 Klasser, og der var o. 80 Børn at undervise. Skolestuen var et stort firkantet Rum med Teglstensgulv og Vinduer ud til de tre Sider. En stor Bilæggerovn kunde ikke varme det store Lokale tilstrækkeligt op, særlig kneb det jo for dem, som sad længst borte. Lektiebøgerne var Balslevs Lærebog og Bibelhistorie. »Skriftstederne skulde vi lære udenad. Vi sad ved fem lange Borde, om Vinteren med Træskoene paa. Vi var tit vaade om Fødderne, saa det var ret mærkeligt, at ikke flere af os blev syge. Af Læsebøger kan jeg kun mindes Tangs Danmarkshistorie, som større Børn var meget glade for. En Sangbog, som vi kaldte »Boisens Sangbog«, havde vi nogle faa Eksemplarer af. Den da — baade i Kirke og Skole — brugte Salmebog var Kingos, med to tilhørende Tillæg, hvoraf vi skulde lære nogle faa Salmer udenad. Efter Morgenandagten sang vi

gerne »I Østen stiger Solen op« eller »Nu titte til hinanden«, og til Aftensang en af Ingemanns. Endnu efter de mange Aars Forløb er det, som jeg kan mærke Stemningen, naar vi med vor gamle Lærer sang »Til vor lille Gerning ud« eller det Salmever, han særlig i de sidste Aar holdt saa meget af: »Lær mig at tælle mine Dage og vise-lig at bruge dem«. I Skolen var en Bogsamling paa godt 100 Bøger: Grimms og Molbechs Eventyr, Robinson Crusoe, Ingemanns »Valde-mar Sejr« og »Erik Menveds Barndom«. Siden kom Anton Nielsens »Fra Landet« og Thyregods Skildringer fra det virkelige Liv. Det er min bestemte Opfattelse, at disse Bøger har haft stor og god Indflydelse paa den Tids Ungdom. Vi havde ikke mere end de to af Ingemanns Romaner i Frøslev Skole, men saa fik jeg at vide, at ovre paa Galtrup Højskole var der ogsaa en Bogsamling til Udlaan, og at de der havde de andre. Jeg gik saa over til Højskolen, hvor jeg laante de andre af Romanerne og senere mange andre Bøger. Bogsamlingen i Frøslev Skole blev bestyret af de to øverste Drengene. Det var jo en Ærespost, og jeg var saa heldig at beklæde denne Stilling i 2 Aar. Bøgerne var forsynet med Nummer og maatte byttes hver Lørdag. Denne vigtige Forretning foregik i Middagsstunden, saa der blev for de to »Bestyrere« ikke Tid til Leg. Bøgerne blev lagt i Orden, efter-som Børnene sad i Skolen, for at det kunde gaa let og villigt om Aftenen, naar vi gik ud af Skolen.« Og saa skulde det indføres i to dertil indrettede Bøger, — de tilbageleverede skrives ud og de nyudlaante skrives ind. Hele Historien med Bogsamlingen kostede aar-lig 12 Skilling for de mindre bemidlede og 1 Mark for de bedrestil-lede Børn.⁹⁾

Efter Peder Thomsens Død 8/6 1875 blev Johannes Ejchel Lovsen Uldal Lærer i Frøslev, kaldet hertil 25/8 1875. Johs. Uldal var Lærersøn fra Sdr. Vilstrup ved Haderslev, født 20/10 1846. Lærereksamen fra Jelling 1867 med Hovedkarakteren: Ej uduelig. 25/8 1867 blev han Hjælpelærer i Boddum (Thy), 15/2 1869 Lærer i Helligkilde paa Thyholm, 12/1 1872 kaldet til Lærer i Mollerup, hvorfra han 25/8 1875 kaldedes til Frøslev, hvor han virkede til sin Død 14/7 1910. Lærer Uldal var i de 37 Aar, han virkede i Kommu-nen, med i alt Fremskridtsarbejde, virkede for Afholdssagen og an-det til Gavn for Almenvellet.

Da Frøslev gamle Skole laa noget ubekvemt, efter at Mollerup havde faaet sin egen Skole, blev der i 1891 opført en ny Skole i Frøslev By. Der er siden Tid efter anden foretaget Udvidelser og Forbedringer af denne Bygning.

Efter Johannes Uldals Bortgang blev 1/10 1910 Poul Poulsen Krosgaard Lærer i Frøslev. Født 8/6 1879, Søn af Lærer Peder Poulsen i Erslev. Lærereksamen fra Ranum 1905 og var derefter 1 Aar Vikar ved Viborg Kommuneskole. I 1906—10 Lærer i Ingstrup ved Viborg. Derefter Lærer i Frøslev 1/10 1910—31/3 1949. Gift 1909

Frøslev Skole 1920

med Dorthea Worm, Datter af Lærer Ludvig Chr. Worm i Sundby paa Mors. P. P. Krogsgaard har i de mange Aar i Frøslev, hvor han stadig bor, deltaget i meget offentligt Arbejde, været Formand for Forsamlingshus og Foredragsforening, for Brugsforening, Sparekasse m. m. I det lange Tidsrum 1828—1949 (121 Aar) har der, som vi har set, kun været 3 Lærere (Thomsen, Uldal, Krogsgaard) i Frøslev, et meget sjældent Tilfælde.

Den nuværende Førstelærer i Frøslev, Gunnar Hansen, blev ansat her 1/6 1949. Han er født i Funder og er for Tiden i Grønland med et Aars Orlov. Et nyt Embede er oprettet fra 1/4 1954. Begge Embeder bestrides p. T. af Vikarer.

*

Ved et Sogneraadsmøde 13/11 1900 blev det vedtaget, at der skulde indføres Haandgerningsundervisning i Skolerne. I de følgende Aar havde man forskellige Haandgerningslærerinder, bl. a. Maren Madsen, der til Oktober 1907 afløstes af Sidsel Kvistgaard, der afgik 1908. Derefter var Maren Madsen paany Lærerinde (1/1 1908—1/5 1908), hvorpaa hendes Søster, Stine Madsen, overtog Stillingen.

Tiden krævede imidlertid en fast Lærerinde knyttet til Kommunes Skoler. 3/7 1911 vedtog Sogneraadet at opslaa Lærerindepladsen ledig ved Frøslev og Mollerup Skoler. Antaget blev Lærerinde Anna Marie Pedersen. 15/12 1914 var der 81 Børn i Frøslev Skole, hvorfor det blev nødvendigt at ansætte en Lærerinde, som blot skulde undervise i denne Skole. 9/3 1915 antoges Lærerinde Marie Povlsen, Øster Vedsted Skole ved Ribe. Der var ind-

kommet 68 Ansøgninger til den opslaaede Stilling.

1917 blev der bygget en Forskole i Frøslev. Her blev Frk. Anna Pedersen Lærerinde 1917. Hun var her til 31/8 1926. Hendes Efterfølger blev Kathrine Simonsen, Ørum pr. Højslev. Hun var i 1925 blevet dimitteret fra Odense Forskolelærerindeseminarium. Frk. Simonsen virkede her til 1/3 1953, da hun paa Grund af Sygdom maatte tage sin Afsked. Embedet passes p. T. af en Vikar.

P. P. Krogsgaard

I 1954 blev det vedtaget at opføre en 4-klaset Skole i Frøslev med 3 Klasseværelser til 3 Lærerkræfter, Skolekøkken o. s. v. Og ved Sogneraadets Møde 13/7 1954 bestemte man straks at gaa i Gang med Opførelsen af en ny Lærerbolig, der faar sin Plads paa et Areal, der er købt fra Gdr. Niels Mortensens Ejendom (Mtr. 9 c, 10 f). Her skal det planlagte Skolebyggeri finde Sted, og Bygningen af Lærerboligen er et Led i Planen.

*

Frøslev Skolelod (Mtr. 4 a, 10 m) paa 2 ha 3475 m² blev bortforpagtet 1949, og der er fra den udstykket to Arealer, Mtr. 4 b (264 m²) og Mtr. 4 c (575 m²). I Frøslev-Møllerup Sogneraads Møde 1/6 1954 meddeltes, at Amdsraadet havde givet Tilladelse til, at den Landbrugsjord, der tilhører Frøslev Hovedskole, maa mageskiftes med en Byggegrund tilhørende Gdr. Niels Mortensen, Frøslev. Grunden skal bruges til Opførelse af den nye Skole i Byen. Byttesummen er paa 8000 Kr.

*

Til Frøslev Skole hørte en Enkelod paa 2 Tdr. Land, skænket til Skolen af Frederik Juul, Ejer af Frøslevgaard 1817—58, »af vor Sædegaard Pudsgaard,« der var Nabo til den gamle Skole.

En eventuel Lærerlenke havde Brugsret over de 2 Tdr. Land, men var der ingen Enke paa Embedet, havde Læreren i Frøslev Ret til at dyrke Jorden for egen Regning formedelst 2 Rigsdaler aarlig. Der har været Enke (Fru Uldal) paa Embedet i kun 3/4 Aar siden 1842, og de 4 Kr. aarlig med Renter og Renters Rente var til 1949 vokset til en Kapital paa 6354 Kr. 90 Øre. Da den nuværende Skole blev bygget 1891 og taget i Brug 1892, mageskiftedes Enkelodden med en bedre beliggende. Ved Lærer P. P. Krogsgaards Fratrædelse af Embedet 31/3 1949 blev Jorden solgt, og Legatkapitalen er nu paa 12.310

Kr. 14 Øre, hvoraf Læreren faar Renten, naar der ingen Enke er, ellers faar hun den.¹⁰⁾

Noter

¹⁾ D. H. Wulff: Aalborg Stifts Historie (1887—88), 228. — ²⁾ C. Klitgaard: Kjerulfske Studier (1914—18), 439. — ³⁾ S. C. Sortfeldt: Om de gamle Degne (Historisk Aarvog for Thisted Amt 1927, 270—73). — ⁴⁾ J. Bering: Skole-Calendar (1844), 396. — ⁵⁾ Meddelt af Personalhistorikeren H. Friis-Petersen. — ⁶⁾ Th. E. Erslew: Supplement til Forfatter-Lexicon III (1868), 391. — ⁷⁾ Historisk Aarvog for Mors 1921, 58—59. — ⁸⁾ Kristian Søndergaard, smsts. 1923, 38. — ⁹⁾ Smsts. 1923, 38—40. — En Søn af Lærer P. Thomsen, Hospitalsforstander og Købmand Chr. Thomsen, Nykøbing, blev Fader til Forfatteren Peder Steenberg Thomsen (f. 20/12 1886), der under Navnet B e n t S t e e n b e r g har skrevet Tobindsromanen: »Herremandsbørn« (1931), hvis Handling er henlagt til Mors. »Herremandsbørn« er et meget værdifuldt Værk, af stærkt betagende Virkning. Se Morsø Folkeblad 11/4 1946 med nærmere Oplysninger, af August F. S., om Romanen. — ¹⁰⁾ Meddelt af Lærer P. P. Krogsgaard 1954, der ogsaa venligst har tilvejebragt andre Oplysninger til dette Arbejde.

MOLLERUP SKOLE

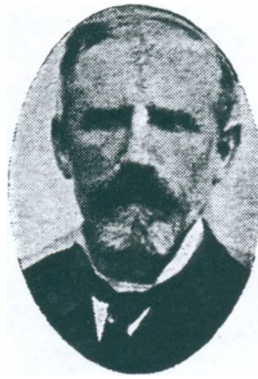
IKKE inden i 1863 fik M o l l e r u p Sogn sin egen Skole. Til Embedet hørte en Have paa 2 Skæpper Land og en Jordlod paa 4 Tdr. Land. Denne blev i 1902 solgt for 2500 Kr. til Husmand Mikkell Kr. Danielsen. Skolebygningen i Mollerup blev Tid efter anden forbedret og udvidet, saaledes i Sommeren 1892. 1912 blev den tækket med Cementsten. 1925 blev der opført en F o r s k o l e i Mollerup, da den gamle Skole var blevet for lille, og i 1940 blev der indlagt elektrisk Lys i begge Sognets Skoler.

Den første Lærer i Mollerup, P o u l E r i k s e n, var her i Tiden 1/11 1863—31/1 1872. Han var fra Debelmose ved Borris, født 25/6 1841 og Søn af Gdr. Erik Pedersen og Hustru Johanne Poulsdatter. Poul Eriksen begyndte som Vinterlærer i Debelmose, tog 1863 Lærereksamen fra Ranum Seminarium og blev 1863 konstitueret og 4/1 1864 Lærer og Kirkesanger i Mollerup. Gift 10/11 1863 i Nykøbing med Nielsine Marie Lund (f. 6/12 1841 i Hvidbjerg Sogn, Thyholm). Det var et meget lille Embede, Poul Eriksen i 1863 overtog. Den aarlige Løn var 450 Kr., heri indbefattet Bolig, Brændsel, Have og Jordlod, og i 8 lange Aar (til 1872) sad han her i meget trange Kaar med sin Familie. Lærer Eriksen søgte derfor andet Steds hen, og 1/2 1872 var han saa heldig at blive Lærer i Tødsø, hvor han forblev til sin Afsked i 1910. Han døde kort efter, begravet 4/6 1910 (se Folkeskolen 1910, S. 275). Lærer Eriksen var Indehaver af mange Tillidshverv og var Meddeler til Meteorologisk Institut. For sine Fortjenester blev han udnævnt til Dannebrogsmænd 26/5 1892.

J. E. L. U l d a l blev Poul Eriksens Efterfølger i Mollerup, hvor han var Lærer 1/4 1872—31/9 1875, derefter i Frøslev, se foran.

Poul Eriksen

A. J. Mailand

Kristian Sørensen

Andreas Jensen Mailand var Lærer i Mollerup 1/11 1875 til 31/9 1876. Han blev født 1851 i Vejstrup, hvor Faderen var Smed. 1871 tog Mailand Lærereksamen fra Jelling Seminarium, var derefter Huslærer i Ulfborg Præstegaard og blev 1872 Andenlærer i Vejstrup. 1875 blev han saa Lærer i Mollerup, men allerede et Aar efter søgte han Forflyttelse til Hvidbjerg i Salling, hvor han døde 22/3 1915, endnu mens han var i Embede. Mailand var en dygtig Lærer, der fik et anset Navn i Salling. Hans Gerning paa Mors var for kort til her at kunne sætte sig varige Spor.

Kristian Sørensen 1876—1913. Født 5/12 1842 i Vester Nebel Skole ved Varde. Søn af Lærer Niels Sørensen og Hustru Ane Hedevig Ravn. Blev i en Alder af 15 Aar Huslærer og senere Hjælpe­lærer ved Odby Skole paa Thyholm. Læste i et Aar til Lærereksamen paa Søborgs Kursus i København og i 8 Maaneder paa Gedved Seminarium, hvorfra han tog Lærereksamen i 1866. Derefter var Kr. Sørensen Hjælpe­lærer i Bøvling Skole et Aar og dernæst fire Aar hos sin Fader Lærer i Harboøre nordre Skole. Herfra blev han 18/11 1871 kaldet til Lærer ved Harboøre søndre Skole og Organist ved Harboøre Kirke. I dette Embede forblev Sørensen i fem Aar, til han 9/12 1876 kaldedes til Lærer og Kirkesanger i Mollerup. Her virkede han som en dygtig og afholdt Lærer i 37 Aar, til 1/10 1913. Lærer Sørensen blev i Aarenes Løb tildelt adskillige offentlige Hverv, han var saaledes Medlem af Frøslev-Mollerup Kommunes Menigheds­raad og Værgeraad, og i 1876 var han medvirkende ved Stiftelsen af Aktieselskabet »Morsø Folkeblad«, i hvis Bestyrelse han havde Sæde i adskillige Aar, deraf som Formand i Tiden 1892—1908. Lærer Sørensen, der var gift med Kirstine Villadsen, forblev med sin Hustru i Mollerup, idet deres Svingersøn, Niels Ladefoged, blev Lærer her 1913. Kristian Sørensen døde 10/4 1916, men da var hans Hustru alt sovet hen (17/11 1915). De hviler begge paa Mollerup Kirkegaard.

Niels Ladefoged 1913—1918. Født 26/4 1884 i Bostrup ved Jebjerg. Søn af Boelsmand Kristen Nielsen Ladefoged og Hustru Ane Dorthea Vistisen. 28/5 1910 Lærereksamen fra Vordingborg Seminarium. Derefter Vakancelærer ved Agri Skole paa Mols i Juni-

Mollerup Skole

August 1910 og 1/9 s. A. Enelærer ved Hjortlund vestre Skole ved Ribe og Kirkesanger ved Hjortlund Kirke. 1/11 1912 Førstelærer ved Børglum vestre Skole og Kirkesanger ved Børglum Klosterkirke. Var i dette Embede til 1/11 1913, da han kaldedes til Mollerup Skole, fordi hans Svigerforældre og Beboerne i Sognet meget ønskede, at han blev Lærer her. Niels Ladefoged blev 25/2 1918 Lærer ved Svenstrup Skole nær Hammel. Her virkede han til sin Død 3/3 1951. Han begravedes paa Mollerup Kirkegaard, hvor hans første Hustru var blevet jordfæstet. Ladefoged overleveres af sin 2. Hustru, der ogsaa er Datter af Lærer K. Sørensen, Mollerup.

Chr. P. Mølgaard 1918—1922. Født 5/8 1889 i Aaby Sogn i Sydvestsyssel. Søn af Gdr. Lars Mølgaard og Hustru Marie, f. Andersen. Var Vinteren 1908—09 Elev paa Horne Højskole og gik 1/4 1909 ind i Højskolens Forberedelsesklasse. Paa Hjørring Seminarium 1910—13. Efter Lærereksamen et Par Vikarpladser, blev 28/1 1915 indkaldt til Soldatertjeneste og hjemsendtes midt i August 1916. 1/11

Niels Ladefoged

Chr. P. Mølgaard

J. A. Lundorff

1916 Andenlærer ved Poulstrup fireklassede Skole i Vrejlev Sogn (Vendssyssel). 1/6 1918 kaldet som Enelærer ved Mollerup Skole. Han var her ene Mand om godt 70 Børn, men Børnene og deres Forældre var særdeles flinke, og Aarene i Mollerup staar stadig som nogle af de bedste, Lærer Mølgaard og Hustru har haft. 1/10 1922 Førstelærer ved Torslev fireklassede Skole i Øster Han Herred. 1/1 1939 byttede han med Myndighedernes Tilladelse Embedet med Enelærer Hans Ejsing, Tolstrup ved Løgstør. Han søgte sin Afsked derfra 1/10 1954. — Gift 29/12 1916 med Else Johanne Kristensen, Datter af

Gdr. Anders Kristensen, Søndergaard paa Agerø ved Karby. I Ægteskabet er født 9 Børn, hvoraf de 7 har deres Gerning i København, hvorfor det er Mølgaards Agt at bosætte sig i Hovedstaden.

Jens Andreassen Lundorff 1922—52. Født 29/8 1888, Søn af Landmand Jens Jensen Lundorff og Hustru, Grønmarken, Nykøbing M. Efter endt Skoletid arbejdede han ved Landbruget og maatte efter Faderens tidlige Død overtage Styrelsen af Hjemmet for sin Mor. Efter sit Giftermaal 15/5 1910 købte han en Gaard i Torp ved Karby. Denne afhændede han et Aars Tid senere og flyttede tilbage til Nykøbing og paabegyndte der straks sin Seminarieforberedelse hos daværende Kordegn Pedersen. 1912 blev han optaget paa det da eksisterende Hjørring Seminarium, hvorfra han tog Lærereksamen 1915. Herefter havde han flere Vikarpladser, bl. a. i Vester Assels og Grove. 1. April 1917 blev han Andenlærer i Naurup, Salling, og 1. Februar 1921 Enelærer ved Vejrum-Viskum nordre Skole. Den 1. December 1922 blev han Førstelærer og Kirkesanger i Mollerup. Her virkede han med Flid og Samvittighedsfuldhed til sin Død 19/10 1952. J. A. Lundorff efterlod sig Hustru og en Datter, gift med Sparekasseassistent M. S. Møller, Nykøbing Mors.

Efter Lærer Lundorffs Død er Embedet i Mollerup hidtil blevet passet af Vikarer.

*

I Mollerup opførtes en Forskole i Foraaret 1925. Den første Lærerinde her var Marie Korsgaard, der kom fra Glyngøre Skole. Hun var her til 1926, da Marie Viola Larsen søgte og fik den ledige Stilling, som hun overtog 1/2 1927 og stadig er Indehaver af. Hun er nu gift med Gaardejer, Sognefoged Erhardt Blaabjerg, Mollerup. Er tillige Organist i Mollerup Kirke.

FRØSLEV FRISKOLE

FRØSLEV FRISKOLE begyndte ca. 1875. Friskolelærer Morten Jensen, Dragstrup Friskole, kom 2 Dage om Ugen til Frøslev, hvor Pastor Frederik Nygaard samlede nogle Børn i sin Stue til Undervisning. Skolen maatte dog snart flytte ud paa Frøslevvang i en Aftægtsstue hos Gaardejer Hans Væver. Her holdt Morten Jensen Skole indtil 1882, da der blev bygget en selvstændig Skole paa Frøslevvang. Grunden hertil blev givet gratis i Leje af Gdr. Niels Majgaard, Frøslev. Der var paa det Tidspunkt 15 Børn i Skolen. 1889 maatte Morten Jensen frasige sig Stillingen som Lærer ved Skolen, da Dragstrup Friskole nu krævede al hans Tid. Hans Løn i Frøslev var 220 Kr. aarlig plus Kosten. Som Lærer fik Skolen nu en ung Karl, Johannes Andersen fra Hannæs, vist uden nogen særlig Uddannelse, men med Lyst og Anlæg for Lærergerningen. Efter et Par Aars Forløb gav han sig til at læse til Lærer og fik senere Ansættelse ved Kommuneskolen i Aalborg. 1894 blev J. P. Hansen Kindvig (senere Rynkeby Friskole) Lærer ved Skolen for en Løn af 200 Kr. aarlig plus Kosten, som han fik i Hjemmene. Aaret efter sattes Lønnen til 350 Kr. paa egen Kost, hvad næppe kunde kaldes en Lønforhøjelse. Kredsen bestod af 10 Familier, der tilsammen ydede 363 Kr. i Skolepenge. Skulde der yderligere Penge til, gik Hatten rundt. 1897 fraflyttede Hansen Kindvig og blev Friskolelærer i Fangel paa Fyn. Han efterfulgtes af Karen Jensen, en Datter af Morten Jensen, Dragstrup. Hun kom fra Bjergby Friskole (Mors) og var i Frøslev til 1904. 1903 bevilgedes der fra Staten 155 Kr. i Understøttelse til Frøslev Friskole, hvis næste Lærerinde var Sara Christensen, som var her 1904—13. Hun var uddannet hos Laurs Rasmussen i Ringe og blev senere gift med Frugtavlser Ole Skyum, Ullerslev. Børneantallet var da 30. Hun efterfulgtes af Marren Jensen (1913—25), der i 1895 havde begyndt sin Skolevirksomhed i Højslev Mølle ved Skive; senere virkede hun ved forskellige Friskoler: Giver ved Aars, Skindbjerg ved Grenaa, Hamdrup ved Løgstør. Hun udførte et trofast og betydningsfuldt Arbejde i Friskolens Tjeneste.¹⁾ Hendes Efterfølger var Bodil Simonsen fra 1/5 1925 til 1/11 1929, da Dagny Jansen blev Lærerinde her. Hun efterfulgtes 1/9 1930 af Bodil Simonsen, som var her igen indtil 1/5 1935, da Margrethela Cour Jensen kom hertil og forblev her til 1/5 1940, da hun blev Lærerinde ved Bøvling Friskole. Friskolen blev da nedlagt, idet Kredsen havde for faa Børn. I 1935 og 1936 var her 19 skolesøgende Børn. 1937 var Børneantallet nede paa 15, og dette Tal holdt sig 1939 ud. Der bevilgedes gennem Aarene kommunale Tilskud til Friskolen, i Tiden siden 1927 6 Kr. pr. Barn aarligt. — Frøslev Friskole havde i sin Virketid stor Betydning i aandelig og kulturel Henseende for Sognet. Siden dens Nedlæggelse

1940 samledes Kredsen i Skolebygningen til Møder og Sammenkomster. 1947 enedes man om at sælge den, og Arbejdsmand Frede Bech købte da den fordums Skole, som han stadig er Ejer af.²⁾

Noter

¹⁾ Anker Ankerstrøm: Friskolen gennem hundrede Aar III (1949), 160—61. —

²⁾ Oplysninger i Sogneraadsprotokollerne og fra Fru Kirstine Lavsens, Gartneriet Vangsbo, Frøslevvang.

AFTENSKOLE.

I 1849 oplyses det, at »sidste Vinter har der endog været holdt Aftenscole i...Frøslev Sogn.« Det har selvsagt været Lærer Peder Thomsen, der har ledet denne Aftenscole. Senere i Tiden har Aftenscole bl. a. været holdt af Lærerne Johs. Uldal og P. P. Krosgaard. Husflidsforeningerne i Frøslev og Mollerup kan vel ogsaa henregnes under en Form for Aftenscoleundervisning.

Husmændene søgte ogsaa at dygtiggøre sig ved Hjælp af Aftenscoleundervisning. Saaledes fik Jens Mathias Lavsens i Februar 1902 iværksat en Aftenscole for Husmænd i Frøslev Friskole. Der var vistnok godt en Snes Deltagere. Kristian Søndergaard fra Ovtrup var Lærer, og Konsulent P. Stenbæk kom ogsaa en Aften, hvor han holdt et Foredrag. Fra Frøslev og Sindbjerg bredte Husmændenes Aftenscole sig ud over Mors.

FRØSLEVGAARDS HISTORIE¹⁾

Af POUL RASMUSSEN

SOM omtalt i Afsnittet om Stednavne (S. 16) gaar Navnet Frøslev antagelig tilbage til Folkevandringstiden og betyder en Fyrstes, en højbaaren Mands Arvegods. Det er ikke udelukket, at den Stormand, der i hine fjerne Tider ejede Frøslev, har boet paa den Gaard, der fik samme Navn som Byen. Frøslevgaard ligger i den Dal, der skiller Nørre fra Sønder Herred, og hvori Øens største Vandløb, Lyngbro Bæk, løber. Ved Tørvegravning i Kæret Nord for Gaarden finder man den Dag i Dag tusindvis af Hjertemuslinger, der bærer Vidne om, at Dalens Bund engang har været en Arm af Limfjorden. Det er saaledes meget muligt, at Vandet endnu i Slutningen af Oldtiden har staaet saa højt, at man med Datidens smaa Skibe kunde sejle tæt op til det Sted, hvor Frøslevgaard blev opført (S. C. Sørensen, »Frøslevgaard Hovedgaard«).

GAARDENS TILLIGGENDE GENNEM TIDERNE

FØR Udskiftningen bestod Landsbyernes Marker af en Række større og mindre Fald eller Aase, der igen var delt i mange smalle Agre. De Agre, der udgjorde en bestemt Gaards Tilliggende, laa ikke samlet paa eet Sted, men var spredt rundt om i de forskellige Fald. Af Hovedgaardene var der nogle, hvis Agre alle laa i de nærmeste Landsbyers Marker inde mellem Bøndergaardenes, men til de fleste

¹⁾ Ved Udarbejdelsen af dette Afsnit er to utrykte Skildringer af Frøslevgaards Historie benyttet. De tilhører Frøslev-Møllerup Kommune og er begge skrevet af Bogholder Søren Christian Sørensen, en Søn af Morten Bach Sørensen, der ejede Frøslevgaards Hovedparcel fra 1914 til 1917. De citeres i det følgende ved deres Forfatters Navn og ved deres fælles Titel, »Frøslevgaard Hovedgaard«. Af den trykte Litteraturs Bidrag til Frøslevgaards Historie er det største skrevet af Mogens Lebech og trykt i »Danske Slotte og Herregaarde«, 2, II, S. 418 ff.

hørte dog et større Stykke Jord, i hvilket ingen anden Gaard havde Andel (se Henrik Pedersen i »Historisk Tidsskrift«, 8, VI, S. 22 ff.). I 1683, da Frøslevgaards Agerjorder for første Gang blev opmaalt, laa der ved Gaarden 11 Fald, som var dens udelte Enemærke. Til Gaarden hørte desuden nogle større sammenhængende Stykker af 6 af Frøslev Bys Udmarksfald. Da det af Udskiftningsforretningen 1793 fremgaar, at Frøslevgaard havde Andel i Frøslev Bys Fællid, ligger det nær at formode, at de paagældende Fald er opbrudt af Fælliden. De 11 Fald i Enemærket og Stykkerne af de 6 Fald i Frøslev Bymark var paa henholdsvis 92 og 42 Tdr. Land eller 134 Tdr. Land i alt. Om disse Tal er rigtige, kan man dog ikke sige med Sikkerhed, da man ikke kan kontrollere, om Maalene er korrekte, og om alle de dyrkede Jorder er blevet opmaalt.

Ved den Matrikulering, af Hensyn til hvilken Opmaalingen i 1683 blev foretaget, blev Frøslevgaard ansat til 23 Tdr. 4 Skpr. 3 Fjerdingkar 2 Album Hartkorn. I 1742, da Peder og Søren Børgesen købte Gaarden, var dens Tilliggende udvidet med en Del af de Gaarde i Frøslev, som har Nr. 13 og Nr. 16 i Matriklen 1688, og i Tiden mellem 1742 og 1788 blev det yderligere udvidet med Dele af Gaarden Nr. 7 (Peder og Søren Børgesens Skøde i Frøslevgaards Arkiv i Landsarkivet, Hartkornsspecifikationen 1788). Herved voksede Gaardens Hartkorn med henholdsvis 7 Skpr. 1 Fjerdingkar 2 Album, 4 Tdr. 1 Fjerdingkar 2 Album og 2 Tdr. 4 Skpr. 3 Fjerdingkar $1\frac{1}{3}$ Album eller 7 Tdr. 4 Skpr. 2 Fjerdingkar $2\frac{1}{3}$ Album i alt.

Hundrede Aar efter Matrikuleringen blev Frøslevgaards Jorder opmaalt tre Gange kort efter hinanden. Den ene af disse Opmaalingsforretninger er indført i Hoveriefterretningerne 1791, den anden i den Opmaalings- og Beregningsprotokol, Landinspektør Emanuel Torm udarbejdede i Anledning af Frøslev Sogns Udskiftning i 1793 (Frøslev-Møllerup Sogneraads Arkiv). Den tredie endelig staar paa et løst Blad, der ligger i Gaardens Arkiv i Landsarkivet. Den sidste Opmaalingsforretning er udateret; men da Opmaalingen ligeledes er udført af Landinspektør Torm, som er født i 1762 (J. Vahl, »Slægtbog over Afkommet af Christjern Nielsen«, 12. hæfte, S. 16), og da den ikke har den mere detaillerede Opmaaling fra 1793 til Kilde (se nedenfor), stammer den utvivlsomt fra Aarene omkring 1790.

I nedenstaaende Tabel er de Arealer, de forskellige Fald har ifølge de tre Opmaalingsforretninger fra Slutningen af det 18. Aarhundrede, sammenstillet med hinanden.²⁾

²⁾ Af Opmaalingsforretningernes Fald omtaler Markbogen 1683 Søagre (293986 Kvadratalen), Vesterhave (90994), Kjeldtoft (126480), Østertoft (546725 med et Fald Øst for Toften). Endvidere er Faldet Ryelbjerg muligvis identisk med Faldet Skyldborg (51020), Smedefald med Faldet vesten Dammen (65259), Agrene vesten Vejen og norden Kirken med Kirketoften (32309) og Herregaardsholm med Herbers Holm (110318).

De opmaalte Jordstykkers Navne	Deres Arealer i Kvadratalen		
	1791	ca. 1790	1793
Agerjord i Frøslevgaards Enemærke:			
Agrene Sydvest for Søagre			41904
Nordre Søagre	186000	138378	137813
		72640	
Mellem Søagre	183250	365240	457595
Søndre Søagre	182250		
	551500	576258	595408
Tørveholm			61510
Skaarbjerg	214040	171632	166229
Moesig (eller Morsig)		75900	82259
Ryelbjerg		77910	83490
Vesterhave	189200	75680	74713
	403240	401122	406691
Smedefald		69680	75251
Kjeldtoft	199800	119880	122045
	199800	189560	197296
Agrene vesten og norden Kirken			34094
Damgaards Fald	182100	79872	57900
Mellem Damgaards Fald og Faldet østen Laden			277980
12 Skifter Nord for Damgaards Fald		259608	
6 Skifter Nord for de sidste		108750	
Agrene østen Laden			111513
Mel Fald	189760		
Søndre Østertoft	185380	92636	91119
Mellem Østertoft	181000	92900	97415
Nordre Østertoft	181300	161437	156709
Ved den gamle Fold			195824
Støtting		44512	
Hedeskifterne		145503	
6 Fald og Skifter i den nordre Del af Marken..			217184
Nordre Fald	181250		
	1100790	985218	1239738
Heraf opbrudt af Fælleden (bl. a. Faldet ved den gamle Fold)			279776
Gammel Enemærkejord	1100790	985218	959962
Jord i det oprindelige Enemærke	2255330	2152158	2262771
Jord opbrudt af Fælleden			279776

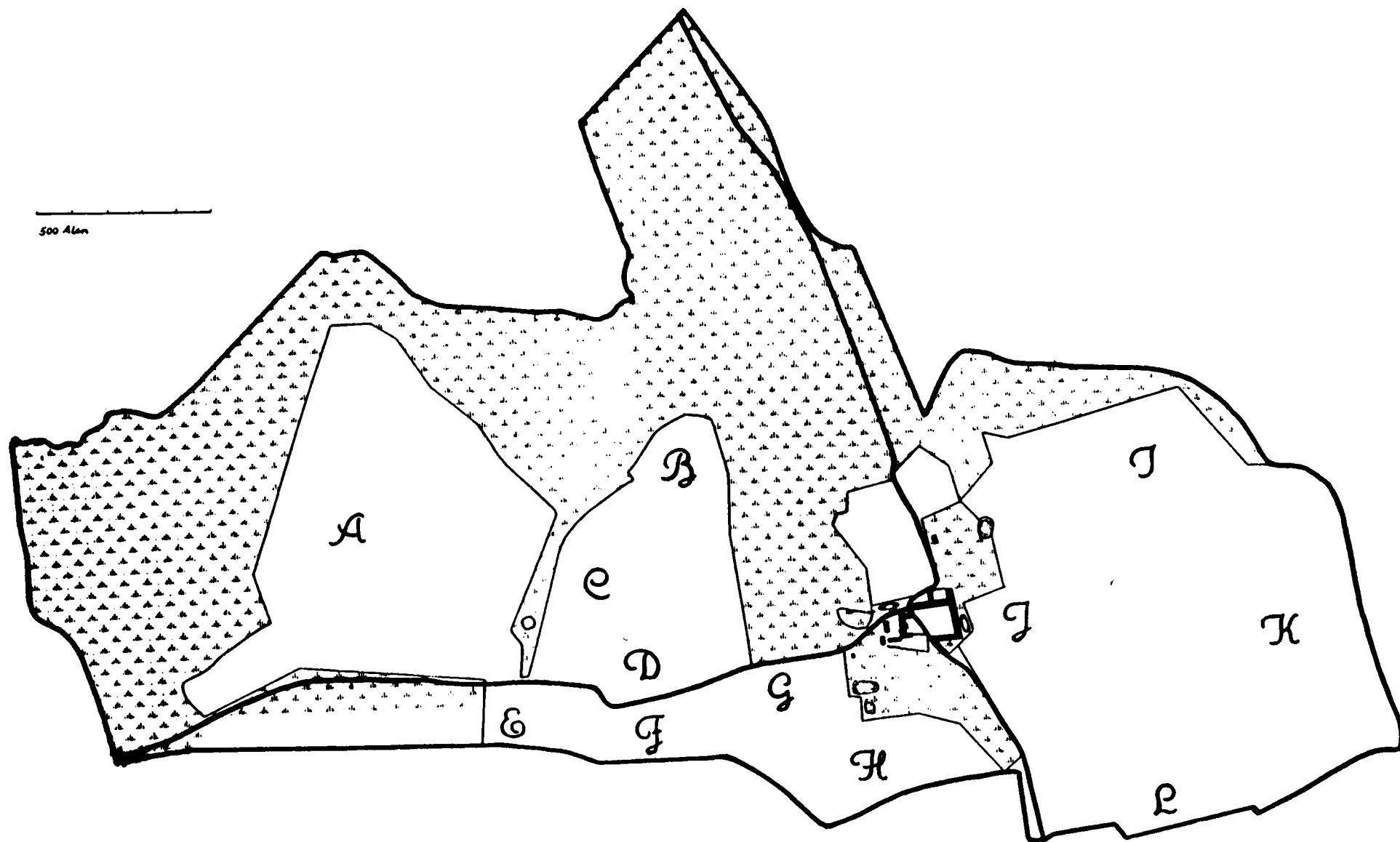
De opmaalte Jordstykkers Navne	Deres Arealer i Kvadratalen		
	1791	ca. 1790	1793
Agerjord i Frøslev Bys Mark:			
Fald i Indmarken			84912
Herregaardsholm			150435
Vestervang		566100	332927
Stendal			32729
Søtoft			90200
Hovmandssig Fald m. m.			34812
Østervang (og Tungeland)		1011600	909168
Forskellige ubenævnte Fald	1693800		
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1693800	1577700	1635183
<hr/>			
Enge og Moser, Kær, Sige og Grønninger i Gaardens Enemærke:			
Søkær	785880	785880	617891
Præsteeng			260141
Sønder Eng	249620	106425	81210
Vester Eng		137291	65352
Vissel Kær			106395
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1035500	1029596	1130989
<hr/>			
Norder Eng			408383
Nørre Kær	781750		
Søkær Mose	293755		
Grønninger og Sige m. m.			276209
<hr/>			
Enge og Grønninger i Frøslev Bys Mark			84158
<hr/>			
Andel i Frøslev Fælled, frarægnet det Stykke af Fælleden, der var opbrudt til Agerland.....			505278
<hr/>			
Andel i Luushede paa Mollerup Mark.....	591213		
<hr/>			
Pladsen, hvorpaa Gaarden stod, to Damme og de uberegnete Veje og Grøfter			56034
<hr/>			

Emanuel Torm var uddannet Landmaaler, og de Opmaalinger, han har udført, er utvivlsomt fuldt paalidelige. Medens han i 1793 foretog en fuldstændig Opmaaling af samtlige Fald, nøjedes han imidlertid ca. 1790 med at maale det største af de Skifter, hvori hvert enkelt Fald var delt af Hensyn til Hoveriet, og multiplicere dette Areal med Skifternes Antal. Arealerne i Opmaalingsforretningen ca. 1790 skulde med andre Ord være større end de virkelige. Naar de desuagtet gennemgaaende er mindre end de tilsvarende Arealer i Opmaalingsforretningen 1793, kan det skyldes, at Opmaalingen 1793 omfattede en Del nybrudt Jord samt nogle Veje og Forter, Hegn, Krat m. m., der ikke kunde henregnes til Enge og Grønninger.

De Tal, der angiver Faldenes Størrelse i Hoveriefterretningerne 1791, er ligesom Tallene i Opmaalingsforretningen ca. 1790 fremkommet ved Multiplikation af Skifternes Antal med et af Skifternes Areal. Disse sidste er dog ikke udregnet paa Grundlag af selvstændige Opmaalinger, men maa være skrevet af efter ældre Arealberegninger. Hoveriefterretningerne opgiver nemlig de opmaalte Skifters Længde og Bredde, og Breddetal som 58 60/368, 27 116/667 og 38 108/485 Alen kan man kun være kommet til ved at dividere Arealerne med Skifternes Længde, henholdsvis 368, 667 og 485 Alen. Arealerne af Skifterne i Vesterhave og Kjeldtoft er de samme i Hoveriefterretningerne og i Opmaalingsforretningen ca. 1790, men Skifternes Antal er ikke lige store, og for de øvrige Falds Vedkommende er Afvigelserne ogsaa mellem Skifternes Arealer for store til at være tilfældige. Det er altsaa udelukket, at Opmaalingen ca. 1790 er Hoveriefterretningernes direkte Kilde. Sammenholder man Fald for Fald Hoveriefterretningernes Opmaalinger med Opmaalingerne ca. 1790 og 1793, vil man se, at Faldenes Arealer gennemgaaende er større efter Hoveriefterretningernes Opgivelser end efter Opmaalingen ca. 1790, og at Hoveriefterretningernes Inddeling i Fald ikke stemmer overens med de to Opmaalingsforretningers. Da der som ovenfor omtalt ikke er Grund til at betvivle Rigtigheden af Landinspektør Torms Opmaalinger, maa det være Hoveriefterretningernes Arealopgivelser, der er forkerte. Naar Hoveriefterretningerne saaledes anfører Arealer, der er større, end de var i Virkeligheden, kan det skyldes, at de er indsendt af Godsets Ejer, og at det var i hans Interesse at begrunde Krav om saa store Hoveriydelser som muligt. Hvad Inddelingen af Enemærkets Agerland angaar, oplyser Hoveriefterretningerne, at det bestod af 12 o m t r e n t l i g e s t o r e marker. Da den et Par Aar yngre Opmaalingsforretning fra 1793 ikke kender noget til disse lige store Marker, har de næppe eksisteret, men har antagelig kun været planlagt eller er simpelt hen konstrueret af Hensyn til Indberetningen om Hoveriets Størrelse.

Ifølge Opmaalingsforretningen ca. 1790 bestod Frøslevgaards Agerland af 154 Tdr. Land i Enemærket og 113 Tdr. Land i Frøslev Bys Mark, d. v. s. 267 Tdr. Land i alt. Da de tilsvarende Tal i 1683 var 92, 42 og 134, kan der ikke være Tvivl om, at den Procentdel af Gaardens Tilliggender, der var taget under Plov, er vokset betydeligt i de godt hundrede Aar fra 1683 til 1790. Om en Fordobling, saaledes som de to Kilders Opgivelser tyder paa, kan der imidlertid ikke være Tale. Siden 1683 er Hovedgaardens Jorder i Frøslev By-mark nemlig forøget med en Del af tre Bondegaardes Agre. Desuden er det som ovenfor anført højst sandsynligt, at Markbogens Arealer er for smaa, og at Opmaalingsforretningernes Arealer er for store.

For at lette Udskiftningen af Frøslev Bys Gaarde, der fandt Sted i 1793, afgav Ejeren af Frøslevgaard 4 Skæpper $\frac{1}{3}$ Album Hartkorn

Frølevgaards Enemærke efter Udskiftningen 1793

A betyder Søagre, B Tørveholm, C Skaarbjerg, D. Moesig Fald, E Ryelbjerg, F Vesterhave, G Smedefald, H Kjeldtoft, I Ved den gamle Fold, J Østen Laden, K Østertoft og L Damsgaard Fald.

til Byen, af hvilken han var Eneejer. I Stedet for Resten af Gaardens hidtidige Tilliggende i Frøslev Bymark fik han anvist 2897933 Kvadratalen = 207 Tdr. Land Agerjord³⁾ og 325547 Kvadratalen = 23 Tdr. Land Eng, heri dog medregnet de 279776 Kvadratalen, der var opbrudt af Fælleden og maalt sammen med Enemærket (se ovenfor S. 84). En Del af disse Jorder grænsede op til Enemærket, men Hovedparten laa i det sydøstligste Hjørne af Marken, hvor der var fundet et stort Mergel- og Kridtleje. Det Stykke Jord, hvori Mergel- og Kridtforekomsterne fandtes, beholdt Gaardens Ejere, men de øvrige Jorder i den sydlige Del af Frøslev Bymark blev solgt fra i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede og udstykket i en Række Huslodder, det nuværende Frøslevvang. Enemærket og Parcellen med Mergellejet, der i Matriklen 1844 er ansat til 28 Tdr. 3 Skpr. 2 Fjk. 2 Alb. Hartkorn, samt Parcellerne Matrikelnr. 5 b (1 Td. 7 Skp. 1 Alb. Hartkorn), 5 d (1/2 Alb.) og 16 a (3 Tdr. 2 Fjk. 1 1/2 Alb.), hvormed Enemærket var blevet udvidet, blev i 1846 delt i to Gaardes Tilliggende, Benthinesminde paa 11 Tdr. 2 Skpr. 1 Fjk. 3/4 Alb. Hartkorn og Parcellen 16 a og Frøslevgaard paa 17 Tdr. 1 Skp. 1 Fjk. 1 1/4 Alb. Hartkorn og Parcellerne 5 b og 5 d. I 1913—14 blev henved Halvdelen af Frøslevgaards tilliggende Jorder solgt fra. Derved og ved forskellige andre Salg er Gaardens Hartkorn blevet reduceret til 7 Tdr. 3 skpr. 1 Fjk. 1 3/4 Alb., saaledes at den fordums Hovedgaard nu ikke engang er Sognets største.

MARKERNES INDELING, SÆDSKIFTE OG UDSÆD FØR GAARDENS DELING I 1846

MARKBOGEN 1683 giver udførlige Oplysninger om, hvor mange Aar hvert enkelt Fald blev besaaet med de forskellige Kornsorter, og hvor mange Aar det derefter hvilede (d. v. s. var udlagt til Græsning); men disse Oplysninger er, som vi ved fra Markbøger, hvis Opgivelser kan kontrolleres, ikke til at lide paa. Derimod er det utvivlsomt rigtigt, naar det i Markbogen anføres, at Gaardens Marker ligesom de omliggende Landsbyers var delt i Alsædsjord, i hvilken der blev saaet Korn hvert Aar, Brødjord, som var tilsaet i nogle Aar og hvilede i andre, og Udmarksjord, der aldrig blev gødet, havde lange Hvileperioder og kun blev besaaet med Havre. I det 18. Aarhundrede kom det holstenske Kobbølbrug til Danmark, og i Tiden efter 1750 blev de fleste Herregaardes Drift tillempet efter dets Principper. En Godsejer, der indførte det holstenske Kobbølbrug, lod f. Eks. sin Gaards Agerjorder inddele i 11 Marker, af hvilke efter Tur en ny hvert Aar blev indtaget til Kornsæd. Mar-

³⁾ 909168 Kvadratalen af Østervang og Tungeland blev helt holdt uden for Udsiftningen og omtales derfor ikke i Udlægsforretningen.

kerne blev besaaet fem Aar i Træk, hvorefter de henlaa til Græsning i fem Aar og laa brak i et. Hvert Aar var altsaa fem af de elleve Marker tilsaaet, medens 5 var udlagt til Græsning, og en laa brak.

Efter hvad Generalhoverireglementet 1770 oplyser, var Agerjorden i Hovedgaardens Enemærke delt i 11 Marker, af hvilke de to var Alsædsjord, som blev gødet hvert femte Aar og besaaet med Byg i tre, med Vaarrug i et og med Havre i et Aar. Af de øvrige var de fem hvert Aar besaaet, medens de fire hvilede. De dyrkedes altsaa som Brødjord, men aabenbart med en regelmæssig Rotation, der minder om Kobbeldbrugets.

Medens Landbruget paa Frøslevgaard endnu i 1770 i det store og hele blev drevet efter gammel Sædvane, omtales Alsædsjord ikke i Hoveriefterretningernes Driftsplan fra 1791. Efter Hoveriefterretningernes Opgivelser var Enemærkets Agerland delt i 12 næsten lige store Dele, som alle bestod af 10 Skifter, et for hver af de 10 Plove, hvori de 20 fuldt hoveripligtige Bønder var inddelt. Sædskiftet i Enemærket var et Aar Byg, et Aar Rug eller Byg og to Aar Havre, hvorefter Jorden ikke blev besaaet i otte Aar. Af Udmarksjorden paa Frøslev Bymark blev ligeledes en Trediedel tilsaaet hvert Aar, medens to Trediedele henlaa til Græsning. Sædskiftet i Udmarken var første Aar Havre, andet Aar Rug, tredje Aar Byg, fjerde Aar Ærter, femte Aar Byg og 6.—15. Aar Græsning.

Det er ikke sandsynligt, at Indmarken blev dyrket lige saa ekstensivt som Udmarken, og den Inddeling af Indmarken i 12 omtrent lige store Marker, som Hoveriefterretningerne beskriver, er som ovenfor paavist næppe rigtig. Bedre i Overensstemmelse med de virkelige Forhold er antagelig det Brudstykke af en Driftsplan eller af et Udkast til en Driftsplan, der findes optegnet paa Bagsiden af Opmaalingsforretningen ca. 1790, til hvilken den refererer sig. Efter denne Plan var 60—70 Tdr. Land af den bedste Jord i Indmarken delt eller skulde deles i ni Indtægter, af hvilke fem hvert Aar var besaaet, medens en laa brak, og tre hvilede, d. v. s. var udlagt til Græsning. Om ved 40—50 Tdr. Land af den middelgode Jord var ligeledes delt i ni Indtægter, af hvilke fire var besaaet, en laa brak, og fire hvilede. Hvorledes Udmarksjorden dyrkedes, omtaler Driftsplanen ikke. Den Driftsform, Opmaalingsforretningens Plan beskriver, har de fleste af de Egenskaber, der er karakteristiske for Kobbeldbruget. Jorden laa saaledes brak et Aar, Rotationen var regelmæssig, og de Perioder, i hvilke Jorden var tilsaaet, og i hvilke den hvilede, var omtrent lige lange.

I 1811, da Provst Schade skrev sin bekendte »Beskrivelse over Øen Mors«, var Indmarken, saaledes som Opmaalingsforretningens Driftsplan angiver, delt i 9 Indtægter, af hvilke 4 var besaaede, og 5 hvilede. Første Aar en Mark indtoges til Kornsæd, saaede man Gødningsbyg i Jorden, andet Aar Vinterrug og Byg, tredje og fjerde

Aar Havre. Udmarken var delt i 12 Indtægter, af hvilke fire var besaaet, og otte hvilede. Det første Aar saaedes der Ærter og Vikker, det andet Byg, hvortil Jorden blev gødet, det tredie hvid Havre og Byg og det fjerde Aar sort Havre med Kløver, som blev slaet, det første Aar Jorden hvilede (C. Schade, anførte Sted, S. 30).

Tredive Aar senere var Udmarksjorden solgt fra, og for Indmarkens Vedkommende havde Gaardens daværende Ejer, Tiendekommissær Juul, indført en ny og bedre Driftsform. Ifølge C. Djørups Beskrivelse af Thisted Amt fra 1842, S. 268, blev Jorden dyrket efter følgende Skema: »1) Brak, gødet, dels-ren, dels dyrket til 2) Raps og Rug, 3) Byg, 4) Vikker og Vikkehavre, gødet, 5) og 6) Havre med Kløver i 5 Aar.« Udtryksmaaden er ikke helt klar, men Meningen er antagelig den, at en Mark, seks Aar før den skulde ligge brak, blev besaaet for sidste Gang med Havre og Kløver. Den laa altsaa upløjet med Kløver og Græs i fem Aar. I det 18. Aarhundrede dyrkede man kun Rug, Byg, Havre og Ærter paa Frøslevgaard. Efter Aarhundredskiftet var nye Afgrøder som Vikker, Raps og Kløver kommet til. Derimod avlede man hverken Kartoffler eller Roer i 1842.

*

I 1724, da Enevold Bjerregaard solgte Frøslevgaard til By- og Herredsfoged Rasmus Jørgensen, oplyste han, at der blev saaet 12—14 Tdr. Vinterrug, 6—7 Tdr. Vaarrug, 36—38 Tdr. Byg og 80—90 Tdr. Havre i Gaardens Marker (S. C. Sørensen, »Frøslevgaard Hovedgaard«). Da Havrens Besaaningsevne er betydeligt mindre end Byggens, stemmer det godt overens hermed, at den aarlige Udsæd ifølge en Obligation fra 1726 var 20 Tdr. Rug, 50 Tdr. Byg og 50 Tdr. Havre (Landstingets Skøde- og Panteprotokol). Saavel den, der solgte, som den, der pantsatte en Gaard, var interesseret i at gøre den saa værdifuld som muligt og ansatte hellere dens Udsæd for højt end for lavt. Bevisligt forkerte Oplysninger, som kunde medføre Krav om Erstatning, har de imidlertid næppe givet.

I Løbet af de 85 Aar fra 1726 til 1811 blev det dyrkede Areal udvidet og Driftsformen lagt om. Begge Dele bevirkede, at den aarlige Udsæd voksede til 5 Tdr. Rug, 62 Tdr. Byg (tidligere 10 Tdr. Rug og kun 54 Tdr. Byg), 15 Tdr. hvid Havre, 95 Tdr. sort Havre, 4 Tdr. Ærter, 4 Tdr. Vikker og 2 Tdr. Vaarhvede (C. Schade, »Beskrivelse over Øen Mors«, S. 30 og Tabel F). Foldudbyttets Forøgelse i det samme Tidsrum kender vi derimod ikke, men den har utvivlsomt været større end Udsædsmængdens.

HOVERI- OG MARKARBEJDE TIL FRØSLEVGAARD

I SLUTNINGEN AF DET 18. AARHUNDREDE

OPRINDELIG havde Fæstebøndernes vigtigste Ydelse til Herskabet været Landgilden, de aarlige Afgifter i Penge og Naturalier, men efterhaanden som Hovedgaardenes Tilliggender voksede, blev Hoveriet den Byrde, der tyngede haardest paa Bønderne. I den sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede, da Prisstigningen paa Landbrugsprodukter medførte betydelige Forøgelse af de dyrkede Arealer, der laa til Hovedgaardene, naede Hoveriet et saadant Omfang, at det blev nødvendigt for Regeringen at gribe regulerende ind. I 1769 udstedtes der saaledes en Forordning, som paabød, at Godsejerne skulde udarbejde Reglementer, der fastsatte, hvilket Hoveri hver enkelt Bonde var pligtig til at yde. Endnu videre gik Forordningen af 20. Februar 1771, der bestemte, at Hoveriet højst maatte andrage 8 Dage med og 16 Dage uden Anvendelse af Trækdyr for hver Tønde Hartkorn, Bønderne havde fæstet. Forordningen 1771 overlevede imidlertid ikke Struensees Fald ret længe, men afløstes i 1773 af en Forordning, der paa ny gjorde Avlingshoveriet ubestemt, men overlod det til Kommissioner, bestaaende af Amtmændene og landbrugskyndige Folk, at fastsætte, hvilket Hoveri der herudover kunde kræves af Bønderne. Først i 1791 blev der igen truffet Foranstaltninger til at regulere alle Hoveriydelser. En i dette Aar udstedt Plakat paa lagde nemlig Godsejere og Fæstere at træffe Aftale om Hoveriets Omfang. Lykkedes det dem ikke at naa til Enighed, skulde Godsejerne indsende udførlige Efterretninger om deres Gaardes Drift og Omfanget af det Hoveri, de ansaa for nødvendigt. Paa Grundlag af disse Efterretninger skulde de af Kongen udnævnte Hoverikommissioner afsige Kendelser om Hoveriets fremtidige Størrelse. Det 18. Aarhundredes Hoverilovgivning afsluttedes med Forordningen af 6. December 1799, der forbød alt ubestemt Hoveri og paabød, at enhver Forøgelse af det ved Aftaler og Kendelser fastsatte skulde godkendes af Rentekammeret. De mange Hoveriforordninger medførte, at der til Myndighederne indsendtes talrige Indberetninger, Reglementer og Overenskomster vedrørende det Hoveri, de forskellige Godsers Bønder skulde yde. Af dette rige Materiale er for Frøslevgaards Vedkommende bevaret et Reglement for Fæstebøndernes Hoveri i 1770, Hoverikommissionens Bestemmelser vedrørende Hoveriet 1773 og Hoveriefterretninger, indsendte i Henhold til Forordningen 1791. Af Godsets Hoveriprotokol 1800—1812 fremgaar det desuden, at der den 6. Juni 1792 og den 25. November 1796 var indgaaet Foreninger om Hoveriets Omfang mellem Godsets Ejer og dets Bønder. Disse Foreninger er imidlertid gaaet tabt, men en Del af deres Bestemmelser kendes fra ovennævnte Hoveriprotokol og fra

det Skøde, der udstedtes til Jens Hvistendahl Vandborg i 1812 (begge i Gaardens Arkiv i Landsarkivet).

Hoverbejdet paa Frøslevgaard udførtes af fuldt og af delvis hoveripligtige Bønder. De fuldt hoveripligtige Fæstere var inddelt i Grupper paa to eller tre Bønder, som tilsammen skulde gøre det, der kaldtes en Plovs Hoveri. Ifølge Generalhoverireglementet 1770 var der 11 fuldt hoveripligtige Fæstebønder, der alle boede i Frøslev, og som skulde gøre $5\frac{2}{3}$ Plovs Hoveri. I 1773 var der 14 fuldt hoveripligtige, 12 i Frøslev og 2 i Mollerup, som gjorde 7 Ploves Hoveri (Hoveriprotokollen 1773). I 1791 var de fuldt hoveripligtiges Antal vokset til 20, 10 i Frøslev, 4 i Mollerup og 6 i Fjallerslev, der gjorde 10 Ploves Hoveri (Hoveriefterretningerne). I 1800 endelig var der 23 fuldt hoveripligtige, 12 i Frøslev, 1 i Andrup, 4 i Mollerup og 6 i Fjallerslev, som gjorde $11\frac{1}{3}$ Plovs Hoveri (Frøslevgaards Hoveriprotokol 1800—1812, Skøde udstedt til Niels Stenild og Frederik Juul i 1817). Selv om det, der kaldes en Plovs Hoveri i 1770 og i 1800, ikke behøver at være det samme, og selv om de øvrige Fæstere (og Gaardens egne Folk) maaske har dyrket en større Del af Marken i 1770 end i 1800, er Forøgelsen af Plovenes og de fuldt hoveripligtige Bønders Antal dog saa stor, at den i alt Fald til Dels maa skyldes en Intensivering af de til Gaarden liggende Jorders Udnyttelse.

Foruden af de 11 fuldt hoveripligtige bestod Godsets Bønder i 1770 af 32 Gaardmænd og Husmænd, der ved deres Fæstebreve var forpligtede til at forrette Arbejde et bestemt Antal Dage og (eller) køre nogle Ægter, samt 19, der betegnes som hoverifri. Om en af Gaardmændene i Andrup hedder det dog, at han forrettede lidt Arbejde »med Kornskibning og andet lige ved andre Gaardens frie Bønder.« De hoverifri Fæstere var altsaa kun fritaget for nøjagtigt fastsat Arbejde, ikke for enhver Form for Hoveri. Antallet af de delvis hoveripligtige i 1791 kendes ikke, da Hoveriefterretningerne bl. a. ikke medtager de mange Husmænd, der gjorde Ugedages eller andre Former for Hoveri. I 1812 bestod de imidlertid af 35 Gaardmænd og Husmænd (det ovennævnte Skøde fra 1812).

I alt Fald i 1791 var Avlingshoveriet organiseret paa den Maade, at de Grupper af Bønder, som hver skulde gøre en Plovs Hoveri, en Gang om Aaret fik bestemte Skifter i Markerne og i Engene tildelt ved Lodkastning eller efter Overenskomst. Alt Arbejde, der skulde udføres i den enkelte Plovs Skifter, forrettede de paagældende Fæstere ved egen Hjælp. De Fæstere, der i Fællesskab skulde gøre en Plovs Hoveri, kunde saaledes ikke skubbe noget Arbejde over paa de andre Bønder, men de var alle interesseret i snarest muligt at faa det fra Haanden. Arbejder, der ikke faldt ind under Avlingshoveriet, var i Tiden efter 1770 altid begrænset til et bestemt Antal Spand- og Gangdage. Tilsigelserne til den Slags Arbejde gik paa Omgang mellem Fæsterne.

Avlingshoveriet omfattede først og fremmest det sædvanlige Arbejde i Marker og Enge, altsaa Udførelse og Spredning af Gødningen, Pløjning, Harvning, Saaning, Tromling, Mejning og Høslet samt Indkørsel af Korn og Hø. Gødningen til Indmarken blev hentet fra Gaardens Mødding, hvor den var blevet blandet med Aske og Halm, med Tørvesmuler og Mosejord, med Kridtmergel og med Furer, man havde pløjet i den Mark, der skulde indtages til Kornavl (Hoveriefterretningerne 1791, Hoveriprotokollerne 1800—1816. Jvnf. August F. Schmidt, »Møddinger og Gødskning«, S. 21 ff.). Udmarkens Gødning blev derimod kørt ud paa de Skifter, hvor den skulde spredes, og der blandet i Mødding. Hvad enten den var gødet eller ikke, blev al den Jord, hvori der skulde saas Korn, naturligvis pløjet. Plovene, der anvendtes, var de gamle Hjulpløve, som gerne blev trukket af fire Heste, medens en Karl holdt Ploven, og en Dreng kørte Hestene (Hoverireglementet 1770, C. Schade, »Beskrivelse over Øen Mors«, S. 287 f.). Med disse tunge og uhaandterlige Redskaber pløjede man to Gange til Gødningsbyg i Indmarken, og naar der var Senegræs i Jorden. I øvrigt nøjedes man med at pløje een Gang om Foraaret til Byg i Indmarken og een Gang om Efteraaret til Rug og Havre og til Byg i Udmarken (C. Schade, anførte Sted, S. 30, Hoveriefterretningerne 1791). Efter at Markerne fire eller fem Aar i Træk havde baa-ret Kornafgrøder, fik de paa ny Lov til at ligge udyrkede hen. Paa flere af de Marker, der hvilede, som man kaldte det, gik Gaardens Kreaturer paa Græs, men to af dem blev indhegnet og anvendtes til Høslet. Det meste og bedste Hø fik Gaarden dog fra sine Enge Nord og Vest for Markerne. De var alle lette at slaa, men Høet fra Søkær maatte bæres i Land. (Hoveriefterretningerne 1791).

Hoveriefterretningerne 1791 indeholder et Væld af Oplysninger, der skal vise, hvor meget Arbejde Gaardens Drift fordrede. Da det for Godsejeren, der indsendte denne Indberetning, var af Betydning, at han kunde begrunde, hvorfor han krævede mere Hoveri af sine Fæstere, end de frivilligt vilde gaa med til at yde, maa man imidlertid regne med, at mange af dens Tal er forkerte. Som ovenfor paavist opgiver Hoveriefterretningerne da ogsaa, at de forskellige Marker var større, end de antagelig var i Virkeligheden. Paa samme Maade anfører de, at de fuldt hoveripligtige Fæstere skulde tilsaa 120 Tdr. Land og slaa 220 Læs Hø, skønt det efter Hoveriefterretningernes egen Driftsplan kun tilkom dem at dyrke 74 Tdr. Land, og skønt det af C. Schades »Beskrivelse over Øen Mors«, S. 30, fremgaar, at den samlede aarlige Høhøst i 1811 udgjorde 140—150 Læs. Naar de af Hoveriefterretningernes Opgivelser, man kan kontrollere, saaledes er fejlagtige, kan man selvsagt heller ikke stole paa Rigtigheden af de Tal, man ikke kan kontrollere. De medtages derfor ikke i denne Redegørelse for Fæstebøndernes Hoveri.

Avlingshoveriet var ikke det eneste Arbejde, det paahvilede God-

sets hoveripligtige Fæstere at udføre. De maatte ogsaa hjælpe til med at tærskke, rense Kornet og bære det paa Loftet, de skulde gaa til Haande, naar Gaardens Bygninger skulde repareres, udbedre Veje, rense Vandsteder, samle Sten af Marker og Enge, grave Grøfter og rense Diger og Gærder. Endelig skulde de skære Tørv og Rør, slaa Lyng og køre med Varer til og fra Nykøbing og Øens Ladepladser. Af disse Arbejder er Rejsningen af Diger og Gærder det, der omtales udførligst i de bevarede Kilder. Medens Hoveriefetterretningerne 1791 kun nævner Stengærder, er Jorddiger de eneste Hegn, Hoverireglementet 1771 kender bortset fra Grøfterne. Saadanne Diger, der var 2¹/₂ Alen høje, 2 Alen brede forneden og 1 Alen brede foroven, indhegnede bl. a. selve Gaarden og dannede den Fold, hvori Studene blev drevet ind om Middagen og om Aftenen (løst Blad, der ligger i Hoverireglementet 1771). Derimod var der hverken Grøfter, Diger eller Gærder mellem de forskellige Fald (Hoveriefetterretningerne 1791) og vistnok heller ikke omkring hele Marken. Først efter Udskiftningen i 1793 tog man for Alvor fat paa at indhegne Marken med Gærder af de Flinte- og Kridtsten, der havde hobet sig op ved Gaardens Mergel- og Kridtleje. I 1811 var dette Arbejde ikke tilendebragt, men der var dog opført 7050 Alen dobbelt og 4400 Alen enkelt Gærde. Desuden var der gravet 5000 Alen Hegningsgrøfter gennem Kæret. (C. Schade, »Beskrivelse over Øen Mors«, S. 30).

Af de Arbejder, der kunde forefalde i Marken, var Udkørselen af Mergel det eneste, der ikke blev besørget af Fæstebønderne, men af lejet Arbejdskraft (Hoveriefetterretningerne 1791). Efter at man længe forgæves havde søgt efter Mergel paa Gaardens og Frøslev Bys Marker, blev et stort Leje rent tilfældigt fundet paa Frøslev Udmark en Dag i Foraaret 1773, da to Bønder var i Færd med at kaste en Ræv ud af dens Hule. Ved Udskiftningen blev det Stykke Jord, hvori Mergel- og Kridtlejet fandtes, som ovenfor omtalt tildelt Frøslevgaard, hvis Ejer ikke blot udnyttede det til Gaardens eget Brug, men solgte Mergel og Kalk til de omliggende Byers Beboere.⁴⁾ Om Gaardens Kalkovn og Teglværk se Afsnittene »Frøslev Kalkgrav« og »Teglovne«.

⁴⁾ I syvende Bind af sin »Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Danmark«, S. 237 f., skriver Gregers Begtrup, at en trediveaarig Erfaring havde lært Morsingboerne den rette Anvendelse af Kalk til Gødning. Den største og bedst indrettede Kridtgrav paa Øen tilhørte Proprietær Jens Vandborg paa Frøslevgaard. Den var saa dyb og rummelig, at en anelig Kirke kunde faa Plads i den. Nedkørslen til Graven var bekvem og kunde spærres med en Bom. Betalingen for at hente Mergel en Dag med to Vogne var to Rigsdaler.

HUSDYRBRUGET I FØRSTE HALVDEL AF DET NITTENDE AARHUNDREDE

I 1811 bestod Besætningen paa Frøslevgaard af 8—10 Arbejdsheste og Plage, 20 Køer og Kvier, 68 Stude, der blev staldfedede til Eksport, 20 andre Stude, 120 Faar med 60 Lam og 5 Svin (C. Schade, »Beskrivelse over Øen Mors«, S. 31 og Tabel F). Uagtet Udmarken i Mellemtiden var solgt fra, var Antallet af Heste og Stude og Køer i 1842 steget til henholdsvis 14 og 140, medens Antallet af Faar var gaaet ned til 100 (C. Djørup, »Thisted Amt«, S. 209). I den første Halvdel af det 19. Aarhundrede var Frøslevgaard altsaa som de fleste andre Herregaarde i det nordlige Jylland en decideret Studegaard. Af Køer holdt man ikke stort flere, end der var nødvendigt, for at Gaarden kunde forsyne sig selv med Mælk, Ost og Smør. Saa længe det meste af Marken blev drevet af Fæstebønderne, var Hesteholdet ogsaa lille, men efterhaanden som Godset blev solgt fra, blev der naturligvis Brug for flere Trækdyr.

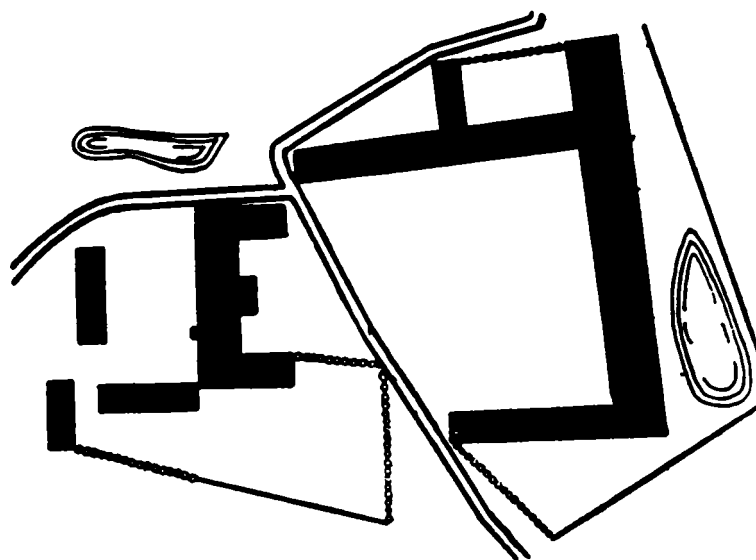
I 1812, da Gregers Begtrup skrev det syvende Bind af sin »Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Danmark«, sendte Ejeren af Frøslevgaard ham en udførlig Redegørelse for Gaardens Studeopdræt. De Stude, der blev købt af Bønderne til Opfedning, var 4—5 Aar gamle og blev leveret om Foraaret. Om Sommeren gik de paa Græs, hvorefter de stod paa Stalden hele Vinteren til midt i April Maaned, da de blev drevet af Gaarde og solgt i Holsten eller København. Sidst i September begyndte man at tage dem ind om Natten og at give dem 2—3 Gifter Havre Morgen og Aften. Fjorten Dage senere blev de indbundet i Staldene og fik derefter hver Formiddag to Gifter Halm og tre Gifter Havre. Efter Jul, naar de fik Hø, nøjedes man dog med at give dem to Gifter Havre. Om Eftermiddagen fik de en Gift Byg eller Havre og tre Gifter Halm eller, hvis der var rigeligt med Hø, en Gift Hø i Stedet for den ene Gift Halm. Studene blev kun vandet een Gang om Dagen, mellem Kl. 9 og Kl. 11 om Formiddagen, hvorefter de ud over det allerede omtalte Foder fik en Gift Havre. Til Opfedning af en Stud medgik fem Traver Havre, seks Traver Halm og et Læs Hø. (Gregers Begtrup, anførte Sted, S. 244 f.).

Om Sommeren, naar Studene stod paa Græs, blev de om Middagen og Aftenen drevet ind i en Fold, hvori der var kørt rigelig løs Jord, Halm og Lyng til Strøelse (Gregers Begtrup, anførte Sted, S. 244, Hoveriprotokollerne 1800—12). Paa den Maade var Studene lettere at vogte, og man opnaaede, at en Del af Gødningen blev samlet paa eet Sted og kunde udnyttes mere rationelt (August F. Schmidt, »Møddinger og Gødskning«, S. 39—45). Senere gik man over til at drive Studene ind i Indelukker paa nogle Tønder Land, som blev

lavet snart paa det ene, snart paa det andet Sted i Marken, hvor den trængte til Gødning (C.Djørup, »Thisted Amt« 1842, S.306). I alt Fald efter Midten af det 19. Aarhundrede blev Studene staldfodrede ogsaa om Sommeren. Man opnaaede derved, at der hvert Aar kunde sælges to Hold Stude (se Andreas Vestergaards Skildring af Studenes Røgt og Pasning i Afsnittet om Livet paa Frøslevgaard for hundrede Aar siden).

GAARDENS BYGNINGER

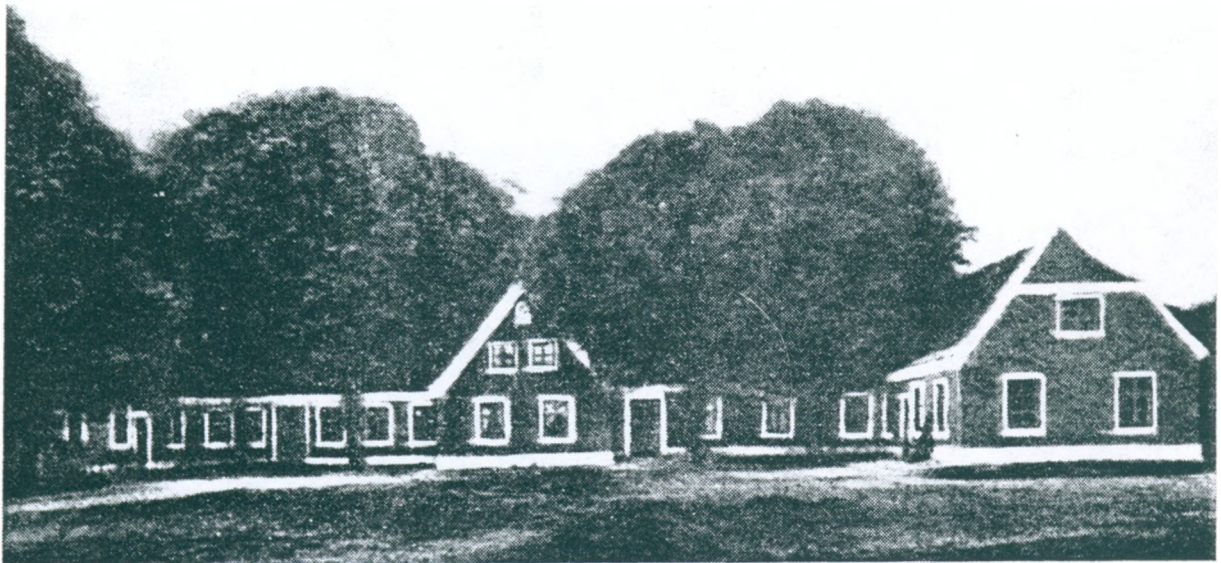
I 1667 og 1690 blev der afholdt to Syn paa Frøslevgaards Bygninger, som er indført henholdsvis i Tingbogen for Mors sønder Herred 3. Juni 1667 og i Justitsprotokollen for Morsø Herreder 27. Januar 1690. I begge Synsforretninger omtales Borggaardens straatækte Sydfløj, der var paa 23 Fag og forsynet med 2 Kviste, det vil antagelig sige Udbygninger, Karnapper, paa Nordsiden. Den var øjensynlig opført af Bindingsværk og har næppe haft mere end een Etage. Et af Værelserne i denne Bygning kaldes Fruerstuen, og da dette Kvindernes særlige Opholdsrum altid laa i Vaaningshuset, har Sydfløjen utvivlsoomt været Gaardens Hovedbygning. Den laa da ogsaa solret, d. v. s. med Gavlene i Øst og Vest, saaledes som en Herregaards fornemste Bygning helst skulde ligge (se Vilhelm Lorenzen, »Studier i dansk Herregaardsarkitektur i 16. og 17. Aarhundrede«, S. 77). I 1667 var Sydfløjen nogenlunde ved Magt, men i 1690 var den »saa brøstfældig baade paa Tømmer og Tag, uden og inden,« at den maatte bygges om fra Grunden, »og er ikke noget Affald samme Hus's Tømmer og Tag, som kan være tjenlig igen til saadan Bygning.« Selv Skorstenene var i en saadan Forfatning, at deres Sten ikke kunde anvendes til nyt Murværk; thi største Parten af dem var »raadne og af Ælde henfaldne, en Del og i Grunden ikkun af Ler og Kamp.« Parallelt med Sydfløjen laa i 1690 en Nordfløj paa 15 Fag. Denne Bygning omtales ikke i Synsforretningen fra 1667; men da den 23 Aar senere var »ganske raadden baade Tømmer og Tag, saa det er udygtigt til Bygning,« maa den være opført før 1667. Foruden af de to parallelle Fløje Nord og Syd for Gaardspladsen bestod Borggaardens Bygninger i 1667 af et Tørvehus mod Vest, som var 9 Fag langt, og »et lidet Porthus« mod Øst. Porthuset, der var opført af Bindingsværk og tækket med Straa, var i 1690 udvidet med nogle Værelser og den eneste af Gaardens Bygninger, som var sat i beboelig Stand. Det ser altsaa ud til, at det har afløst eller skulde afløse den faldefærdige Sydfløj som Hovedbygning. Øst for Borggaarden laa Ladegaarden, et trefløjet Anlæg, der aabnede sig ud mod Borggaarden. Syd for Gaardspladsen laa Øksenhuset, mod Øst stod Ladden, der havde 14 Gulve, og mod Nord laa der en Staldbygning paa 24 Fag. Endelig hørte der til Gaarden en lille Mølle, som dog kun

Grundplan 1793

omtales i Synsforretningen 1667. I 1690 var Ladegaarden i samme jammerlige Forfatning som Borggaarden. Væggene, af hvilke de fleste var lerklinede, hang paa Støtter, og Bindingsværkets og Tagkonstruktionernes Tømmer var saa raaddent og ormstukkent, at det truede med at styrte sammen over Kreaturerne. Frøslevgaard, som den saa ud i Slutningen af det 17. Aarhundrede, svarer ikke til de Forestillinger, man i Almindelighed gør sig om Datidens Herreborge. Den, der har gennemgaaet en Række Synsforretninger fra den Tid, vil imidlertid vide, at mange andre Herregaarde var i lige saa ussel en Tilstand. Renæssancetidens store Stenhuse kunde komme uskadte gennem en langvarig Fattigdomsperiode, men straatækte Bindingsværksbygninger krævede stadig Vedligeholdelse.

Siden 1690 er Frøslevgaard flere Gange blevet bygget om. Gaardens nuværende Hovedbygning er opført i 1786, efter at en Brand d. 20. Juli samme Aar havde lagt et nybygget Stuehus i Aske. Ifølge en Brandtaksationsforretning fra 1797 (Frøslevgaards Arkiv i Landsarkivet i Viborg) var Hovedfløjen en grundmuret, teglhængt Bygning paa 26 Fag, 63 Alen lang, 13 Alen bred og 12½ Alen høj fra Grund til Tagryg. Den havde Længderetning Syd-Nord, og den østre Langsides Midterparti sprang frem fra den øvrige Mur og dannede en Karnap, der afsluttedes med en spids Gavltrekant. Længst mod Nord i denne Fløj laa Storstuen, der aabenbart strakte sig fra den ene Langvæg til den anden. Syd for Storstuen fulgte et Sengekammer, et Gæstekammer og en Skriverstue, og Øst for disse tre Værelser løb en lang Gang. Fra denne førte der ikke blot Døre ind til Storstuen og de tre Værelser mod Vest, men ogsaa til Dagligstuen, der laa midt i Huset og gik ud i Karnappen. I den sydligste Del af Hovedfløjen var der tre Sovekamre, Folkestue, Køkken, Mælkestue, Pige-kammer, Spisekammer og Fadebur. Øst for og sammenbygget med Hovedfløjen laa der to Sidefløje, som begge var 19½ Alen lange,

Frølevgaard 1906

10¹/₄ Alen brede og 10³/₄ Alen høje. Den nordre Sidefløj rummede Vinkælder og Gæstekamre, medens den søndre var indrettet til Bryggers og Bagerstue. Hoved- og Sidefløjenes Gavle, der i 1797 var afvalmede, og Karnappen har i vore Dage faaet takkede Kamme. Desuden er Sidefløjene gjort betydeligt kortere, og Inddelingen i Værelser er ændret til Ukendelighed.

Af omstaaende Grundplan fra 1793 fremgaar det, at der Vest for Hovedfløjen stod tre Bygninger. Disse Huse, der til Dels var Rester af Borggaardsbygninger, som var opført før Branden, var, efter hvad Brandtaksationsforretningen oplyser, bygget af Bindingsværk og tækket med Tegl eller med Straa. De var henholdsvis 36¹/₄, 35¹/₂ og 27¹/₂ Alen lange og indeholdt et Par Værelser, Materialkamre, Saltkælder og Brændselsrum. Ladegaarden laa Øst for Borggaarden. Fløjen mod Syd var Studestald, Fløjen mod Øst Lade og Fløjen mod Nord Hestestald, Køhus og Vognport. Til Gaarden hørte desuden en Smedie, en Vindmølle og en Kalkovn (Udskiftningsforretningen 1793).

Spør af Grave eller andre Befæstningsanlæg findes ikke ved Frølevgaard. Derimod laa der tæt ved Gaarden et Par Damme, der i det 17. Aarhundrede var indrettet til Fiskeparker (Markbogen 1683).

FRØSLEVGAARDS EJERE

Niels Ebbesens Sønner og deres Slægt ca. 1400—ca. 1570.

OM Niels Ebbesen, der i 1340 dræbte Grev Gert i Randers, ved vi, at han samme Aar faldt i Slaget ved Skanderborg. Desuden oplyser den Folkeviser, der blev digtet om ham og hans Daad, at han gennem sit eller en af sine Slægtningses Giftermaal var i Familie med Ove Hase, og at han havde Forbindelse med Niels Bugge, Poul Glob og Anders Frost, der ligeledes hørte til Grevens Fjender. Til Medlemmerne af Strangesønnernes Æt hørte en Mand, der hed Niels Ebbesen, og som kan være død samme Aar som Grev Gerts Banemand. Da Ove Hases Datter antagelig var gift med hans Broder eller en anden af hans Slægtningses, da han var i Familie med Niels Bugge og Anders Frost, og da Poul Glob nævnes blandt hans Forlovere ved en Ejendomshandel, antager A. Thiset utvivlsomt med Rette, at de to Mænd er identiske (se »Historisk Tidsskrift«, 5, V, S. 443 ff., og 6, II, S. 644 ff.). Niels Ebbesen af Slægten Strangesen havde to Sønner, T a g e og P e d e r N i e l s e n, hvis Koner, Cecilie og Elisabeth, var Søstre og antagelig Døtre af Niels Ebbesens Broder, Esge Ebbesen Krog (A. Thiset, anførte Sted, 5, V, S. 472 f., og »Danmarks Adels Aarbog« 1888, S. 63 og 67). Da deres Sønner, J e n s T a g e s e n og J e n s P e d e r s e n F r o s t, boede i Frøslev og skrev sig til Frøslevgaard henholdsvis i 1416 og i 1419 (S. R. D., VI, S. 475, og Dueholms Diplomatarium, S. 14), ligger det nær at formode, at Gaarden har tilhørt de to Brødre eller deres Hustruer, som sandsynligvis har arvet den efter eller gennem deres Forældre. Af et Tingsvidne fra 1418 (Dueholms Diplomatarium, S. 34) fremgaar det, at J e s O v e s e n i Frøslev engang i det 14. Aarhundrede havde solgt Tødsøgaard til Torkil Mogensen. Jes Ovesen, som kan have ejet hele eller en Del af Frøslevgaard, tilhørte ikke Strangesønnernes Æt, men det er ikke udelukket, at han har været i Slægt med Niels Ebbesens eller Esge Ebbesen Krogs os ubekendte Hustruer. Cecilie Esgesdatter, der som ovenfor anført var gift med Tage Nielsen, overlevede baade sin Mand og sin Søn, Jens Tagesen. I 1422 overdrog hun derfor sit Arvegoods paa Mors, deriblandt hendes eventuelle Andel i Frøslevgaard, til sin Søstersøn, J e n s F r o s t (Repertoriet, 11. Oktober 1422), som formodentlig derefter var Eneejer af Gaarden. Jens Frost, der levede i 1439, men var død i 1445 (»Danmarks Adels Aarbog« 1888, S. 67, Repertoriet, 4. Oktober 1445), havde to Døtre, Cecilie og E l s e J e n s d a t t e r, af hvilke den sidste aabenbart fik Frøslevgaard udlagt paa Skiftet efter Faderen. Else Jensdatter var gift to Gange, første Gang med N i e l s K a t, der døde før 1. Maj 1454 (Dueholms Diplomatarium, S. 121), anden Gang med A l b e r t S k e e l, som hun ægtede efter 1. Maj 1454, men før 31. Oktober 1455 (Dueholms Diplo-

matarium, S. 41). I sit første Ægteskab havde hun en Søn, J e p K a t, der i 1453 skrev sig til Frøslevgaard (Diplomatarium Vibergense, S. 41, Dueholms Diplomatarium, S. 136), men som ikke omtales efter den Tid. I sit andet Ægteskab skal hun have haft en Datter, Kirsten, («Danmarks Adels Aarvog» 1901, S. 410); men muligvis foreligger der en Forveksling med hendes Søsterdatter og Arving af samme Navn. I alt Fald døde Else Jensdatter uden Livsarvinger og efterlod Gaarden til sin ovennævnte Søsterdatter, Kirsten Nielsdatter Skram, der var gift med Erik Styggesen af Slægten Rosenkrantz.

*

Om Kirsten Skram og Erik Styggesen og deres romantiske Kærlighedshistorie handler en af de meget faa Folkeviser, der henter sit Motiv fra historisk afhjemlede Adelsmænds Privatliv. Visen, der har været meget populær og derfor er overleveret i mange Opskrifter, præsenterer først de to Hovedpersoner:

Erik Stygge, han tjener i Kongens Gaard,
han har baade Sadel og Hest;
liden Kirsten hun sidder paa Frøslevgaard,
hun leger med røde Guldnest (d. v. s. Guldspænde).
Saa glad rider Erik Stygge imod sin Jomfru.

Liden Kirsten var ganske vist kun Fru Elses Søsterdatter; men da hendes Moder testamenterede Gods til Mariager Kloster i eller før 1468 og antagelig døde kort Tid efter («De ældste danske Arkivregistraturer», V, S. 756), er det ikke usandsynligt, at hun som ung Pige har boet paa sin Mosters Gaard. Efter den indledende Præsentation fører Visens Forfatter Tilhørerne midt ind i Begivenhedernes Gang og skildrer, hvorledes Erik Stygge rider til Frøslevgaard for at faa Jomfru Kirsten i Tale:

Det var Erik Stygge,
Han lader sadle de Heste:
»Vi vil ride os op ad Land,
Fru Elselil vil vi gæste.«

Det var Erik Stygge,
han kom til Borgeled.
Ude stod skønne Fru Else,
og hviler hun sig derved.

»Velkommen Erik Stygge,
velkommen i min Gaard.
Den brune Mjød, den klare Vin
skal være Eder usparet.«

»Jeg er ikke om den brune Mjød,
ikke om den klare Vin.
Hvor er liden Kirsten,
hjerte-allerkæreste min?«

»Liden Kirsten sidder i Højenloft,
saa rød som en Rosenblomme.
Saamænd vid Erik Stygge,
saa lidet agter hun dit Komme.

Liden Kirsten sidder i Højenloft,
hun sømmer de Bolstre blaa.
Jeg siger Eder, Erik Stygge,
I skal hende aldrig faa.«

De Replikker, der veksles mellem Erik Stygge og Fru Else, er laant fra andre og bedre Viser og savner ikke dramatisk Kraft. Resten af Visen virker derimod tam og mat, fordi dens Forfatter ikke har evnet at finde en jævnbyrdig Modstander til Erik Stygge, der udfører sine Planer praktisk talt uden, at nogen søger at hindre ham deri. Da Erik Stygge var blevet afvist af Fru Else, red han, efter hvad Visen beretter, til Kong Hans⁵⁾ og bad ham om Raad. Kongen svarede:

»Raad skal jeg dig raade,
mens du raader med mig;
tag du nu din Fæstemø
og vær saa Mand for dig.«

Erik Stygge beslutter at følge Kongens Raad og

lader de Lønbreve skrive,
sender han dem til Frøslevgaard,
liden Kirsten lader han dem give.

Det var liden Kirsten,
der hun de Breve saa:
»Raade Gud Fader i Himmerig,
hvor det vil nu til gaa.«

⁵⁾ Man har ment, at de Begivenheder, Visen handler om, ikke kan have fundet Sted paa Kong Hans's Tid, fordi Else Jensdatter ifølge et i »De ældste danske Arkivregistraturer«, III, S. 175, refereret Brev var død i 1477, 4 Aar før Kong Hans blev Konge. Det paagældende Brev er imidlertid ogsaa gengivet i Dueholms Diplomatarium, S. 125, hvor det er dateret 1482.

Det var Erik Stygge
lader sadle sin Ganger rød,
saa rider han til Frøslevgaard,
vil hente sin Fæstemø.

Det var en Mandag Morgen,
de Folk var alle i Enge,
da tog han liden Kirsten
ud af sin Silkeseng.

Saa saare græd liden Kirsten,
der hun drog paa sine Sko,
førend hun kom til Sallingsund,
hun baade legte og lo.

Han førte hende over de Enge
og over den sorte Hede,
og der stod baade Fruer og Møer,
og der stod han til rede.

Tak have Erik Stygge,
han holdt saa vel sin Tro,
han førte hende til Matrup
og lod sit Bryllup bo.
Saa glad rider Erik Stygge imod sin Jomfru.

(»Danmarks gamle Folkeviser«, Nr. 167).

Naar en Mand bortførte en Kvinde mod hendes Vilje, gjorde han sig skyldig i Voldtægt, der i Middelalderen straffedes med Fredløshed (Jyske Lov, II, 16). I Visen om Erik Stygge og Jomfru Kirsten er der imidlertid ikke meget, som taler for, at hun ikke godvilligt er fulgt med sin Bortfører. Da der heller ikke er noget, som tyder paa, at hendes Slægt rejste Sag mod Erik Stygge eller paa anden Maade søgte at drage ham til Ansvar, kan man sikkert roligt se bort fra den Mulighed, at Bortførelsen var en Forbrydelse. Lod en Kvinde sig bortføre, og giftede hun sig med den, der havde bortført hende, kunde hendes Frænder naturligvis ikke lade ham dømmes fredløs; men de havde Ret til at overtage og beholde hendes Ejendom, saa længe hun levede, fordi hun havde indgaaet Ægteskab uden først at indhente deres Samtykke (Jyske Lov, I, 33). Frændernes Forsøg paa at ramme den, der satte sig ud over de Hensyn, hun skyldte dem, økonomisk, er netop Hovedmotivet for et gammelt morslandsk Sagn om Jomfru Kirstens Bortførelse. Ifølge dette sagn blev Else Jensdatter saa fortørnet paa sin Søsterdatter, at hun gravede alle sine

Smykker, rede Penge og Kostbarheder, som Niecen og hendes Mand ellers skulde have arvet ned ved Frøslevgaard. Fru Elses Skat er endnu ikke fundet; men naar Frøslevgaard brænder tredie Gang, skal den komme for Dagens Lys og betale Gaardens Genopbygning (S. Chr. Sørensen, »Frøslevgaard Hovedgaard«). Visen, som utvivlsomt er langt ældre end Sagnet, kender derimod intet til Else Jensdatters Forsøg paa at forholde sin Søsterdatter noget af hendes Arv eller Ejendom. Naar Visen, som dog beskriver Fru Else som en stolt og stejl Kvinde, saaledes slet ikke omtaler, at hun har søgt at hævne den Fornærmelse, der var tilføjet hende og Jomfru Kirstens øvrige Slægtninge, skyldes det antagelig, at hendes Søsterdatter har indladt sig med Erik Stygge uden at være trolovet, og før hun blev gift med ham. Den, der forførte en uberygtet Kvinde, kunde hendes Frænder ganske vist faa dømt til at betale Lejermaalsbøder (Jyske Lov II, 18), men den Skamplet, der derved var sat paa hele Slægten, kunde kun et Giftermaal afvaske. Skulde det lykkes at overtale Forføreren til at ægte den Pige, han havde lokket, kunde det selvsagt ikke nytte, at man gjorde hende mindre attraaværdig ved at formindske hendes Arv. At det virkelig forholder sig saaledes, at Erik Stygge havde forført Jomfru Kirsten, skinner i øvrigt tydeligt igennem Visens sidste Strofe, der takker ham og roser ham, fordi han holdt Ord og giftede sig med hende.

Er den Fortolkning af Visen om Erik Stygge og Jomfru Kirsten, som gives ovenfor, rigtig, var den til Grund liggende Hændelse en banal Forførelseshistorie med lykkelig Udgang, som Visens Forfatter har søgt at hæve op i Bortførelsesdramaets Plan. Han har aabenbart været de to Hovedpersoner venligt sindet og har ønsket at stille dem i det bedst mulige Lys, men hans Evner som Digter har ikke svaret til hans gode Hensigter.

Trods sin kunstneriske Ufuldkommenhed var Visen om Erik Stygge og Jomfru Kirsten meget yndet. At den ogsaa i vore Dage kan gøre Indtryk paa selv digterisk begavede Læsere, viser H. F. Ewalds Benyttelse af Kirsten Skrams Bortførelse som Emne for en af hans historiske Romaner, »Liden Kirsten« (se Aug. F. Schmidt i »Morsø Folkeblad«, 11. Juni 1946).

*

Erik Styggesen døde i 1535 (»Danmarks Adels Aarbog« 1910, S. 387). Den ene af hans og Kirsten Skrams to Døtre, der hed Berete Erikzdatter Rosenkrantz, og som vistnok døde før 15. Oktober 1537, var gift med Hans Johansen Lindenov til Fovslet i Sønderjylland, der antagelig døde før 7. Februar 1536 (Adelsaarbogen 1902, S. 278). Gennem Berete Rosenkrantz gik Frøslevgaard i Arv til hendes Søn, Anders Hansen Lindenov, der døde i 1562 (Adelsaarbogen 1902, S. 286). Han efterlod sig fire Døtre,

af hvilke **K i r s t e n L i n d e n o v**, der var gift med **S t e e n B i l l e** til Vandaas, arvede en Trediedel af Frøslevgaard paa en Tolvtedel nær. Hendes Mands Gaard laa i Skaane, og mod Vederlag i Jordegods i denne Landsdel afstod han i 1574 sin Kones jyske Besiddelser, bl. a. hendes Andel i Frøslevgaard, til **K o n g e n** (»Kronens Skøder«, 18. Maj 1574). Resten af Gaarden solgte Anders Lindenovs Arvinger sandsynligvis til **O t t e H u i t f e l d t**, hvem den i alt Fald tilhørte i 1579. For første Gang i 200 Aar var Frøslevgaard saaledes blevet afhændet til en Mand, der ikke var i Slægt eller Familie med den hidtidige Ejer.

Otte Huitfeldt til Frøslevgaard.

Hverken Erik Styggesen, Hans eller Anders Lindenov boede paa Frøslevgaard, som var fæstet bort til forskellige Bønder (D.H. Wulff, »Vendelbo Stifts Historie, S. 79, »Kancelliets Brevbøger«, 24. August 1578). Da de efterfølgende Ejere heller ikke tog Ophold paa Gaarden, fortjener Otte Huitfeldt, der i en Snes Aar havde sit Hjem paa Frøslevgaard og maa betragtes som en af Sognets egne, en mere indgaaende Omtale.

Otte Huitfeldts Fader, Claus Huitfeldt, var Landsdommer paa Lolland og skrev sig til Krumstrup paa Fyn. Hans Moder hed Dorthe Beck og stammede fra Sjælland, saaledes at han hverken paa fædrene eller mødrene Side havde nogen Tilknytning til det nordlige Jylland. Hans Hustru, Anne Kaas, var imidlertid Datter af Niels Kaas til Jølbygaard, som ligger paa Mors. Antagelig skyldes det altsaa hende og hendes Slægt, at han erhvervede Gaard paa den afsides liggende Limfjordsø.

Første Gang, Otte Huitfeldt omtales, var i 1578, da han overlod Kongen en Gaard og et Hus, han ejede i Grætrup i Nørre Snede Sogn, og til Gengæld fik Livsbrev paa Kronens Part og Rettighed i Frøslevgaard, af hvilken de to Trediedele antagelig tilhørte ham allerede dengang (»Kancelliets Brevbøger«, 19. Juli 1578, »Kronens Skøder«, samme Dato). Det var hans Hensigt at tage Ophold paa den nyerhvervede Gaard, men endnu paa dette Tidspunkt skrev han sig til Søndergaard, maaske den Gaard af dette Navn, der laa i Øster Jølby Sogn, og som senere tilhørte Niels Friis (se nedenfor S. 109). Aaret efter afsluttede Otte Huitfeldt et nyt Mageskifte med Kongen, som overtog fire Gaarde, han ejede i Brandstrup i Hjortshøj Sogn og i Hersnap paa Hindsholm, og til Vederlag gav han ham Skøde paa fire Gaarde og et Bol i Andrup samt et Bol i El sø (»Kancelliets Brevbøger«, 11. Oktober 1579, »Kronens Skøder«, 26. November 1579). Endelig indledte han i 1582 Forhandlinger om et tredje Mageskifte, der skulde have skaffet ham Ejendomsretten til den Trediedel af Frøslevgaard, der tilhørte Kongen (»Kancelliets Brevbøger«, 21. Juni

1582). Hverken dengang eller i 1586, da de blev genoptaget («Kancelliets Brevbøger», 26. Marts 1586), førte disse Forhandlinger dog til noget Resultat.

Grunden til, at det ikke lykkedes Otte Huitfeldt at blive Eneejer af Frøslevgaard, var utvivlsomt den, at han var en fattig og forgældet Mand, der ikke formaaede at give Kongen et acceptabelt Tilbud. Et Indtryk af hans fortvivlede økonomiske Forhold faar man af en Dom, der blev afsagt af Kongens Retterting i 1593, og som er trykt i Kolderup-Rosenvinges »Gamle danske Domme«, IV, S. 377 ff. Af denne Dom fremgaar det, at han havde pantsat sine fire Gaarde i Andrup til Jacob Høeg, men at hans Fader havde indløst dem for ham. Senere havde han imidlertid paa ny pantsat dem til sin Broder, Lave Huitfeldt, der havde laant ham 700 Daler og havde kautioneret for 500 Daler, han havde laant af Kirsten Pedersdatter (Glob), og som Malte Jensen (Sehested) ligeledes var gaaet i Borgen for, for 250 Daler, han havde laant af Claus Glambek, og for 400 Daler, han havde laant af Ludvig Munk. I 1590 døde Claus og Lave Huitfeldt med en Maanedes Mellemlum, og Otte Huitfeldts øvrige Søkende og Medarvinger, der havde indset, at han havde en bundløs Pengepung og ikke stod til at redde, søgte at sikre sig, hvad bjærges kunde af hans Fallitbo. De fik derfor nedlagt Forbud mod, at nogen købte eller skaffede sig Sikkerhed i Otte Huitfeldts Gods, som han havde pantsat til sin afdøde Broder («Kancelliets Brevbøger», 7. August 1591), de forbød deres Faders Debitorer at betale deres Gæld til Otte Huitfeldt, som havde »taget« deres Gældsbreve »til sig« («Kancelliets Brevbøger», 1. November 1591), og de sagsøgte ham og fik ham dømt til at betale de Penge, han skyldte Lave Huitfeldt, som var død barnløs, eller udlevere det pantsatte Jordegods (ovennævnte Rettertingsdom fra 1593).

Foruden til sin Broder og de Mænd, for hvis Tilgodehavender Broderen var gaaet i Kaution, stod Otte Huitfeldt i Gæld til Frøslev Kirke, som han en Tid var Værge for («Kancelliets Brevbøger», 30. December 1594), til Tomas Thønnecher («Kancelliets Brevbøger», 29. Maj 1592), til Ove Lunge («Kancelliets Brevbøger», 7. Marts 1598) og til Didrik Høcken. For det Laan paa 500 Daler, Didrik Høcken havde ydet ham, havde Hertug Hans til Slesvig-Holsten kautioneret, og da Otte Huitfeldt ikke svarede Renter og Afdrag, som han skulde, maatte Hertugen betale de Penge, han skyldte. Efter hans Anmodning sendte Kongen derfor i 1602 Otte Huitfeldt et Brev, hvori han indtrængende formanede ham til at skønne paa Hertugens gode Vilje og afregne med ham («Kancelliets Brevbøger», 14. Juli 1602).

Af Otte Huitfeldts mange Kreditorer ser det ud til, at Ove Lunge var den eneste, der nærede Ønske om at komme i Besiddelse af hans Jordegods. Ove Lunge afkøbte ham saaledes i 1592 nogle Ejendomme («Kancelliets Brevbøger», 29. Maj 1592), og til Sikkerhed for det

Laan, han gav ham, forlangte han Pant i Frøslevgaard. Da Gælden ikke blev betalt rettidigt, vilde Ove Lunge tiltræde Pantet; men Otte Huitfeldt overtalte Kongen til at gaa i Forbøn for sig og bede Ove Lunge lade ham beholde sin Gaard («Kancelliets Brevbøger», 7. Marts 1598). Hvis Kongen opnaaede noget ved sit Brev, har det kun været en kort Henstand. I 1599 omtales Ove Lunge nemlig som Ejer af de to Trediedele af Gaarden, der hidtil havde tilhørt Otte Huitfeldt. Den Trediedel, Kongen ejede, beholdt Otte Huitfeldt i Henhold til det Livsbrev, Kongen i 1578 havde givet ham paa sine Rettigheder. Ejendommen skulde han drive i Fællesskab med Ove Lunge; men da de to Mænd ikke kunde blive enige om, hvorledes Markarbejdet skulde udføres, udvirkede han, at Kongen gav Lensmanden Ordre til at undersøge, om Gaarden kunde deles («Kancelliets Brevbøger», 23. Februar 1599). Planerne om at dele Gaarden blev næppe ført ud i Livet. Samme Aar indledte Kongen og Ove Lunge nemlig Forhandlinger om et Mageskifte, der afsluttedes et Aar senere og gjorde Ove Lunge til Eneejer af Frøslevgaard («Kancelliets Brevbøger», 12. November 1599, »Kronens Skøder«, 19. November 1600). Antagelig har Otte Huitfeldt samtidig afstaaet den Brugsret til en Trediedel af Gaarden, som han besad, til Ove Lunge.

Efter sit mislykkede Forsøg paa at drive Gaard og Gods paa Mors flyttede Otte Huitfeldt formodentlig til Fyn, hvor hans Faders Sædegaard havde ligget. I alt Fald boede han 1609—14 i Svendborg og blev skønt uformuende indført i Rostjenestelisterne sammen med den fynske Adel («Danmarks Adels Aarbog» 1949, S. 56 f.).

I 1613 opdagede man, at Vandet fra en Kilde ved Svavsted i Syd-slesvig var undergørende og kunde helbrede syge Mennesker. Blandt dem, der valfartede til Kilden, var ogsaa Otte Huitfeldt, hvis Hustru var blevet alvorligt syg, formodentlig af Kræft i Brystet. Fra Svavsted sendte han Professor Hans Resen i København et Brev, der ubarmhjertigt afslører, hvor dybt han var sunket ned i Fattigdom og Elendighed:

»Min allervenligste Hilsen Eder altid (forsendt med) Gud allermægtigste. Fromme, gode Doktor Resen. Jeg kan aldrig noksom betakke Eders Fromhed for al bevist Ære og Velgerninger og vilde ønske, jeg engang maatte leve den Dag, at jeg hos Eder igen kunde forskyldte (d. v. s. gengælde). Da skal Gud vide mit Hjertelag. Jeg giver Eder venligen at vide, at jeg nu med min Hustru formedelst hendes store Skrøbelighed, som hende af et Flaad er faldet udi hendes venstre Bryst og Armen, er nu her til Svavsted og lader bade hende i dette Herrens Vand, dog udi varmt Vand; thi hun kan ikke endnu fordrage det kolde. Og vi ved tre Uger har her været og vil være til Martini (d. v. s. Mortensdag), inden vi kommer herfra. Og har det sig, Gud være evig Ære, meget forandret til Bedring med hende, saa at vi forhaaber og tror Herrens naadige Hjælp. Og er her

en ond, haard Dyrtid En Mark (d. v. s. $\frac{1}{2}$ Pund) Smør 7 Skilling dansk, en Mark Flæsk ligesaa. Vi giver hver Uge en Rigsdaler af et Kammer, 8 Skilling dansk for hver to Tønder Vand at lade føre fra Brønden. Jeg ligger her udi Svavsted til en Enke ved Navn Bodil Ottens og befrygter mig for allersomstørste Elendighed her at overgaa i dette fremmede Sted og ubekendt, hvorfor jeg af Hjertets Banghed og Bedrøvelse nu med denne min Skrivelse Eder besøger. Og beder jeg Eder af Hjertet, at I som en from, ærlig Mand og min gode, gamle Ven for min Hustrus store Skrøbeligheds Vilkaar og vor Elendighed vilde paa consistorio (d. v. s. i det Udvalg af Professorer, der sammen med Rektor administrerede Universitetet) flittelig for os prokurere (d. v. s. tale vor Sag) for de højlærde, at de samtlige vilde for Guds Barmhjertighed i en kristen Kærligheds Medynk efter deres eget gode Hjertelag og Vilje lægge tilsammen og forhjælpe os nogle faa Penge Min gode Doktor Hans, har I og Eders Medbrødre nogen Tid gjort Miskundheds Gerninger, da forbarmer Eder nu samtlige over os udi denne Tids Elendighed. I kunde ret aldrig gøre en større Almissegerning, end I nu paa os elendige kunde bevise Fromme Hr. Doktor, gør nu som den Ven, jeg aldeles intet paatvivler. Gud er os alle mægtig. Gud husvale mig og min bedrøvede, hjælpeløse Hustru. O Gud, giv Taalmodighed med Tro, Haab og Kærlighed. Gud Fader, Søn og Helligaand befaler jeg Eder udi Vold. Han bevare Eder længe at leve og lide meget vel. Datum Svavsted den 12. September Anno 1614. Otte Huitfeldt med egen Haand af Hjertets Banghed.« (»Danske Magasin«, 4, IV, S. 351 f.).

Tre Aar senere fik Hans Resen, der i Mellemtiden var blevet Biskop over Sjællands Stift, et nyt Brev fra Otte Huitfeldt:

»Fromme, gode domine episcopo (d. v. s. Hr. Biskop), Gud give Eder en glædelig og god Dag og min venlige Taksigelse og en villig Tjeneste for alt godt bevist. Eftersom jeg udi Dag talte med Eders Fromhed om min langvarige Elendighed, saa maa I vide, at der min gode salige Hustru lagde Maalet (d. v. s. mistede Mælet, blev stum) om Onsdagen, da brændte Viborg om Torsdagen,⁶⁾ og opbrændte for os al hvis Armod, vi havde, med mere Tilfælde udi min Alderdom mig er vaakomet, saa at jeg nu udi alsomstørst Armod er bestedt, eftersom (d. v. s. saaledes som) jeg udi Dag Eders Fromhed en Part berettede dog ikke for Tidens Skyld kunde Eder det alt opregne, saa jeg er af en Part mine egne forvandte (ladet) trøsteløs og hjælpeløs, Gud sig der naadeligen over forbarme, hvorfor jeg ydmygeligen af Eders Fromhed er højlig begærende, at min gode, gamle Ven for Guds Barmhjertighed og kristelige Kærligheds Medynk udi

⁶⁾ Store Dele af Viborg brændte Torsdag den 27. April 1615 (se f. Eks. Traps Danmark, 4. Udg., VI, S. 41). At Otte Huitfeldt virkelig har haft Ejendom i Viborg, den jyske Adels Hovedby, fremgaar af et Brev, Kongen i 1584 sendte Lensmanden paa Hald (»Kancelliets Brevbøger«, 3. Februar 1584).

denne min Alderdoms Armod vilde med Flid prokurere for mig paa consistorio, naar de højlærde samtlige er til Hobe, om de frommeligen vilde enhver tilsammen lægge og mig med en ringe Tærepenge forære og Eders Fromhed det tilstille. Mit Logement er udi St. Clemensstræde. Manden hedder Nilaus Pedersen i Laurids Ebbesens Gaard. Gode, fromme Doktor Hans Resen, værer mig nu en huld Talsmand. Jeg besværer Dem dog nu aldrig mere end denne ene Tid. Gud vil Eders gode Hjertelag igen belønne, og forlader mig denne min dristige Bemødelse (d. v. s. den Ulejlighed, jeg volder). Gud Fader, Søn og Helligaand bevare Eder længe at leve og lide meget vel. Gud være mit Vidnesbyrd den Blusel, jeg bærer udi mit Hjerte baade for min Person og min Slægt og blodsforvante, at jeg disse Maader skal søge mine Klæder og Ophold. Gud husvale mig fattige Mand og give mig Taalmodighed under mit Kors. Iterum vale feliciter (d. v. s. endnu engang, lev vel). Hafniæ (d. v. s. København) 2. Oktober Anno 1617. Otte Huitfeldt med egen Haand.« (»Danske Magasin«, 4, IV, S. 353).

De to Breve til Hans Resen er det sidste, vi hører til Otte Huitfeldt. Hverken hans Dødsaar eller det Sted, hvor han ligger begravet, kendes.

Slutningen af det 16. Aarhundrede var ingen daarlig Tid for de danske Godsejere. Mange Adelsmænd tjente sig store Formuer og kunde opføre de stolte Herresæder, som i saa stort et Tal er bevaret til vore Tider. Naar Otte Huitfeldt, der hørte til en mægtig og anset Slægt, desuagtet endte sine Dage som Betler, maa det skyldes, at han var en daarlig Forretningsmand og ganske manglede Evnen til at sætte Tæring efter Næring. Folk, som har gode Indtægter, men alligevel bruger flere Penge, end de tjener, har ofte en svagt udviklet Retsbevidsthed og kan ikke forstaa, at de har Forpligtelser, de skal overholde. Otte Huitfeldt danner ingen Undtagelse fra denne Regel. Naar hans Kreditorer vilde have deres Penge, blev han meget fornærmet, lod sig forlyde med, at han ikke vilde efterkomme deres Stævninger og »forlystede sig med Trusler og Undsigelser mod dem og deres Tjenere, som om han med Vold og Vælde vilde trænge enhver fra deres rette Tiltale og Forfølgning mod ham.« I 1591 maatte Regeringsraadet derfor give ham Tilhold om at møde i Retten, naar han blev stævnet (»Kancelliets Brevbøger«, 15. Maj 1591), og to Aar senere lod det ham vide, at Lovene stod ved Magt, selv om Kongen var umyndig, og at det ikke vilde taale, at Kongens Undersaatter ved Trusler, Undsigelser og Voldshandlinger hindredes i at forfølge de Sager, de havde anlagt mod ham (»Kancelliets Brevbøger«, 17. Januar 1593). Medens Otte Huitfeldt ikke mente, han burde betale de Penge tilbage, han havde laant, stod han selv paa sin Ret og søgte at faa det mest mulige ud af Situationen, naar det en enkelt Gang

var ham, der kunde stille Betingelserne.⁷⁾ Da nogle Huse i Viborg skulde rives ned i 1584 for at skaffe Plads til det »Pallads«, hvor Prins Christians Hylding skulde foregaa, var Otte Huitfeldt saaledes den eneste, der ikke var tilfreds med den Erstatning, der blev tilbudt ham. Til sidst maatte Kongen skrive til Lensmanden og paalægge ham at lade Huset vurdere. »Hvis Otte Huitfeldt ikke vil nøjes dermed eller tage det beskrevet af dem, da at give Kongen Vurderingen beskrevet og uden al Forhaling lade Husene nedbryde«. (»Kancelliets Brevbøger«, 3. Februar 1584). I og for sig kunde det ikke undre, om en Mand med Otte Huitfeldts Letsindighed og svage Vilje var kommet i Konflikt med Straffeloven. Ingen af de bevarede Kilder omtaler imidlertid Bedragerier eller Falsknerier, han havde begaaet. Ganske vist ved vi, at han har haft Forbindelse med den noget fordægtige By- og Herredsskriver Troels Jensen fra Nykøbing, men hans Andel i Skriverens mindre pæne Forretninger synes at indskrænke sig til, at han har underskrevet en af hans urigtige Erklæringer til Vitterlighed (Kolderup-Rosenvinge, »Gamle danske Domme«, IV, S. 338). Med alle sine Fejl har Otte Huitfeldt ikke savnet positive Egenskaber. Selv om Datidens Herremænd havde mange Penge mellem Hænderne, og selv om borgerlige Professorer muligvis følte det som en Ære, at en Adelsmand bad dem om Hjælp, er det udelukket, at han har kunnet rejse de store Laan og opnaa de Kautitioner og Understøttelser, han fik, hvis han ikke havde haft Evnen til at omgaa Folk og gøre et godt Indtryk paa dem, han ønskede at vinde.

Uagtet Otte Huitfeldt ikke døde og blev begravet i Frøslev, savner Sognet ikke et synligt Minde om denne Mand, der havde ejet en Herregaard, men døde som Tigger.⁸⁾ Kirkens Altertavle afsluttes nemlig foroven af en Gavltrekant, som flankeres af to Adelsvaaben, af hvilke det til venstre er Otte Huitfeldts, medens det til højre er hans Hustrus, Anne Kaas's (se Afsnittet om Kirken, S. 31). I Betragtning af Otte Huitfeldts økonomiske Omstændigheder er det ikke særlig sandsynligt, at han selv har bekostet Altertavlen. Sna-

⁷⁾ I denne Forbindelse skal det lige nævnes, at Otte Huitfeldt i 1594 havde en Skeltrætte med Erik Friis (»Kancelliets Brevbøger«, Juni 1594, S. 313), der antagelig drev Søndergaard i Øster Jølby Sogn, som i 1638 tilhørte hans Broder Niels Friis (Trap, Danmark, 4. Udg., V, S. 468). Muligvis staar det i Forbindelse med denne Sag, at Otte Huitfeldt paa Sønder Herreds Ting den 16. April 1593 advarede alle og enhver mod at »befatte sig med nogen Brugelighed udi Vester Sø eller Aaen med Fiskeri, Tagskær eller Vildfugleæg at optage imod hans Lavhævder og Frøslevgaards Friheder« (S. C. Sørensen, »Frøslevgaard Hovedgaard«).

⁸⁾ I Kirken har der desuden hængt en Tavle over Otte Huitfeldts Datter Johanne, der døde i sit fjerde Aar 1582 (se Afsnittet om Kirken S. 31).

rere angiver de to Vaaben blot, at Altertavlen er opstillet paa hans Foranledning, medens han var Kirkens Værge (se ovenfor S. 105).⁹⁾

Frøslevgaards Ejere 1599—1817.

Ove Lunge, der som ovenfor omtalt ejede hele Frøslevgaard siden November 1600, døde allerede den 5. Februar 1601 (»Danmarks Adels Aarvog« 1891, S. 157). Hans Søn, Rigmarsk Jørgen Lunge, overtog derefter Frøslevgaard, som ved hans Død i 1619 (»Dansk biografisk Leksikon«) gik i Arv til hans Datter, Ide Lunge. Hun giftede sig i 1632 med Otte Skeel, der døde i 1644 (Adelsaarbogen 1901, S. 420) og efterlod Frøslevgaard til sin nyfødte Datter, Birgitte Skeel. Da hun afgik ved Døden 1659, kun 15 Aar gammel (Adelsaarbogen 1901, S. 423), tilfaldt Frøslevgaard hendes Søster, Vibeke Skeel, som i 1660 ægtede den kendte Statsmand Baron Jens Juel (Adelsaarbogen 1901, S. 420, »Dansk biografisk Leksikon«). Ved Skøde af 5. November 1671 afhændede Jens Juel Gaarden til Tage Høg (S. C. Sørensen, »Frøslevgaard Hovedgaard«), den første Ejer siden Aar 1600, der ikke var sin nærmeste Forgængers Arving (eller Ægtefælle).

I 1682 fik borgerlige Ret til at erhverve adeligt Jordegods, og i de daarlige Tider, der fulgte efter de mange Krige med Svenskerne, gled talrige Gaarde den gamle danske Adel af Hænde. Til de Gaarde, der kom i borgerlig Besiddelse, hørte ogsaa Frøslevgaard, som den efterhaanden stærkt forgældede Tage Høg i 1686 solgte til Enevold Bjerregaard, en af Datidens rigeste Mænd (se »Historisk Aarvog for Thisted Amt« 1910, S. 109 ff., og 1911, S. 37 ff.). Gaard og Gods var imidlertid saa højt behæftet, at Bjerregaard maatte indløse Pantebreve og betale Skatterestancer til et Beløb, der oversteg Købesummen med 500 Rigsdaler. Da Skøde heller ikke blev udstedt, og Gaarden ikke blev gjort ryddelig til den fastsatte Tid, blev Handelen i 1687 omstødt ved en Dom, som Højesteret stadfæstede i 1689 (S. C. Sørensen, »Frøslevgaard Hovedgaard«). For de Penge, han havde betalt, fik Bjerregaard Udlæg bl. a. i Frøslevgaard, som han derefter beholdt, til han i 1701 overdrog den til den hidtidige Forpagter paa Kokkedal, Hans Hansen (S. C. Sørensen, anførte Sted). Den nye Ejer kom hurtigt i Pengeforlegenheder og maatte i 1717 pantsætte Gaarden til Enevold Bjerregaard. Da Bjerregaard i flere Aar ikke havde faaet Renter af sine Penge, indstævnedes han i 1723 Hans Hansen og fik Hovedgaarden og dens tilliggende Bøndergods stillet til Tvangsauktion. Paa Auktionen købte han selv Gaarden, men videresolgte den i 1724 til By- og Herredsfoged Rasmus

⁹⁾ I »Historisk Aarvog for Mors« 1920, S. 26 ff., har Jakob Lykke offentliggjort en Afhandling om Otte Huitfeldt, der dog kun omhandler den Periode af hans Liv, da han var bosat paa Mors.

Jørgensen i Nykøbing (S. C. Sørensen, anførte Sted). Heller ikke Rasmus Jørgensen kunde imidlertid blive ved Gaarden. I 1727 gik han fallit, og paa Tvangsauktionen, der afholdtes den 6. April 1728, blev Frøslevgaard solgt til en af Panthaverne, Kammerraad P e d e r M a d s J e n s e n til Ulstrup (S. C. Sørensen, anførte Sted). Peder Mads Jensen døde i 1737, og i Henh. til det gensidige Testamente, han og hans Hustru, H e l v i g B r o c k e n h u s S e l l e, havde oprettet, overtog hun Fællesboets Ejendomme (S. C. Sørensen, anførte Sted). Aaret efter hendes første Mands Død indgik hun Ægteskab med Byfoged i Thisted J ø r g e n C h r i s t i a n P o u l s t r u p, som dog allerede i 1742 solgte Frøslevgaard til Brødrene S ø r e n og P e d e r N i e l s e n B ø r g e s e n i Nykøbing (Skøde i Frøslevgaards Arkiv i Landsarkivet).

I de for Landbruget vanskelige Tider fra Midten af det 17. til Midten af det 18. Aarhundrede var Frøslevgaard gaaet fra Haand til Haand. Den sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede var imidlertid en økonomisk Opgangstid, der paa ny tillod Ejerne at blive ved Gaarden og lade den gaa i Arv til deres Slægtninge. Peder Nielsen Børgesen døde i 1748, og seks Aar senere afgik hans Broder, der havde arvet hans Halvpart af Frøslevgaard, ved Døden. Søren Nielsen Børgesen, der ligesom Broderen var ugift, havde i 1753 testamenteret Frøslevgaard til sin Morbroders Søn, N i e l s M o r t e n s e n B ø r g e s e n, som ejede Gaarden til sin Død i 1764 (se Chr. Villads Christensen, »Nykøbing paa Mors«, S. 146 ff.). Hans Enke, K a r e n J e n s d a t t e r H v i s t e n d a h l, der havde Tilladelse til at sidde i uskiftet Bo, var derefter Ejer af Frøslevgaard til 1773, da hun skødede den til J e n s V a n d b o r g, som var gift med hendes Datter, Anna Dorthea Børgesen. Jens Vandborg døde i 1811, og Aaret efter solgte Dødsboet Gaard og Gods til hans Søn, J e n s H v i s t e n d a h l V a n d b o r g (Skøde i Frøslevgaards Arkiv i Landsarkivet). Hvad enten det nu skyldes, at han har brugt for mange Penge, eller at nan har spekuleret forkert i de bevægede Aar før og efter Statsbankerotten 1813, var Jens Hvistendahl Vandborg i 1817 nødt til at sælge Frøslevgaard, som derved gled Slægterne Børgesen og Vandborg af Hænde.

Frederik Juul og hans Slægt 1817—1889.

Da Jens Hvistendahl Vandborg i 1817 maatte afhænde Frøslevgaard, købte Godsejer Niels Stenild til Vorgaard og Købmand F r e d e r i k J u u l i Hobro Gaarden (Skøde i Frøslevgaards Arkiv i Landsarkivet). Allerede i 1819 døde Niels Stenild imidlertid, hvorefter Frederik Juul ogsaa overtog den Halvpart af Frøslevgaard, han havde ejet. Frederik Juul er født 8. Juni 1783 i Terndrup Mølle (Lyngby Sogn), som hans Fader Anders Christensen Juul havde i

Forpagtning. Han var en virksom og dygtig Mand, der gjorde sig fortjent af Sognets Bønder ved at sælge dem deres Gaarde paa billige Vilkaar. Frederik Juul, som i en Aarrække havde været Tiendekommissær, blev udnævnt til Kancelliraad og dekoreret med Fortjenstmedaljen i Sølv. Han døde 1. September 1858 og blev begravet i Frøslev Kirke. Den 13. September 1808 var Frederik Juul blevet gift med Benthe Marie Møller, der var født i 1788 i Kastbjerg Mølle og døde den 13. Juli 1843. Med hende havde han syv Børn, af hvilke en Søn og fire Døtre overlevede deres Forældre (»Arkiv for Genealogi og Heraldik«, S. 37 ff., S. C. Sørensen, »Frøslevgaard Hovedgaard«, Afsnittet om Kirken S. 35). I 1846, da Sønnen Peder Juul skulde giftes med Edle Cathrine Faurschou, delte Frederik Juul Frøslevgaards Tilliggender i to omtrent lige store Parceller. Den ene, som efter hans afdøde Hustru fik Navnet Benthinesminde, fik Sønnen overladt, medens den anden, paa hvilken Gaardens Bygninger stod, blev overtaget af Niels Steenild Mortensen, der var en Slægtning af Frederik Juuls tidligere Medejer, og som i 1844 havde ægtet hans Datter, Anne Hedvig Juul (»Arkiv for Genealogi og Heraldik«, S. 27 og S. 42, Skøde i Frøslevgaards Arkiv i Landsarkivet). Niels Steenild Mortensen døde 14. Februar 1862, knap 45 Aar gammel, og Aaret efter giftede hans Enke sig med Jacob Cornelius Schade. I 1870 afgik Anne Hedvig Juul ved Døden, og straks Sørgeaaret var omme, giftede hendes Mand sig for anden Gang med en Datter af Peder Juul, Benthe Marie Juul. Fire Aar senere solgte Peder Juul Benthinesminde til sin Svigersøn, saaledes at de to Gaarde, hvori Frøslevgaard var blevet delt i 1846, i en Række Aar atter var paa samme Haand. Jacob Schade døde 26. Marts 1884. Hans Enke forpagtede Frøslevgaard til Søren Krogh Lyngbye; men efter hans Død solgte hun i 1889 gaarden til Niels Poulsen til Aldershvile paa Mols,¹⁰⁾ der var gift med en Søster til Forpagter Lyngbye, Ragnild Marie Frederikke Lyngbye (»Arkiv for Genealogi og Heraldik«, S. 41 f., S. C. Sørensen, »Frøslevgaard Hovedgaard«, Fr. Barfod, »Slægterne Poulsen og Dinesen«, S. 20).

Udtømmende Biografier af de mange, der har ejet Frøslevgaard ned gennem Tiderne, vilde ganske sprænge denne Bogs Rammer. Som Eksempler er Kirsten Skrams Bortførelshistorie imidlertid behandlet indgaaende, ligesom der er givet en udførlig Levnedsskildring af Otte Huitfeldt, den eneste Adelsmand, der har boet paa Frøslevgaard efter Aar 1500. De Træk af Livet paa Frøslevgaard i Niels Steenild Mortensens Tid, som genfortælles efter Andr. Vestergaards Erindringer nedenfor S. 114 ff., maa i Forbindelse med ovenstaaende Oplysninger om Niels Steenild Mortensen og hans Hustrus

¹⁰⁾ Hans Datter Anna Nielsine Poulsen ægtede for øvrigt i 1896 Jacob Schades Søn af første Ægteskab, Jacobus Cornelius Schade (»Arkiv for Genealogi og Heraldik«, S. 42).

Slægt træde i Stedet for en Biografi af en af Gaardens Besiddere af borgerlig Herkomst.

Frøslevgaards Ejere 1889—1954.

Proprietær Niels Poulsen, der som ovenfor omtalt købte Frøslevgaard i 1889, ejede Gaarden til 1898, da han solgte den til V. M ø r c h, der havde været Forvalter paa flere Herregaarde og regnedes for en af Øens dygtigste Landmænd. Desuagtet kunde han ikke blive ved Frøslevgaard, som Niels Poulsen i 1904 maatte overtage igen. I 1906 købte Niels Christensen Veje Gaarden, som han i 1913 afhændede til Jens Chr. Markvorsen og Købmand Jens Hejlskov i Nykøbing. De to Mænd solgte Gaarden til Kr. Frøslev i Vodstrup, men Handelen maatte gaa tilbage, hvorefter de udparcellerede Gaarden og mageskiftede Hovedparcellen til Morten Bach Sørensen, der havde en Gaard i Storup. I 1917 overdrog Morten Sørensen Frøslevgaard til Søren Krogh, som i 1921 solgte den til den nuværende Ejer, Johs. E. Nørgaard (S. C. Sørensen, »Frøslevgaard Hovedgaard«, og J. J. Hansen, »Større danske Landbrug«, VII, S. 547). Johs. E. Nørgaard er født 17. August 1891 i Elsø, hvor hans Fader, Peder Chr. Nørgaard, ejede Elsøholm. Han er uddannet ved Landvæsenet, har gaaet paa flere faglige Kursus og har siden 1921 drevet Frøslevgaard. Johs. Nørgaard var Venstres Folketingsmand i Thisted Amt fra 1932 til 1945. Desuden har han været Medlem af Sogneraadet og Menighedsraadet og haft talrige andre Tillidshverv. Johs. Nørgaards Hustru, Agnes Nørgaard, var Datter af Sogneraadsformand Esper Roslev i Lødderup. Hun døde i 1954, knap 59 Aar gammel (G. Fog-Petersen, »Vor Regering og Rigsdag«, S. 162 ff., V. Elberling, »Rigsdagens Medlemmer gennem 100 Aar«, III, S. 184).

Johannes E. Nørgaard

TRÆK AF LIVET PAA FRØSLEVGAARD FOR HUNDREDE AAR SIDEN

NÆSTEN alle de mange Selvbiografier, der er affattet paa Dansk, er skrevet af Embedsmænd og Politikere, Kunstnere og Videnskabsmænd. En af de meget faa, hvis Forfatter er en Haandværker, er Andreas Vestergaards Erindringer, der netop har Frøslev Sogn til Skueplads. Andreas Vestergaard, der drev en landskendt Smedie (se det særlige Afsnit om Andreas Vestergaard), var en højt begavet Mand, der til fulde mestrede den Kunst at udtrykke sig skriftligt. Hans Erindringer, af hvilke nogle Brudstykker gengives i det følgende, burde ved Lejlighed udgives i deres Helhed.

I 1854 var Vestergaard, der er født i 1841, Hyrdedreng paa Dalgaard, der tilhørte den tidligere Ejer af Frøslevgaard, Kancelliraad Juuls Svigersøn, Jens Sørensen. Juul, der dengang var 71 Aar gammel, boede paa Dalgaard, og Vestergaard stod højt hos den gamle Herre, fordi han somme Tider løb til Nykøbing efter hans Aviser. For disse Ture, som tog ham et Par Timer, fik han en Mark, hvad der var mange Penge i hine Tider.¹¹⁾

Frøslevgaard havde Kancelliraad Juul allerede i 1846 overdraget til Niels Steenild Mortensen, der var gift med en anden af hans Døtre, Anne Hedvig Juul. I 1856 blev Vestergaard fæstet af Niels Mortensen som Tjenestedreng paa Frøslevgaard, og den 1. Maj tiltraadte han Pladsen. Arbejdet var ikke strengt. Han havde, da Kreaturerne kom paa Græs, 25 Stude, 5 à 6 Heste og 5 à 6 Par Faar at passe, men skulde desuden løbe Ærinder og bringe »Mellem-mader« ud til Folkene, der arbejdede i Marken, og til de tre Hannoveranere, der gravede Tørv i Kæret. Endelig skulde han sammen med den anden Tjenestedreng og en ældre Mand, der passede Køerne, bære Valle ned til Svinene, hente Tørv ind og køre Aske ud. Vestergaard mente, at det først og fremmest gjaldt om, at Kreaturerne blev passet. Navnlig fandt han det nødvendigt, at Studene blev flyttet og taget hjem til Tiden om Sommeren, naar Vejret var varmt, da de ellers vilde bisse. Hans Husbond sagde imidlertid, at han tjente ham og ikke Studene, og vilde have, at han straks gjorde det Arbejde, han satte ham til. En Dag, Niels Mortensen ikke var hjemme, havde hans Kone, Madammen, som hun blev kaldt, bedt

¹¹⁾ Kancelliraad Juul døde i 1858. Samme Aar endte Jens Hvistendahl Vandborg, af hvem han havde købt Frøslevgaard, sine Dage som Fattiglem i Torup i Skallerup Sogn. Jens Hvistendahl Vandborg var en stolt og stor Herre, der i sine Velmagtsdage kørte med Firspand, og som, selv efter at han var kommet paa Fattigvæsenet, holdt sig for god til at omgaas Bønder. I 1915 kunde gamle Folk endnu huske ham og fortalte, at han plejede at vanke alene omkring, altid med en sort Cylinderhat paa Hovedet. (S. C. Sørensen, »Frøslevgaard Hovedgaard«).

Vestergaard bære Tørv ind. Han svarede, at det kunde han ikke, for han skulde ud i Marken til Kreaturerne. Da hendes Mand kom hjem, klagede hun til ham, og næste Morgen gik han ned i Studehuset, hvor Vestergaard var ved at lægge Halm i Krybberne. Mortensen, som var en lille Mand, men rask i Vendingen og meget hidsig, skældte ham ud og sagde, at han straks skulde give sig til at bære Tørv ind. Jeg svarede: »Det kan ikke gaa, Studene bisser;« men han blev vred og drev mig foran sig hen til Døren. Jeg kiggede over Skulderen og saa da, at han hævede Haanden for at give mig en i Nakken. Jeg dukkede mig; men i det samme kogte Vreden op i mig. Jeg syntes, det var saa uretfærdigt. Jeg vendte mig imod ham og gjorde Modstand. Vi turede saa lidt; men jeg kunde mærke, at jeg ikke kunde klare mig, hvorfor jeg slap og løb sønden ud af Gaarden og han bagefter; men saa raabte han paa Avlskarlen, der arbejdede med Høet paa den anden Side af Engen: »Tag fat paa den Dreng, han vil kvæle mig. Han skal,« saa bandte han, »have Prygl. Nu skal jeg hente Pisken.« Karlen kom saa styrtende ned over Engen, medens jeg stod ganske stille. Da han saa kom nær til mig, sagde han: »Der-som du render, Dreng, saa skal a,« og saa bandte han en saa gruelig Ed, som jeg væmmes ved at skrive, »hente dig.« Jeg var ikke glad ved Stillingen, løbe turde jeg ikke, for Karlen kunde indhente mig og maaske slaa mig fordærvet, og Manden var løbet tilbage efter Pisken; men i det samme kom han tilbage uden Pisk. Jeg lod mig saa uden Modstand slaa ned, og han klaskede mig i min Bagdel, saa længe han havde Lyst. Om jeg græd, kan jeg ikke huske; men saa maatte jeg hen at bære Tørv, og ligesom jeg havde baaret en Kurv eller to, begyndte Studene at komme bissende ind i Gaarden. Jeg lod som ingenting; men saa sagde han: »Nu har vi Studene, stræb endelig at faa dem ind,« og det gjorde jeg. Da jeg saa var færdig til Middag, gik jeg hjem og fortalte det passerede. Fader blev vred og gik ned til Mortensen. De skændtes en Tid; men Enden blev, at min Tjeneste blev opsagt til November.« Nogen Tid derefter var Vestergaard til et stort Bryllup hos en Gaardmand i Frøslev. Det han huskede bedst fra denne Fest, var Andendagsgildet. Da Punchen den Dag »kom paa Bordet i en Terrin og blev øst op med en stor Potageske, blev der holdt Taler og sunget af de da brugelige Drikkeviser, og saa blev der danset hele Dagen. Jeg havde ikke Mod til at træde frem; men saa bad Mortensen fra Frøslevgaard sin Kone om at danse med mig. Hun spurgte, om jeg kunde; men inden jeg fik svaret, sagde hendes Mand: »Det indestaar jeg for, dans du bare ud.« Jeg syntes, det var en stor Ære, tog Mod til mig, og det gik meget godt. Dette med Dansen var tilsyneladende en Ubetydelighed, men efter det Sammenstød, vi havde haft, var det for mig et Bevis paa, at han ikke bar alvorligt Nag til mig.«

Vestergaard, der ansaa det for mere vigtigt, at han passede Krea-

turene godt, end at han adlød sin Husbond, satte naturligvis en Ære i, at hans Stude saa saa godt ud som muligt, »og smukke var de ogsaa, 25 blanke Stude, der alle var sortbrogede. Den anden Tjenedreng havde ligeledes 25 Stude, men de havde alle mulige Kulører, var hvide og sorte, blakkede, røde og graa. Alle tilhørte de den jyske Race, da det korthornede engelske Kvæg dengang ikke var kendt herhjemme.« Efter at der var indhøstet, gik Studene løse, og Vestergaard blev sat til at vogte dem ude i Kæret. »Det var et let Arbejde, men noget ensformigt. Kun naar en Stud gik i Bløde, hvad der for Resten ikke skete saa sjældent, løb jeg hjem og meldte det, og traf jeg Manden selv, fik jeg gerne Skænd. Der skulde jo et Par Karle eller tre med ud for at hjælpe den op, og det var somme Tider ikke saa let. Reb og en Spade havde jeg derude. Først i Oktober blev Studene solgt, og jeg var med til at drive dem til Sallingsund, hvor vi maatte vente omtrent i to Døgn for at faa dem over. Der kunde undertiden samles flere Hundrede Stude fra de største Gaarde paa Mors, og var der saa Blæst, tog det lang Tid at komme over. De fleste af Studene gik vistnok til Husum. Vi fik saa nye Stude, der var købt omkring paa de større Bøndergaarde. De var imellem 2 og 3 Aar gamle, var paa Gaarden om Vinteren, og til Foraaret rejste de samme Vej sydpaa, og saaledes Aar ud og Aar ind.«

Kosten paa Gaarden var god nok, »men noget ensformig. Vi fik Survælling tre Gange om Ugen, Bollemælk, Æggemælk, Øllebrød og om Søndagen Sødgrød. Som Tilmad fik vi lidt Tørfisk, men ogsaa Flæsk, Pandekager, Ruskomsnusk eller Labskovs o. s. v. Om Morgenen fik vi kogt Mælk med Smørrebrød og om Aftenen Grød, og saa fik vi Mellemmader, der var smurt med en Akkuratesse, som jeg aldrig hverken før eller siden har set Mage til. Det var tyndt baade Smør og Ost eller Kødmad, men saa pænt og jævnt lagt paa. Det var Madammen selv, der udførte alt det Arbejde, og det var hun en Mester til. Det værste var, at vi Drengene næsten aldrig fik andet end overgemte Mellemmader. Hvad Sædeligheden angaar, var det vistnok saa som saa. Avlskarlen var Kæreste med Kokkepigen, og blandt flere af de andre var der, saa vidt jeg kunde skønne, ogsaa Forhold i den Retning. Talen, der blev ført i Folkestuen, var som Regel ogsaa slibrig, og saa blev der bandet efter en større Maalestok, Manden, Karlene og Pigerne med. Det skurrede i Begyndelsen slemt i mine Ører; men hen paa Tiden kunde jeg ikke høre det, og maaske kunde jeg ogsaa selv sætte en Trumf paa. I det hele var det i aandelig Henseende intet sundt Sted at være for unge Mennesker.«

Medens Vestergaard tjente paa Frøslevgaard, holdt Niels Mortensen det aarlige Høstgilde eller »Opskioer«, som det hed der paa Egnen. Gaardens Folk og de, der havde hjulpet til med Høsten, i alt en Snæs Mennesker, var selvskrevne Deltagere i dette Gilde; men ogsaa alle Gaardens Haandværkere blev indbudt. Gildet begyndte ved Af-

tenstid med Suppe og Steg, og derefter blev der spillet op til Dans. »Lidt hen paa Tiden fik vi Kaffe med Hvedebrød og hele Fade fulde af Puddersukker og alt det Brændevin, de vilde drikke, og det var ikke lidt. Enkelte blev slemt berusede; men værre blev det, da der kom Rompunch ned i store Fade. Forkarlen øste op, Madammen og Herren kom derned. Han holdt Tale og takkede for Høstarbejdet i meget pæne Ord. Forkarlen sagde ogsaa lidt, og vi raabte Hurra for Herskabet, saa det skingrede. Da de saa gik, bad han Forsamlingen om at more sig godt, og saa længe den havde Lyst — langvarende længe leve og Jubel. Der blev saa drukket Puncher et Par Timer; men saa var de fleste ogsaa saa overkørte, saa der kun var os to Dreng og nogle Kvindfolk til at danse. Spillemanden var heller ikke ædru. Hen mod Dag blev der sat Mad paa Bordet, men faa kunde spise noget. Dagen efter var Søndag. Saa sov de Rusen ud.«

Fra den Tid, Niels Steenild Mortensen ejede Frøslevgaard, men før Vestergaard selv kom i hans Tjeneste, omtaler han en anden Fest, der holdtes paa Gaarden. En Vinter under Trearskrigen var Soldaterne nemlig hjempermitteret, og mange, deriblandt Niels Mortensen, holdt et Gilde til deres Ære. Den Dag Gildet stod paa Frøslevgaard, var det Kaneføre, og mange Soldater blev kørt ned til Gaarden med deres Kærester eller Koner. »Det, der især virkede imponerende, var imidlertid, at der blev skudt med Kanoner. Det var tre smaa Tingester fra Nykøbing, der var placerede ved Smedien Vest for Gaarden. Naar der saa efter en Tale blev raabt hurra, blev der som Signal sat Lys i et Vindue, og med et gloende Spid blev Kanonerne luntet af, saa det dundrede. Det var noget, der var sjovt.«

I 1862 døde Niels Steenild Mortensen, kun 45 Aar gammel. Han fik en stor Begravelse. »Kirken var pyntet, der var hængt for Vinduerne, Sørgemusik var bestilt i Nykøbing, og han blev sat ned i en muret Grav. Byens Mænd og Øens Herremænd var til Stede, saa der var et stort Følge. Da vi saa kom ned paa Gaarden efter Begravelsen, blev vi delt i tre Klasser, de fornemme i Hovedbygningen, Bønderne i den nordre Fløj og Tjenestefolkene i søndre Fløj. Jeg var i anden Klasse. Vi fik en god Forplejning og følte os ikke særlig trykkede, fordi vi var Nr. 2.«

Niels Mortensens Enke, som efter hans Død giftede sig med Jacob Schade (se ovenfor Side 112), døde 1870 og blev bisat om Aftenen den 6. September. Dagen efter blev hun begravet, og Ligfølget samledes paa Frøslevgaard. Vestergaard gik derned sammen med to Gaardmænd fra Byen; »men da vi gik op i Gaarden og kom til Bryggersdøren, kom der en Pige ud og bød mig derind, medens de andre gik videre. Fra Bryggerset kom man ind i Folkestuen. Der var Bordet dækket ikke med Dug, men med 4—5 Tallerkener med tillavede Finbrødsmellemmader og mindst lige saa mange Flasker Brændevin med Etiketterne »Oporto«, »Madeira« o. s. v.; men det var altsam-

men den klare Brændevin. Jeg spiste og drak ikke ret meget, da jeg var noget forstemt over at være i laveste Klasse. I Virkeligheden havde jeg ingen Grund til Utilfredshed. Jeg var sammen med de andre Haandværkere, og jeg var jo ikke bedre end de; men alligevel pinte det mig, at jeg ikke kunde være sammen med Byens Gaardmænd. Efter Begravelsen spiste og drak vi næsten til Overmaal, og skønt jeg under hele Stadsen ikke var andre Steder end i Folkestuen og Bryggerset, forsonede jeg mig til Dels med Tilværelsen og tog derfra med godt Humør. Jeg har skrevet dette for at vise, hvor store Klasseforskelle der var dengang; men Folk var ikke vant til andet og fandt sig deri. Nu i 1911 var det ikke gaaet.«

TRÆK AF FRØSLEV-MOLLERUP SOGNES LANDBOHISTORIE FØR UDSKIFTNINGERNE 1793 OG 1790

Af POUL RASMUSSEN

GAARDENE, DERES EJERE OG DERES FÆSTERES LANDGILDE

MEDENS Hovedparten af Danmarks Jord endnu i Vikingetiden blev dyrket af Bønder, der selv ejede deres Gaarde, lykkedes det i Løbet af Middelalderen Adelen og den katolske Kirke at komme i Besiddelse af de fleste af Landets Bøndergaarde, som de fæstede bort for en fast aarlig Landgilde. Denne Udvikling blev først bragt til Ophør efter Midten af det 14. Aarhundrede, da der flere Gange blev nedlagt Forbud mod, at de privilegerede Stænder erhvervede Selvejergods uden Kongens særlige Tilladelse. Naar det saaledes blev forbudt Herremændene og Kirken at købe og tage Pant i de jordegne Gaarde, var det ikke for at redde Selvejerstandens fra Undergang, men for at sikre Kongen de Indtægter, han havde af nogle gamle, faste Skatter, Leding, Stud m. fl., som skulde betales af Selvejerne, men ikke af de privilegerede Stænders Fæstebønder. Takket være disse Skatter, der er indført i forskellige Bilag til Lensregnskaberne og i de Skøder, hvorved Kongen afhændede sine Afgifter af de jordegne Gaarde, kan man fastslaa, at de to Gaarde i Frøslev, som har Numrene 16 og 19 i Matriklen 1688, og de tre Gaarde i An-

d r u p, som har Numrene 1, 2 og 5, var gamle Selvejergaarde (Lensjordebøgerne for Hald Len 1599 ff. og de nedenfor omtalte Skøder) Morsø sønder Herred var et af de Herreder, hvis Bønder deltog Skipper Clements Fejde, og hvis Selvejere til Straf blev Kronens Fæstere (se Thomas B. Bang i »Historisk Tidsskrift«, 8, VI, S. 165 ff.) De tre tidligere Selvejergaarde i Andrup, af hvilke den ene dengang bestod af to Gaarde eller havde to Fæstere, mageskiftede Kongen i 1579 til Otte Huitfeldt til Frøslevgaard (Jyske Registre 1572—1660, II, Fol. 680), og den ene af Gaardene i Frøslev, der ligeledes en Tid var delt mellem flere Fæstere eller bestod af flere selvstændige Gaarde, havde han før 1574 afhændet til Ejeren af Frøslevgaard. Ved Steen Billes og Hans Lindenovs Skøder af 18. Maj 1574 og 6. Maj 1581 (Skaanske Registre 1572—1660, I, Fol. 68, og Jyske Registre, III, Fol. 269) blev de to Trediedele af denne Gaard atter overdraget til Kongen, som i 1636 mageskiftede de generhvervede Parter af Gaarden og den anden af de tidligere Selvejergaarde i Frøslev til Otte Skeel til Frøslevgaard (Jyske Registre, IX, Fol. 203).

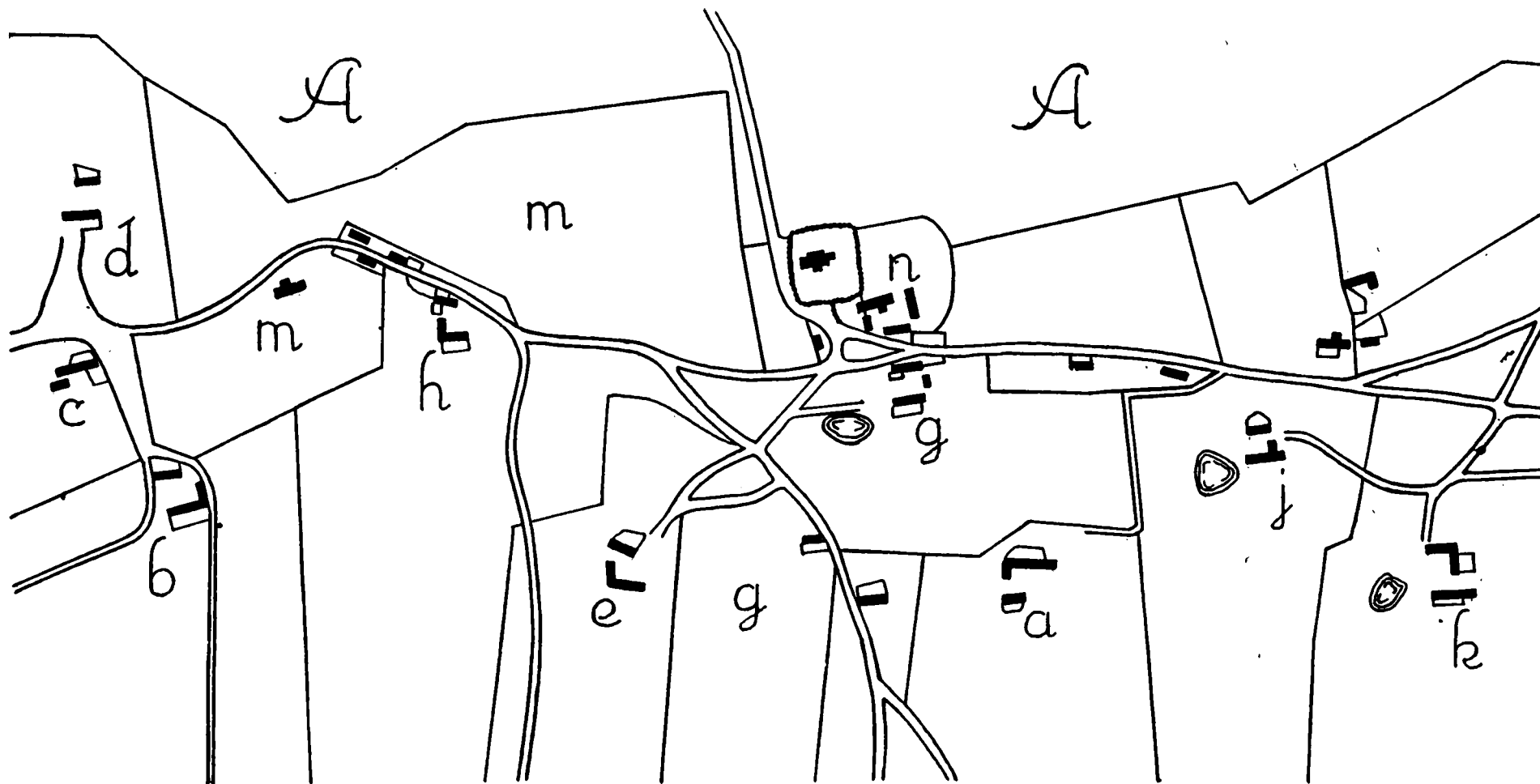
En stor Del af de Gaarde, som ikke var jordegne, tilhørte i Middelalderen den katolske Kirke, som havde faaet de fleste foræret af Folk, der til Gengæld betingede sig Ophold i Klostrene, Sjølemesser eller Gravsteder i Kirkerne. Største Parten af det Jordegods i Frøslev og Mollerup Sogne, som var i Kirkens Eje, tilhørte de to Sognekirker, som ejede henholdsvis fire Gaarde i Frøslev (Nr. 3, 4, 8 og 9 eller 15) samt et B o l i A n d r u p (Nr. 3 eller 4) og et B o l i M o l l e r u p (Nr. 8) (Hald Lens Jordebøger 1594 ff.). Forvaltningen af Sognekirkernes Gaarde var ikke betroet Kirkeværgen, men varetoges efter Reformationen af Lensmanden paa Hald, til hvem Gaardenes Fæstere maatte svare Gæsteri og deres øvrige Herlighedsafgifter. Herligheden af Mollerup Kirkes Bol afstod Kongen i 1661 til to af sine Kreditorer, Albert Baltser Berns's Enke og Arvinger og Leonhard Marselis (»Kronens Skøder«, 1. Oktober 1661), og Herligheden saavel som Kirkens Indkomster af de fire Gaarde i Frøslev og Bolet i Andrup mageskiftede han i 1636 til Otte Skeel til Frøslevgaard (Jyske Registre, IX, Fol. 203).

De øvrige Gaarde, som var i den katolske Kirkes Besiddelse, ejedes af Dueholm Kloster, Mariager Kloster og de fjorten Nødhjælperes Alter i Helligaandskapellet i Nykøbing. Det ældste af Dueholm Klosters Adkomstbreve paa Gods i Frøslev og Mollerup Sogne, som vi kender, er det Pantebrev, Jep Kat til Frøslevgaard i 1453 gav Klosteret paa en Gaard i Mollerup (Dueholms Diplomatarium, S. 136, De ældste danske Arkivregistraturer, III, S. 203, Ø 133). Fra det 15. Aarhundrede stammer ogsaa nogle Breve, hvoraf det fremgaar, at Klosteret ved Mageskifter, afsluttede med Oluf Pedersen Glob til Vellumgaard og med tre Bønder, Godske Svenningsen, Mads Svenningsen og Tyge Beg, erhvervede »Gods« i Andrup, bl. a. to Agre,

som havde tilhørt Godske Svenningsen (Dueholms Diplomatarium, S. 136, De ældste danske Arkivregistraturer, III, S. 188, Æ 22, og S. 205, Ø 156). Endelig laa der i Klosterets Arkiv et latinsk og fire danske Breve, »som lyder paa en Gaard og Ejendom i Andrup,« samt et Brev, hvorved Jens Brun i Andrup skænkede Klosteret et Stykke Jord (Dueholms Diplomatarium, S. 148 og S. 140, De ældste danske Arkivregistraturer, III, S. 205, Ø 151, og S. 200, Ø 105). I 1680'erne havde Poul Klingenberg, som i 1664 erhvervede Dueholm Kloster (Kronens Skøder, 14. Juni 1664), ikke andre Ejendomme i Frøslev og Mollerup Sogne end fire A g r e i V e s t e r H a v e F a l d i A n d r u p paa godt en Tønde Land i alt (Markbogen 1683 og Modelbogen). Af Klosterets Jorder i Andrup blev der imidlertid i 1616 saavel som i 1664 betalt hele to Tønder Byg (Dueholm Klosters Jordebog 1616 og Matriklen 1664), hvad der afgjort tyder paa, at et større Stykke af Byens Mark, end Landmaalingsforretningerne opgiver, oprindelig har tilhørt Klosteret. Hvis Dueholm Kloster foruden de ubebyggede Jorder har ejet e n G a a r d i A n d r u p (jvnf. de udate-rede Breve paa Latin og Dansk), har det ikke været nogen af Selvejergaardene, men Kirkebolet eller det Bol, der senere tilhørte Kongen (Nr. 3 eller Nr. 4 i Matriklen 1688), og som han i 1579 mageskiftede til Otte Huitfeldt til Frøslevgaard (se nedenfor S. 124).¹⁾ Hvad endelig den Gaard i Mollerup angaar, som Jep Kat pantsatte, er den formodentlig ikke blevet indløst. I alt Fald er Pantebrevet ikke leveret tilbage til Debitor, men blev liggende i Klosterets Arkiv. Hvilken af Gaardene i Mollerup Jep Kat pantsatte, og hvilken Skæbne den senere har faaet, fremgaar imidlertid ikke af de bevarede Kilder.

Dueholm var et Munkekloster, og Kvinder, der vilde være Nonner, maatte søge til Klostre uden for Øen. Naar Ove Ovesens Enke, Maren Mogensdatter Glob til Damsgaard, i 1468 skødede to G a a r d e i M o l l e r u p (Nr. 10 og 13 i Matriklen 1688) til Mariager Kloster (»De ældste danske Arkivregistraturer«, V, S. 717, G 4 og 3), skyldes det utvivlsomt netop, at hun selv har ønsket at ende sine Dage som Nonne i det ansete Birgittinerkloster, eller at en af hendes Slægtninge søgte Optagelse i Klosteret. Dê to Gaarde, som Maren Glob i 1467 havde købt af sin Svoger, Thomas Jensen Kaas (»De ældste danske Arkivregistraturer«, II, S. 717, G 5), tilhørte Mariager Kloster og Mariager Klosters Len til Midten af det 17. Aarhundrede, da de blev solgt (Mariager Klosters Lensjordebøger 1584—1650. Det Skøde, hvorved Kongen afstod de to Gaarde, er ikke medtaget i den trykte Udgave af Kronens Skøder).

¹⁾ Efter Reformationen havde Kongen fuld Raadighed over Klostrenes Jordegods, og Mageskifter mellem ham og Klostrene er derfor ikke registreret i Udgaven af Kronens Skøder. Selv om det ikke omtales i noget af de udgivne Skøder, kan Kongen altsaa godt have overtaget Dueholm Klosters Gaard i Andrup.

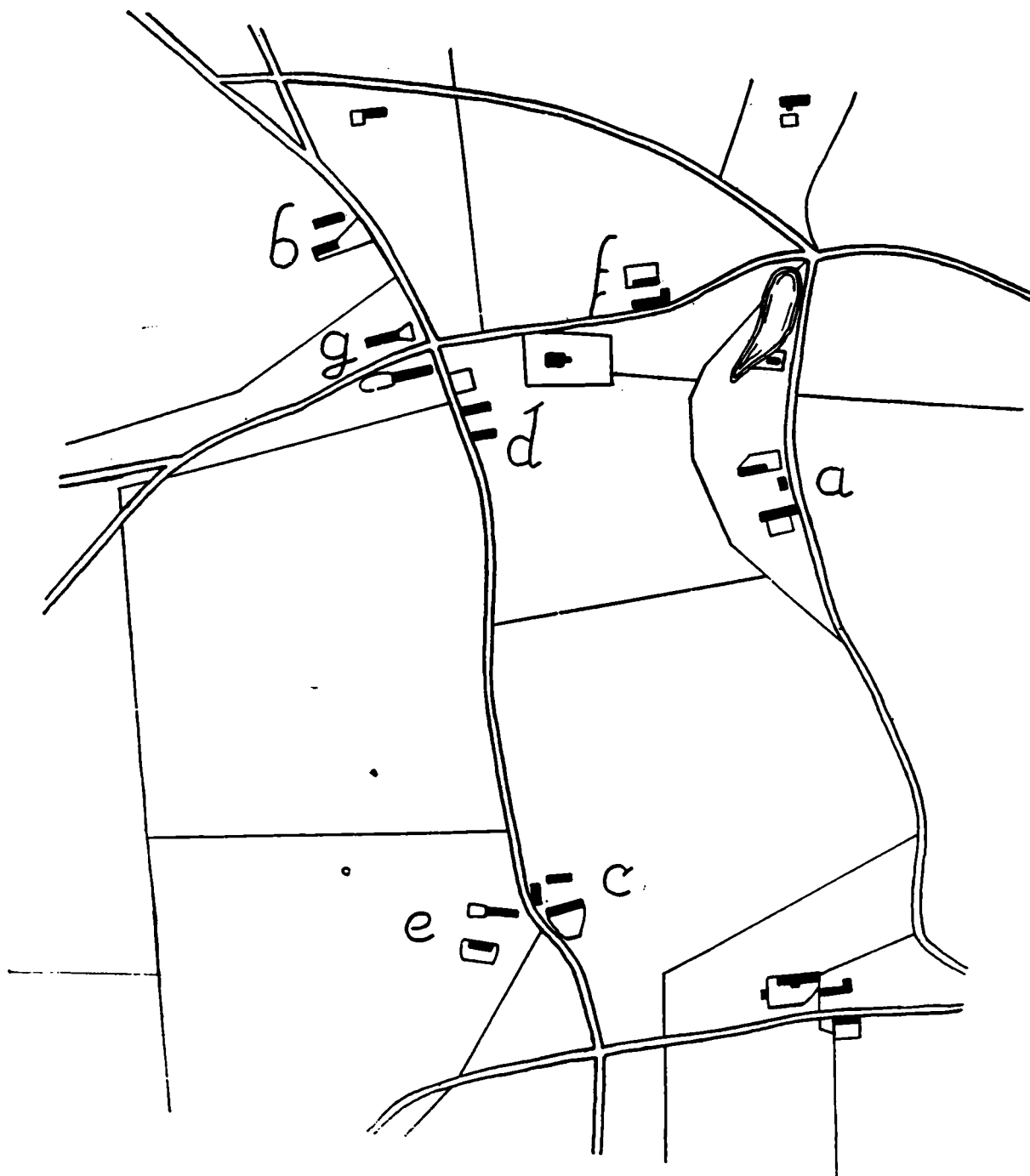
Frøslev By 1793

Gaardene er betegnet med de samme Bogstaver som i Tabellen S. 128. A betyder Frøslevgaards Enemærke. Gaarden i (Pudsgaard) var flyttet ud i Marken Syd for Byen, og Gaarden i (Dalgaard) har vistnok altid ligget ude i Marken helt nede ved Mollerup By. Maaske har der paa eller ved dette Sted staaet en gammel Enestegaard (d. v. s. en Gaard, der havde sine egne Marker), som senere er blevet delt i de to Dalgaarde i Frøslev og Mollerup. Som det fremgaar af Tabellerne S. 125 og S. 128 blev fem af Byens Gaarde nedlagt i Tiden mellem 1688 og 1793. En af disse Gaarde, Damsgaard (Nr. 16 i Matriklen 1688), har antagelig ligget Øst for Præstegaarden (n paa Kortet). Det tilgrænsende Fald i Frøslevgaards Enemærke hed nemlig Damsgaard Fald.

Medens Sognekirkerne beholdt deres Gods efter Reformationen, og Kongen overtog Klostrenes Ejendomme, tilegnede Adelen sig i vid Udstrækning det Jordegods, deres Slægtninge havde skænket de Altre, ved hvilke der skulde læses Messer for deres Sjæle. Selv om det ikke omtales i Kilder, der er bevaret, kan der ikke være Tvivl om, at det ogsaa var Tilfældet med de tre Gaarde i Mollerup, som Provst Henrik Olufsen Sort ca. 1500 skænkede de fjorten Nødhjælperes Alter i Helligaandskapellet i Nykøbing («Dueholms Diplomatarium», S. 80). Uagtet Provstens Søster, Bodil Olufsdatter, havde stadfæstet hans Gavebrev («Dueholms Diplomatarium», S. 98), søgte hans Søstersøn, Niels Friis til Vadskærsgaard, nemlig allerede før Reformationen flere Gange at anfægte Alterets Ret til hans Morbroders Jordegods («Dueholms Diplomatarium», S. 99 f. og S. 132, se ogsaa Chr. Villads Christensen, »Nykøbing paa Mors«, S. 37 ff.). I en Fortegnelse over det Gods, Provst Henrik skænkede de fjorten Nødhjælperes Alter, opgives Størrelsen af Gaardenes Byglandgilde («Dueholms Diplomatarium», S. 80). Sammenligner man denne med Landgilden i det 17. Aarhundredes Matrikler, kan man fastslaa, at hvis Gaardenes Fæsteafgifter har holdt sig uforandret, maa de tre Gaarde, Provst Henrik har ejet i Mollerup, være dem, der i Matriklen 1688 har Nr. 1 eller Nr. 2, Nr. 4 og Nr. 9.

Sognekirker, Klostre og Altre var Institutioner, der havde deres Plads i den katolske Kirkes Organisation. Derimod var Præstegilderne private S sammenslutninger, der dog havde Forbindelse med Kirken, for saa vidt som alle eller de fleste af deres Medlemmer tilhørte den gejstlige Stand, og alle Gilder havde religiøse Formaal. Det eneste Præstegilde, der kendes fra Mors, Gildet i Nykøbing, modtog aarlig en Tønde Byg af hver af de to tidligere Selvejergaarde i Andrup, som i Matriklen 1688 har Nr. 1 og Nr. 2. Da det ikke er sandsynligt, at Selvejerbønder har betænkt et Præstegilde med Gaver, maa det formodes, at de paagældende Gaarde en Tid har tilhørt en Præst, der var Medlem af Gildet. Efter Reformationen blev Præstegildet opløst, og Biskop Peder Thomsen overdrog dets Ejendomme og Indkomster til Latinskolen i Nykøbing (Chr. Villads Christensen, »Nykøbing paa Mors«, S. 44).

Blandt det Gods, den katolske Kirke har ejet i Frøslev og Mollerup Sogne, er Præstegaarden (Nr. 6 i Matriklen 1688) ikke omtalt. Dette skyldes, at Frøslevgaards Ejere i det 16. og det 17. Aarhundrede oppebar en aarlig Afgift paa 20 Tdr. Korn, hvad der svarer til sædvanlig Landgilde, af denne Gaard (D. H. Wulff, »Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie«, S. 79, og »Statistiske Bidrag til Aalborg Stifts Historie«, S. 227). Præstegaarden var med andre Ord en Fæstegaard, der hørte til Frøslevgaards Gods. I en Indberetning fra 1555 («Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie«, S. 79) gør Præsten imidlertid opmærksom paa, at Kaldet har haft Breve paa

Mollerup By 1790

Gaardene er betegnet med de samme Bogstaver som i Tabellen S. 129. Bebyggelsen i Byerne i Frøslev og Mollerup Sogne er meget mere spredt end Bebyggelsen i f. Eks. de østjyske Byer. Dette skyldes ikke blot, at en Del af Byernes gamle Gaarde er blevet nedlagt i det 17. og det 18. Aarhundrede, men staar utvivlsomt ogsaa i Forbindelse med, at de enkelte Gaarde i Byerne paa Mors var mere selvstændige end Gaardene i de øst-danske Byer og ikke havde deres Agre fordelt paa saa mange forskellige Fald.

Præstegaarden, men at de var gaaet tabt, da Gaarden for 30 Aar siden brændte. Det er saaledes ikke udelukket, at en af Frøslev-gaards Ejere engang har skænket Præstekaldet Gaarden til Ejendom, men at hans Arvinger har benyttet sig af Adkomstbrevens Brand og Reformationen til at fordre Landgilde af Præsten.

De Gaarde, der ikke var Selvejergaarde eller tilhørte den katolske Kirke, var i Middelalderen Fæstegaarde, som Kongen eller Adelen ejede. Hvis det B o l i A n d r u p, som ikke var Sognekirkens Ejendom (Nr. 3 eller Nr. 4 i Matriklen 1688), heller ikke tilhørte Dueholm Kloster (se ovenfor S. 120), har det antagelig været Kongens Fæstegaard. I alt Fald mageskiftede han den i 1579 til Otte Huitfeldt til Frøslevgaard (Jyske Registre 1572—1660, II, Fol. 680). Bortset fra Bolet i Andrup ejede Kongen de t o G a a r d e i M o l l e r u p, som i Matriklen har Nr. 11 og 12. De to Gaarde var en Del af det saakaldte Skarpenbergske Gods, der havde tilhørt Ridder og Rigsraad Johan Skarpenberg, som levede paa Dronning Margretes Tid. Det Skarpenbergske Gods udgjorde en Tid et selvstændigt Len, men var forenet med Dueholm Len fra 1629 til 1661, da det blev afhændet til Albert Baltser Berns's Enke og Arvinger og Leonhard Marselis (»Kronens Skøder«, 22. November 1661).

Af Præsternes Indberetninger fra 1568 om Gaardenes, Bolenes og Husenes Ejere i Aalborg Stifts Sogne (se D. H. Wulff, »Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie«, S. 199 ff.) synes det at fremgaa, at de Gaarde i Frøslev og Mollerup Sogne, som var i private Adelsmænds Besiddelse i Slutningen af Middelalderen, var fordelt paa Frøslevgaard og Damsgaard Godser. Til Damsgaard hørte syv G a a r d e i M o l l e r u p (Nr. 1, 2, 3, 4, 5, 7 og 14 i Matriklen 1688), medens en G a a r d i M o l l e r u p (Nr. 9) og tolv G a a r d e i F r ø s l e v (Nr. 1, 2, 5, 7, 9 eller 15, 10, 11, 12, 13, 14, 17 og 18) laa under Frøslevgaard. Nogle af disse Gaarde blev ved Skifte og Frasalg udskilt fra det Gods, hvortil de hørte i Middelalderen, men de fleste blev senere generhvervet af Godsernes Besiddere. Dette er saaledes Tilfældet med Gaarden Mollerupdal (Frøslev Nr. 14), som Karen Eriksdatter Rosenkrantz havde arvet efter sine Forældre, Erik Styggesen og Kirsten Skram til Frøslevgaard, og som hendes Mand, Ejler Hardenberg, i 1537 mageskiftede til sin Svoger, Hans Lindenov, der havde overtaget selve Hovedgaarden (K. Barner, »Familien Rosenkrantz's Historie«, II, Diplomatariet, S. 175 f.). Paa samme Maade afhændede Steen Bille til Vandaas i 1574 sin Arvepart i Frøslevgaards Ejendomme i Frøslev By til Kongen, som i 1636 mageskiftede de paagældende Gaarde til Frøslevgaards daværende Ejer, Otte Skeel. De eneste Gaarde, som ikke vendte tilbage til det Gods, hvorfra de var afhændet, var Gaardene Nr. 9 og Nr. 7 i Mollerup, der henholdsvis hørte til Frøslevgaard og til Damsgaard Gods. Da Kirsten Kaas overdrog Damsgaard til sin Broder, Erik Kaas's, Børn (»Danmarks Adels Aarbog« 1917, S. 250), fik Herman Kaas antagelig bl. a. Gaard Nr. 7 i Mollerup, som hans Søn, Stalder Kaas (Adelsaarbogen 1917, S. 252), i alt Fald i 1633 afstod til Kongen (Jyske Registre 1572—1660, VIII, 405). Hvad Gaard Nr. 9 angaar, tilhørte den sandsynligvis i 1568 Erik Hardenberg til Matrup (D. H.

Wulff, anførte Sted, S. 211), en Sønesøn af ovennævnte Karen Rosenkrantz, hvis Forældre havde ejet Frøslevgaard. Erik Hardenberg solgte formodentlig Gaarden til Mogens Krag til Glomstrup, hvis Døtre i 1636 afhændede den til Kongen (Jyske Registre, IX, 195). I 1661, altsaa 25 Aar efter at den sidste af de to Gaarde var kommet i Kongens Besiddelse, skødede han dem til Albert Baltser Berns's Enke og Arvinger og Leonhard Marselis (»Kronens Skøder«, 1. Oktober 1661).

Nedenstaaende Tabel, der er udarbejdet paa Grundlag af Matriklerne 1664 og 1688, viser hvor mange Tønder Hartkorn Gaardenes Tilliggender blev ansat til i 1688, samt hvem der ejede dem, og hvor meget deres Fæstere skulde betale i Landgilde i 1664.

Nr. i Matriklen 1688	Gaardenes Ejere eller Navnene paa de Godser, under hvilke de hørte i 1664	Tønder, Skæpper, Fjerdingkar, Album Hartkorn 1688	Landgilden 1664										
			Tdr. Byg	Skpr. Byg	Svin	Fødenød	Lam	Gæs	Høns	Snese Aal	Skovvogne	Tdr. Gæsterihavre	Skrpr. Gæsterihavre
Frøslev													
1.	Frøslevgaard	6-7-0-2	10		2	2		2	4	8	1 ^{1/2}	5	18
2.	do.	7-2-3-2	ikke opgivet i Matriklen 1664.										
3.	do.	2-6-1-1	4				1	1	2	2	1	2	1 ^{1/2}
4.	do.	3-4-1-2	6		1		1	1	2	2		4	1 ^{1/2}
5.	do.	4-4-0-0	8		1						1	4	1 ^{1/2}
6.	Præstekaldet	7-1-1-2											
7.	Frøslevgaard	7-6-2-1	12		1	1		1	2	4	1	6	1 ^{1/2}
8.	do.	6-2-2-1	7		1		1	1	2	2		4	1 ^{1/2}
9.	do.	2-7-1-2	4		1	1 ^{1/2}		1	2	4	1	2	6 1/2
10.	do.	4-2-1-2	6		1	1		1	2	4		3	1 ^{1/2}
11.	do.	3-6-1-0	6		1	1		1	2	4		3	1 ^{1/2}
12.	do.	5-2-0-1	6		1	1		1	2	4	1	3	6 1/2
13.	do.	7-1-3-2	11		2	2		2	4	8	1 ^{1/2}		18
14.	do.	4-7-2-1	8		1	1				4	1	4	
15.	do.	2-2-1-2	4		1/2	1/2		1	2	4	1/2	2	1 ^{1/2}
16.	do.	5-6-1-2	8	2 ^{1/2}								3	1 1/2
17.	do.	6-0-0-1	8		1	1		1	2	4	1	5	1 ^{1/2}
18.	do.	3-2-2-2	6		1					4		4	6 1/2
19.	do.	2-4-2-1	10		2		1	1	2	2		7	6 1/2

2) Se Fodnoten næste Side.

Landgilden 1664

Nr. i Matriklen 1688	Gaardenes Ejere eller Navnene paa de Godser, under hvilke de hørte i 1664	Tønder, Skæpper, Fjerdingkar, Album Hartkorn 1688	Tdr. Byg	Skpr. Byg	Svin	Fødenød	Lam	Gæs	Høns	Snese Aal	Skovvogne	Tdr. Gæsterihavre	Skrpr. Gæsterihavre	Smør
Andrup														
1.	Frøslevgaard	8-4-1-0	12		2	1	2	2	4	4		12		1 Fj.
	Nykøbing Skole		1											
2.	Frøslevgaard	8-3-3-0	12		2	1	2	2	4	4		12		1 Fj.
	Nykøbing Skole		1											
3.	Frøslevgaard	1-3-2-0	2							2		2		
4.	do.	0-4-0-0	2							2		2		
5.	do.	9-0-0-2	12		2	1	2	2	4	4		12		1 Fj.
Mollerup														
1.	Damsgaard	5-2-2-0	7		1	1	1	1	2	4		2		1 Pd.
2.	do.	4-5-1-0	7		1	1	1	1	2	4		2		1 Pd.
3.	do.	1-3-0-1	2											
4.	do.	2-4-1-0	3		1/2			1	2	4		2		
5.	do.	2-6-2-0	2											
6.	do.	0-4-2-0	ikke opgivet i Matriklen 1664.											
7.	Alb. Berns's Arv.	6-3-1-2	13		1	1	1	1	2	1		2		1 Pd.
8.	do.	1-5-1-1			1							2		
	Mollerup Kirke		2											
9.	Alb. Berns's Arv.	3-0-1-2	6		1					2		3		1 Pd.
10.	Borgm. Cl. Christensen..	3-3-1-1	6		1									1 Pd.
11.	Alb. Berns's Arv.	2-7-1-2	6		1		1	1	2	4		3		1 Pd.
12.	do.	4-1-0-2	6		1					4		3	2)	
13.	Borgm. Cl. Christensen	3-3-3-0	4		1									1 Pd.
14.	Damsgaard	1-2-3-0	2											

Et Fødenød er Staldfodring af en ung Stud en Vinter. En Skovvogn er Kørsel med en Vogn efter Brænde, altsaa egentlig en Hoveripræstation. Havregæsteriet var Afgifter, Bønderne betalte i Stedet for at huse og beværte Kongens eller deres Husbonds Folk og give deres Heste Foder. En Fj. Smør er en Fjerding Smør, et Pd. et Pund, et Hpd. et Harbopund og en Mk. en Mark. Paa

2) Udover de i Tabellen nævnte Afgifter blev der betalt 9 Skilling Leding af Gaard Nr. 16 i Frøslev, 8 Skilling Leding og 2 Mark 4 Skilling Skat af Gaard Nr. 19 i Frøslev, 4 Mark af Gaard Nr. 2 i Andrup (Fæsteafgift af Skodborg Toft), 1 Fjerding saltet Aal af Gaard Nr. 7 i Mollerup, 3 Mark Gæsteri af Gaard Nr. 10 i Mollerup, 4 Skilling Spindpenge af Gaardene Nr. 11 og 12 i Mollerup og 1 Mark Gæsteri af Gaard Nr. 13 i Mollerup.

Mors var et Pund Smør $\frac{1}{15}$ Tønde. En Mark var $\frac{1}{24}$ Pund eller $\frac{1}{880}$ Tønde. Et Harbopund var $\frac{1}{9}$ Tønde. (Se Svend Aakjær i »Nordisk Kultur«, XXX, S. 187 ff.).

Foruden de i Tabellen anførte Ejendomme, der har deres særlige Nummer i Matriklen 1688, laa der i Frøslev seks Huse (a 0-0-3-2, b 0-0-1-1, c 0-1-2-0, d 0-0-1-1, e 0-0-1-0, f 0-0-2-1), der hørte til Frøslevgaard Gods, og et Stykke Jord (g 0-0-2-1), som tilhørte Kirken. I Andrup laa der et Stk. Jord (a 0-2-1-0), der tilhørte Dueholm Kloster. Endelig laa der i Mollerup fire Huse med Jord (a 0-4-2-0, b 0-0-3-1, c 0-0-0-2, d 0-0-1-0), der alle hørte til Damsgaard Gods, og tre Huse uden Jord.

Sammenligner man Gaardenes Landgilde i Matriklen 1664 med Landgildeopgivelserne i ovennævnte Jordebøger og Skøder fra det 16. Aarhundrede, vil man se, at den i mange Tilfælde er blevet ændret i Tidens Løb. Størst er Forandringerne for de Selvejrgaardes Vedkommende, som laa i Andrup. Efter at disse Gaarde var kommet i private Herremænds Besiddelse, blev de gamle faste Ejendomsskatter, som Selvejerne oprindeligt skulde betale, nemlig for deres Vedkommende afløst af ordinære Fæsteafgifter.

I 1664 hørte alle Gaarde og Huse i Frøslev og Andrup, Præstegaarden vistnok iberegnet, til Frøslevgaard Gods. I de daarlige Tider indtil Midten af det 18. Aarhundrede kom en Del af Gaardene imidlertid paa andre Hænder end Ejernes af den stedlige Hovedgaards. I 1701, da Enevold Bjerregaard solgte Gaard og Gods til Hans Hansen, omfattede Handelen saaledes ikke Præstegaarden (Nr. 6) og Gaardene Nr. 2, 3, 4, 7, 8, 9, 16 og 17 i Frøslev (Viborg Landstings Skøde- og Panteprotokol), og i 1742, da Søren og Peder Nielsen Børgesen købte Gaarden, var Gaardene Nr. 4 og 16 i Frøslev ganske vist generhvervet for Godset, men Gaard Nr. 19 og samtlige Gaarde i Andrup var gaaet tabt (Frøslevgaards Arkiv i Landsarkivet). Ved Midten af det 18. Aarhundrede vendte Bladet sig, og i de gode Tider, der afløste Nedgangsperioden, lykkedes det Frøslevgaards Ejere at opkøbe alle de Gaarde, Godset havde mistet bortset fra Præstegaarden og Gaard Nr. 1 i Andrup, der i 1793 tilhørte en Selvejer.

I Mollerup laa Halvdelen af Gaardene og alle Huse med Jordtilliggende under Damsgaard Gods i 1664 og den følgende Tid lige til 1775 og 1784, da Christen Nørbæk og hans Enke solgte dem til Jens Vandborg til Frøslevgaard (Skøder i Frøslevgaards Arkiv i Landsarkivet). De øvrige Gaarde og Huse i Mollerup erhvervede Ejerne af Frøslevgaard ligeledes i Tiden efter 1750, saaledes at hele Sognet i 1790, da Udskiftningen fandt Sted, hørte til Frøslevgaard Gods.

En Del af de Skøder, der ligger i Frøslevgaards Arkiv i Landsarkivet, Hoverireglementet 1770, Hoveriprotokollen 1773 og Hartkornsspecifikationen 1788 indeholder Oplysninger om Gaardenes Numre i Matriklen 1688 og deres Hartkorn i Slutningen af det 18. Aarhundrede. For saa vidt som disse Oplysninger har gjort det mu-

ligt, er det i nedenstaaende Tabel angivet, hvorledes Gaardene, som vi kender dem fra Matriklen 1688, er blevet delt og lagt sammen til de Gaarde, hvis Jorder blev udskiftet i 1790 og 1793. Desuden er det i Tabellen anført, hvor mange Tdr., Skpr., Fjerdingkar og Album Hartkorn Gaardenes og Husenes Tilliggender udgjorde før og efter Udskiftningerne, hvilke Afgifter deres Fæstere skulde betale, og hvilket Hoveri de maatte gøre i H. t. Hoveriefetterretningerne 1791.

Matrikelnr. 1688	Hartkorn før og efter Udskiftningen		Landgilde					Hoveri	
			Tønder						
			Rug	Byg	Rd.	M.	S.	Pl.	Dl.H.
Frøslev									
a. 1+ ¹ / ₃ 18	8-0-0- ² / ₃	6-2-2-2		6					1/2
b. 2	7-2-3-2	6-2-2-2	2	2					1/2
c. 3	2-6-1-1	6-2-2-2			4				×
d. 4+ ¹ / ₃ 7	6-1-1- ¹ / ₃	6-2-2-2		5					1/2
e. 5+ ¹ / ₃ 17	6-4-0- ¹ / ₃	6-2-2-2		3					1/2
f. ¹ / ₃ 7+af 13+af 16 ³)	7-4-2-2 ¹ / ₃	7-0-2-2	brugtes under Frøslevgaard						
g. 8+9	9-2-0-0	6-2-2-2	1	1	3				1/2
h. 10+af 16+ ¹ / ₆ 17 ⁴)	7-0-1-2 ¹ / ₆	6-2-2-2		3	1				1/2
i. 11+ ¹ / ₃ 7	6-3-0-1 ¹ / ₃	6-2-2-2		3					1/2
j. 12+ ¹ / ₃ 18	6-2-3-2 ² / ₃	6-2-2-2		3	1	2			1/2
k. af 13	6-2-2-0	6-2-2-2			4				1/2
l. 14	4-7-2-1	6-2-2-2			4				×
m. 15+ ¹ / ₃ 18+ ¹ / ₃ 17	5-3-1-1	6-2-2-2			2				1/2
n. 6	7-1-1-2	7-1-1-2	Præstegaarden						
o. ¹ / ₆ 17	1-0-0- ¹ / ₆	1-0-0-0	Hus						
p. ¹ / ₃ 19	0-6-3-1 ¹ / ₃	0-7-1-1 ¹ / ₂	Hus						
q. ¹ / ₃ 19+af Hus c ⁵)	0-7-3-2 ¹ / ₃	0-7-3-2 ¹ / ₃	Hus						
r } ¹ / ₃ 19+Hus d+Hus b .. {	0-6-2-2 ¹ / ₃	0-7-1-1 ¹ / ₂	Hus						
s } .. {	0-0-3-1	0-4-0- ² / ₃	Hus						
t. Hus a	0-0-3-2	0-2-3-2	Hus						
u. Hus e	0-0-1-0	0-0-2-2	Hus						
v. Hus f+af Hus c ⁶)	0-1-0-0	0-2-3-0	Hus						
Andrup									
a. 1	8-4-1-0	8-4-1-0	Selvejergaard i 1793						
b. af 2	8-1-3-0	8-1-3-0			12				×
c. 3+ ¹ / ₄ 5	3-5-2- ¹ / ₂	3-7-2-2			2				×
d. ³ / ₄ 5	6-6-0-1 ¹ / ₂	6-4-0-0			7				×
e. 4+af 2+Ageren a ⁷)	1-0-1-0	1-0-1-0	Hus						

Rd.: Rigsdaler, M.: Mark, S.: Skilling, Pl.: Ploves Hoveri (se ovenfor S. 92), Dl. H.: Delvist hoveripligtige.

³) 0-7-1-2 af Nr. 13 og 4-0-1-2 af Nr. 16. — ⁴) 1-6-0-0 af Nr. 16. — ⁵) 0-1-0-1 af Hus c. — ⁶) 0-0-1-2 af Hus c. — ⁷) 0-2-0-0 af Nr. 2.

Matrikelnr. 1688	Hartkorn før og efter Udskiftningen		Landgilde				Hoveri	
			Tønder					
Mollerup			Rug	Byg	Rd.	M.	S.	Pl. Dl.H.
a. 1	5-2-2-0	5-3-0-0			6	3		×
b. 2+14	6-0-0-0	5-3-0-0			10	4	8	×
c. 4+9	5-4-2-2	5-3-0-0			3	5	7 1/2	
d. 10	3-3-1-1	5-3-0-0			3	5	7 1/2	
e. 12	4-1-0-2	5-3-0-0			3	5	7 1/2	
f.	6+7+8+11+13+Jorden g i Frøslev	4-5-3-2	5-3-0-0		3	5	7 1/2	
g.		7-6-0-0	5-3-0-0	Omtales ikke i Hoveriefterret.				
h.		1-6-2-0	1-5-3-2	Omtales ikke i Hoveriefterret.				
i.		0-2-3-1	0-2-3-1	Hus				
j.		0-3-3-0	0-3-3-0	Hus				
k. 3+Hus d		1-3-1-1	0-6-0-0	Hus				
l. 1/2 5	1-3-1-0	0-6-0-0	Hus					
m. 1/2 5+Hus b	1-4-0-1	0-6-0-0	Hus					
n. Hus c	0-0-0-2	0-6-0-0	Hus					
o.		0-6-0-0	Hus					
p. Hus a	0-4-2-0	0-4-2-0	Hus					

Rd.: Rigsdaler, M.: Mark, S.: Skilling, Pl.: Ploves Hoveri (se ovenfor S. 92), Dl. H.: Delvist hoveripligtige.

I 1791 var Kapitelstaksten for 1 Td. Byg knap 1 1/2 Rigsdaler i Aalborg Stift (»Statistiske Meddelelser«, 4, XV, S. 26). Omregner man Pengeafgifterne i ovenstaaende Tabel til Byg efter denne Takst, og sammenholder man de omregnede Afgifter med Afgifterne i Tabellen S. 125 f., vil man se, at Gaardens samlede Landgilde i 1791 ikke engang var saa meget værd som de Bygafgifter, deres Fæstere skulde betale i 1664. Naar Landgilden blev sat saa meget ned i Tiden mellem 1664 og 1791, skyldes det, at Hoveriet samtidig voksede betydeligt, saaledes at Arbejdet paa Hovedgaarden i Slutningen af det 18. Aarhundrede var langt den vigtigste af de Ydelser, der paahvilede Fæsterne i Frøslev og Mollerup Sogne (om Bøndernes Hoveri til Frøslevgaard se ovenfor S. 92 ff.). En Sammenligning mellem de to Tabeller viser, at ikke blot Landgilden, men ogsaa Antallet af Byernes Gaarde var mindre i 1791 end i 1664 og 1688. De nedlagte Gaarde havde alle staaet øde i de daarlige Tider før Midten af det 18. Aarhundrede og var derfor blevet udstykket til Husmandsbrug eller lagt sammen med andre Gaarde.

BYERNES MARKER FØR UDSKIFTNINGEN

MEDENS hver enkelt Gaards Tilliggende i vore Dage som Regel ligger samlet paa eet Sted, bestod det før Udsiftningen af mange Agre, der laa spredt ud over hele Bymarken ind imellem de andre Gaardes Agre. Som et Eksempel, der kan vise, hvorledes Byernes Marker i Frøslev og Mollerup Sogne var indrettet i hine Tider, bliver Andrup Bymarks Landskifte i det følgende beskrevet paa Grundlag af de to ældste Opmaalinger, Markbogens fra 1683 og Udsiftningsforretningens fra 1793 (Markbogen opbevares i Rigsarkivet, Udsiftningsforretningen ligger i Frøslev-Mollerup Sogneraads Arkiv).

Ligesom alle andre Marker paa Mors var Andrup Bymark delt i en Række store og smaa Fald, af hvilke nogle var Alsædsjord, medens andre var Brødjord og Resten Udmarks- eller Vangjord. I Alsædsjorden blev der saaet Korn hvert Aar, hvorimod Brødjorden var besaaet i nogle Aar og hvilede i andre, d. v. s. henlaa udyrket med Græs og Ukrudt, som udgjorde en Del af Kvæg- og Faarehjordenes Foder om Sommeren. Vangen endelig blev oprindelig aldrig gødet, havde lange Hvileperioder og blev kun besaaet med Havre.

I nedenstaaende Tabel anføres Navnene paa de forskellige Fald i Andrup Bymark og deres Arealer i Henhold til Opmaalingsforretningerne fra 1683 og 1793.

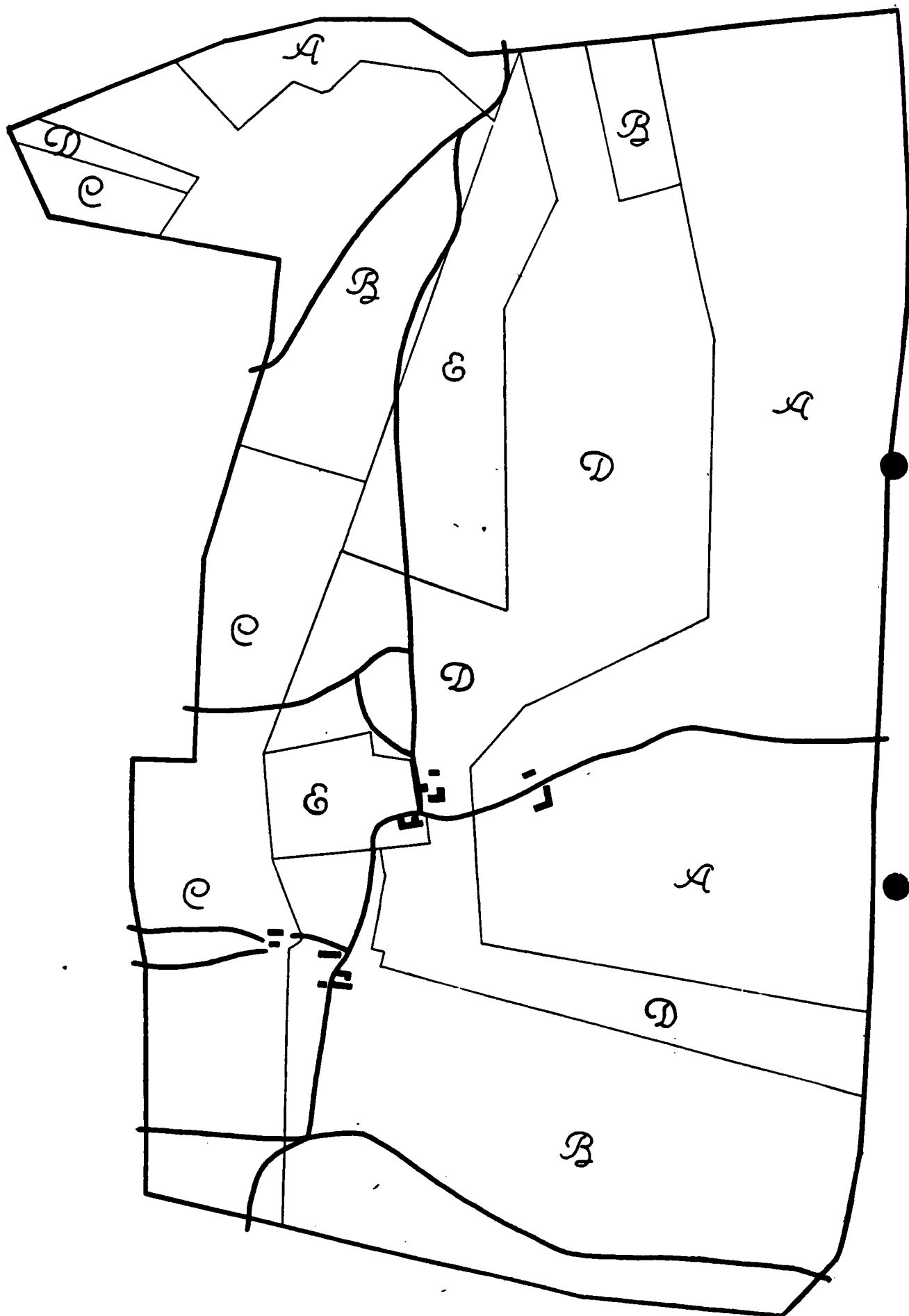
Faldenes Navne	Alsæds- og Brød- jord 1683	Alsæds- jord 1793	Brød- jord 1793	Alsæds- og Brød- jord 1793
a. Tofterne til Gaardene Nr. 1, 4 og 5	40553	64055		64055
b. Vester Have	198080	28888	132953	161841
c. Bundhøj Baver Fald, Bundhøjjord	324887		198694	198694
d. Grøn Agre (Fald).....	55302	66799	33890	100689
e. Femmetoft Fald	257217			
f. Vildgæs Agre (Fald)	80265		136530	136530
g. Vis Have	28704		35935	35935
h. Nør Toft, Nordre Toft	36168		43043	43043
i. Fruer Agre	15048		18279	18279
j. Hald Toft	17608			
k. Tvende Agre norden Dammen....	24160			
l. Kræmmer Toft	13632			
m. Kringeltoft		14838	13500	28338
n. Kousborg Agre		73303	42582	115885

(Fortsættes)

Faldenes Navne	Alsæds- og Brød- jord 1683	Alsæds- jord 1793	Brød- jord 1793	Alsæds- og Brød jord 1793
(Fortsat)				
o. Maren Agre		84606	24319	108925
p. Tofterne til Gaardene Nr. 2 og 3..		43680		43680
q. Et Stykke Jord østen Maren Agre		46630		46630
r. Skyttoft			27561	27561
s. Kalvegaarden vesten Skyttoft			6520	6520
t. Graashave			43559	43559
u. Agrene sønden for Vis Have			29706	29706
v. Agrene vesten Østergaard.....			10000	10000
x. En Ager vesten Maren Agre.....			11510	11510
y. Bakagre			327713	327713
z. Hundehale			160879	160879
æ. Agrene Sydvest for Bundhøjjord.			9493	9493
ø. Jorden sønden Søndergaard			16932	16932
aa. Overtoft			54488	54488
bb. Østre Side af Lyngtoft.....			19438	19438
cc. To Stykker ved Lyngtoft ⁸⁾			20200	20200
I alt....	1091624	422799	1417724	1840523

	Vangjorden 1683	Vangjorden 1793
dd. Lyngtoft		84125
ee. Støttinger		195878
ff. Tongeland Agre		239376
gg. Tongeland Have		65563
hh. En Ager sønden Øksendals Jord		20202
		<u>605144</u>
ii. Øksendals Jord		133862
jj. Skrivervang	122587	
kk. Taasevang, Toshøjvang	273983	214845
ll. Lømmis Borig, Lammesbjerre	239800	279052
	<u>636370</u>	<u>627759</u>
mm. Østervang	177095	309301
nn. Meelvang, Mellelvang	177550	324660
oo. Vestervang	577120	314690
	<u>931765</u>	<u>948651</u>
I alt....	1568135	2181554

⁸⁾ En Del af Lyngtoft var Vangjord.

Gaardene er betegnet med de samme Bogstaver som i Tabellen S. 128. Af Udskiftningsforretningen fremgaar det, at de fem Gaarde og Bol havde faaet Jord tildelt i følgende af Bymarkens gamle Fald (se Tabellen S. 130 f.):

Gaarden A havde faaet Alsædsjord i Faldene a, o og q, Brødjord i g, u, v, y og f og Vangjord i kk, ll, mm og nn.

B havde faaet Alsædsjord i Faldene d og p, Brødjord i f, d, z, i, c, æ, ø og aa og Vangjord i ee, ff, Slumshøj Vang i Frøslev Bymark, hh, ii og kk.

C havde faaet Alsædsjord i Faldene m, b, og p, Brødjord i m, b, bb, cc og aa og Vangjord i dd samt i Stakket Toft og Slumshøj Vang i Frøslev Bymark.

D havde faaet Alsædsjord i Faldene q, a, o og d, Brødjord i r, s, h, t, v, x, o, y, f og d og Vangjord i kk, nn og oo.

E havde faaet Alsædsjord i Faldene n og a, Brødjord i n og Vangjord i oo.

NB: Vejene paa Kortet er de gamle Veje fra Tiden før Udskiftningen.

Af Tabellen fremgaar det, at der var mange flere Fald i 1793 end i 1683, og at det dyrkede Areal var vokset betydeligt i den mellem-liggende Tid. Denne Forøgelse af Faldenes Antal og af Agerjordens Areal maa i alt Fald til Dels være fremkommet ved Deling af nogle af de gamle Fald og ved Opdyrkning af Overdriftsjord i Tiden 1683—1793. Udelukket er det imidlertid ikke, at Forøgelsen i Virkeligheden er mindre, end Opmaalingsforretningerne viser. Det er saaledes meget muligt, at flere Fald er blevet opmaalt under eet i 1683, og udelukket er det heller ikke, at en Del af Markbogens Maal er for smaa.

Tabellens Navne paa Faldene f-l og disse Falds Arealer er taget fra Rettelser og Tilføjelser til Markbogen. Oprindeligt er de syv Fald opmaalt som eet Fald, der kaldtes Vildgæs Ager Fald, og hvis Areal var mindre end Summen af Faldenes Arealer efter den korrigerede Opmaaling. Under alle Omstændigheder har der altsaa været flere og større Fald i Andrup Bymark, end Markbogens primære Opmaalingsforretning angiver.

Medens Alsæds- og Brødjordens Areal efter Markbogens og Udskiftningsforretningens Opmaalinger var meget større i 1793 end i 1683, var det samlede Areal af Vangjordsfaldene ii-oo praktisk talt det samme. Dette staar muligvis i Forbindelse med, at Vangjorden ikke talte meget med ved den Hartkornsansættelse, hvortil Opmaalingen skulde benyttes. Da Ejendomsskatterne skulde paalignes paa Grundlag af Hartkornet, var Gaardenes Ejere og Fæstere interesseret i, at kun en Del af den gode Agerjord blev opmaalt, hvorimod det ikke betød ret meget, om det fulde Areal af den daarlige Jord, af hvilken der gik mange Tønder Land paa en Tønde Hartkorn, blev opført i Markbogen.

Bymarkens Fald var alle delt i flere, som oftest smalle Agre, der tilhørte forskellige af Byens Gaarde. I Byer med helt regelmæssigt skiftede Marker havde hver Gaard en Ager eller et Sæt Agre, der

laa ved Siden af hinanden, i samtlige Fald. Den Rækkefølge, hvori Gaardenes Agre fulgte efter hinanden, var altid den samme, og den samlede Bredde af de enkelte Gaardes Agre i de forskellige Fald stod i bestemte Forhold til hinanden. Andrup hørte ikke til disse Byer. Tværtimod, i mange af Bymarkens Fald, navnlig de ældste, der laa nærmest ved Byen, havde kun nogle af Byens Gaarde Andel. Der var ingen Regler for, hvorledes Gaardenes Agre skulde følge efter hinanden, og der var intet fast Forhold mellem Bredden af Gaardenes Agre.

KORNHØSTENS STØRRELSE

I hele den Periode, der bliver behandlet i dette Afsnit af Frøslev og Mollerup Sognes Historie, maatte Bønderne svare Tiende af deres Kornafgrøder. Medens de to Trediedele af Tienden, der efter Reformationen tilfaldt Kongen og Kirken, i alt Fald til nogle Tider og i mange Sogne var faste Afgifter, hvis Størrelse ikke paavirkedes af Kornhøstens, tog Præsterne altid deres Tiende i Kærven eller forpagtede den bort for Afgifter, der ikke laa langt fra en Tredivtedel af den gennemsnitlige aarlige Høst. Ved at multiplicere Præsternes Korntiende med tredives skulde man altsaa kunne finde det Antal Tønder af de forskellige Kornsorter, der ned gennem Tiderne blev avlet i hvert enkelt Sogn. Saa godt som alle Oplysninger om Præstetiendens Størrelse er imidlertid givet af Præsterne selv, som vidste, at de skulde eller kunde bruges som Grundlag for Paaligning af Skatter. De fleste Præster opgav derfor mindre Tiender, end de faktisk oppebar, og mange Præster efterlod sig Afskrifter af deres Indberetninger, for at der ikke skulde blive for store Afvigelser mellem deres og deres Efterfølgeres Opgivelser. Betydning som en Kilde til Fejl og forkerte Beregninger har det endvidere, at Tienden som ovenfor omtalt undertiden var forpagtet bort. Forpagtningsafgifterne var nemlig gerne noget mindre end den gennemsnitlige aarlige Tiende taget i Kærven, ligesom det var almindeligt, at man ved Afgifternes Fastsættelse erstattede nogle Tønder af den ene Kornsort med nogle af den anden. Erindres maa det endelig, at Hovedgaardernes Tilliggender var tiendefri, at der ikke svaredes Tiende af den Jord, Præsten drev selv, og at der ikke kunde tages Tiende i Kærven af øde Gaarde, hvis Agre ikke blev dyrket.

Præstetiende af Frøslev og Møllerup Sognes tiendepligtige Hartkorn, 160,8 Tdr.:

	Tdr. Rug	Tdr. Byg	Tdr. Havre	Tdr. Byg i alt
1555.....	6	14	8	24 ⁹⁾
1571.....	12	12	12	30 ⁹⁾
1625.....	3 ^{1/2}	33 ^{1/2}	19	46 ^{1/2} ⁹⁾
1690.....	7	35	7	45 ^{1/2} ¹⁰⁾
1707.....	6	20	10	31 ¹¹⁾
1768.....	12	32		44 ¹²⁾
1801.....	18 ^{1/2}	66	1 ^{1/2}	85 ^{1/4} ¹³⁾

Omregningen til Byg er foretaget efter den i Matriklen 1664 almindeligvis benyttede Takst, 1 Td. Rug = 1 Td. Byg, 1 Td. Havre = 1/2 Td. Byg.

Selv om Præsternes Tiendeopgivelser som ovenfor anført ingenlunde er fuldt paalidelige, kan det ikke være nogen Tilfældighed, at Tienden blev op mod 100 % større i de gode Aar fra 1555 til 1625, blev 33 % mindre i de vanskelige Tider i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede og derefter voksede meget stærkt. Den største Korn-tiende i Tabellen er Tienden fra 1801. Karakteristisk nok gør den paagældende Præst udtrykkeligt opmærksom paa, at han kun havde været et Aar i Kaldet og ikke forefundet Optegnelser fra sine For-mænd.

BESÆTNINGERNES STØRRELSE

I Skatteregnskaber, Synsforretninger, Hoveriefterretninger o. lgn. Steder finder man talrige Oplysninger om Antallet af de Heste og Kreaturer, man holdt paa de forskellige Gaarde. De fleste af disse Oplysninger er imidlertid saa upaalidelige, at de ikke kan anvendes. Et langt bedre Materiale afgiver Skifternes Registrerings- og Vurderingsforretninger (se Fridlev Skrubbeltrang, »Historisk Tids-skrift, 11, I; S. 245 ff.), selv om heller ikke det Billede, de giver af Besætningernes Størrelse og Sammensætning, er korrekt i alle En-keltheder. Ved Registreringen af Dødsboerne medtog man saaledes ikke altid Dyr, der havde ringe Værdi (f. Eks. Kyllinger, Gæslinger, Høns, Lam), eller Dyr, som den afdøde eller den efterladte Ægtefælle havde foræret Børnene, eller som var blevet solgt i Anledning af Dødsfaldet og den forudgaaende Sygdom. I en Del Gaarde stod der desuden Heste og Kreaturer, der ikke tilhørte Gaardens Fæster, men Aftægtsfolkene, Tjenestefolkene, Børn, som var ude at tjene, eller

⁹⁾ D. H. Wulff, »Statistiske Bidrag til Vendelbo Stifts Historie«, S. 79 f. —

¹⁰⁾ D. H. Wulff, »Statistiske Bidrag til Aalborg Stifts Historie«, S. 226 f. —

¹¹⁾ Indberetning i Henhold til Forordning af 1. August 1707 (Aalborg Bispearkiv i Landsarkivet). — ¹²⁾ Indberetning i Henhold til Forordning af 14. Maj 1768 (Aalborg Bispearkiv). — ¹³⁾ Indberetning i Henhold til Kancellipromemoria af 8. August 1801 (Aalborg Bispearkiv).

Folk, som havde lejet deres Dyr ud eller havde dem paa Foder for Betaling. Disse Dyr er altsaa ikke opført i Skifteforretningerne, skønt de faktisk hørte med til Gaardenes Besætninger. Omvendt medtages de Heste og Stude, der nylig var købt med snarligt Salg for Øje af Bønder, som handlede med Kreaturer.

Den ældste bevarede Skifteprotokol for Frøslevgaard Gods er paa-begyndt i 1784. I nedenstaaende Tabel anføres de Oplysninger, Skifteforretninger, der er indført i denne Protokol, giver om Besætningerne paa Gaarde i Frøslev og Mollerup Sogne i Tiden 1784-1800.

Registrerings- eller Vurderings- forretningens Dato	Gaardenes Hart- korn før Udskiftningerne 1790 og 1793	Gaardenes Hart- korn efter Udskiftningerne	Heste og Hopper		Plage	Føl	Køer	Kvier	Stude	Studeungnød	Aaringsungnød	Kalve	Vædre	Faar	Søer	Galte	Grise
			Heste	Hopper													
17-11-1785	4-7-2-1		4	1	3	4	3	1	3			4		23	1		2
28- 2-1789	8-0-0-1		4	2		6	4	6	3			4	5	10			2
13- 1-1793	6-1-1-0	6-2-2-2	4	1	1	4 ¹⁴⁾	2	2	2			5	5 ¹⁵⁾	16 ¹⁵⁾	1		
18- 2-1793	6-2-3-3	6-2-2-2	4	2	1	5			8	6		4		20			
14- 5-1793		5-3-0-0	4	1	1	4	4		4			4	6	24		1	
8- 7-1793	6-2-2-0	6-2-2-2	4	1	1	4	2	6				4	4	16 ¹⁶⁾	1		2
3- 5-1794		5-3-0-0	2	3		4	4		3 ¹⁷⁾			4	7	21			
5- 6-1794		5-3-0-0	4	2		5			5				4	20		1	

Tabellen viser, at Svineholdet paa Datidens Gaarde var meget lille, og at Antallet af Køer og Kvier var en Del mindre, end det er paa vore Dages Gaarde. Til Gengæld holdt man mange Faar og en Del Stude og Studeungnød. Hvad endelig Hestenes Antal angaar, var det temmelig stort, fordi de tunge Hjulpløve krævede Forspand paa mindst fire Heste.

¹⁴⁾ Desuden stod der i Stalden en Ko, der ikke tilhørte Dødsboet. — ¹⁵⁾ Saaledes i Henhold til Registreringsforretningen. Ifølge Vurderingsforretningen, der er en Maaned yngre, var der kun 3 Vædre og 8 Faar paa Gaarden. — ¹⁶⁾ Desuden omtaler Skifteforretningen 16 Lam. — ¹⁷⁾ Desuden omtaler Skifteforretningen 1 Tyr.

GAARDHISTORIE

FORMAALET med Udskiftningen (i Mollerup 1790, i Frøslev Sogn 1793), der var Begyndelsen til Afviklingen af det gamle Landsbysamfunds Forhold, var at faa gennemført en bedre Fordeling af Bymarkerne. Det tog naturligvis Aartier, inden man fik denne gennemgribende Reform, der var en fuldstændig Omkalfatring af det tilvante, gennemført. Som Tiden gik, fik man ved Handler og Mage-skifter den ældste Udskiftning udbedret, saa Gaardene saa vidt muligt fik deres Jorder samlede.

De fleste Gaarde blev købt fri fra Frøslevgaard i 1822, dog enkelte før og nogle senere. Priserne var noget forskellige, endskønt Gaardene alle havde det samme Hartkorn, i Frøslev: 6 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 2 Alb., i Mollerup kun: 5 Tdr. 3 Skp. En Frøslevgaard kostede i 1833: 1200 Rigsdaler.

I 1793 var i Frøslev By 12 Gaarde — foruden Frøslevgaard og Præstegaarden. Endvidere 8 Huse med Jord og 6 jordløse Huse. I Andrup var der 5 Gaarde, men ingen Huse. 1811 var der i Frøslev Sogn ialt, iflg. C. Schade, 17 Gaarde. Da Folketallet i Sognet var stigende (1787: 160 Indbyggere; 1801: 193; 1834: 364; 1840: 391), var det nødvendigt at oprette nye Hjem. Indtil 1865 var der paa Frøslevvang bl. a. blevet oprettet over 10 Husmandsbrug, og paa Frøslevgaardsvang 3 smaa Gaardbrug, 10 Husmandsbrug og 8 jordløse Huse. Her laa i gammel Tid kun 2 Huse, det ene var Bolig for Hyrden, det andet var blot et Faarehus. Ved Vejen fra Andrup til Frøslev var i 1860'erne kun et eneste Hus, kaldet »Snur-om«, fordi det laa lidt Vesten for Vejsvinget med samme Navn. Heri var indrettet 2 ret primitive Lejligheder. Tæt Øst for Frøslev laa Fattighuset samt et Par andre smaa jordløse Huse, som Kr. Søndergaard har beskrevet i Historisk Aarvog for Mors 1924, 60—63. Et lille, jordløst Hus i Mollerup findes afbildet i Morsø Folkeblad 5/1 1951. Det laa i Nord-Mollerup og styrtede sammen 1942. Man fandt det ikke Umagen værd at bygge Huset op igen. Ogsaa det gav et levende Indtryk af, hvorledes Smaafolks Hjem saa ud i gamle Dage paa Mors. 1842 var der i Frøslev Sogn, som i 1811: 17 Gaarde samt 6 Bolssteder og 42 Huse med lidt Jordtilliggende. 1850 var Folketallet i dette Sogn oppe paa 430. Siden 1820'erne er der blevet

udparcelleret i Sognet, idet Vanglodderne m. m. er blevet solgt fra Gaardene og bebyggede.

Af Betydning for Udviklingen var Fæstegodsens Overgang til Selveje, en Begivenhed, der — som nævnt — fandt Sted navnlig efter 1822. I 1835 var der i Frøslev Sogn 17 Selvejergaarde (heri flere ved Udparcellering nyoprettede Brug) samt 7 Gaarde, hvis Beboere var Fæstere. I 1844 var der 2 Fæstegaarde. Det nævnte Aar var der 15 Ejendomme med Matrikelnumret 2 a, 2 ab o. s. v. De var i Aarene i Forvejen blevet oprettet paa et Areal, der var blevet udstykket fra Frøslevgaard, der har Matr. Nr. 1. Nu er der 16 Ejendomme og Huse med Mtr. Nr. 2 1846 blev den store Gaard Benthinesminde udstykket fra Frøslevgaard. Den har derfor Mtr. Nr. 1 b m. fl. Endvidere var der i 1844, da den nye Matrikel indførtes, blevet oprettet en Del nye Gaarde og Ejendomme, udskilt fra de gamle Stamgaarde. Saaledes var Mtr. 5 b, 5 e, 5 d udparcelleret fra Mtr. 5 a. Fra de øvrige gamle Gaarde kan nævnes Mtr. Nr. 6 b; 7 b, 7 c; 8 b, 8 c; 9 b, 9 c, 9 d, 9 e; 11 b, 11 c; 16 b; 18 b. Gaardene Mtr. 10 a (der 1844 stadig var Fæstegaard), Mtr. 12 a, 13 a, 14 a (Fæstegods), 15 a, 17 a — samt de mindre Ejendomme Mtr. 19—23 var ikke formindskede ved Udstykningen. 1844 havde Præsteembedet Mtr. 3 a, Skolelærerembedet Mtr. 4 a, hvorfra var udparcelleret Mtr. 4 b (til Fattigvæsenet) og Mtr. 4 c (beboedes af Chr. Thomasen).

I 1860 var der i Frøslev Sogn 454 Indbyggere. 1870: 475. I Perioden 1855—75 blev der oprettet 3 nye Gaarde ude paa Markerne. 1880 var der i Sognet 496 Beboere, 1890: 492, boende i 96 Gaarde og Huse. 23 levede da af immateriel Virksomhed, 291 af Jordbrug, 9 af Gartneri, 55 af Industri, 69 af forskellig Daglejervirksomhed, 16 af deres Midler, og 29 var under Fattigvæsenet. 1895 var der i Frøslev Sogn 31 Gaarde med 146, 47 Huse med 19 Tdr. Hartkorn og 12 jordløse Huse. 1901 boede i Sognet 526 Personer, en Stigning gennem 10 Aar paa 34. Der var da her 31 Gaarde og 68 Huse. 1906 var Folketallet 558. Gaardantallet 33 med 143 Tdr. Htk. og 51 Huse med 22 Tdr. Htk. Oprettelsen af de mindre Ejendomme med Jord og Have gør Indhug i Gaardenes Hartkorn, i Løbet af de o. 10 Aar 1895—1906: 3 Tdr. Nybyggeriet bliver i den kommende Tid ved med at florere. — I 1911 var der i Frøslev Sogn 571 Indbyggere, 33 Gaarde og 72 Huse. 1916: 614 Indbyggere, 39 Gaarde, 83 Huse. 1921: 605 Indbyggere, 43 Gaarde, 88 Huse. 1940: 572 Indbyggere og 149 Husstande. 1/7 1954: 634 Indbyggere. Man vil af de forannævnte Tal, fra 1793 med de 33 Husstande og til Nutiden, forstaa, at Frøslev Sogn (saavel som Mollerup Sogn, se senere) har gennemgaaet en mangfoldig og betydningsfuld Udvikling i Tiden siden Udskiftningen.

Der kan af Pladshensyn ikke paa de følgende Sider blive Lejlighed til at følge de enkelte Gaardes og Ejendommers Historie (Ejerlister m. m.) i Detailler siden Udskiftningen. Der vil blot blive

meddelt Oplysninger om de gamle Gaarde fra 1790'erne og til 1954. I Tilslutning til hver af de gamle Stamgaarde vil der blive anført Matrikelnummer, Areal og Ejer paa Gaarde og Ejendomme (ikke de mindste), der er udparcelleret fra de oprindelige Gaarde i Kommune-ns 3 gamle Landsbyer.

Oplysningerne om Gaarde og Ejendomme er fremdraget fra Arkiverne, fra Real- og Panteregistret paa Dommerkontoret i Nykøbing Mors samt fra Kommunens Fortegnelse over Gaarde og Ejendomme. Blandt de trykte Kilder kan især nævnes Værket: »Danske Landmænd og deres Indsats. Thisted Amt« (1945), S. 343—61.

Der kan heller ikke blive Plads til at give Oplysninger om Familieforbindinger mellem de gamle Hjem. Men derfor kan man alligevel godt tænke sig til Hyggen og Sammenholdet, som næsten altid var til Stede i gammeldags isolerede Landsbyer, hvor alle kendte alle, hvor man festede i Fællig og i Sorgens Stunder sørgede sammen. Det udbredte Familieskab, og i gamle Dage den fælles Fattigdom, bevirkede, at man hjalp hinanden, naar det var nødvendigt, man kendte til hinandens Forhold, var fortrolig med alt indenfor Sognets Kreds i en Grad, som vi i vor Tid ikke kan finde Sidestykke til. — Gaardene i det følgende er nummererede efter Matriklen 1844. For at faa Forbindelse med Poul Rasmussens Afsnit foran anføres i det nedenstaaende efter hvert Matrikelnummer det Bogstav, hvor- med den paagældende Gaard er betegnet i Tabellen Side 128 og paa Kortene Side 121, 123, 132.

FRØSLEV

Frøsløvgaard, hvis Historie behandles andetsteds i denne Bog, har Mtr. Nr. 1. — Mtr. Nr. 2 er oprettet ved Udparcellering fra den gamle Heregaard. Mtr. Nr. 3 er Præstegaarden, hvis Historie ogsaa behandles særskilt. Skolelærerembedets Landbrug har Mtr. Nr. 4. Inden vi i det følgende skal høre nærmere om Gaardene Mtr. Nr. 5 og opefter, skal der gives Oplysninger om Gaarden Benthines- minde, der, som foran nævnt, har Mtr. Nr. 1 b.

Benthinesminde Mtr. Nr. 1 b m. fl. Oprettet 1846 af Frøsløvgaards daværende Ejer Fr. Juul, der da udparcellerede et Areal fra Hovedgaarden paa ialt i Hartkorn 11 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb., hvortil blev lagt en Parcel fra Mtr. Nr. 16 paa 3 Tdr. 2 Fdk. $1\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn. Ialt ca. 95 ha. Den ny Gaard opkaldte Juul efter sin Hustru Benthe Marie Møller (1788—1843). Han overdrog Benthines- minde til sin Søn Peder Juul, der 1875 solgte Gaarden til sin Svoger J. C. Schade, Frøsløvgaard. Efter Schades Død 1884 ejedes Benthines- minde af hans Enke til 1902, da den ved Tvangsauktion købtes af Johan Knudsen til Blidstrup, der samme Aar solgte Gaarden til Chr. Madsen. Han afhændede den 1908—09 til Ejendomshandlere, som

udstykkede ca. 40 ha af Jorden, hvor der oprettedes 2 Ejendomme paa hver 11 ha, medens Resten solgtes til en Nabo. Konsortiet solgte 1910 Hovedparcellen (55 ha) til Jens Hansen, der 1916 afhændede Benthinesminde til dens nuværende Ejer Holger Jensen Østergaard, f. 18/5 1887 paa Jølbygaard i Solbjerg Sogn.

N ø r r e g a a r d. Mtr. 1 bq, 1 cb. 21 ha. Ejer Viggo Aggerholm. — Mtr. 1 c, 2 ab, Andrup, 3 i. 18 ha. Chr. Andersen. — Mtr. 1 z, 2 d, 2 ac. 15 ha. Alfred Nic. Kirk. — Mtr. 1 bn, 1 cf. 13 ha. Chr. Nyby. — Mtr. 1 bz, 1 bæ. 11 ha. Søren Jepsen. — Mtr. 1 bi. 4½ ha. Jens Kr. Toft. — Mtr. 1 bt, 16 h. 7 ha. Kr. Andr. Pedersen. — Mtr. 2 b, 2 n, 2 o. 7 ha. Kr. Ravnborg Laursen. — Mtr. 2 f, 2 an. 4 ha. Aksel Møller. — Mtr. 2 aa, 13 g, 13 ac. 11 ha. Jørgen Martin Jørgensen. — Mtr. 2 ad, 2 al. 6 ha. Sigurd Snedker. — Mtr. 2 ag, 2 al, 2 am, 2 ao, 9 h. 11 ha. Johs. Jensen. — Mtr. 2 ah, 2 ak. 16½ ha. Anders Dam.

G l i n t b o r g. Mtr. 5 a, 11 d. Bogstav m hos Poul Rasmussen, S. 128, Jens Jensen Glindtborg (1735—2/10 1804) var Fæster her i 1770. Efterfulgtes 1804 af sin Søn Terkild Glindtborg til 1822. Derefter Mads Jensen Hesselberg (Glindtborg). 1853 Søren Martinus Nybo. 1888 Niels Kristensen Bovbjerg. 1889 Poul Sørensen og Lars Bovbjerg. 1890 Chr. Nielsen Skivesen. 1895 P. Knudsen. 1897 Jens Have Hansen. 1936 Martin Jensen Toft. 1941 Knud Nørgaard. Nu Laurids Odgaard Larsen; 16 ha. Glintborg var i Jens Have Hansens Tid (før 1926) blevet flyttet ud paa Frøslevvang. Den gamle Gaard Glintborg inde i Frøslev er helt nedrevet og borte.

Fra Glintborg er bl. a. udparcelleret Mtr. 5 c. Dertil blev flyttet **L i l l e b a k h u s**, som laa nær Saxkærgaard. Andreas Vestergaards Fader ejede dette Hus 1823—36, hvorefter det blev nedrevet og flyttet om paa Mtr. 5 c, som Vestergaard mange Aar senere blev Ejer af. Mtr. 5 c var oprindeligt paa 4 Tdr. Land. Arealet blev købt af Vestergaards Fader 17/5 1836. Et Stykke af Glintborgs Indmark blev lagt til Frøslevgaard. Mtr. 5 c er nu paa 8½ ha og ejes af Kristian Madsen. Fra Glintborg er endvidere udstykket: Mtr. 5 b, 14 f. 15 ha. Ejers af Kresten Mikkelsen Kirk. — Mtr. 5 f, 5 k. 1½ ha. Chr. H. Olsen. — Mtr. 5 g. 13½ ha. Aage Clausen. — Mtr. 5 h. 21 ha. Poul Kr. Nørgaard. — Mtr. 5 i. 12½ ha. Kr. Dam. — Mtr. 5 n, 11 b. 6 ha. Kr. Laursen.

F r u e r g a a r d. Mtr. 6 a, 16 d. Bogstav c. 27 ha. Fæsteren 1770 Peder Jensen Bech boede her til 1810. Dernæst Jens Mogensen Bech. 1841 Chr. Pedersen. 1873 Peder Kristensen Fruergaard. 1886 Kr. Andersen Krog. 1909 Anders Nørgaard Buchhave. 1933 Enken Kirstine Buchhave, der samme Aar solgte til Frederik Chr. Riis. 1945 Evald Roslev Nørgaard.

E n g g a a r d. Mtr. 6 b. 6 ha. Jens Bæk Holst. — Mtr. 6 c, 7 d. 18 ha. Aksel Sørensen

Vestergaard. Mtr. 7 a. Bogstav b. Omtales i Kapitlet om Fatigvæsenets Historie. — Mtr. 7 b. 5 ha. Søren Jensen Nørgaard.

Saxkærgaard. Mtr. 8 a, 1 bo, 5 b, 5 d, 10 b. Bogstav d. 29 ha. Har Navn efter en Lavning »Saxkær« ude paa dens Mark. Povl Pedersen var her 1770. Peder Povlsen 1791, døde 17/12 1823, 70 Aar gammel. Derefter residerede hans Enke her til 1838. Gaarden blev frikøbt af Jens Mikkelsen Dissing, der ejede den 1839—75. Han var Broder til Anders Jensen Dissing, Tøttrupgaard. J. M. Dissing skødede 1875 Gaarden til sin Søn Jens Jensen Dissing (død 1/1 1908), hvis Enke, Petrea Andrea, f. Sand, drev Gaarden videre med sin Søn Martin Nikolaj Dissing som Bestyrer. 1914 købtes Gaarden af Niels Christensen Veje. 1929 Chr. Nygaard. 1932 Poul Krog. 1948 Kr. Østergaard Blaabjerg. — Mtr. 8 b. 3½ ha. Jens Jepsen. — Mtr. 8 c. 3½ ha. Søren Hansen. — Mtr. 8 f, 9 b. 14 ha. Robert Bak Nielsen.

Overgaard. Mtr. 9 a, 7 c. Bogstav e. 24½ ha. Niels Overgaard 1770. Jens Nielsen Overgaard var Fæster her 1788 og til sin Død 31/8 1820, 70 Aar, efterfulgtes af Hans Overgaard, dennes Enke og 1834 af Søren Pedersen Overgaard. 1868 Christen Sørensen Overgaard. 1907 Martin Mortensen. 1934 Ejnar A. Mortensen. Denne Gaard har fra før Udskiftningen kun været ejet af Familierne Overgaard og Mortensen. — Mtr. 9 c, 10 f. 11 ha. Niels Mortensen. — Mtr. 9 l. 5½ ha. Kr. Villiumsen. Har nu Gaarden Himmerig i Møllerup.

Vestlygaard. Mtr. 10 a, 10 l, 14 k. Bogstav g. 11 ha. Mads Sørensen Bech før 1788. Jens Bech var Fæster paa Gaarden 1793. Efterfulgtes 1827 af Mads Jensen Bech (1806—80), der 1845 frikøbte Gaarden fra Frøslevgaard. 1880 Mads Chr. Madsen Bech. 1883 Jens Kr. Madsen Bech. 1907 Anders Marinus Bak. 1925 Enken Marie, f. Soelberg. 1944 Johs. Klausen. 1946 Søren Lyndrup. 1946 Axel Richardt Jacobsen. 1947 Fr. Maigaard, P. C. Christensen og Arne Pedersen. 1949 Aage Kortbek Jensen. Fra denne Gaard købtes Jordlodden til Frøslev gamle Skole. — Mtr. 10 c. 5½ ha. Chr. Søndergaard Blaabjerg. — Mtr. 10 h, 11 f. 12 ha. Peter Nielsen. — Mtr. 10 i. 6 ha. Niels Nielsen. — Mtr. 10 k, 19 l. 2 ha. Kr. Jacobsen Bach. — Mtr. 10 r. 4 ha. Fr. Mark

Krog. Mtr. 11 a, 11 t, 18 f. Bogstav a. 11 ha. 1770 Jeppe Jepsen. Før 1788 Anders Larsen Krog. Efterfulgtes 1815 af Christen Andersen Krog (1782—1827); derefter Niels Pedersen Krog 1827—62. Anders Kristensen Krog til 1885. Jens Chr. Pedersen (Væver) til 1916. Saa Chr. Andersen Krog, der allerede 1911 solgte til Jens Andreas Larsen. 1919 Chr. Hansen Olesen. 1935 Magnus Bligaard. — Mtr. 11 r, 23 b. 4½ ha. Jens Vestergaard Nielsen.

Staghøjgaard. Mtr. 11 s, 11 u. 18½ ha. Ejer Karl Aggerholm Christensen.

Majgaard. Mtr. 12 a. Bogstav j. 18½ ha. Christen Majgaard var her 1770. Jens Christensen Majgaard før 1788 og til han døde 1/2

1815, 66 Aar gammel. Dernæst Sønnen Christen Jensen Majgaard til 1864. Jens Christensen Majgaard 1865—96. Enken Karen Marie, f. Sørensdatter, 1896—1900. Kr. Jensen Majgaard til 1942. Derefter Jens J. Oddershede Majgaard. Gaarden har, som man kan se, været i samme Slægts Eje helt siden Landsbyfællesskabets Dage.

Østergaard. Mtr. 13 a. Bogstav k. 10^{1/2} ha. Jørgen Østergaard fra før 1770. Hans Jørgensen Østergaard fra 1788 og til sin Død 21/4 1819. Hans Enke, Magdalene Andersdatter, sad nu tilbage paa Gaarden, tilsyneladende i stor Armod. Ejeren af Frøslevgaard, Kancelliraad Fr. Juul, som residerede her 1817—57, havde i hvert Fald Besvær med at faa den aarlige Fæsteafgift. Han maatte i Reglen selv afhente den, og hver Gang jamrede Magdalene over, at hun havde saa vanskeligt ved at faa disse Penge skrabt sammen og i det hele taget med at klare sig. Saa engang, Juul var inde at hente Afgifter, og Magdalene som sædvanlig klagede sig, talte hun om, at Kancelliraaden nok maatte se at faa en Mand til at overtage Gaarden, »for a kan saamænd ett blyw ved den længer,« hvorpaa hun spurgte: »A kan ett ved, hva Hosbond vil forlang for den, hvis der no kom jen og vild ha den?« Kancelliraaden, som ikke havde tænkt videre over den Sag, og som forøvrigt havde Gaarde nok, nævnede en ubetydelig Sum, nogle faa Hundrede Daler, som forresten var mange Penge dengang, men dog godt Køb for Gaarden. »Vil Hosbond virkelig sæl æ Goer for det?« »Ja, saamænd vil jeg saa,« svarede Kancelliraaden, »naar der kommer en Køber, som har Pengene.« Magdalene gik da hen til Sengen, ledte lidt i den og kom saa med en Strømpe, fuld af Speciere og Dalere, og talte til Kancelliraadens store Forbavselse Summen op paa Bordet og sagde: »Væsegue, Hr. Kancelliraad, her er æ Peng, aa saa er æ Goer min!« Det fortælles, at Kancelliraaden senere, naar han talte om Magdalene Østergaard, sagde: »Den Satans Kjælling, hun snigløb mig, det er alt for lidt for den Gaard, men jeg var jo slet ikke forberedt paa at sælge den og havde ingen Anelse om, at hun havde Pengene« (Historisk Aarvog for Mors 1920, 97-98). Magdalene Østergaard (død 18/12 1850, 90 Aar) afstod Gaarden 1848 til Anders og Jens Hansen Østergaard. 1860 var dens Hartkorn 7 Tdr. 1 Skp. 2^{3/4} Alb. 1869 købtes Østergaard af Laust Christensen. 1898 Anders Østergaard Larsen. 1905 Josef Nielsen Kvistgaard. 1919 Jens Andreas Larsen. 1934 Peder Chr. Mikkelsen. Der er fra Østergaard, som nu har M t r. 1 3 b, i Nutiden frasolgt meget, bl. a. Mtr. 13 r, 6 ha (Ejer Helge Larsen) samt 7 Huse med Have.

Pusgaard. Mtr. 14 a. Bogstav i. 16 ha. Fra før 1770 Laust Pusgaard. 1755 nævnes Joseph Pedersen Pusgaard i Kirkebogen. Joseph Josephsen Pusgaard var Fæster af Gaarden inden 1788 og til sin Død 8/12 1826, 71 Aar. Derefter Chr. Christensen Pusgaard til 1861. Jens Chr. Madsen Bæk til 1907. Svigersønnen Karl Sørensen til 1927. Siden Karl Mikkelsen.

Dalgaard. Mtr. 15 a, 15 o, 14 b. 27. Mollerup 9 a, 12 a, 6 v. Bogstav l. 49¹/₂ ha. Jørgen Madsen Dalgaard var her 1770 og til 1807. Derefter Mogens Christensen Dalgaard til 1827, hans Enke til 1829. Saa Sønnen Henrik Mogensen Dalgaard til sin Død 31/5 1849, hvorefter Fr. Juul, Frøslevgaard, tog sig af denne Fæstegaard, som han i 1854 lod overgaa til sin Svigersøn Jens A. Sørensen, død 19/1 1878. Derefter Sørensens Enke Andrea, f. Juul, der 1879 afstod Dalgaard til sin Søn, den senere Branddirektør og Sagfører i Nykøbing, Jacob Sørensen (jfr. Mollerup 9 a). Han solgte Dalgaard 1895 til Peter Petersen Sams, hvis Søn, Aage Sams (død 1951) overtog den 1921. Gaarden ejes nu af Aage Sams Enke, men den er bortforpagtet til Sønnen Salman O. Sams. Dalgaard laa tidligere i et Lavdrag, deraf Navnet, men Fr. Juul flyttede den op paa Højderyggen mellem Frøslev og Mollerup. En Granplantage blev af Jacob Sørensen plantet paa en Grusbanke, hvor Kommunen senere med Ejerens Tilladelse aabnede en Grusgrav. 8 Smaasteder (Mtr. 15 d, 15 f, 15 g, 15 i, 15 k, 15 l, 15 n, 15 r) er udparcellerede fra Dalgaard foruden 3 Huse med Jord.

Mtr. 16 a. Bogstav h. 1770 og før var Bertel Jensen Fæster paa denne nu nedlagte Gaard. Den følgende Fæster, Niels Sørensen (1745—21/5 1810), der var Sognefoged, efterfulgtes ved sin Død paa Gaarden af sin Søn Bertel Nielsen, døbt 13/10 1780, der var Fæstebonde her 1810—25. Gaarden var i Fæste under Frøslevgaard endnu efter 1844. 1846 blev en Parcel herfra tillagt Benthinesminde. 1876 overgik Mtr. 16 a til J. C. Schade, Frøslevgaard, efter hvis Død 1884 Enken i 1885 fik Tilladelse til at sidde i uskiftet Bo. 1902 købtes Mtr. 16 a af Chr. Madsen. 1910 af Rasmus Peder Rasmussen, der samme Aar solgte til Niels Kr. Iversen. 1914 købte Jens Hansen Mtr. 16 a, hvorfra der allerede før 1844 var blevet udparcelleret et stort Areal. Paa dette blev opført Gaarden Mtr. 16 b, 17 b. Nu 14¹/₂ ha. 1853 solgte denne Gaards første Ejer Steffen Pedersen den til Peder Poulsen Steffensen. 1890 købtes Gaarden af Mads Johnsen. 1891 Chr. Knudsen. 1893 Poul Nielsen. 1910 Niels Nørgaard Nielsen. 1928 Martin Laustsen Bech. 1930 Marius Larsen.

1929 oprettedes Mtr. 16 i, 8¹/₂ ha, hvis Ejer er Poul Blaabjerg Østergaard fra Benthinesminde. Til denne Gaard er ogsaa købt Jord fra Benthinesminde.

Af Ejendommen med Mtr. Nr. 17 kan nævnes Mtr. 17 f. 2¹/₂ ha. Ejer Niels Chr. Nielsen.

Mtr. 18 er udparcelleret i 8 Huse med Jord.

Mtr. 19—22 er ligeledes udparcelleret i en Række Smaaejendomme, Nr. 22 saaledes i 12 Huse med Jord.

Mtr. 23 a. 22 ha. Er udstykket fra Præstegaarden. Ligger Øst for Frøslev. 1858 solgte Jørgen Jensen Søndergaard (1814—76) fra Søndergaard i Andrup denne Ejendom til Knud Christensen. 1871 An-

ders Kr. Sørensen. 1877 Laurids Mikkelsen Nørgaard. 1900 Hans Hansen, hvis Søn, Niels Hansen, i 1951 overtog Gaarden.

Østergaard, Frøslev, Mtr. 26 a. 27 ha. 1843 solgte Anders Kr. Sørensen til Mads Jensen Bæk. 1880 Maren Jensdatter Bæk. 1894 Jens Nørgaard Pedersen, der s. A. solgte til Jens Chr. Pedersen Væver. 1910 Chr. Andersen Krogh. 1911 Jens Andreas Larsen. 1934 Kristian Mikkelsen.

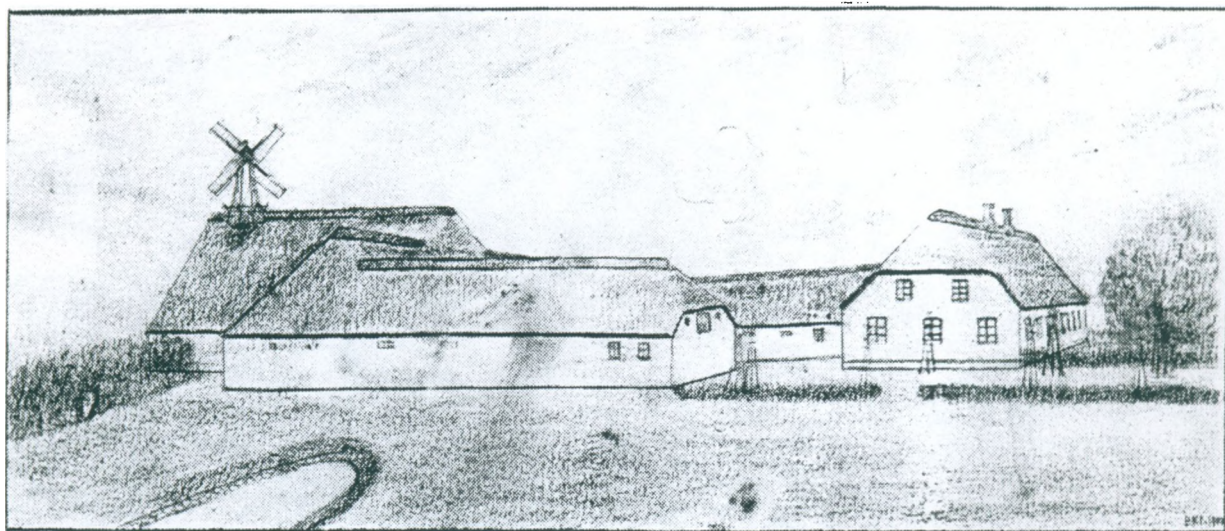
ANDRUP

Østergaard. Mtr. 1 a. Bogstav a. 49,4 ha. 1770 var Niels Madsen Fæster her. Før 1788 Jens Madsen Østergaard, der var her til sin Død 28/2 1818, 74 Aar gammel. Hans Enke. Else Jensdatter, ejede Gaarden til 1841, da hun overdrog den til Jens Christen Christensen. Østergaard, der var paa 10 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. $\frac{3}{4}$ Alb. Hartkorn, overgik 1891 til Sønnen Jens Jensen Østergaard (født paa Ejendommen 1854), der 1911 solgte den 99 ha store Gaard til Morslands Udstykningsforening, som frasolgte en Del af Arealet, saaledes til 3 Ejendomme uden Statslaan med ialt 33 ha. 19,5 ha blev lagt under bestaaende Ejendomme. Hovedparcellen solgtes 1911 til P. Sørensen, der afhændede den til Anders Kjærgaard, som i 1951 solgte den til den nuværende Ejer Niels Veje. Østergaard fik en ny Hovedbygning 1853, der i 1911 blev erstattet med det nuværende Stuehus. 1908 stod endnu en Lade fra o. 1810, en ny Lade blev bygget til 1864. Kostalden blev nyopført 1886, Hestestalden 1900. En offentlig Vej fører gennem Gaarden, der er afbildet i »Morsingboer i gamle Dage« III (1936), 20.

Mtr. 1 b, 3 f, 3 m. $9\frac{1}{2}$ ha. Henry Nielsen Korsgaard.

Vangsgaard, Mtr. 1 h, 1 i. 16 ha. Niels Pedersen Sandal. — Mtr. 1 k. $6\frac{1}{2}$ ha. Peder Frøslev. — Mtr. 1 m. $17\frac{1}{2}$ ha. Jens Chr. Kirk.

Søndergaard. Mtr. 2 a. Bogstav b. 10 ha. Niels Kristensen Søndergaard (1750—1807) var Fæster her før 1788 (Gaarden var da hen imod 200 Tdr. Land). Hans Søn, Jens Nielsen Søndergaard, der var født paa Gaarden 1781, overtog den 1809 og havde den til sin Død 17/2 1836. Søndergaard, der 1844 havde 7 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn, blev udstykket ned til o. 50 Tdr. Land. Det var efter 1848; thi dette Aar var J. N. Søndergaards Enke her endnu. Senere overtog Sønnen Peder Hjorth Søndergaard (død 2/1 1858, 33 Aar) Gaarden, men det gik noget tilbage for ham, og i 1857 byttede han Ejendom med sin Broder Jørgen Jensen Søndergaard (1814—76), der havde en Ejendom (Mtr. 23 a) Øst for Frøslev. Jørgen Jensen Søndergaard ejede Søndergaard i Andrup 1857—66. Siden dette Aar har den udbredte Søndergaardslægt ikke haft nogen Forbindelse med Slægtens gamle Hjem, hvis Historie Husmandspioneren Kristian Søndergaard, Søn af Jørgen Jensen Søndergaard, har skildret

Bondehøj i Andrup. Tegnet o. 1900 af Kristian Jensen

i Bogen: »Søndergaard og Fruergaard, Slægtshistorie 1780—1926« (1926). En stor Del af Jorden fra »Søndergaard« blev købt af Ejeren af »Bondehøj«, Mtr. 3 a. Resten af Mtr. 2 a erhvervedes af Laust Christensen, der 1869 solgte Ejendommen til Jens Hansen Østergaard (død 1870). 1872 købte Anders Kr. Sørensen den, fra hvem den overgik til Laust Sørensen, efter hvis Død Enken Johanne Marie, f. Poulsen, 1895 overtog Gaarden. 1909 skødedes den til hendes Søn Poul Chr. L. Sørensen. 1919 til Niels Ovesen og derefter Thorvald Kristensen. Nu Ejnar Kr. Maigaard. Mtr. 2 a er paa 10 ha. Al den øvrige Jord er solgt til Nabogaarde (bl. a. Bondehøj og Tøttrupgaard) eller til selvstændige, mindre Jordbrug, saaledes Ejendommen Mtr. 2 c, 6 $\frac{1}{2}$ ha. Ejer Henry Kristensen Mark.

B o n d e h ø j. Mtr. 3 a, 2 b, 4 b. Bogstav c. 39 $\frac{1}{2}$ ha. 1788 Laurs Andersen, der var Fæstebonde her til 1821. 22/6 1822 købtes Gaarden fri fra Frøslevgaard af hans Søn, Christen Laursen, for 720 Rbd. Sølv. Chr. Laursen var her til efter 1848, hvorpaa hans Enke, Mette Jensdatter, var Ejer til 1852, da hun solgte Gaarden, der ligger ved Vejen mellem Frøslev og Erslev, til sine Sønner, Laust og Jens Chr. Christensen, der 1856 tilkøbte en Parcel, kaldet »Heden«, hvorefter de 1859 delte Ejendommen mellem sig. J. Chr. Christensen købte en Del af Søndergaards Jorder, hvorefter Gaarden fik det Areal (Hartkorn 5 Tdr. 4 Skp. 2 Fdk.), som den havde til Nutiden. Efter J. Chr. Christensens Død 1891 overtog hans Enke Bondehøj. Hun var født paa Tøttrupgaard 22/4 1837, Datter af Chr. Bækhøj og Søster til Anders Jensen Dissings Hustru. Fru Else Christensen drev Bondehøj med sin Søn, Peder Kristian Jensen (1877—1931) som Bestyrer. Han overtog Gaarden 1915 og ejede den til sin Død 1931. Derefter drev Familien Gaarden til 1934, da den købtes af Jens Andreas Klausen. Efter hans Død 1941 solgte Enken Gaarden til Martin Toft (f. 14/5 1904), den nuværende Ejer.

Ø x e n d a l. Mtr. 3 b, Andrup. 17 ha. Udparcelleredes fra Bondehøj 1850 og overtoges 1851 af Chr. Christensen. Solgtes senere til Kresten Svenningsen, hvis Søn, K r e s t e n B r o S v e n n i n g s e n, fødtes paa Gaarden 21/4 1856. Dens Hartkorn var i 1875: 1 Td. 4 Skp. Kr. Bro Svenningsen (L e g a t g i v e r) fik 1887 Gaarden efter sin Fader. Han solgte den 1923 til sin Broders Svigersøn, Jakob Jensen, der stadig ejer Gaarden.

S ø n d e r g a a r d. Mtr. 3 g. 19½ ha. Denne Gaard er blevet oprettet som nybygget Ejendom ved Udstykning fra Bondehøj c. 1932. Mtr. 3 g, som Harry Pedersen nu ejer, har Jord fra den gamle Søndergaard Mtr. 2 a, der for en Del Jorders Vedkommende gik op i Bondehøj (Mtr. 3 a).

Mtr. 3 h, 1 n. 5½ ha. Aage Klausen. — Mtr. 3 q, 3 p, 3 r, 4 l, 5 l. 15 ha. Povl Hald.

T ø t t r u p g a a r d. Mtr. 4 a, 5 a, 1 d, 3 d, 2 l; 13 f af Frøslev. Bogstav d. 83 ha. Paa denne Gaard var gennem mange Aar Christen Sørensens Soelberg Fæstebonde. Han blev 23/10 1768 viet i Frøslev Kirke til Maren Madsdatter (1740—5/7 1809). I Ægteskabet fødtes 5 Sønner og 1 Datter. I 1780'erne var Islænderen A r n i M a g n u s s o n hos Kristen Soelbergs i 5 Vintre som Huslærer. Han har i sine Erindringer (udg. i »Memoirer og Breve«, Bind 28, 1918) skrevet lærerigt om sit Ophold i Andrup paa den Gaard, hvor Kristen Soelberg virkede som en dygtig Mand til sin høje Alderdom. Han frikøbte Gaarden inden sin Død 19/6 1812, 85 Aar gammel. Derefter overgik Gaarden til hans Søn, Christen Christensen Soelberg, der døde 7/11 1824, godt 44 Aar gammel. Gaarden blev saa købt af Ejeren af Dueholm ved Nykøbing, og det var Proprietær Poul Ulrich Ernst Tøttrup herfra, der solgte den 20/7 1839 til Gdr. Chr. Pedersen Bækhøj, der var fra Mellem Jølby. Tilliggendet var da 7 Tdr. 3 Skp. 2 Fdk. 2¼ Alb. i Hartkorn. 1864 overgik Gaarden til Bækhøjs Svigersøn, Anders Jensen Dissing (f. i Frøslev 1838), gift med Maren Christensen, født paa Gaarden 1839. A. J. Dissings Søn, Chr. A. Dissing, overtog Gaarden 1909. Han gav den Navnet T ø t t r u p g a a r d. Han ejede den til sin Død 1928, hvorefter den overgik til hans Enke, Dorthea, f. Kjær. Efter hendes Død 1934 overtog i 1935 Sønnen, V i g g o D i s s i n g, Tøttrupgaard, der siden 1839 har været i samme Slægts Eje. Viggo Dissing har meddelt værdifulde Oplysninger til Gavn for denne Bog. Tøttrupgaard, der nu er Kommunens største Landbrug, havde førhen sin egen Smedie, med Grundmur og Straatag, beliggende Nord for Gaarden, hvis Hovedbygning er fra 1910. Udhusene er fra 1873, 1910 og 1926 (Stald). En meget smuk Have findes ved Tøttrupgaard.

M t r. 5 a. Bogstav e. Denne Gaard beboedes 1788 af Fæstegaardmand Mikkell Christensen Dam, der var her til 1817. Dernæst Anders Madsen Dam, som ejede Gaarden (2 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Htk.)

Tøttrupgaard 1902. Anders Dissing til venstre

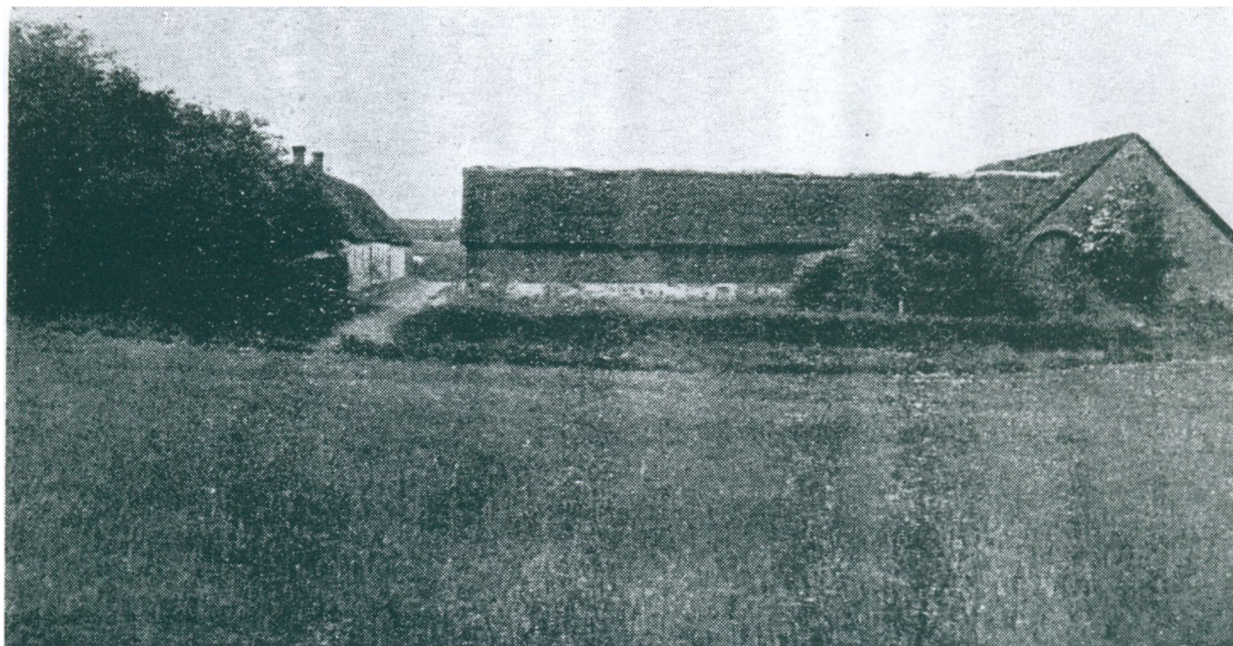
Dissing Slægten, 8 Søkende o. 1865

Fra højre: Jens Dissing, Saxkærgaard. Peter Dissing, Fjallerslev. Anders Dissing, Tøttrupgaard. Mikkel Dissing, Frøslev. Ane Johanne Marie Jensdatter Dissing, Kjeldgaard i Lødderup. Else Dissing Mehlsen, Kjølsen ved Hjarbæk Fjord. Nederst i Midten: Johanne Marie Dissing Østergaard, Jølbygaard. Ane Dissing Cederqvist, Nykøbing M.

1848. 1849 solgte Mikkel Chr. Andersen Dam en Del af Arealet til Chr. Bækhoj paa Tøttrupgaard. 1857 afstod Mikkel Dam Ejendommen til Peder Andersen. 1868 købte Jeppe Pedersen Mark Gaarden, hvis Hartkorn da var 1 Td. 3 Skp. $2\frac{3}{4}$ Alb. 1875 solgte han den til Anders Jensen Dissing, Tøttrupgaard, hvortil Gaardens Jorder stadig hører. 1877 blev der givet Tilladelse til at sammenlægge Mtr. 4 a og 5 a. hvorefter den femte af de gamle Andrupgaarde ophørte med at være selvstændigt Landbrug.

MOLLERUP

VED den første Folketælling, 1787, var der i Mollerup Sogn kun 77 Indbyggere, der 1801 var steget til 87. 1811 var her 8 Gaarde og 8 Bol og Huse, ialt 16 Familier. 1834 var Folketallet 131, en Tilvækst paa 50,57 % siden 1801 (i Frøslev Sogn var i samme Tid Tilvæksten 88,6 %). I 1835 var der i Mollerup Sogn 9 Gaarde, hvoraf de 2 var Fæstegaarde (Htk. 10 Td. 5 Skp.). Endvidere var 5 Ejendomme og

Hølleddig i Mollerup 1903

Huse Fæstegods. 1840 var Indbyggertallet her 157. 1850: 178. 1855: 221. 1855 var i hele Kommunen 29 Gaarde og bl. a. 43 Huse med Jordareal til; 34 Huse laa da udenfor de 3 Landsbyer. Nævnte Aar fandtes 4 Gaarde i Mollerup By, medens 3 var udflyttede og 1 udparcelleret. 1860 var Indbyggertallet i Sognet 240. 1870: 274. I Perioden 1855—75 blev der her oprettet 1 ny Gaard udenfor den gamle Landsby. I 1880 var Folketallet: 264. 1890: 308, boende i 66 Gaarde og Huse. 5 levede af immateriel Virksomhed, 173 af Landbrug, 2 af Gartneri, 2 af Fiskeri, 63 af Industri, 1 af Handel, 42 af forskellig Daglejervirksomhed, 19 af deres Midler, og 1 var under Fattigvæsenet. — 1895 var der i Sognet 11 Gaarde med 32, 40 Huse med 13 Tdr. Hartkorn og 8 jordløse Huse. 1901 var Folketallet 313, en Stigning paa 5 Personer i de sidste 10 Aar. Der var da 11 Gaarde og 56 Huse i Mollerup Sogn. 1906 var Indbyggermængden 302, en Nedgang paa 11 siden 1901. Der var i 1906 her: 10 Gaarde med 30 og 49 Huse med 15 Tdr. Htk. samt 6 jordløse Huse, en Nedgang paa 1 Gaard og en Tilvækst paa 9 Huse med Jord samt en Nedgang paa 2 jordløse Huse. 1911 var Folketallet 319; 10 Gaarde og 60 Huse. 1916: 358 Beboere, 9 Gaarde, 63 Huse. 1921: 349 Indbyggere, 12 Gaarde, 57 Huse. — 1927 var der ialt i Kommunen 210 Ejendomme, en Stigning paa 10 siden 1921. Der var i 1927: 86 Huse under 1 Td. Htk. i begge Sogne. 1940 havde Mollerup Sogn 316 Indbyggere og 81 Husstande (i begge Sogne ialt 230 Husstande, en Stigning paa 20 siden 1927). Ved sidste Folketælling, 1/7 1954, havde Mollerup Sogn 288 Indbyggere. Folke-

tallet for hele Kommunen var da 9 2 2. Det stedse voksende Folketal vil antagelig give Anledning til fortsat Udstykning af Jorderne.

H ø l l e d i g. Mtr. 1 a. Bogstav b. Fæstebonden Anders Christensen Hyllede var her 1788. Nogle Aar senere overgik Gaarden til Søren Christensen Høllede (Hyllede), der levede i Tiden 1774—1844. Han er den nuværende Ejers Tipoldefader. Ifølge gammel Overlevering fik Søren Høllede Valget mellem at tage Gaarden i Fæste efter Svigerfaderen eller springe Soldat. Han tog Gaarden, der hørte under Frøslevgaard, og blev gift med Dorthe Andersdatter. Ægteparrets ældste Søn, Mads Sørensen Hylledig (Hyldig) (20/9 1804—92), overtog efter Faderens Død 1844 Gaarden, som han ejede til 1879. Hans Broder, Kristen Hyldig, fik 1855 en Hedelod paa 45 Tdr. Land i Syd-Møllerup. Den var udskilt fra Høllede. Paa denne Lod findes nu Gaardene Mtr. 1 b, 1 c. Mads og Kr. Hyldig blev begge i en sen Alder gift med Døtre fra 2 Nabogaarde. Mads Hyldig (kaldet Høllede) og Hustru Karen Kathrine (1813—96) fik 2 Sønner: Søren og Kresten Soelberg Madsen. Sidstnævnte (1856—1928), gift med Marine Larsdatter (1857—1920) overtog 1879 Høllede. Den gamle Mads Høllede fik en Haand knust i en Tærskemaskine. Der blev sendt Bud efter Læge Konrad Jahn, Vils (1883—96), og da han manglede en til at hjælpe sig for at befri den ulykkelige, blev der sendt Bud efter Smeden Jens Vestergaard, der havde sin Smedie ved Vejen Øst for Møllerup Skole. Mads Høllede fik Armen sat af ved Albuen, og denne Amputation blev udført hjemme paa Gaarden. Alt det kunde Smeden hjælpe med. — Kresten Soelberg Madsen frasolgte o. 1900 Vestenden af Jorden ned mod Ovtrup Sogneskel (ved Fjallerslev), ca. 10 Tdr. Land, Mtr. Nr. 1 d, 1 f. I 1895 byggede Kr. Soelberg Madsen Høllede 3 Udhuse op. Af de 5 Børn, der var i Ægteskabet, overtog Alfred Kristen Soelberg (f. 1885), gift 1913 med Jensine Jensen (f. 1892), Gaarden 1913. I 1920 frasolgte han en Kile mod Nord paa ca. 2 Tdr. Land (Mtr. Nr. 1 g). 1927 byggedes nyt Svinehus og ny Hestestald, 1929 nyt Stuehus. 1936—37 drænedes og kultiveredes 15 Tdr. Land. 1943 overtoges Høllede af den nuværende Ejer Kresten Soelberg (f. 1914), gift 1942 med Ingeborg Overgaard (f. 1920). Paa en Byggegrund (Mtr. Nr. 1 h) fra Gaarden har Alfred Soelberg ladet opføre til eget Brug en Villa.

S ø n d e r g a a r d. Mtr. 1 b. 10½ ha. Udstykket 1855 fra Høllede til Kristen Hylledig. 1885 Peder Sørensen. 1888 Jens Math. Jensen. 1915 Niels Jepsen. 1922 Niels Kr. Nielsen. 1928 Niels Nørgaard Nielsen og nu dennes Søn Morten Østergaard Nielsen. — Mtr. 1 c. 14½ ha. Ejnar Jensen. — Mtr. 1 f, 2 g. 5½ ha. Jens Peter Madsen. — Som man kan se, er der adskillige Gange solgt Jord fra den gamle Slægtsgaard Høllede, hvis betænkelige Navn allerede i 1683 var kendt i Formen *H e c k e n f e l d* (d. v. s. Helvede). Navnet Hekkenfelt omtales ogsaa i »Morslands Vise« fra o. 1642.

Kirkegaard i Mollerup 1906

Himmerig. Mtr. 2 a. Bogstav g. 23 $\frac{1}{2}$ ha. Fra før 1788 og til sin Død 3/4 1812, 81 Aar, var Villum Johansen Fæstebonde her. Derefter Christen Pedersen, død 17/8 1849. Villum Kristensen var her fra 1849, til han gik bort 1876. Derefter Sønnen Kresten Villumsen 1876—1906. Dernæst hans Søn Vilhelm Villumsen (f. 1880), der ejede Himmerig til 1952, da hans Søn, Kr. Villumsen, overtog Gaarden. »Himmerig« er ligesom »Helvede« et gammelt Slægtshjem.

Mtr. 1 d, 2 b. 9 ha. Kirstine Riis, Enke efter Chr. Agger Riis. — Mtr. 2 c, 17 b, 19 b. 9 $\frac{1}{2}$ ha. Ernst Andersen Mark. — Mtr. 2 e. 6 $\frac{1}{2}$ ha. Sigurd Mikkelsen Dam. — Mtr. 2 f. 3 $\frac{1}{2}$ ha. Arne Iversen. — Mtr. 2 h. 3 $\frac{1}{2}$ ha. Anders Chr. Villumsen. — Mtr. 2 i, 3 p. 1 $\frac{1}{2}$ ha. Martin Nielsen. — Mtr. 2 k. 9 $\frac{1}{2}$ ha. Frode Johansen.

Kirkegaard. Mtr. 3 a, 5 a. Bogstav d. 17 $\frac{1}{2}$ ha. 1770 var Mouritz Rust Fæster her. Gaardens Areal var da paa 160 Tdr. Land. 1788 Anders Jensen Bech. Før 1818 Jens Andersen Bech. Mtr. 3 b, der blev udparcelleret herfra, ejedes o. 1817 til efter 1844 af Chr. Poulsen Bech. Mtr. 3 a solgtes fra Frøslevgaard 1825 til Kristen Laursen, der var her til 1868. Jens Kr. Knudsen Lund til 1891. Niels Sørensen Søndergaard til 1909. Derefter Sagfører Niels Ovesen, der udstykkede Gaarden og 1910 solgte Hovedparcellen til Anton Sofus Jensen, hvis Svigersøn, nuværende Sognefoged Erhardt Blaabjerg, overtog Gaarden 1932. Erhardt Blaabjerg har med stor Interesse

samlet Oplysninger om Mollerup Sogns Gaarde og Ejendomme til Brug for denne Bog.

Kjeldgaard. Mtr. 5 a. Bogstav e. Fæsteren 1788, Søren Eriksen, var her til o. 1825, da Gaarden købtes af Knud Madsen Aggerholm, der en Tid var Sognefoged og Sogneraadsformand. Det fortælles, at Kristen Laursen paa Kirkegaard i 1847 købte Knud Aggerholms Gaard paa den Betingelse, at Købesummen skulde udbetales i Specier. Aggerholm troede ikke, at Kren Laursen kunde præstere dette, men det lykkedes dog Køberen efter store Anstrengelser at faa de mange Specier samlet sammen. En Del af dem fik han hos Købmændene i Nykøbing, og en Dag inden den fastsatte Frist mødte Kr. Laursen op i Knud Aggerholms Gaard, trækkende en Hest, over hvis Ryg der hang 2 Poser med Specierne i. Handelen gik nu i Orden, og saa blev de to Gaarde, Mtr. 3 a og 5 a, lagt sammen.

Mtr. 5 a, der som anført, hed Kjeldgaard, har faaet dette Navn overført paa Mtr. 5 b, 25¹/₂ ha. Denne Gaard, der er udparceleret fra 5 a, ejedes først af Jens Jensen (Kjeldgaard). Dernæst af Jens Nielsen Kjeldgaard, saa Sønnen Kresten Nielsen Kjeldgaard, og siden 1911 af Jens Nielsen Kjeldgaard.

Mtr. 3 d. 7 ha. Jens Dam. — Mtr. 3 e. 10 ha. Svenning B. Jensen. — Mtr. 3 g. 6¹/₂ ha. Laurits Chr. Bech. — Mtr. 3 i. 4¹/₂ ha. Kr. Steffensen. — Mtr. 5 c. 10¹/₂ ha. Frederik Jensen (Gaardens Navn er Skovly). — Mtr. 5 h. 12¹/₂ ha. Karl Søndergaard. — Mtr. 5 i. 6¹/₂ ha. Harald Brusgaard. — Bjerregaard. Mtr. 5 k. 19¹/₂ ha. Poul Blaabjerg.

Mtr. 4 a. Bogstav f. 23 ha. 1788 Poul Bertelsen Bach. 1808—24 Svenning Jensen Bach. Niels Furbo 1824—28. Kristen Kristensen Svane 1828—84. Peder Kristensen Svane 1884—1913. Niels Jensen Jørgensen 1913—50, og siden Knud Bjerregaard Jensen.

Mtr. 4 b, 18-19 c. 18¹/₂ ha. Kr. Bro Svane. — Mtr. 4 d. 12¹/₂ ha. Peder Blaabjerg. — Mtr. 4 e. 6¹/₂ ha. Erling Nygaard. — Mtr. 4 g. 3¹/₂ ha. Magnus Pedersen. — Mtr. 4 h, 9 b. 12¹/₂ ha. Holger Harder Johansen.

Dalgaard. Mtr. 6 a. Bogstav a. 28 ha. 1788 var Niels Madsen Fæstebonde her. 1818 Bertel Nielsen (Dalgaard), var her til 1844. Mikkel Christensen Dalgaard til 1880. Kr. Østergaard Pedersen 1880—82. Niels Odgaard 1882—1900, hans Enke til 1902. Ole Peter Klausen 1902—16, og siden 1916 Søren Veje.

Korsgaard. Mtr. 6 c, 6 k, 7 b. 17¹/₂ ha. Kr. Bendsen. — Mtr. 6 d. 23¹/₂ ha. Har siden 1835 været i Familien Bachs Eje. Siden 1951 Jens Bach. — Mtr. 6 f. 9¹/₂ ha. Aksel Kibsgaard. — Mtr. 6 t. 4¹/₂ ha. Kr. Jørgensen Svane.

Nygaard. Mtr. 7 a, 7 m, 5 q. Bogstav c. 30 ha. Just Eriksen var her Fæstegaardmand gennem mange Aar, fra før 1788 og til sin Død 17/6 1829, 82 Aar. Gaarden overtoges derefter af hans Søn Erik Ju-

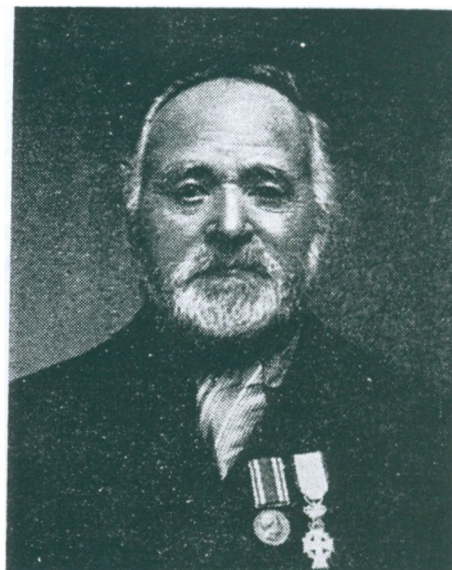
stesen (1792—1863), der var her til 1855. Dernæst Anders Bertelsen til 1870, da Laurits Riis ved en Tvangsauktion købte Nygaard. Hans Søn, Chr. Nygaard Riis, overtog Gaarden 1907. Dens Stuehus blev ombygget 1914. 1923 købtes 30 Tdr. Bygsædeland fra Nabogaarden. 1950 solgte Chr. N. Riis Nygaard til sin Søn Laurits Riis. I 1918 var der store Militærmanøvrer paa Mors, og Styrkerne stødte sammen i Mollerup. Ved den Lejlighed kom en Officer ind paa Nygaard og spurgte, om Kongen (Chr. X) maatte komme ind og spise sin medbragte Mad om et Kvarter. Det var der intet i Vejen for, men der var lige bragt 2 Soldater, der var blevet saarede under Øvelsen, ind i Storstuen, hvor de laa midt paa Gulvet. De blev saa bragt op i Gæsteværelset. Straks efter kom Kongen, ledsaget af et stort Følge: Amtmanden, Politimesteren m. fl. Majestæten underholdt sig med den aldrende Laurits Riis, der var Veteran fra 1864. Ligeledes talte han med Ejeren Chr. Nygaard Riis og Hustru og gjorde i det hele Indtryk af at være en meget rar og ligefrem Mand.

Mtr. 7 d. 5 $\frac{1}{2}$ ha. Theodor Nørgaard. — H ø j v a n g. Mtr. 7 e. 11 $\frac{1}{2}$ ha. Sigfred Dissing. — Mtr. 7 f. 12 $\frac{1}{2}$ ha. Ejler Larsen Thybo. — Mtr. 7 k. 3 $\frac{1}{2}$ ha. Niels Pedersen Madsen. — Mtr. 7 l. 3 $\frac{1}{2}$ ha. Chr. Møller Gade. — Mtr. 7 s. 6 $\frac{1}{2}$ ha. Marius Vester.

V e s t e r g a a r d. Mtr. 8 a, 1 e. Bogstav h. 19 $\frac{1}{2}$ ha. Søren Christensen Bak var her fra før 1788 og til 1825. Dernæst Jens Sørensen Bak til 1872. Peder Kristensen Søndergaard 1872—75. Jeppe Mark til 1877. Niels Nielsen Toft til 1882. Søren Madsen til 1899. Morten Nielsen Kudsk til 1946. Laust Kr. Nielsen (Gade) til 1947. Ingvar Bækhøj til 1951. Dernæst Jørgen Østergaard. — Mtr. 8 c, 19 a. 8 $\frac{1}{2}$ ha. Harald K. J. Bech.

M t r. 9 a. Fæstebonden her var i 1790 og til 1807 Jørgen Dalgaard. Derefter Mogens Christensen Dalgaard til 1827, derefter vist Mogens Mouritsen, saa Henrik Mogensen Dalgaard. 15/7 1854 solgte Fr. Juul til Frøslevgaard Mtr. 9 a til Svigersønnen Jens A. Sørensen, Dalgaard i Frøslev Sogn (Mtr. 15 a). 1879 overgik ogsaa denne Ejendom (Mtr. 9 a) til Jacob Sørensen. 1895 Peter Petersen Sams. 1921 Aage Sams. 1951 Enken Mitte Sams.

N y h o l m. Mtr. 10 a, 6 b. 11 $\frac{1}{2}$ ha. Fæsteren her 1790 var Christen Væver, der frikøbte Gaarden. Dens senere Ejer, Hans Kjærgaard, solgte den 1844 til Knud Aggerholm og Erik Justesen. Sidstnævnte solgte sin Del til Knud Aggerholm, der var her til 1872, da Ejendom-

*Laurits Riis, Mollerup
Sognefoged, Veteran*

men overgik til hans Enke, Karoline Martine Aggerholm, paa Mtr. 10 a, 6 b, 6 h. 28/5 1881 blev Vielsesbevis læst som Hjemmel for Søren Bæk Jensens Overtagelse af Gaarden, som han havde til 1902. Derefter Morten Jensen Østergaard til 1903. Peter Kr. Sørensen til 1936, og siden hans Søn Svend Aage Sørensen.

M t r. 1 0 b. 10¹/₂ ha. Jens Vestergaard.

M t r. 1 1 a, 5 o. 9¹/₂ ha. Det var nok denne Gaard, Enken Else Pedersdatter stod for 1790. Senere overgik den til Peder Christensen Bach, der var her før 1804 og til sin Død 19/10 1831, 72 Aar. Derefter solgte Herremanden Fæstegaarden til Mads Pedersen Bach. Da var her i gammelt Hartkorn 6 Skp. i Mtr. 11 a, med Andel i Mtr. 22. 1870 overgik Ejendommen til Jens Kristensen Bak. 1895 Enken Magdalene, f. Madsen. 1897 Mads Bach Kristensen. 1941 Sønnen Jens Bach Kristensen. Ejendommen har nu været i samme Familie i 5 Generationer. Da Kirkegaard i 1910 blev udstykket, blev Mtr. 5 o herfra lagt til Mtr. 11 a.

M t r. 1 2 a. Dette Boelssted indehavdes 1790 af Jens Bak. 1818 Chr. Andersen. Senere Peder Johnsen, der solgte det 1840 til Chr. Andersen. 1870 Jens Sørensen, Dalgaard i Frøslev. 1879 Jacob Sørensen. 1895 P. Petersen Sams. 1921 Aage Sams. 1951 Enken Mitte Marie Sams.

M t r. 1 3 a. 11 ha. 1790 boede Jens Bodsens her. Senere Anders Jensen. 1817 Svante Hansen, der var blevet gift i Efteraaret 1812. Hørte endnu 1844 under Frøslevgaard og beboedes endnu af Svante Hansen. Der er siden købt Jord til det oprindelige Bolssted, af hvis gamle Ejere Erhardt Blaabjerg omtaler P. Pudsgaard, kaldet Rækker, fordi han var Hesteflaaer. Derefter, ca. 1875, Jens Kr. Dahlgaard. Derefter Sønnen Jens Dahlgaard, som havde Gaarden til sin Død 1931, hvorefter hans Søn, Peder Dahlgaard, overtog den. Siden 1946 har Frederik Nørgaard ejet Gaarden, der ligger Nord for Mollerup Kirke. I Begyndelsen af 1930'erne blev dens gamle Bygninger revet ned og nye opførte. Den gamle Gaard findes afbildet i A x e l S t e e n s b e r g s Bog: Gamle danske Bøndergaarde (1943), 140. Bygningen, der var opført o. 1800, mindede om Gaardene i Thy og de nordvestlige Dele af Vendsyssel. Dens Retning var bestemt af Vestenvinden. Ved Bryggersdøren stod en Malurtbusk, hvis Blade anvendtes som Medicin og Tilsætning til Brændevin. Over Brønden stod et Træhus med Vinde til Spanden.

I 1850 var der et Hus med samme Mtr. Nr., 13 a. Det solgtes da af Knud Aggerholm og Mads Sørensen Høllede til Knud Peder Jensen, der købte Jord til o. 1860. 1881 Niels Sørensen Nørgaard. 1931 Jens Kr. Jensen. 1932 Peder Madsen Jensen. 1947 Chr. Christensen. 1947 Peder A. Andersen. 1949 Frederik Nørgaard.

M t r. 1 4 a, 4 f. 5¹/₂ ha. 1790 Niels Thomsen. 1818 Christen Heede. Senere Jens Christensen Landsel (vist Forkortelse af Landsoldat),

der ejede Bolsstedet 1844 og døde 19/3 1869, 71 Aar. 1863 overgik Ejendommen fra Jens Jensen til Peder Larsen. Der er senere købt Jord (Mtr. 4 f) til Stedet, der har været meget i Handelen. 1937 solgtes det af Niels Pedersen til Poul Chr. Poulsen. 1942 til Poul Chr. Kjærgaard. 1944 Holger Larsen. 1948 Enken Dagny Larsen. Nu Aksel S. Blaabjerg.

M t r. 1 5 a, 4 c. 14¹/₂ ha. 1790 Else Pedersdatter. 1818 Peder Bak. Bolsstedet ejedes 1857 af Jens N. Pedersen. Det er nu sammenkøbt med Gaarden Mtr. 4 c, 5 d, 15 a, 14 c, 15 c. Mtr. 4 c ejedes 1844 af Chr. Olsen. 1852 Peder Chr. Hansen. 1883 Anders Chr. Pedersen. 1914 Niels Knudsen Hvass. 1917 Mads Chr. Markussen. — 1906 købte Markussen Mtr. 15 a, der blev lagt til 4 c. 1943 overtog Johannes Markussen Gaarden, hvori den næstsidste af de 16 Stamparceller, som fandtes i Mollerup Sogn 1811, er gaaet op.

M t r. 1 6 a, 8 b. 8 ha. 1818 boede Tøger Christensen her. 1844 Peder Andersen. Solgtes 1858 af Jakob Sørensen til Søren Jakobsen Bak. 1885 Morten Kristensen Buk. 1889 Carl Chr. Nielsen. 1930 Jens Chr. Dissing. 1934 Mikkel Arentsen.

M t r. 1 6 c, 2 b. 6 ha. Ejer: Chr. Christensen Sø.

S a u s h o l m. Mtr. 17 a. 4¹/₂ ha. Ejer: Vilhelm Jørgensen. Forledet Saus er det samme som i Saxkærgaard (Saks til Dyrefangst).

M t r. 2 0 a, 1 6 b, 10 ha. Hørte 1844 til Præsteembedet. Købtes 1856 af Søren Pedersen Overgaard. 1868 Chr. Sørensen Overgaard. 1907 Anders Krog Overgaard. 1929 Mads Chr. Andersen. 1937 Carl Olsen. 1945 Kresten Pedersen. 1952 Jens Frøslev.

GAARDNAVNE

I Frøslev og Mollerup Sogne findes en Række Gaardnavne af besynderlig høj Alder. Deres sproglige Betydning er der givet Oplysninger om i Afsnittet om Stednavne. Det ældst kendte Navn, naturligvis bortset fra Frøslevgaard, er M o l l e r u p d a l l, Gaardnavn i Frøslev Sogn, nævnt allerede 15/10 1537. Dernæst kommer V e s t e r g a a r d (Frøslev S.), omtalt 24/8 1578 (i Kancelliets Brevbøger). Dernæst kommer S ø n d e r g a a r d i Mollerup, nævnt 2/12 1603 (Kancelliets Brevbøger). — 1793 anføres i Udskiftningsprotokollen fra Frøslev Sogn disse Gaardnavne: Frøslevgaard, Vestergaard, Østergaard, Majgaard, Dalgaard, Krog, Damgaard, Overgaard, Pusgaard, Glintborg samt Husene Knorborg og Bøll. Disse Gaardnavne var da alle af høj Alder, givet efter Beliggenhed og gamle Marknavne, der kendes skriftlig overleveret fra 1683, og da var de naturligvis ogsaa gamle og nyttige. I 1793 brugtes alle Gaardnavnene som Efternavne eller Kendingsnavne paa de Mænd, der var Fæstere af Gaardene. Der er, som bekendt, stadig Familier i Sognet og paa Eg-

nen, der benytter de gamle Gaardnavne som Slægtsnavne. Knorborg er nærmest at opfatte som et Øgenavn, og det er da heller ikke brugt som Slægtsnavn. Bøll er nok en Fejlskrivning for B o l l, et Slægtsnavn, der stadig er velkendt paa Mors. Forleddet i Pusgaard hen- tyder til, at der har været fugtigt og dyndet ved denne Gaard, idet Pus betyder Vandpøl. Glintborg er oprindeligt et Øgenavn, der hen- tyder til en Vandrende el. lign. Majgaard har i sit Forled Ordet Made, der betyder Eng. Dalgaard og Krog har Navn efter Beliggen- hed, ligesaa Overgaard, Vestergaard og Østergaard. Fra senere Tid end 1793 kendes fra Frøslev Navnene Saxkærgaard og Staghøjgaard (efter Galgestagen). Fruergaard har Navn efter en Adelsfrue paa Frøslevgaard. Fruer- er det gamle Ejefald Ental af Navneordet Frue. Benthinesminde har ogsaa Navn efter en Frue fra den stedlige Herregaard. Lillebakhus var Betegnelsen paa et nu forlængst ned- revet Hus. Fra Nutiden er disse Navne: Nørregaard, Søndergaard, Sønder Vang, Vestlygaard, Korsgaard, Enggaard, Virkelyst og Vangsbo. Endvidere Villanavnene Saxkærhus og Reden.

Fra A n d r u p er Søndergaard og Østergaard gamle Navne. Bondehøj er et Højnavn, kendt 1638, der nu paa heldig Maade er be- nyttet som Gaardnavn. Tøttrupgaard fik sit Navn omkring 1910, givet af Ejeren Chr. A. Dissing, der her opnævnte den gamle Besid- der af Gaarden, Poul Tøttrup. Øxendal, der nu er brugt som Gaard- navn, er dannet i Tilknytning til et Sagn om Frøslev Kalkgrav. End- videre er der Navnene Vangsgaard og Korsgaard.

I M o l l e r u p Sogn er det mest kendte Gaardnavn Høllede (1683 Heckenfeld), der betyder Helvede. Hvorfor Gaarden i ret gammel Tid fik dette særegne Navn, kan man kun gisne om. At man har vil- let have et Gaardnavn, der viste Modsætningen til Helvede, er for- staaeligt nok, hvorfor en anden Mollerupgaard hedder Himmerig. Lidt Morskab har vel undertiden fulgt de to alvorlige Navne. En Eiendom i Mollerup Sogn benævntes bl. a. i 1844: Lusholm, opkaldt efter et Markstykke, hvor der vel engang har været mange Lus af en eller anden Slags. Unge Navne er Søndergaard, Vestergaard, Bjerregaard, Dalgaard, Højvang, Skovly, Kirkegaard, Korsgaard, Nyholm, Sausholm (sm. Forled som i Saxkærgaard) og Randersdal.

LANDBRUGETS UDVIKLING SIDEN UDSKIFTNINGEN

DEN gamle Inddeling: Alsæd, Brødjord og Vangjord var almindelig i Frøslev-Mollerup Sogne til over Midten af forrige Aarhundrede. I 1842 brugtes tiest denne Rækkefølge af Afgrøderne: 1) Byg (med gødet Jord), 2) Havre, 3) Ærter, 4) Byg eller Vaarrug, 5) Havre med Kløver. Kun enkelte tog først Havre i Grønjord.

Omkring 1865 var gennemført en ny Plan med Markernes Ind-

deling, idet man da havde faaet tilvejebragt det saakaldte *K o b b e l b r u g* med Brak, en Række Kornafgrøder efter hinanden og derpaa lige saa mange Aars Græsleje. Ned igennem Aarhundredet blev de to Sogne udsat for Ændringer som ingensinde før. Hedeland blev opdyrket, Bakker, Skrænter og lidet dyrkelige Arealer blev beplantede, Jorderne drænedes, saa Overfladevand og Vandplasker nu sjældent ses. Hvor der før var sure, ufrugtbare og sumpede Strækninger, er nu uddrænedes, faste og rene Marker, hvor en stor Afgrøde høstes hver Sommer. Engene blev ligeledes afvandede, Vandløb og Veje reguleredes, men ikke mindst den spredte og solide Bebyggelse har været med til at skabe store Forandringer i vore Sognes Fysiognomi, saa nu er der intet tilbage — uden enkelte gamle Bygninger —, der erindrer om de fordums Landsbyer og deres Agerbrug.

L a n d b r u g e t har i vor Kommune fulgt med i den almindelige, store Udvikling. Medens der i 1683 af Sogdenes 3232 Tdr. Land kun var 1141,2 Tdr. Land under Plov, er det nu kun smaa Arealer, der ikke dyrkes. Den ældste detaillerede Statistik herom er fra 1838. I denne oplyses fra *F r ø s l e v* Sogn, at 1 Td. Sæd gav 6 Fold. Rug var her saaet i 71 Tdr. Land. Den gav 5 Fold. I *M o l l e r u p* Sogn var 39 Tdr. Land besaaet med Rug, gav 5 Fold. Byg henholdsvis 270 Tdr. Ld. (6 Fold) og 80 Tdr. Ld. (5 Fold). Havre 475 Tdr. Ld. (6 Fold) og 174 Tdr. Ld. (5 Fold). Ærter og anden Bælgæd: 42 Tdr. Ld. (4 Fold) og 21 Tdr. Ld. (3 Fold). Kartoffler og andre Rodfrugter udenfor Haverne 55 Tdr. Ld. (9 Fold) og 30 Tdr. Ld. (9 Fold). Kløver eller Græsfrø 55 og 13 Lispund (1 Lpd. = 16 Pund = 8 Kilo). Raps 4½ Td. Ld (gav 41 Tdr. Frø) og ½ Td. Ld. (gav 1 Td. Frø). Hør 7½ Td. Ld. (gav 10 Tdr. Frø) og 3 Tdr. Ld. (gav 4 Tdr. Frø). Af uheglet Hør fik man i Sognene henholdsvis 85 og 27 Lispund.

Af *F r ø s l e v* Sogns 2103 Tdr. Ld. var i 1896 de 969 Tdr. Ld. besaaede (deraf med Rug 130, Byg 152, Havre 463, Bælgæd 6, Frøavl 6, Blandsæd til Modenhed 74, Grøntfoder 29, Kartoffler 21, andre Rodfrugter 88), Afgræsning 401 Tdr. Ld., Høslet, Brak, Eng m. m. 453, Have 17, Moser 138, Kær og Fælleder 49, Hegn 4, Veje og Byggegrunde 68 Tdr. Ld

Af *M o l l e r u p* Sogns 1129 Tdr. Land var i 1896 de 513 besaaede (deraf med Rug 81, Byg 49, Havre 288, Bælgæd 3, Blandsæd til Modenhed 17, Grøntfoder 4, Kartoffler 33, andre Rodfrugter 36), Afgræsning 249 Tdr. Ld., Høslet, Brak, Eng m. m. 223, Haver 9, Kær og Fælleder 17, Hegn 9, Heder 75, Veje og Byggegrunde 30 Tdr. Ld.

I 1919 var af *F r ø s l e v* Sogns 1174 ha de 6 besaaet med Hvede, med Rug 46 ha, Byg 110, Havre 261, Blandsæd til Modenhed 17, Kartoffler 17, Foderroer 141; Brak udgjorde 13 ha, Grøntfoder og Græsning 467, Haver o. lgn. 25, Tørvemoser 24, Vandareal 3.

I *M o l l e r u p* Sogn var i 1919 af dets 631 ha de 32 ha besaaet med Rug, med Byg 28, Havre 143, Blandsæd til Modenhed 12, Kartoffler

17, Foderroer 66; Brak udgjorde 17 ha, Grøntfoder og Græsning 235, Haver o. lgn. 15, Skov 7, Heder og Lyngbakker 32. — I 1925 var af Kommunens ialt 1805 ha de 1621 ha under Plov. Af Skov var der 7 ha, Moser 24 ha, Heder m. v. 32 ha, Vandarealer 3 ha. De resterende 118 ha maa have været optaget af Veje, Kalkbrud, Kirkegaard, Byggepladser i Byerne m. v.

Arealets Benyttelse i de to Sogne fordeler sig saaledes i Tiden 1930—53 ifølge venligst tilsendte Oplysninger 16/7 1954 fra Det statistiske Departement:

	Frøslev Sogn			Møllerup Sogn		
	1930	1940	1953	1930	1940	1953
	ha	ha	ha	ha	ha	ha
Hvede	6	41	18	—	9	2
Rug	3	9	23	4	9	36
Byg	194	184	333	73	79	132
Havre	240	177	80	144	140	74
Blandsæd	57	66	30	40	36	29
Bælgsæd	—	—	—	—	—	1
Tilsammen....	500	477	484	261	273	274
Kartofler	10	9	11	9	8	7
Kaalroer	127	85	105	64	45	64
Turnips	17	—	—	15	2	—
Runkelroer	41	27	—	13	30	2
Fodersukkerroer	1	55	37	—	28	47
Sukkerroer til Foderbrug	1	17	82	—	—	2
Sukkerroer til Fabrik....	—	—	11	—	—	—
Gulerødder	—	1	—	—	—	—
Cikorierødder	—	—	—	—	—	—
Tilsammen....	197	194	246	101	113	122
Frø	4	2	9	2	2	—
Grønsager paa Friland ..	2	1	1	—	—	—
Andre Høstafgrøder	—	—	—	—	—	—
Tilsammen....	6	3	10	2	2	—
Brakarealer	—	—	—	3	1	—
Grøntfoder- og Græsarealer i Omdriften	302	347	327	202	219	220
Græsarealer udenfor Omdriften	103	59	39	29	24	—
Samlet Landbrugsareal ..	1108	1080	1106	598	632	616

Tilsammen 1930: 1706 ha. 1940: 1712 ha. 1953: 1722 ha.

Ser vi paa Husdyrbestanden, viser det sig, at der i 1837 i Frøslev Sogn var 184 Køer, i Mollerup Sogn 62. 1838 var her af Heste henholdsvis 80 og 30. Plage og Føl 27 og 16. Køer 179 og 61. Stude og Tyre over 3 Aar gamle 1837: 117 og 8. 1838: 162 og 12. Ungkvæg og Opdræt 1837: 155 og 67. 1838: 159 og 67. Svin og Grise: 1837: 48 og 13. 1838: 24 og 8. Faar og Lam 1837: 1036 og 422. 1838: 812 og 317. Bistader 1837: 20 og 9. 1838: 20 og 24.

I 1842 havde en Gaard i Frøslev paa 6 Tdr. Htk. en Besætning paa 6 Heste, 20 Kreaturer, 30 Faar. I Mollerup kun 15—16 Kreaturer.

I Frøslev Sogn var i 1898: 186 Heste, 937 Stykker Hornkvæg (deraf 307 Køer), 424 Faar, 254 Svin og 9 Geder. I 1922 var her 216 Heste, 1240 Stk. Hornkvæg (deraf 446 Køer), 8 Geder, 137 Faar, 726 Svin (i 1914: 961).

I Mollerup Sogn var i 1898: 80 Heste, 310 Stk. Hornkvæg (deraf 138 Køer), 233 Faar, 74 Svin og Geder. 1922 var her: 120 Heste, 497 Stk. Hornkvæg (deraf 186 Køer), 18 Geder, 155 Faar, 270 Svin (i 1914: 285).

15/7 1926 var der i hele Kommunen 155 Faar, 11 Geder og 7221 Høns. 15/7 1928 var her 322 Heste, 2159 Stk. Hornkvæg (heraf Køer 831) og 2350 Svin.

1930 var der i Frøslev Sogn 2 Hingste, 61 Hopper, 117 Vallakker, 9 Plage, 13 Føl (ialt 202). Hornkvæg: Tyre 22. Stude 125. Køer og Kvier, som har kælvet: 648. Kvier, som ikke har kælvet: 252. Kalve under 1 Aar: 424 (ialt 1471).

I Mollerup Sogn var i 1930: 37 Hopper. 67 Vallakker. 3 Plage. 1 Føl (ialt 108). Af Hornkvæg var nævnte Aar: 10 Tyre. 46 Stude. Køer og Kvier, som har kælvet: 310. Kvier, som ikke har kælvet: 96. Kalve under 1 Aar: 248 (ialt 710).

Af Svin var 1930 i Frøslev Sogn: 8 Avlsorner. Første Gang drægtige Søer: 21. Andre drægtige Søer: 146. Diegivende Søer: 60. Goldsøer: 16. Udsættersøer til Slagtning: 9. Pattegrise hos Søerne: 557. Fravænnede Grise under 35 kg: 750. Svin paa 35—60 kg: 602. Slagterisvin, 60 kg og derover: 267 (ialt 2436).

Tilsvarende Tal fra Mollerup Sogn var: 2, 9, 65, 26, 8, 3, 242, 326, 261, 112 (ialt 1054).

1940 var Hestebestanden i Frøslev Sogn: Hingste: 1 (1953: ingen). Hopper: 64 (1953: 65). Vallakker: 103 (1953: 75). Plage: 51 (1953: 9). Føl: 19 (1953: 7).

De tilsvarende Tal i Mollerup Sogn var i 1940 og 1953: ingen Hingste. Hopper: 1940: 39. 1953: 50. 1940: 62. 1953: 42. 1940: 16. 1953: 5. 1940: 14. 1953: 9. Ialt 1940: 131. 1953 106. — Hornkvæg var i Mollerup Sogn 1940 i ovennævnte Rækkefølge: 4. 1953: 7. 1940: 49. 1953: 29. 1940: 324. 1953: 417. 1940: 133. 1953: 187. 1940: 277. 1953: 290. Ialt 1940: 787 Stk. 1953: 930. - Hornkvæg i Frøslev Sogn i samme Række-

følge 1940 og 1953: 18 og 9. 182 og 79. 724 og 725. 273 og 389. 462 og 489. Ialt 1940: 1659. 1953: 1691.

Svin i samme Rækkefølge som nævnt under 1930: Frøslev Sogn 1940 og 1953: 9 og 11. 29 og 109. 106 og 193. 35 og 94. 13 og 19. 21 og 11. 278 og 779. 684 og 767. 328 og 479. 334 og 295. Ialt af Svin 1940: 1837. 1953: 2757.

Møllerup Sogn 1940 og 1953: 2 og 4. 16 og 48. 33 og 73. 14 og 52. 7 og 7. 10 og 3. 110 og 463. 275 og 334. 184 og 211. 90 og 87. Ialt 1940: 741. 1953: 1282 Svin.

Oplysningerne fra Aarene 1930, 1940 og 1953 er venligst tilsendt fra Det statistiske Departement.

*

Medvirkende til Fremskridtene i vor Kommune var det, at ogsaa her boede dygtige Landbrugere. En meget energisk Mand var saaledes Proprietær Niels Stenild Mortensen paa Frøslevgaard (død 1862). Han var i kort Tid, indtil 1/10 1861, Formand for den i 1844 oprettede Morsø Landboforening. 1878—80 var Proprietær Jac. Sørensen, Dalgaard, Frøslev, Formand for denne Forening. 1910—14 var Gdr. P. Sams, Dalgaard, Formand for Landboforeningens Planteavlsudvalg, en Stilling, der 1920—21 beklædtes af Gdr. Kr. Jensen, Bondehøj i Andrup. J. C. Schade til Frøslevgaard 1862—84 var Landboforeningens Revisor 1871—84. I Foreningens Bestyrelse var P. Sams Medlem 1899—1901. Husmand J. M. Lavsén, Frøslev, 1908—11. Gdr. Kr. Jensen, Andrup, 1925—31.

Af særlig dygtige Gaardejere, der jævnlig fik Præmier paa Dyrskuerne for fremragende Husdyr, kan nævnes J. Chr. Østergaard, Andrup (1. Præmie for en Hingst 1862). Ved et senere Dyrskue fik Mads Bak, Frøslev, Præmie for Køer, ligesaa J. Chr. Østergaard (1873). Blandt Dommerne ved Præmiering af Huslodder 1892 var Laust Nørgaard, Frøslev. I 1894 blev der nedsat et Udvalg, hvoraf Andreas Vestergaard, Frøslev, var Medlem, som skulde undersøge, om der var Trang til flere Husmandsbrug paa Mors, hvilket senere blev besvaret med ja. Ikke faa nye Husmandshjem er siden det nævnte Aar blevet oprettet paa Øen.

I 1910 fik Husmand Niels Kr. Larsén, Møllerup, tilkendt 1. Præmie ved Konkurrence indenfor De samvirkende jyske Husmandsforeninger og i 1926 1. Præmie i en Konkurrence mellem hele Markbrug i Morsø Landboforening. Efter Indstilling af Morsø Landboforening modtog han i 1934 Foreningen af jyske Landboforeningers Sølvmedaille for Landboflid, Foreningens højeste Anerkendelse, og endelig tildeltes N. Kr. Larsén 1/7 1954 Nykøbing Bys Jubilæumspokal for dygtig Landmandsgerning. Han blev herved udnævnt til Aarets Æresbonde. Larsén var Sogneraadsformand 1934—45 og har været tildelt adskilligt flere Tillidshverv (se »Morsø Landbo-

forening 1844—1944«, S. 181—82 og Morsø Folkeblad 2/7 1954).

*

I denne Forbindelse kan det nævnes, at Gdr. Kresten Bro, Andrup, i 1923 stiftede et Legat paa 1000 Kr. til Husdyrbrugets Fremme. Renterne heraf uddeles ved det aarlige Dyrskue som Præmie for god Mønstring og Fremføring af Hingste og Hopper, eventuelt Tyre. Og den 10. Marts 1927 oprettede Kr. Bro et Legat paa 12.000 Kr. Dets Formaal er at fremme Flid og Sparsommelighed hos Landboudommen paa Mors. Renterne uddeles aarlig i to eller flere Portioner til flittige og sparsommelige unge morslandske Karle og Piger af Landbostanden. — Om Legatgiveren Kresten Bro Kristensen bør det oplyses, at han blev født 21/4 1856 paa Gaarden Mtr. Nr. 3 b i Andrup. Denne Gaard arvede han 1887 efter sin Fader Kresten Svenningsen. 1923 solgte Kr. Bro, som han almindeligvis kaldtes, Gaarden til Jakob Jensen, der er gift med hans Broderdatter. Foruden de to Legater, der bestyres af Morsø Landboforenings Ledelse, har Kr. Bro skænket et Taarnur til Frøslev Kirke. Han døde højt bedaget i Januar 1944.

Niels Kr. Larsen

*

Landbrugsfremskridtene var ogsaa betingede af nye og bedre Avlsredskaber. De fra Fortiden nedarvede Plove, Harver m. v. blev i afvigte Aarhundrede afløst af nye og bedre Redskaber, og det er givet, at Andreas Vestergaard, der i 1870'erne begyndte sin Fabrikation af en særlig god Plov, senere af Harver, Saamaskiner, Tærskemaskiner m. v., har været med til at gavne Landbruget meget, da Gaardmænd og Husmænd i hans Kommune naturligvis ret snart har erhvervet sig Landbrugsredskaber fra hans anerkendte Værksted i Frøslev.

Merglingen, der saa smaat begyndte allerede i Slutningen af 1700-Tallet, øgede Markernes Afgrøder, og det samme var Tilfældet med Dræningen, der ret tog Fart i Jylland i 1860'erne. Snart efter var Kendskab til Kunstgødning ogsaa almindelig paa Mors, og selv om mange i Begyndelsen var forsigtige med at købe for meget af denne Vare, varede dei dog ikke saa længe, inden alle de dygtige Landbrugere indsaa, hvilken udmærket Forbundsfølge de her havde faaet, naar det gjaldt om at faa et stort Høstudbytte.

Afvandingen af Kær- og Engdrag langs Lyngbro Bæk har det gaaet langsommere med, og det er egentlig ikke inden nu i 1954.

man er kommet saa vidt, at man kan se hen til at faa det lave Land ved dette Vandløb effektivt afvandet. Naar Arbejdet hermed er udført, vil ogsaa Frøslev Sogn nyde godt af denne Afvanding af Kærarealerne fra Lyngbro til Udløbet i Fjorden. Ved et Lodsejermøde i Nykøbing 21/5 1954 vedtoges et af Hedeselskabet udarbejdet Forslag (til 1,6 Mill. Kr.), der, naar det er blevet realiseret, skal sikre mod Højvande, samtidig med at Afvandingsforholdene saa endelig er i Orden. Til den Tid vil den 700 Tdr. Land store Kær-Strækning kunne opdyrkes og blive til frugtbar Jord.

DYRLÆGE

I 1914 nedsatte Dyrlæge P. C h r. N i e l s e n, førhen Øster Jølby, sig i Frøslev. Han lod opføre Bygninger paa en mindre Jordlod, købt af Saxkærgaards Mark, og begyndte herefter sin Praksis, men allerede 1917 solgte han sin Ejendom til Chr. Bach, Frøslev, der boede her til 1939, da han afhændede Ejendommen til Karl Larsen, der to Aar senere solgte til Aage Klausen, den nuværende Ejer.

Der hengik nu mange Aar, inden Frøslev igen fik Dyrlæge. Dette skete først 25/8 1953, da Dyrlæge O l e K a r s t begyndte en Praksis her.

HAVEBRUG OG GARTNERI

IKKE inden et Stykke ind i afvigte Aarhundrede fandt der Fremskridt Sted ogsaa inden for H a v e b r u g og P l a n t n i n g. I sit Værk: Træplantningens Historie i Thisted Amt (1911), 100, 196—97 oplyser C. B. V. Hansen, at ved B e n t h i n e s m i n d e lod Ejeren, Peder Juul, o. 1848 en ret stor Have anlægge, og snart efter blev der ved adskillige Gaarde i Kommunen indrettet Haver, der alle efterhaanden er blevet en Pryd i det før saa aabne Landskab. Paa Østergaard i Andrup havde Jens Jensen Østergaard omkring ved 1900 en Have paa 1½ Td. Land. Fabrikant Andr. Vestergaard, der ogsaa paa Plantningens Omraade var en Foregangsmand, plantede paa sit eget Omraade, ligesom han var Igangsætter, da man i 1890 beplantede Frøslev Bys gamle Fællede med Løvtræer.

I 1875 modtog Husmand Anders Kristian Kristensen, Mollerup, en Præmie paa 15 Kr. samt Diplom for sin Dygtighed som Havedyrker. 1877 tildeltes han igen Præmie, fordi han »er vedbleven at dyrke sin Havelod.« 1881 gaves Husmand Christen Hamborg, Mollerup, Præmie som Havedyrker. I 1887 fik Skrædder og Husmand Jens Pedersen Smedegaard, Frøslevgaardsvang, Præmie for veldrevet Havebrug, ligesaa i 1888, 1889. 1891 fik Husmand Jens Peter Sandgaard, Mollerup, Havebrugspræmie, og i 1894 blev der tildelt

Husmand Lars Andersen, Frøslevgaardsvang, Præmie som Havedyrker. — I 1919 var der i Frøslev Sogn 25 ha beplantet og udnyttet som Haver o. lgn., medens der i Mollerup Sogn da var 15 ha udlagt som Haver.

1911 fremhæver C. B. V. Hansen, at Husmand Jens M. Lavsén »har en Have paa 1 Td. Land med mange Frugttræer.« Denne Husmand og Gartner kom til Frøslev Sogn 1887, da han mageskiftede sit Hus i Ovtrup med en mindre Ejendom paa Frøslevgaardsvang. Dette Landbrug var i 1876 blevet købt af Jørgen Jensen Søndergaard, tidligere Søndergaard i Andrup. Efter hans Død i 1878 solgte Enken Mette Kirstine, f. Jensen, o. Halvdelen af Jorden til Rebslager Niels Andersen, og ved Hjælp af sin yngste, mindreaarige Søn drev hun den øvrige Ejendom, til hun i 1887 foretog ovennævnte Byttehandel med Jens Mathias Lavsén (3/7 1859—26/2 1912), som herved kom til Frøslev Sogn, hvor han snart blev en kendt Mand, der tog Del i det offentlige Liv. Han var meget flittig og drev sit Landbrug (med Gartneri) saa godt, at han i 1903, efter Indstilling af Morsø Landboforening, fik tildelt Foreningen af jydsk Landboforeningers Sølvmedaille for Landboflid, Sammenslutningens højeste Anerkendelse (se »Morsø Landboforening 1844—1944«, S. 171).

Efter Jens Mathias Lavséns Død 1912 overtog Sønnen K r e s t e n J e n s e n L a v s e n (27/3 1887—23/7 1952) Ejendommen, som han helt lod omdanne til Gartneri. Det bærer nu Navnet V a n g s b o, omfatter 8 ha tidligere Landbrugsjord (god Muld med Lerunderlag), der nu er omgivet af levende Hegn. I Aarenes Løb er her blevet et meget betydeligt Gartneri, det eneste, der hidtil har været i Kommunen. Her er nu 10 store Drivhuse, og herved 3000 m² er under Glas. Gartneriet har eget Vandværk og Varmeanlæg, og det beskæftiger o. 8 Mand hele Aaret (se Fotografier i Johannes Tholles Værk: Danske Gartnerivirksomheder, Bind 3, 1936, S. 1986). Man er nu gaaet fra direkte Handel med Butikker til overvejende Auktionsalg (Viborg Salgsforening). Siden Kresten J. Lavséns Død i 1952 er Virksomheden blevet drevet videre af hans Enke K i r s t i n e L a v s e n og hendes Sønner J e n s M a t h i a s L a v s e n og N i e l s L a v s e n.

PLANTAGE OG PLANTNINGSFORENING

AF Mollerup Hede blev i Slutningen af forrige Aarhundrede en Del opdyrket. Resten, der ikke egnede sig til Agerjord, blev beplantet eller kom til at ligge udyrket hen. Ejeren af Dalgaard i Frøslev, den senere Branddirektør og Sagfører i Nykøbing, Jacob Sørensen, lod omkring 1880 beplante 7 Skæpper Land i Mollerup Hede, hvor han ejede Jord. Omkring ved 1890'erne havde Gdr. Jens

Mathias Jensen (Mtr. Nr. 1 b) i nævnte Hede ladet beplante 1½ Td. Land, og Husmand Jens Peter Sandgaard (Mtr. Nr. 2 e) havde da faaet beplantet ¾ Td. Land Hede med Naalétræer. Beplantningen af Mollerup Hede fra 1880—90'erne blev fortsat, saa nu er der her en **Plantage** paa o. 15 Tdr. Land, der udgør en Ejendom, som tilhører Morsø Sønder Herreds Plantage. Den drives af en Skovfoged. Den første var Plantør Jens Mark indtil o. 1918, derefter Skovfoged Johs. Johansen til o. 1947 og nu P. J. Villumsen. Mollerup Plantage er en Del af en meget stor Plantage, hvoraf det meste hører til Fjallerslev og Ovtrup i Vest. I 1919 var i Mollerup Sogn 7 ha tilplantet, tilbage var da af Hede og Lyngbakker 32 ha.

Paa Initiativ af Gartner Kresten Lavsén, Frøslevgaardsvang, blev der 19/1 1943 stiftet en **Plantningsforening** i Frøslev. Dens Medlemstal blev straks 43, og under Hedeselskabets Tilsyn har Foreningen til Juni 1954 plantet 20 km Læhegn foruden 850 Træer paa begge Sider af Vejen gennem Frøslev By. Denne Forenings Virksomhed vil med Tiden paa en heldig Maade være med til at præge Landskabet i Kommunen, fra hvilken den faar Støtte (14/9 1948: 250 Kroner).

FRØSLEV KALKGRAV

I et Bælte, der strækker sig fra Thy, gennem Mors og Himmerland, finder man **Kalksten**, der nu anvendes i industrielt Øjemed. Øverst er der et Muldrag paa ca. ½ Alens Tykkelse. Derefter kommer et Lag Ler, hvis Mægtighed kan variere fra 2 Alen og til 6 à 7 Alen paa de forskellige Pladser. Derefter kommer Kridtlaget. De første 10 Alen er en Blanding af Kridt og **Blege** (Kalksten) samt Flintsten. Saa kan der komme et Lag rent Kridt paa 2 à 3 Alens Tykkelse. Derefter følger et Lag store Flintsten paa ca. 1 Alens Tykkelse, og lige under dette kan der vise sig et Lag Blege, der bruges til Kalkbrænding. Derefter ligger Lagene: Kridt, Flint og Kalksten skiftevis ned til en Dybde af 36 Alen fra Jordens Overflade, men saa er man ogsaa nede ved Vandet

Ifølge en sikkert rigtig Overlevering fandt man Frøslev Sogns Kridt- og Kalkunderlag i Foraaret 1773, da to Bønder var i Færd med at grave en Ræv ud af sin Hule. Man havde længe paa Frøslevgaards Omraade forgæves søgt efter Mergel, men saa stødte man ved ovennævnte Hændelse paa Kridtet, som man straks efter begyndte Brydningen af. Brydningen af Kridt og Brændingen af Kalk er nu den eneste Industri i Kommunen.

1811 oplyser C. Schade, at man i Frøslevgaards Kalkgrube er kommet 50 Fod ned i Jorden, dybere end ved nogen anden lignende Grube paa Øen. Frøslevgaards og Øxendals Gruber hørte da til de

Frøslev Kalkgrav 1901

mærkeligste af Slagsen paa Mors. Skrivekridt af en særdeles Finhed traf man da i Øxendals Grube. Efter et gammelt Sagn har Øxendal sit Navn af, at et Par Øxne her engang er sunket i en Hule ind under Jorden og drevet op i Vester Mølledam ved Lødderup. Samme Aar meddeler Schade, at i Frøslevgaards Kalkovn brændtes der ad Gangen 30 til 40 Tønder Kalk. Kalkgruben i Gaardens Udmark er bleven en Kilde til Velstand formedelst Ejerens hensigtsmæssige Brug deraf til Exempel for Andre, og den Andre dertil forundte Adgang.«¹⁾ 1837 produceredes der aarlig fra Frøslev Kalkbrænderi 250 Tønder Kalk, og i 1842 oplyses det, at det fineste Kridt, der findes paa Mors, træffes i Kalkgruberne ved Øxendal og Erslev.») Gennem Aarene har Frøslev Kalkværk givet Arbejde til adskillige Mennesker. — Omkring 1870—80 arbejdedes der i 7 forskellige Kalkgrave, der ejedes af 7 Ejendomsbesiddere (Hans Kr. Petersen, Th. V. Nørgaard, Niels Dam, Kr. Riis, Niels Mark, Daniel Knudsen og Peder Kr. Mikkelsen Degn). Arbejdsstyrken var da 30 à 35 Mand. Prisen paa Kridt var 10 à 12 Øre pr. Tønde, og Daglønnen for en Arbejdsmand var o. 1880 2 Kr. pr. Dag for 10 Timers Arbejde. Arbejdet var haardt, og der skulde hænges i, for at man kunde tjene 2 Kr. til Familiens Underhold. Blegerne, der bruges til Kalkbrænding, kostede da 10—12—14 Kr. pr. Favn (48 Tdr.). De store Flintesten, der kunde findes i Kalklaget, var værdiløse. De blev begravet i en af de over 30 Alen dybe Huller, der fremkom, naar man var færdig med at oparbejde et Kridthul. Et saadant var firkantet og 8 Alen langt paa

Anton Nørgaards gamle Kalkværk paa Frosløvvang 1904

hvert Led, og det kostede fra 50 til 70 Kr. at købe Arealet til et saadant Hul, hvorpaa der kunde fremskaffes o. 400 Læs Kridt à 8 Tdr. pr. Læs. De smaa Flintstykker, der samledes af Kridtet, blev solgt som Vejmateriale. For 60—70 Aar siden havde hver Ejendomsbesidder sit Vejstykke at vedligeholde, og dertil blev de smaa Flint anvendt. Man havde ikke dengang en Vejtromle, saa det blev Hestekøretøjernes Opgave at køre Flinten sammen i Vejbunden. For de første Biler var det ubehageligt at færdes paa Vejene med Flint, der ødelagde Dækkene. — Kalkbrændingen foregaar ustandseligt fra Foraar til Efteraar. Produktionen afsættes til Mørtelværket i Nykøbing og til Thy. I 1954 er der kun to Steder, hvor der brydes Kridt og Kalk. Den ene Grav ejes af Chr. Dam (Mtr. Nr. 5 i, 9 d, 9 l, 9 m. 9 a, 9 o), den anden ejes af Nykøbing Kommune, der har købt den for at skaffe Flint til Bundbelægning ved Gade- og Vejanlæg. Nu foregaar Brydningen med moderne Maskinkraft. En ung Mand har anskaffet sig en Traktor med paamonteret Gravemaskine. Der bliver indboret Sprængpatroner, som sprænger Kridtlaget bort, hvorefter Maskinen kan paafylde Vogne og Biler. — De første Kalkværksejere, som den nuværende Besidder af Frøsløv Kalkværk, Anton Nørgaard, kan huske, var Peder Kr. Vils. Hans Kr. Pedersen. Th. V. Nørgaard, Mikkel Riis, Esben og Jens Dam, Jens M. Lausen og Niels Kortsen.

*Kalkværksejer Anton Nørgaards Barndomshjem 1905
Anton Nørgaard staar bagved Stolen*

Kalklejerne er alle beliggende paa Frøslevgaardsvang. Jorden her hørte — som nævnt — under Frøslevgaard, men efter Udskiftningen er den blevet frasolgt Hovedgaarden, og der er paa de derved fremkomne Parceller bygget Ejendomme, der tilhørte — og besiddes af forskellige Ejere. I 1924 byggede Anton Nørgaard sammen med sin Svoger, Chr. Dam, Frøslev ny Kalkværk paa den Nørgaard tilhørende Ejendom. 1952 købte Anton Nørgaard sin Svoger ud af Forretningen, saa nu er han Eneejer af Kalkværket, hvortil hører omtrent 5 ha (Mtr. 1 bl, 2 b).

I 1906 brændtes i Frøslev Kalkværk 1006 Tdr. Kalk, der betaltes med 7.724 Kr. 58 Øre. 1916 brændtes 746 Tdr. Kalk, der gav 5.328 Kr. 52 Øre. 1924 brændtes 3471 Tdr. Kalk. 1926: 5112 Tdr. 1930: 5990 Tdr. 1935: 3931 Tdr. 1940: 2073 Tdr. 1945: 3398 Tdr. 1950: 4461 Tdr. 1953: 5872 Tdr. I Tiden 1/1 1924 til 31/12 1953 er der i Frøslev Kalkværk blevet produceret ialt 114.498 Tdr. Kalk.³⁾ Ikke mindst i de senere Aar har der været betydelig Fremgang i Virksomheden.

Noter

¹⁾ C. Schade: Beskrivelse af Øen Mors (1811), 29, 103—06. — ²⁾ C. Diørup: Thisted Amt (1842), 132. — ³⁾ De fleste af de foranstaaende Oplysninger om Kalkgraven er venligst meddelt i Juni 1954 af Kalkværksejer Anton Nørgaard, der med største Hjælpsomhed ogsaa har fremskaffet andre Oplysninger til denne Bog.

TEGLOVNE

MURSTEN til Opførelse af Bygningerne brændtes i Teglværkerne. 1811 hørte til Frøslevgaard en Teglovn, hvori der ad Gangen kunde brændes 12—1400 Mursten af rød Farve. Af Frøslevgaards Teglværk kan endnu ses Spor Nordøst for Gaarden. 1811 oplyser C. Schade, at Fæsteren Jens Søndergaard i Andrup brændte baade Mursten og Kalk til Salg. 1837 var der et Teglbæreri i hvert af vore to Sogne. I Frøslev Sogn produceredes aarlig 6000 Mursten, i Mollerup Sogn 4000. Der var førhen i de fleste af Øens Byer smaa Teglovne, hvor der blev brændt Mursten baade til eget Brug og til Salg. Saadanne Ovne var bygget ind i en Bakkeskrænt, og foran Ovnen var »æ Vagthus«, hvis to Vægge dannedes af Bakkens Sider. Nogle Bjælker med Brædder over udgjorde Loftet. Bagvæggen var selve Ovnen med sine to Fyrhuller. Forsiden med Indgangsdøren var tømret sammen af gamle Brædder. Disse primitive Vagthuse var Samlingssted for Byens Folk, hvor de efter Dagværk fik sig en Passiar. Teglovnen i Andrup var i Brug til temmelig langt ned imod vort Aarhundrede. Om Tildragelser i og ved denne i Husmand Kr. Søndergaards Drengetid i 1860'erne kan læses nærmere i Historisk Aarvog for Mors 1927, 86—88. I Sommeren 1854 brændtes i Kristen Lavsens Teglovn i Andrup Sten til den Ejendom, der blev den senere Friskolelærer Niels Andersens Barndomshjem paa Frøslevvang. Tidligere havde her ligget et gammelt, meget langt Hus, der havde tilhørt Høker Anders Boel. Dette Hus' Jordtilliggende blev forøget med 1 Td. Htk. fra Peder Hjort Søndergaards Mark (Mtr. 2 a) i Andrup, som Anders Nielsen (1817—1901) i 1852 købte samtidig med Anders Boels Ejendom. Den sammenkøbte Gaard, hvoraf en Del er udstykket fra Frøslevgaard, er nu paa 32 Tdr. Land (Mtr. Nr. 1 c, 2 ab) og har faaet Navnet K o r s g a a r d. Den har siden 1852 hørt til samme Slægt (3 Generationer). Efter Anders Nielsens Død 1901 overtog Jens Andersen Gaarden, og 1932 overgik den til hans Søn Kresten Jensen Andersen, Brodersøn til ovennævnte Friskolelærer N i e l s A n d e r s e n (1845—1929), der i Bogen: »Mine Erindringer« (1928) har fortalt om dette sit Barndomshjem paa Frøslevvang, hvor hans Fader, Anders Nielsen, i 1852 begyndte sin dygtige Virksomhed.

FABRIKANT ANDREAS VESTERGAARD

DET vilde være en Mangel ved denne Bog, hvis den ikke indeholdt en Levnedsskildring af Fabrikant Andreas Vestergaard, der var den førende Personlighed i Frøslev-Møllerup Sogne i Aar-tierne nærmest før og efter 1900. Hans Bedstefader, Anders Nielsen, der var fra Hørdum i Thy, kom i sin Ungdom til Frøslev, hvor hans Søn, Anders Andersen (26/12 1784—14/2 1865) blev gift 16/4 1815 med Else Nielsdatter Vestergaard, med hvem han fik Vestergaard i Frøslev. Efter denne Gaard toges senere Familienavnet Vestergaard. Denne Ejendom maatte Anders Andersen gå fra i 1822, i Landbrugskrisens Tid. Han fik dog senere en Ejendom paa 4 Tdr. Land (Mtr. Nr. 5 c) i Frøslev. Den var en Parcel fra Fæstegaarden Glintborg. Den 19/4 1838 døde Anders Andersens Hustru, hvorefter han 8/7 1838 giftede sig med Inger Marie Nielsdatter (1802—75) fra Vejerslev. Med hende fik han to Børn: Kirsten Marie Andersdatter (f. 5/11 1839) og Sønnen Niels Andreas Andersen Vestergaard, der blev født 5/12 1841. Andreas Vestergaard, der blev hans Kendingsnavn, kom til at gaa i Skole hos den dygtige Lærer Peder Thomsen i Frøslev. I Drengæarene havde Andreas Vestergaard flere Pladser som Hyrde paa Egnens Gaarde, og efter sin Konfirmation tjente han et Aarstid paa Frøslevgaard, men da han havde Lyst til Haandværk, kom han 1/11 1856 i Smedelære hos en ung, ugift Smed, Knud Kristensen Toft, hvis Smedie laa bag Frøslev Præstegaard. Efter at have udstaaet en 3-aarig Læretid, hvor han fik Føden hjemme, begyndte han, knap 18 Aar gammel, 1/11 1859, som selvstændig Smed i Frøslev. Begyndelsen var ikke mindst i økonomisk Henseende svær nok for den unge Andreas Vestergaard, men for den flittige og energiske Mand gik det dog fremad. Den første Plov, han fremstillede, var til Jens Kristian Bæk paa Pusgaard, og hermed blev indledt en Virksomhed, der senere skulde blive af betydeligt Omfang. Af den kendte Smed Arent Andersen i Erslev fik Andreas Vestergaard lært, hvorledes en god Plov skulde smedes. Det var lykkedes Smed Arent Andersen at finde frem til en bestemt Form, hvorefter en Muldplade skulde rettes til, saa den gik ren og slap Mulden paa den bedst mulige Maade. Da Andreas Vestergaard havde lært Kunsten af Arent i Erslev, hvis Plove blev solgt viden om, opnaaede han snart at fremstille en Plov lige saa god som Mesterens i Erslev.

I 1863 byggede Andreas Vestergaard en Smedie hjemme ved sine Forældres Hus. Der blev opsat 2 Esser i den. I de følgende Aar udgik der ogsaa fra dette Værksted mange Skovle og Grebe.

Andreas Vestergaards Ejendom. Frøslev

Den 9. April 1865 holdt Andr. Vestergaard Bryllup med Kirstine Jørgensen Søndergaard (født 13/5 1842), Datter af Gdr. Jørgen Søndergaard i Andrup. I Tiden Maj—Juni 1865 var Vestergaard Marinesoldat i København. Han købte sig fri og kunde nu vende hjem til Frøslev, hvor han med Iver genoptog det forladte Arbejde. En stor Sorg ramte snart Hjemmet, idet Andr. Vestergaards Hustru 30/3 1869 døde af Tuberkulose. Ægteparrets to Børn fulgte snart efter. Sønnen Anders Ingvar, født 6/7 1866, døde af ondartet Halssyge 7/1 1870, og Datteren Mette Jørgine, født 27/4 1868, gik bort 19/3 1870. Hun havde nok arvet sin Moders Sygdom og svandt Dag for Dag, til hun døde. Børnene blev begravet ved Siden af hinanden, men et Par Aar senere tog Faderen dem op og puttede dem ned til deres Moder. Graven med de tre hensovede findes Nord for Frøslev Kirke tæt ved Diget.

Den 27. September 1872 blev Andr. Vestergaard i Tødsø Kirke gift med Sypige Maren Olesen, Datter af Gdr. Peder Olesen, Tødsø. Hun var da 36 Aar og Andr. Vestergaard 29. Det lykkelige Ægteskab blev ikke velsignet med Børn, hvorfor Vestergaard i 1879 tog sin Søsterdatter Kirstine (f. 17/8 1878) i Pleje. Hun blev 17/1 1898 gift med Hans Peter Nielsen fra Hyllested i Sydvestsjælland. Andr. Vestergaard købte en Gaard paa 40 Tdr. Land i Haarlev til Parret.

Paa Værkstedet arbejdede Andr. Vestergaard, hjulpet af Svend og Lærling, videre, ikke alene med Plove, men ogsaa med andre Landbrugsredskaber. Ved den danske Landmandsforsamling i Nykøbing

Fabrikant Andreas Vestergaards Ejendom i 1890'erne. Vestergaard og Hustru forrest

Falster 1873 blev ved en Plovprøve Vestergaards dør udstillede Plov tilkendt Bronzemedaille. Denne Præmie fik stor Betydning for ham, idet der nu kom Bestillinger fra hele Landet. Det blev derfor nødvendigt at udvide Værkstedet, saa de fik 3 Esser eller Ildsteder, og saa gik det med Arbejde fra Kl. 6 Morgen til 9 Aften, og alt, hvad der blev fremstillet, kunde sælges. Ikke alene Plove, men ogsaa Harver, blev der lavet mange af i Frøslev Smedie, og paa en Industriudstilling i Aarhus 1876 fik Vestergaard Hædersdiplom for forskellige Plove og Harver. Samme Aar begyndte han at lave Hesteriver, og i de følgende Aar slog han ogsaa ind paa at fabrikere Bredsaamaskiner, Vindmotorer, Hestegange og Tærskemaskiner, Kaste- og Rensemaskiner, Havreknusere og Kagebrækkere, Pumper og Rør, ligesom han indsatte Reparationsdele i Bogense- og Svendborg-Tærskværker. I Aarenes Løb udgik fra hans Værksted mellem 16 og 1700 Plove, og han naaede at uddanne o. 50 Smede. Den fordums lille Smedie blev efterhaanden forvandlet til en Fabrik med Motor og et Utal af Maskiner, og den tidligere saa fattige Smedesvend blev med Aarene en formuende Fabrikant, der havde mange Folk i sit Brød. 1908 nedlagde han Fabriksvirksomheden og var derefter Landmand i Frøslev Resten af sin Levetid. Han blev boende i sit gamle Hjem, hvortil der ogsaa hørte Landbrug. Efter hans Død i 1918 blev Ejendommen solgt til nuværende Sogneraadsformand Marius Lar-

Andreas Vestergaards Sølvbryllup 27. September 1897

I forreste Række Andreas Vestergaard og Hustru. I bageste Række, foran Spillemændene, Pastor Munch og Hustru.

Andreas Vestergaard

sen, der dog snart efter afhændede den og købte en Gaard i den vestlige Del af Frøslev. Siden 1943 ejes Vestergaards Ejendom af Landmand Kristian Madsen (Mtr. Nr. 5 c, 8¹/₂ ha).

*

Andreas Vestergaard blev snart inddraget i offentligt Arbejde, ikke alene hjemme i Kommunen, men ogsaa hvor det gjaldt hele Mors eller endnu større Dele af Landet. 1866 blev han Formand for Frøslev-Møllerup Skytteforening og var i nogle Aar Kredsformand for Morsø Sønder Herred. Senere var han i en Aarrække Formand for hele Mors. — 1870 blev Vestergaard Kredsformand for Brandforsikringen for rørlige Ejendele, og 1. Januar 1874 valgtes han ind i Frøslev-Møllerup Sogneraad, hvor han straks blev valgt til Formand, et Hverv, han bestred de følgende tre Aar, hvorefter han nægtede at tage mod Genvalg. Senere valgtes han igen ind i Sogneraadet: i 1887, og han blev genvalgt ved de øvrige Valg (i 1894 27 11 endog enstemmig), indtil han i 1901 nægtede at tage mod Genvalg. Han var Sogneraadsformand 1892—1901. Ialt sad han i Sogneraadet i 18 Aar.

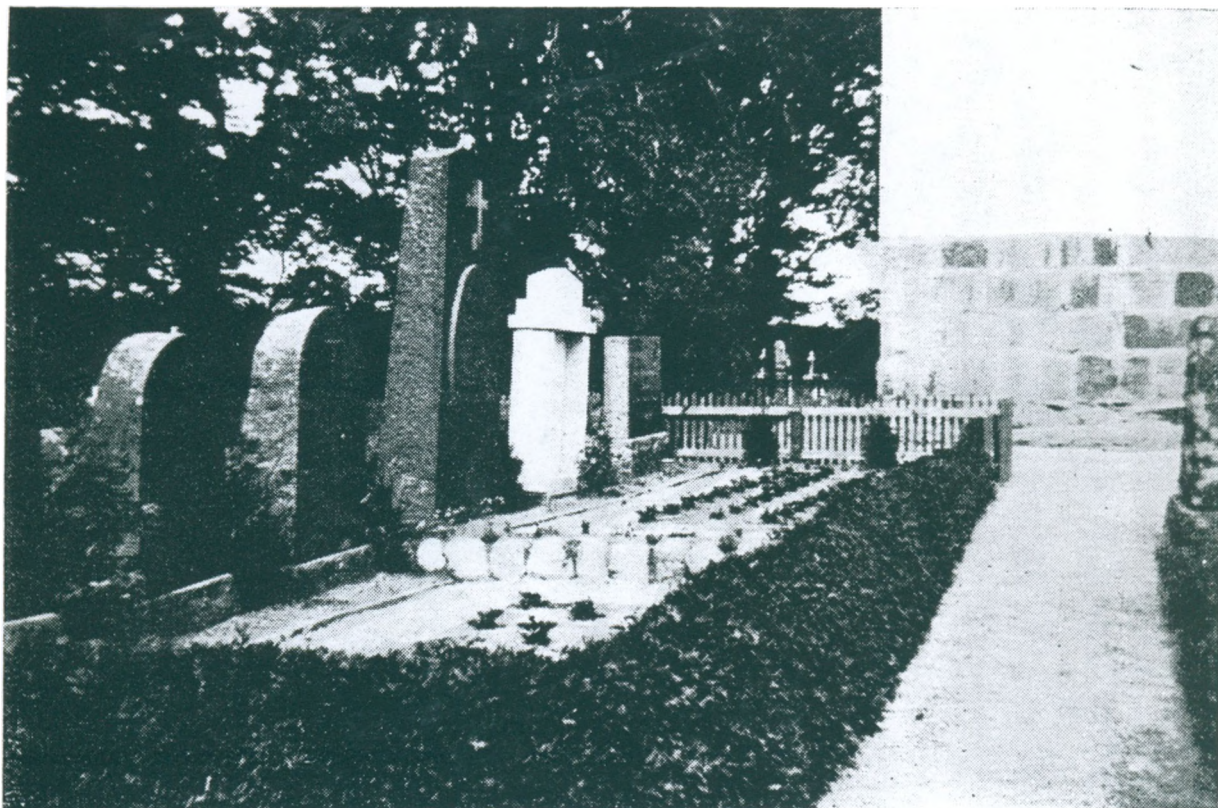
1875—1918 var han Medlem af Bestyrelsen for Frøslev Sparekasse (Formand 1910—18), og i 1876 blev han Medlem af Morsø Banks Raad, et Hverv, han indehavde til 1905, da han blev Raadets Formand, en Stilling, han afgik fra 1908. I denne Anledning blev han stærkt hyldet ved en Festbanket paa Hotel Bendix, hvor man takkede den Frøslev Fabrikant for mangeaarigt, dygtigt Virke for Morsø Bank.

1877 var Andreas Vestergaard med til at oprette Morsø Folkeblad, han var i flere Aar Medlem af Bestyrelsen for Morslands danske Samfund, og i den lange Aarrække 1886—1918 var han Sognefoged og Lægdsmand for Frøslev Sogn. Fra 1907 og en Del Aar frem var han Formand for Foreningen af Sognefogeder og Lægds mænd i Thisted Amt. 1883—86, 1901—06 var han Formand for De fattiges Kasse i Kommunen, og som ivrig Afholdsmand var han i en Aarrække (fra 26/11 1887) Formand for Frøslev Afholdsforening. Fra 1892 og nogle Aar frem var Vestergaard Vurderingsformand for Husmandskreditforeningen. 1901—13 Formand for Frøslev Forsamlingshus, Foredragsforening og Husflidsforening. 1904 indvalgte han i Menighedsraadet, 12/9 1905 i Værgeraadet. Formand 1906—11 for Frøslev Brugsforening, derefter Regnskabsfører og Kasserer til sin Død 1918. Fra 1900 og fremefter fik han overdraget Tilsynet med Plejebørn, — og endnu flere Tillidshverv blev betroet denne Mand, der besad en utrolig Arbejdsevne.

Da Andr. Vestergaard og Hustru 27/9 1897 holdt Sølvbryllup, der blev en sjælden smuk Festlighed, stiftede Ægteparret et U d s t y r s l e g a t.

Af det anførte vil man forstaa, at det var højt fortjent, at den tidligere Landsbysmed den 26. Maj 1909 opnaede den sjældne Udmærkelse at blive udnævnt til R i d d e r a f D a n n e b r o g.

Andr. Vestergaard var en meget begavet Mand, jernflittig og havde mange Interesser. Han var en fortrinlig Sanger, havde lært sig at spille Violin, og hertil kommer, at han besad en forbavsende Evne til at udtrykke sig skriftlig, hvad man erfarer ved at læse hans (utrykte) Selvbiografi, der er nedskrevet 1909—11. I dette fortræffeligt skrevne Arbejde faar man udførlig Besked om hans Slægt, om Tilstandene i Frøsleveggen og om hans Liv indtil o. 1900, da Fremstillingen slutter. Han førte ogsaa en kortfattet Dagbog, i hvilken der findes mange Oplysninger, ikke alene om ham selv, men ogsaa om Begivenheder i Egnen. Vestergaard var — som nævnt — ivrig Afholdsmand, hvorfor han i Dagbøgerne ofte føjer til, at der blev drukket mere eller mindre tæt ved Bryllupper og Begravelser, ligesom han undertiden anfører, at en vis Kristian blev fuld ved denne eller hin Sammenkomst. Udfor 8/1 1898 oplyser Vestergaard, at han ved et politisk Møde i Nykøbing blev nævnt som Kandidat til Folketingsvalget, men han nægtede at tage herimod.

Andreas Vestergaards Grav, Frøslev Kirkegaard

Sin Kirkegang søgte Andr. Vestergaard ikke altid i Frøslev. Imens J. Chrf. Jansen var Præst i Dragstrup-Skallerup (1884—98), gik han tiest til Kirke i Dragstrup. Undertiden deltog han i Gudstjenesten i Ansgarskirken, som han ved Kirkens Opførelse i 1872 havde skænket Vejrhanen til. Vestergaard var sikker Deltager hvert Aar ved de store Efteraarsmøder i Galtrup Forsamlingshus.

Kort Tid efter Sølvbrylluppet i 1897 begyndte Fru Vestergaard at skranke, og 28/7 1899 døde hun og blev begravet paa Frøslev Kirkegaard 3/8 1899.

Den aldrende Mand skulde imidlertid opnaa at opleve en indiansk Sommer, idet han 62 Aar gammel, 2/5 1902, blev gift med A n e L a r s e n (f. 1875) fra Redsted. Med hende var han saa lykkelig at faa 5 Børn. Det var ret ejendommeligt at se den efterhaanden gamle Mand med de smaa Børn, som ukendte troede, han var Bedstefader til.

*

Efter 1908 levede Andr. Vestergaard som Landmand og passede sine mange Tillidshverv. Han havde i det hele et godt Helbred indtil Juletid 1917. Da begyndte han at skranke, men troede ikke, det havde videre at sige. Snart tog dog Sygdommen til, og den 23. Februar 1918 døde han fra Hustru og Børn. Ved hans Død blev det vidnet, at han var en af Morsøs betydeligste Mænd, en Mand, man lagde Mærke til og ikke glemte, naar man en Gang havde set og talt med ham. Vestergaard havde hjulpet mange med Raad og Daad, naar de

Andreas Vestergaards Mindesten i Frøslev Anlæg

var inde i vanskelige Forhold, og det var ikke ufortjent, at han i sine Velmagtsdage havde siddet som en næsten aldeles uindskrænket og enevældig Sognekonge, agtet, æret og paaskønnet ogsaa uden for Kommunens Grænser af de mange, der havde nydt godt af hans redebonne Hjælp.

Fru Ane Vestergaard døde 21. Februar 1942 i Tilsted (67 Aar gammel), hvor en Datter er Lærerinde. Hun blev begravet i Frøslev 25. Februar s. A. Hun skildredes ved sin Død som en retskaffen, tjenstvillig og gudfrygtig Kvinde, et Menneske, der aldrig talte ondt om nogen og altid søgte at finde den gode Side hos sine Medmennesker.

*

Endelig skal nævnes, at der i Frøslev Anlæg Søndag den 29. Juni 1919 blev afsløret et Mindesmærke for Andreas Vestergaard. Henved 200 Mennesker deltog i den sjældne Højtidelighed, hvor der blev talt af Pastor J. C. Hansen, Frøslev, Pastor J. Jansen, Tødsø (tidligere Dragstrup), Pastor P. Pedersen, Galtrup, og Bager Otto Larsen, Frøslev. Pastor Jansen foretog Afsløringen af den smukke Sten, hvorpaa der staar:

Smed
ANDR. VESTERGAARD
R. af Dbg.
1841—1918

Han var gjerne god at gæste
og gav villigt gode Raad,
og for bedre dem at fæste
fulgte han dem selv i Daad.

Verset er af Friskolelærer Morten Jensen, Dragstrup. Stenen staar nu som Vidne for sene Slægter om en af Frøslev Sogns flittigste og dygtigste Mænd.

Noter

Ovenstaaende Fremstilling er udarbejdet paa Grundlag af Andreas Vestergaards utrykte Levnedsskildring. Endvidere er benyttet forskellige Optegnelser af Vestergaard samt Avisartikler om ham, saaledes Morsø Dagblad 7/9 1897. Morsø Folkeblad 25/2 1918. 30/6 1919. A. C. Skyum har i Morsø Folkeblad 16/7 1946, 2/10 1951 skrevet om Vestergaard som Plovfabrikant. P. P. Krogsgaard har offentliggjort Mindeord om Fru Ane Vestergaard i Morsø Flkbl. 23/2 1942.

KOMMUNALBESTYRELSEN

VED Forordningen af 13/8 1841 blev den egentlige Kommunalbestyrelse skabt. Ifølge denne var Sognepræsten og de, der ejede mindst 32 Tdr. Hartkorn, selvskrevne Medlemmer af Sogneforstanderskabets, som Institutionen kom til at hedde. Ved Lov af 22/3 1855 bestemtes det, at Sogneforstanderskabet skulde bestaa af et ulige Antal Medlemmer og deles i to Dele, saaledes at der var een mere i den ene end i den anden. Den mindre Del skulde vælges ved almindelig Valgret, hvorimod den Femtepart af Beboerne, der i det foregaaende Aar havde ydet det højeste Kommunebidrag, skulde vælge den større Del. Sognepræsten ophørte med at være født Medlem, undtagen hvad der angik Fattigsager og Skoleforhold. Ved Forordningen af 1841 fik Amtsraadene — foruden Bestyrelsen af de amtskommunale Anliggender — overdraget Tilsynet med Sognekommunerne, men i Grundloven af 5/6 1849 kom det i § 96 til at hedde, at »Kommunernes Ret til under Statens Tilsyn selvstændigt at styre deres Anliggender vil blive ordnet ved Lov,« og i Overensstemmelse hermed saa i 1867 Landkommunalloven Dagens Lys. I denne Lov af nævnte Aars 6. Juli omdøbtes Sogneforstanderskabet til Sogneraadet. Herefter skulde Præsten heller ikke længere for Fattig- og Skolesagers Vedkommende være fast Med-

lem. Hver Kommunes Fattig-, Skole- og Vejevæsen samt andre kommunale Anliggender skulde nu styres af Sogneraadet. Kommunalledelsen fik ved Loven af 1867 en selvstændigere Stilling overfor de overordnede Myndigheder end hidtil. Deltagelsen i Sognets Styrelse har sikkert de fleste Steder samlet større Interesse blandt Bønderne, end naar det gjaldt politiske Spørgsmaal. Nu fik Gaardmændene Mulighed for at tale med om Sognets Anliggender, og især synes Bønderne at have arbejdet for at holde Udgifterne nede. Ønsket om lokalt Selvstyre hørte til Bondepartiets faste Programpunkter, og Sogneraadsarbejdet blev af stor Betydning for Bondepolitikkerne. Adskillige af Forfatningskampens Mænd begyndte deres Arbejde i Sogneraadspolitik. — Med Loven af 1867 var Valgretten og Valgbarheden dog ikke fuldstændig, men med Indførelsen af Kvindernes Valgret i 1908 og senere Udvidelser er vi i Dag naaet til det fulde Selvstyre. Der skete jo det ved den kommunale Valglov af 20. April 1908, at da afskaffedes de højestbeskattedes særlige Valgret, dog at denne for Amdsraadenes Vedkommende først bortfaldt i Henhold til en Lov af 1916. Kvinder fik nu Valgret, og Forholdstalsvalg indførtes. Mænd og Kvinder fik fra 25 Aars Alderen Valgret. Medens Valgperioden før var 6 Aar (med Valg hvert 3. Aar skiftevis af de højestbeskattede og de almindelige Vælgere) sættes den nu til 4 Aar, ligesom samtlige Sogneraadsmedlemmer siden da skal vælges paa een Gang og afgaar paa een Gang. Ved senere Love er Kredsen af Vælgere yderligere udvidet, end Tilfældet var i 1908. Særlig ved Lempelse af Skatte- og Fattigbestemmelserne kan nu saa godt som alle deltage i Sogneraadsvalgene. Det kommunale Selvstyre er velorganiseret, godt opbygget og gennemprøvet. De Mænd, der siden 1841 har haft Sæde i vore kommunale Raad, har gjort deres Sogne stor Nytte og har tilfulde bevist det kommunale Selvstyres Berettigelse. Den Utak, der er Verdens Løn, kan de tage sig nemt, — dertil er det kommunale Selvstyre for grundfæstet i Danmark.

*

Da Sogneraadsprotokollerne 1841—1875 sammen med en Del andre Papirer for en Del Aar siden under Ildsvaade brændte, er det bl. a. ikke muligt at fremkomme med en fuldstændig Fortegnelse over Sogneraadsmedlemmer og Sogneraadsformænd før 1876, men det er dog lykkedes at finde frem til Sogneraadsmedlemmerne i 1848, 1863 og 1870. I det følgende meddeles Sogneraadsmedlemmerne fra de tre nævnte Aar samt den fuldstændige Liste fra 1876 og fremefter. Andr. Vestergaard var ogsaa Medlem af Sogneraadet 1873-76.

1848. Niels Stenild Mortensen, Frøslevgaard. P. Finchenhoff, Præst. Niels Krogh. Peder Væver. Knud Aggerholm, Mollerup. J. C. Østergaard, Andrup.

1863. A. Th. Synnestvedt, Præst. L. Leegaard, Jens Chr. Christensen Østergaard, Andrup. Chr. Svenningsen, M. Dalgaard, P. Chr. Hansen, Mads Pedersen.

1870. J. C. Schade, Frøslevgaard. Niels Majgaard, Søren Nybo, Frøslev. J. Chr. Pedersen, Anders Krogh, Niels Mark, P. Chr. Hansen.

1876. Andreas Vestergaard, Frøslev. Mads Pedersen, Jens Majgaard, Anders Dissing, Jens Chr. Bech, Frøslev. I. C. Lund, Laurits Riis, Mollerup.

1879. Anders Dissing, Frøslev. Peder Fruergaard, Jens Majgaard, Jens Chr. Bech, Thomas Vangsgaard Nørgaard, Frøslev. I. C. Lund, Niels Larsen Thybo, Mollerup.

1883. Peder Fruergaard, Frøslev. Th. Vangsgaard Nørgaard, Lavrids Nørgaard, Jens Jensen Dissing, Peder Stephansen, Frøslev. Kristen Villumsen, Niels Larsen Thybo, Mollerup.

1886. Jens Dissing, Frøslev. Svenning Nielsen, Peder Stephansen, Lavrids Nørgaard, Villads Knudsen, Frøslev. Hans Chr. Pedersen, Kristen Villumsen, Mollerup.

1889. Villads Knudsen, Frøslev. Andreas Vestergaard, Svenning Nielsen, Kristen Overgaard, Kristen Krogh, Frøslev. Hans Pedersen, Kresten Soelberg, Mollerup. 1889 indvalgte Niels Dam i Sogneraadet, idet Villads Knudsen bortrejste fra Kommunen. 12/3 1889 valgtes Hans Pedersen til Sogneraadsformand.

1892. Andreas Vestergaard, Frøslev. Niels Andersen, Kristen Overgaard, Kristen Krog, Mads Smed, Frøslev. Kresten Soelberg, Niels Krog, Mollerup. Niels Krog døde 1893, hvorefter Gdr. Niels Søndergaard, Mollerup, 22/2 1893 indvalgte i Sogneraadet.

1895. Andreas Vestergaard. Jens Jensen Dissing, Niels Peter Krog, Niels Andersen, Mads Smed, Frøslev. Kristian Svane, Niels Søndergaard, Mollerup. Sidstnævnte udgik paa Grund af Sygdom af Sogneraadet i Februar 1895, hvorpaa Jens Madsen Bach, Mollerup, kom ind i Sogneraadet.

1898. Andreas Vestergaard. Jens Dissing, Niels Kr. Iversen, Jens Mathias Lavsén, Niels Peter Krog, Frøslev. Jens Anton Kristensen, Kristian Svane, Mollerup.

1902. Niels Chr. Andersen Storgaard, Frøslev. Jens M. Dissing, Niels Kr. Iversen, Mikkel Jensen, Jens Mathias Lavsén, Frøslev. Jens Anton Kristensen, Mikkel Kvistgaard, Mollerup. Mikkel Jensen fraflyttede Kommunen i 1903, hvorefter Jens J. Østergaard 2/12 1903 indvalgte i Sogneraadet.

1905. Niels Chr. A. Storgaard. Jens M. Dissing, Christen Knudsen, Jens J. Østergaard, Kr. Pedersen (Skrædder), Frøslev. Povl Dissing, M. Kvistgaard, Mollerup.

1907. Niels Chr. A. Storgaard. Christen Knudsen, Kr.

Pedersen, Josef Kvistgaard, Frøslev. Mads Kirk, Andrup. Povl Dissing, Peter Sams, Mollerup.

1909. Niels Chr. A. Storgaard. Josef Kvistgaard, Niels Christensen, Ole Peter Klausen, Frøslev. Ole Skyum, Frøslevvang. Mads Blaabjerg, Mads Kr. Markussen, Mollerup.

1913. Josef Kvistgaard, Frøslev. Jens Aggerholm, Niels Kr. Nielsen Mark, Frøslev. Chr. Dissing, Andrup. Mads Kr. Markussen, Kristian Sørensen, Vilhelm Villumsen, Mollerup.

1917. Josef Kvistgaard. Niels Kr. Nielsen Mark, Jens Aggerholm, Frøslev. Chr. Dissing, Andrup. Vilhelm Villumsen, Kristian Sørensen, Mads Bak Kristensen, Mollerup.

1921. Mads Bach Kristensen, Mollerup. Peder Aggerholm, Jens Chr. Madsen, Martin Mortensen, Frøslev. Jens Anton Kristensen, Niels Kr. Larsen, Alfred Soelberg, Mollerup. Martin Mortensen efterfulgtes 13/11 1923 af Anders Dam.

1925. Kristian Jensen, Andrup. Johannes Nielsen, Peder Aggerholm, Frøslev. Anders Dam, Frøslevvang. Alfred Soelberg, Niels Jørgensen, Mads Bach, Mollerup.

1929. Kristian Jensen. Holger Østergaard, Benthinesminde. Povl Nørgaard, Vestergaard, Frøslev. Anders Dam, Frøslevvang. Niels Kr. Larsen, Mads Bach, Niels Jørgensen, Mollerup. 13/1 1931 valgtes efter Sogneraadsformanden Kristian Jensen, der da var afgaaet ved Døden, Johannes E. Nørgaard, Frøslevgaard, ind i Sogneraadet. Til Formand valgtes Mads Bach, Mollerup.

1933. Mads Bach. Jens Chr. Madsen, Povl Nørgaard, Frøslev. Martin Jørgensen, Niels Sandal, Andrup. Mads Bach Kristensen, Niels Jørgensen, Mollerup. Efter Formanden Mads Bachs Død valgtes 19/7 1934 tidligere Kommunerevisor Niels Kr. Larsen, Mollerup, ind i Sogneraadet. Han blev straks Formand.

1937. Niels Kr. Larsen. Jens Chr. Madsen, Marius Larsen, Frøslev. Niels Sandal, Martin Jørgensen, Andrup. Erhardt Blaabjerg, Alfred Soelberg, Mollerup.

1943. Niels Kristian Larsen. Marius Larsen, Ejnar Kristensen, Kristian Mikkelsen, Viggo Dissing, Jens Chr. Madsen, Frøslev. Erhardt Blaabjerg, Mollerup. Den 12. Oktober 1945 fratræder Niels Kr. Larsen paa Grund af Sygdom. Erhardt K. Andersen, Frøslevvang, indtræder derefter i Sogneraadet. Marius Larsen vælges til Formand.

1946. Marius Larsen, Frøslev. Ejnar Kristensen, Viggo Dissing, Jens Chr. Madsen, Erhardt K. Andersen, Frøslev. Erhardt Blaabjerg, Kr. Larsen, Mollerup. 14/5 1946 er Karl Nyby, Mollerup, i Sogneraadet, men ikke Kr. Larsen. 13/10 1948 er Kr. Soelberg Mollerup, i Sogneraadet, men ikke Karl Nyby.

1950. Marius Larsen. Johannes Nørgaard, Frøslevgaard. Ejnar Kristensen. Jens Chr. Madsen, Viggo Dissing, Andrup. Kr.

Frøslev-Møllerup Sogneraad 1954

Bageste Række fra venstre: Ejnar Kristensen, Kr. Kjærgaard, Viggo Pedersen, Viggo Dissing. Forreste Række fra venstre: Erh. Andersen, Marius Larsen, Kr. Soelberg.

Soelberg, Kr. Kjærgaard, Møllerup. Paa Grund af Sygdom udgaar Jens Chr. Madsen af Sogneraadet, og Gdr. Erhardt K. Andersen vælges 10/8 1951 i Stedet for.

1954. Marius Larsen, Viggo Dissing, Erh. Andersen, Frøslev. V. Pedersen, Møller, Frøslev. Ejnar Kristensen, Frøslev. Kr. Soelberg, Kr. Kjærgaard, Møllerup.

SOGNERAADSFORMÆND

DEN første Sogneraadsformand, der er truffet Oplysninger om, er Gaardejer Knud Aggerholm, Møllerup. Han nævnes som saadan 8/2 1846.

Niels Stenild Mortensen, Frøslevgaard, omtales som Sogneraadsformand 1848.

A. Th. Synnestvedt, Præst, var Formand antagelig i Tiden 1862—67.

J. C. Schade, Frøslevgaard, 1868—73.

Andreas Vestergaard, Frøslev, 1874—79. 1892—1901.

Anders Dissing, Frøslev, 1880—82.

Peder Fruergaard, Frøslev, 1883—85.

Jens Dissing, Frøslev, 1886—88.

Villads Knudsen, Frøslev, 1888—89.

Hans Pedersen, Møllerup, 1889—91.

Niels Chr. A. Storgaard, Bager, Frøslev, 1902—1913.
Josef Kvistgaard, Frøslev, 1/4 1913—1921.
Mads Bach Kristensen, Mollerup, 1/4 1921—1925.
Kristian Jensen, Andrup, 1/4 1925—1931.
Mads Bach, Mollerup, 13/1 1931—1934.
Niels Kristian Larsen, Mollerup, 19/7 1934—12/10 1945.
Marius Larsen, Frøslev, 12/10 1945—

Sogneraadsformanden fik i Løn for 1893: 100 Kr. 1901: 125 Kr. 1906: 300 Kr. 1914: 300 Kr. I 1933 kom der Paabud om, at der skulde ansættes en Kasserer i Sogneraadet. Valgt blev Mads Bach Kristensen, der beklædte denne Post 1933—36. Han fik i aarlig Løn 400 Kr., Sogneraadsformanden 700 Kr. 1936 valgtes Jens Chr. Madsen til Kasserer, et Hverv, han indehavde 1936—50, da det overgik til Viggo Dissing. 1943 bestemtes det, at Formand og Kasserer skulde have aarlig i Løn 2000 Kr. Ligesaa 1946. I 1954 var Sogneraadsformandens Løn: 4097 Kr. Kassererens Løn var da 2277 Kr.

*

Sogneraadsmøderne afholdtes i Frøslev Fattiggaard i Tiden 1872—1901. Derefter hos Sogneraadsmedlem Jens M. Dissing, Frøslev, 1902—05, for 40 Kr. om Aaret. 1906 og 1907 for 50 Kr. aarlig. 1906—13 fandt Møderne Sted hos den fungerende Sogneraadsformand. Derefter hos forskellige Sogneraadsmedlemmer. 1917—18 hos Chr. Dissing, Andrup. 1919—20 hos Jens Aggerholm, Frøslev. 1920—21 hos Chr. Dissing. Senere hos Alfred Soelberg, Martin Mortensen (1922—23), Peder Aggerholm (1923—24), Kristian Jensen, Formand (1925—31), Mads Bach, Formand (1931—34), Niels Kr. Larsen, Formand (1934—45), Marius Larsen, Formand (1945—).

SOGNEFOGDER

HVOR gammel Sognefogedinstitutionen er her i Landet vides næppe med Bestemthed, men den er i hvert Fald ikke helt ung, hvilket er let at forstaa, da man var nødt til at have en Øvrighedsperson i de mindste Administrationskredse til at varetage, at god Lov og Orden blev haandhævdet. Til Sognefoged har man altid udpeget en anset, bosiddende Mand i Sognet. Han udøvede det lokale Polititilsyn, han kunde — og kan — anholde Betlere og Forbrydere, foretage Udpantninger m. m. I gammel Tid fik Sognefogderne intet Vederlag for deres Arbejde, som derfor heller ikke var ret effektivt. Mere Skik kom der i Sognene ved Forordningen af 11. November 1791, da Sognefogderne herefter skulde udnævnes af Amtmanden efter Forslag af Politimesteren. Reglen var, at der i hvert Sogn kun skulde

Sognefoged Ejnar Mortensen,
Frøslev

Sognefoged Erhardt Blaabjerg,
Mollerup

være een Sognefoged. Da Sogneraadsprotokoller m. v. fra før 1875 ved et Uheld er brændt, har det ikke været muligt at faa Sognefogedlisten fuldstændig før nævnte Aar, og da der i de bevarede Protokoller m. m. fra efter anførte Aar kun sjældent findes nøjagtige Oplysninger om Sognefogderne, har det været besværligt nok at faa udarbejdet en fuldstændig Fortegnelse over disse stedlige Retsens Folk.

I Frøslev Sogn var Gdr. Niels Sørensen (født 1777) Sognefoged i en Aarrække, nævnt som saadan 1810,

Jens Nielsen Søndergaard, Andrup, var Sognefoged i henved 20 Aar, indtil sin Død 9/2 1836, altsaa i Tiden o. 1816—36. Hans Søn, Gaardejer, senere Husmand Jørgen Jensen Søndergaard (1814—78) var derefter i flere Aar (bl. a. i 1839) Sognefoged og Lægdsmand. Han var Fader til Husmandsføreren Kristian Søndergaard (1855—1939). Gdr. Søren Nybo, Frøslev, var Sognefoged før 1858 og til 1886.

Fabrikant Andreas Vestergaard var Sognefoged for Frøslev Sogn 6/7 1886 til sin Død 23. 2 1918.

Gaardejer Carl Sørensen, Frøslev, 1918—1927.

Gaardejer Anders Kjærgaard, Andrup, 1928—1950.

Gaardejer Ejnar Mortensen, Frøslev, 1950—.

Fra Mollerup Sogn kendes følgende Sognefogder:

Gaardejer Knud Aggerholm ca. 1820—1845.

Gaardejer P. Kr. Hansen 1845—1870.

Gaardejer Laurits Christensen Riis 1871—1906.

Gaardejer Morten Nielsen Kudsk 1906—1926.

Gaardejer Mads Bach Kristensen 1926—1941.

Gaardejer Erhardt Blaabjerg 1941—.

FRA SOGNERAADS PROTOKOLLERNE

I Sogneraadsprotokollerne kan man finde Oplysninger om et stort Antal Emner, idet Sogneraadet har skullet tage Stilling til mange forskelligartede Spørgsmaal: Fattigsager, Skatteforhold, Skoler og Veje, Ansøgninger om Pengestøtte til baade inden- og udensogns Formaal o. s. fr. Med Omhu, Retsind og i Følelsen af Ansvar for Kommunens Økonomi har de af Sognefolket valgte Mænd varetaget alle Sagerne paa bedste Maade — til Gavn for de to Sogne, de var sat til at styre.

Det har, set med Nutidens Øjne, undertiden været ret særegne Spørgsmaal, Sogneraadet har skullet udtale sig om, yde Støtte til el. lign. Saaledes søgte Smedens Søn i Mollerup 24/7 1882 om Pengehjælp til en Rejse, som den syge Yngling ønskede at foretage ned til den kloge Mand Kristen Spilmand i Farsø Syd for Løgstør. Sogneraadet vedtog at afholde Udgifterne til Rejsen, hvorefter det i Protokollen anføres, at da der »er Udsigt til, at hans Sygdom vil blive langvarig, og han ikke godt kan være hjemme hos Faderen, anser man det heldigst, at han bliver indlagt paa Fattiggaarden.« — 15/3 1883 drøftedes en Skrivelse fra Ane Marie Svanes Søn A. Mikkelson, hvori han forespurgte, om Sogneraadet vilde give ham Understøttelse til et Træben, da han paa Grund af Benedder havde faaet sit Ben afsat. Sogneraadet vedtog at give ham et nyt Træben. — Det var dog ikke altsammen Udgifter. I August 1947 modtog Kommunen 800 Kr. som Gave fra en ubekendt!

29/12 1894 drøftedes den nymodens Cyklekørsel, og det vedtoges at meddele, at Cyklister som alle andre kørende »skal holde til højre, naar de møder en Vogn, og til venstre, naar de kører forbi en Vogn bagfra.«

12/5 1898 enedes man om at opfordre Lødderup og særlig Tæbring Sogneraad »til i Forening med os at indgaa til Generaldirektoratet for Telefonvæsenet med Andragende« om at faa »anlagt en Statstelefon fra Nykjøbing gennem El sø, Frøslev og videre til Tæbring.«

29/12 1900 bestemmer Sogneraadet, at der Nytaarsnat i Anledning af Hundredaarsskiftet ringes med Kirkeklokkerne i Frøslev og Mollerup fra Kl. 12 og et Kvarter frem.

26/2 1912 svaredes paa en Forespørgsel fra Amtet, om Sogneraadet vilde give Tilladelse til Automobilkørsel om Natten fra Kl. 12 til 4. Sogneraadet kunde ikke gaa med til at give Tilladelsen »al den Tid den Landevejs Grøft ikke er jævnet.«

21/4 1914 gaves der Læge Johs. Krogh, Vils, Tilladelse til at færdes paa Kommunens Veje med Automobil, men »han skulde tage al

mulig Hensyn til Beboerne ved at køre saa hensynsfuldt som muligt.«

13/5 1913 drøftedes de bredfælgede Vogne. Det vedtoges »at gaa med til, at alle 3-Spænds Vogne og alle, der var læsset med over 3000 Pund, skulde have brede Fælg, dog kun fra 1. November og til 1. Maj.«

De ovenanførte Udpluk fra Sogneraadsprotokollerne oplyser om Forhold, der nu ganske hører Fortiden til; saa meget har forandret sig i det sidste Par Menneskealdre, at der nu ikke længere gives Pengestøtte til en Rejse til en klog Mand eller udstedes Direktiver til en Læge om, at han skal køre særlig forsigtig med sit nye, selvtransportable Køretøj; men saadant fandt man altsaa fornødent saa sent som i 1914.

FRØSLEV ANLÆG

I Frøslev By blev ved en Udskiftning 7/7 1803 et Areal paa 11.372 Kvadrat-Alen tillagt 4 Gaarde og 2 Huse at tage Ler i, og saaledes blev det til Dels brugt indtil 1889. Da fik Andreas Vestergaard den gode Idé, at Lokalteten, der laa hen i romantisk Uorden, ved Planering og Beplantning kunde blive til et smukt Anlæg. Han fik let de daværende Lodsejere til at afstaa det gamle Stykke Fællesjord. Af dette hørte i 1889: 2275 Kvadrat-Alen til Præsteembedet og 1136 Kvadrat-Alen til Skolen. Resten ejedes af Kristen Sørensen Overgaard (Mtr. Nr. 9), Jens Kristian Pedersen (Mtr. Nr. 11), Jens Kr. Madsen Bech (Mtr. Nr. 10) og P. Vævers Enke, Maren Kristensen (Mtr. Nr. 18). Disse Ejere skænkede ifølge Gavebrev af 23/4 1889 Fællesjorden med den gamle Lergrav til Frøslev-Møllerup Kommune mod, at Arealet i Løbet af 5 Aar blev en Del planeret og beplantet med Træer, samt at der paa Grunden blev afsat en Byggeplads paa ca. 1000 Kvadrat-Alen til den herværende Afholdsforening (her mærkes ogsaa Andreas Vestergaards Indflydelse), ligesom der skulde »bibeholdes en Vandbeholder paa ca. 1000 Kvadrat-Alens Størrelse til Benyttelse ved mulige Ildebrande.« Gavebrevet er skrevet af Andreas Vestergaard. I Sogneraadet blev (14/9 1889) Andreas Vestergaard og Kristen Overgaard valgt til at arbejde videre med Sagen. Hermed var den i de bedste Hænder, og i 1890 blev Lokalteten planeret og beplantet med Løvtræer under Vestergaards Ledelse. Der blev nedsat en Bestyrelse til at varetage Anlæggets videre Udvikling og Vedligeholdelse. Igennem de mange Aar har forskellige Frøslevborgere haft Sæde i Anlæggets Bestyrelse, og Kommunen har aarlig ydet Pengestøtte til den lille Byparks Drift. Det har ikke været nogen dyr Historie for Kommunen, at Frøslev har faaet sin smukke Festplads. I 1917 vedtoges det 8/8 i Sogneraadet at yde 200 Kr. til Anlægget, men ellers har den aarlige Støtte altid

været betydelig mindre, saaledes f. Eks. i 1927, 1929, 1941, 1942, 1943: 50 Kr. I 1944 og 1947 var den aarlige Kommunistøtte 75 Kr. Ogsaa fra anden Side er der blevet ydet Tilskud til Anlæggets Vedligeholdelse m. v. Saaledes bevilgedes 19/1 1925 fra Frøslev Forsamlingshus 50 Kr. til Anlægget. Og ved Frøslev Spare- og Laanekasses Tilsynsraadmøde 4/5 1939 blev det vedtaget af Sparekassens Midler at skænke en Havebænk til Anlægget, hvis interessanteste Pryd er den Mindestøtte, som her blev rejst i 1919 til Erindring om Fabrikant Andreas Vestergaard.

FATTIGVÆSENET

DE fattiges Kaar var i gamle Tider i høj Grad medynkværdig. De var væsentligst henvist til at leve af Tiggeri. Først i 1708 kom der en Fattigforordning, som kom til at gælde til 1803. Det blev en Pligt for hvert Sogn at underholde sine fattige, men da det dog hovedsageligt skulde ske ved frivillige Gaver, saa forslog det indkomne ikke stort. I 1732 prøvede man at faa lidt bedre Orden herpaa, men det var fremdeles i den Periode, da Bønderne havde det allerfattigst. Den nye Fattigordning af 5/7 1803 tog noget fastere paa Sagen, nu skulde hvert Sogn sørge for sine fattige, eller hvert Pastorat blev det egentlig til, fordi Præsten var Formand for Fattigkommissionen, der iøvrigt bestod af 2 Mænd fra hvert Sogn. Der blev straks noget at tage fat paa. I 1807 kunde C. Schade oplyse, at der i Frøslev-Mollerup Kommune var 3 fattige af 1. Klasse og 4 Familier af 3. Klasse, ialt med Børn iberegnet 18 Personer. Bidragene til de fattige var da 6 Tdr. Rug, 27 Tdr. 4 Skp. Byg, 16 Læs Skodtørv og 7 Læs Fladtørv. Penge: 16 Rdl. 48 Skl. Andre Pengeindtægter og Beholdning fra foregaaende Aar: 19 Rdl. 80 Skl. Ialt i Penge: 36 Rdl. 32 Skl. Udgifter: Rug 5 Tdr. 4 Skp. Byg 22 Tdr. 4 Skp. Penge 20 Rdl. 32 Skl. Overskud: 4 Skp. Rug, 5 Tdr. Byg. 16 Rdl. i Penge.¹⁾

Den 16. December 1817 lagde Fattigkommissionen Ligning for 1818. Andreas Vestergaard, hvis Fader var Medlem af Kommissionen, oplyser, at der udskreves for det næste Aar: 1 Td. 4 Skp. Rug, 23 Tdr. Byg og 10 Rdl. 32 Skl. i Penge. Ejeren af Frøslevgaard svarede 7 Skp. Rug, 2 Tdr. 1 Skp. Byg og 6 Rdbl. i Penge. En almindelig Gaard svarede 1 Td. 1 Skp. Byg og 16 Skl. Der var da 8 faste Fattiglemmer inddelt i 3 Klasser. I 1. Klasse 3. Den dyreste fik 4 Skp. Rug, 4 Tdr. Byg, 2 Rdl. 32 Skl. I 2. Klasse ingen. I 3. Klasse 5. Den billigste fik 1 Td. 4 Skp. Byg og 1 Rdbl. i Penge.

*

Der blev snart efter 1803 indrettet Fattighuse i de fleste af Morsøs Kommuner, og i 1811 var Øen omtrent forsynet med saadanne. Frøslev Sogn fik sit Fattighus tæt Øst for Sognebyen. Det

eksisterer endnu. Mollerup Sogn har ikke noget Hus af den Slags selv om Sognet førhen i Folkemunde blev kaldt »det fattige Sogn« I Sommeren 1848 vedtog Sogneraadet at tage imod en Gave fra Husmand Christen Andersen, der i Mollerup ejede Huset Mtr. Nr. 12 (Htk. 5 Skp. 2 Alb.). Han vilde skænke Kommunen et Jordareal paa 6500 Kvadrat-Alen til Grund til et Fattighus, hvis Plads vilde blive lige over for Brun-Bakke. Det endte imidlertid med, at Huset ikke blev bygget, og Mollerups fattige, der trængte til Husly, blev installerede i Huset nær Frøslev. Der var i 1857 13 Fattiglemmer i Kommunen.

For at forbedre de fattiges Kaar besluttede Sogneraadet, i Overensstemmelse med Udviklingen andetsteds, at købe en Landejendom, hvis Stuehus kunde indrettes til Fattiggård. I November 1872 erhvervedes saa Gdr. Kristen Thomsens Gaard: Vestergaard (Frøslev Mtr. 7 a) for 10.000 Rdl. Denne Ejendom, hvis Stuehus er fra 1857, beboedes 1770 af Fæstebonden Lars Vestergaard. 1788 af Niels Poulsen Vestergaard, fra hvem den 1815 blev overdraget til Andreas Vestergaards Fader Anders Andersen, der dette Aars 16. April var blevet gift med Datteren derfra: Else Nielsdatter. — Vestergaard, der var paa godt 6 Tdr. Hartkorn, var en af de første Gaarde i Frøslev, der blev Selvejergaard. I 1822 blev Anders Klausen Ejer af den, hvorpaa Niels Legaard (død 1855) havde den 1833—53. I denne Periode gik Vangen og Kæret fra Gaarden, idet en Datter, Inger Marie, der var gift med Anders Krog, fik bygget nede paa Vangen. Niels Legaards Søn, Laust, overtog 1853 Vestergaard, som i 1869 købtes af Kristen Thomsen fra Sejerslev. 1872 erhvervede saa Kommunen Gaarden, hvori der blev indrettet Fattiggård med Plads til 15 Lemmer. I 1896 var i Frøslev Sogn 29 Personer under Fattigvæsenet, i Mollerup Sogn kun 1.

Forskellige Bestyrere ledede i Aarenes Løb Fattiggården for Kommunen, men 1. April 1901 overtog Thomas Bjørnsgaard Gaarden i Forpagtning for en aarlig Afgift af 1000 Kr. og alle Udgifter. 1. April 1905 overtog Anders Søndergaard Forpagtningen til 1. April 1908, da Vestergaard solgtes til Poul Chr. Nørgaard for 23.000 Kr. (med Besætning til ca. 3000 Kr.). Poul Chr. Nørgaard (f. 24/8 1886 paa Harhøjgaard) er i Familie med Andreas Vestergaard, hvis Fader, som ovenfor nævnt, i 1822 fraflyttede Vestergaard. Poul Nørgaard blev 11/2 1908 gift med Sidsel Marie, Datter af Tømrer Mikkel Kvistgaard, Frøslev. I 1908 var Vestergaard paa 38 Tdr. Land.

Fattiggårdsinstitutionen var som Helhed ikke heldig, derfor blev den i de fleste danske Sogne ophævet i Aartierne efter 1900. Man hjalp nu herefter de nødstedte paa en anden Maade. »Kommunehuset« paa Frøslevvang er gennem alle Aarene blevet benyttet som Fattighus, og det er stadig i Brug. Hertil kommer saa »Schades Asyl«, der i nyeste Tid en Overgang har fungeret paa samme Maade

som Fattighuset paa Vangen. — Ved Sociallovens Ikrafttræden 1/10 1933 skete der store Forandringer til det bedre, idet der med denne Lov indførtes gavnlige Fremskridt angaaende Hjælp til Samfundets mindst bemidlede. Tidligere blev der ved Gaver i Kirkebøsserne ydet Hjælp til de fattige, og i Sogneraadet samt i Fattigudvalget blev der igennem Aarene i utallige Enkelttilfælde taget Bestemmelse om, hvad man skulde give i Naturalier, Fribolig eller Pengestøtte til Folk, der var nødt til at bede om offentlig Støtte. Senere traadte Hjælpekassen til. Den 7. September 1933 holdt Frøslev-Møllerup Hjælpekasses Bestyrelse sit sidste Møde. Et betydningsfuldt Afsnit af dansk Hjælpeforsorgs Historie var hermed forbi.²⁾

Noter

¹⁾ C. Schade: Mors (1811), 243. — ²⁾ Om Fattigvæsen, Fattighuse, Tiggere m. v. fra Frøslev Sogn i ældre Tid har Kr. Søndergaard givet gode Oplysninger i Historisk Aarvog for Mors 1922, 1924. Det meste heraf er optrykt i »Morsingboer i gamle Dage« I (1930), hvor der iøvrigt er givet en Skildring (S. 161—77) af Fattigvæsenets Historie m. v. paa hele Mors i svundne Tider. Der bliver ikke Plads til i nærværende Bog at komme nærmere ind paa det omfangsrige Emne, hvorfor interesserede maa henvises til Kr. Søndergaards ovennævnte Erindringer fra 1922 og 1924 og til »Morsingboer i gamle Dage« I.

ANE HEDEVIG SCHADES ASYL

DEN 7. September 1873 oprettede Ejeren af Frøslevgaard, Jacobus Cornelius Schade: »Ane Hedevig Schades Asyl og Legat« til Minde om sin Hustru, hvis Navn Legatet bærer. Asyl og Legat skulde være til Fordel for værdige Trængende i Frøslev og Møllerup Sogne. Legatet, der fik kongelig Konfirmation 23. December 1873, fik tillagt en Bygning med tilhørende Grund og indhegnet Haveplads (473 m²), der var blevet udstykket fra Mtr. 10 b og 26 b i Frøslev By. Bygningen, der ligger nær Kirken, er indrettet med 2 Beboelseslejligheder, og til hver Lejlighed hører et Stykke Have. Ejendommen tilhørte J. C. Schade ifølge Skøde af 14. Januar 1871. Til Legatet henlagdes en kontant Sum paa 500 Rigsdaler. Lejlighederne skal anvendes som Fribolig, medens Renten af Kapitalen skal udnyttes til Udredelse af de Ejendommen paahvilende Skatter og til dens Vedligeholdelse. I Fundatsen bestemmes endvidere, at Asylet skal tjene til livsvarig Fribolig for 2 værdige Trængende, som er fødte eller i mindst 10 Aar har haft Ophold i Frøslev eller Møllerup Sogne og ikke nyder Understøttelse af det offentlige Fattigvæsen. Saa længe J. C. Schade levede, bestyrede han Asyl og Legat. Efter hans Død skulde Bestyrelsen bestaa af 2 Mænd, der saa vidt muligt skulde være af Schades eller Hustrus

Slægt. Retten til Bolig i Asylet kunde man ikke ansøge om, den ud deltes efter Bestyrelsens Skøn.

Ved J. C. Schades Død 26/3 1884 fandtes i Legatets Forhandlingsbog en Skrivelse, hvori Schade bestemte, at Bestyrelsen for Legate skulde overgaa til hans Broder, Konsul August Hagbarth Schade Nykøbing, og til Ane Hedevig Schades Søstersøn, exam. juris Jacob Sørensen, Forpagter paa Vilsgaard.

Den 1. Januar 1885 ejede Asylet foruden Bygning og Jordlod: 555 Kr. 47 Øre. Da Frøslevgaard og Benthinesminde blev bortforpagtede i 1887, vilde Reparationer m. m. fremtidig blive at udrede af Asylets egne aarlige Indtægter. 1. Januar 1894 ejede Asylet foruden Bygning og Grund: 2074 Kr. 64 Øre. — 1. Januar 1908 var Asylets Formue 3192 Kr. 28 Øre.

Den 1. Juni 1908 afgik A. H. Schade paa Grund af Alder af Bestyrelsen, og i Stedet indtraadte hans Søstersøn, Sparekassedirektør tidligere Købmand Frederik Otzen Schade Bang, i Legatbestyrelsen. — 8. September 1911 bestemtes det, at Asylet skulde gennemgaa en grundig Reparation, samt at der skulde sættes et Hegn om Haven mod Øst ud til Kirkevejen. I Januar 1915 vedtog Bestyrelsen at anvende 10 Kr. aarlig til Vedligeholdelse af J. C. Schades og Ane Hedevig Schades Gravsted paa Frøslev Kirkegaard.

Paa Grund af Asylets Reparation m. v. var Legatets Formue 1. Januar 1916: 1890 Kr. 79 Øre.

9. Juli 1923 indsendte Legatbestyrelsen en Ansøgning til Kongen om Tilladelse til, at Asylets og Legatets Bestyrelse for Fremtiden maatte overgaa til Frøslev-Møllerup Sogne, der var villig til at overtage dette Hverv. . . . »Som Grund hertil kan vi anføre, at Asylet ligger ca. 10 Kilometer fra Nykøbing, at vi nu er i en Alder af henholdsvis 84 og 62 Aar, at jeg Jac. Sørensen formentlig er den sidste af Hedevig Schades Slægt her, og at der blandt Legatstifterens Slægt næppe kan paavises nogen, der vil paatage sig at indtræde i Bestyrelsen.« Sagfører Jacob Sørensen og Sparekassedirektør Fredr. Bang blev saa fritaget for Bestyrelshvervet, og 30/11 1923 overdroges, med Virkning fra 1. Januar 1924, Bestyrelsen af Asyl og Legat til Frøslev-Møllerup Sogneraad. Ved Afleveringen var Regnskabet opgjort til, at Legatet havde en Pengebeholdning af 914 Kr. 03 Øre. Hertil kom Obligationer. 1. April 1925 var Formuen i Penge: 943 Kr. 51 Øre, i Obligationer: 1200 Kr., ialt 2143 Kr. 51 Øre. — 14/12 1938 oplyses i Sogneraadsprotokollen, at Asylet har utæt Tag. Det blet saa repareret. I nogle Aar har i Bygningens ene Lejlighed Sognets Sygeplejerske haft Bopæl. Forskellige Familier, der ellers vilde have manglet Tag over Hovedet, har Tid efter anden boet i den anden Lejlighed. I de sidste ca. 10 Aar har den ene Lejlighed paa Grund af Ejendommens Ælde dog ikke været beboet. I den anden bor Enkefru Birthe Marie Riis.

Da Legatkapitalen nu ikke længere er tilstrækkelig til Ejendommens Vedligeholdelse, saaledes var der i 1953 kun ca. 300 Kr. af den i Behold; søgte Sogneraadet om Tilladelse til at ændre ved Legatets Fundats. I Skrivelse til Amtet fra Socialministeriet af 1. Februar 1954 bestemmes det, at Huset maa blive staaende, saalænge Enkefru Riis lever og bebor Huset. Derefter vil Bygningen paa Sogneraadets Foranstaltning blive nedrevet og Grunden solgt. Det derved indkomne Beløb skal derefter tillægges Legatkapitalen. Der vil saa til sin Tid blive oprettet en helt ny Fundats for det Pengelegat, som da vil være til Stede.

ANDREAS VESTERGAARDS Udstyrslegat

PAA Fabrikant Andreas Vestergaards og Hustru Maren Olesens Sølvbryllupsdag 27. September 1897 oprettede Ægteparret: S m e d i Frøslev Niels Andreas Vestergaard's og Hustru Maren Olesen's Udstyrslegat.

Legatet er paa 1000 Kr., »som frugtbargjøres paa bedste Maade efter de Regler, som til enhver Tid ere gjældende for Udlaan af Umyndiges eller andre under offentligt Tilsyn staaende Midler.« I Legatvedtægten oplyses endvidere, at i »de 20 Aar fra 1. Januar 1900 at regne tillægges en Fjerdedel af Legatets aarlige Indtægter og derefter bestandig hvert Aar en Sjettedel.«

Legatet skal som Udstyrshjælp, første Gang 1901, tildeles en værdig, ubemidlet Pige, mindst 22 Aar gammel, hvis Giftermaal kan ventes i Aarets Løb. »Ingen kan tillægges Legatet, som har nydt offentlig Fattighjælp. Legatets Hovedstol med sin aarlige Tilvæxt maa ingensinde angribes. Legatet bestyres af Frøslev-Møllerup Sogneraad. Sogneraadet aflægger aarligt Regnskab for Legatet til samme Tid, som er foreskrevet for Communens Regnskaber.« -- Legatet blev kongelig stadfæstet 16. November 1899. Det har i Aarenes Løb været en god Hjælp for de unge Kvinder, der efter Ansøgning har modtaget det umiddelbart efter deres Bryllup. Paa smukkeste Maade viste Andreas Vestergaard og Hustru deres Samfundssind ved paa deres Højtidsdag at tænke paa, hvorledes de bedst kunde være med til at støtte ubemidlede unge Ægtefolk ved Oprettelsen af deres Hjem. Legatkapitalens Størrelse var i 1946-47: 2693 Kr. 86 Ø.

JOHANNES MUNCH JØRGENSENS LEGAT

ENDNU et Legat er at nævne fra vore to Sogne. Boelsmand P e t e r Sk r i v e r J ø r g e n s e n og Hustru, Frøslev, oprettede i Anledning af deres Sølvbryllup i Juni 1954 et Legat til Minde om deres afdøde

Søn, Johannes Munch Jørgensen, der var deres eneste Barn. Legatet, hvis Kapital paa ca. 1100 Kr. bestaar af Sønnens sammensparede Penge, skal administreres af Frøslev-Møllerup Sogneraad. I Fundatsen hedder det, at Kapitalen stedse skal forblive urørt og aldrig formindskes. Renteindtægten skal hvert Aar tildeles en Dreng eller Pige fra et mindrebedmødet Hjem i Frøslev, der søger Mellemskolen eller Gymnasiet i Nykøbing. Hvis ikke saadanne findes, da en Dreng eller Pige, der paa Grund af Sygdom eller andet har haft Vanskeligheder i det sidste Aar.

Ved dette Legat vil i Fremtiden paa smukkeste Vis Mindet om en af Frøslevs unge Sønner blive bevaret.

FRØSLEV-MOLLERUP SYGEKASSE

Frøslev-Møllerup Sognes Sygekasse blev oprettet 1896. Den foreløbige Bestyrelse bestod af Lars Andersen (Formand), Jens P. Smedegaard, Møller A. P. Dalgaard og Th. Bjørnsgaard, alle af Frøslev. Fra Møllerup Carl Nielsen. Den første stiftende Generalforsamling afholdtes 19/3 1896. Den første Bestyrelse kom til at bestaa af Lars Andersen (Formand), Carl Nielsen, Anders Andersen Klit, Thomas Bjørnsgaard, Jens Anton Kristensen, Søren Kristiansen og Søren Bech. Andreas Vestergaard og Chr. Pedersen blev valgt til Revisorer. Foreningen talte 110 Medlemmer. Formandsposten har været besat med følgende Mænd: Lars Andersen 1896—98. Pastor P. J. Munch 1898—1902. Lars Andersen 1902—06. Mads Bach Christensen 1906 til 27/5 1941, da han afgik ved Døden. Tømrer Jens P. Jensen har siden 17/6 1941 været Sygekassens Formand. Medlemstallet er i Juni 1954: 556 nydende Medlemmer. — 1903 oprettedes en Begravelseskasse under Frøslev-Møllerup Sygekasse. Bestyrelsen kom til at bestaa af: Lars Andersen (Formand), Jens P. Smedegaard, Mikkel P. Villadsen, Anders Storgaard, Jens Kr. Sørensen, Kristian Pedersen og Jens Nielsen. — Sygekassens Kasserer var fra Starten Peder Aggerholm, Frøslev. Han varetog dette Hverv til 1915, hvorefter Laust Kr. Larsen bestred det til 1936. Siden dette Aar har Erhard Kr. Andersen, Frøslev, været Kasserer. — Ved Sygekassens Generalforsamling 29/5 1954 fremlagde Husmand Erhard Andersen Regnskabet, der balancerede med 77.000 Kr. Formuen var da 29.323 Kr. Af de største Poster i Regnskabet kan nævnes Kontingentindtægt 32.520 Kr. Statstilskud 11.000 Kr. Udgifter til Sygehus 8100 Kr. Lægehjælp 25.499 Kr. Medicin 4400 Kr. Ved samme Lejlighed valgtes til Bestyrelsen Arbejdsmand Hersom Jensen, Gdr. Kr. Viliumsen, Gdr. Morten Østergaard Nielsen. En mindre Ændring i Vedtægterne angaaende Begravelseshjælp vedtoges.

POSTVÆSEN

I 1850—60'erne kom Lars Post fra Vester Jølby til Frøslev to Gange om Ugen, Tirsdag og Fredag, vandrende med en Fiskekurv paa Ryggen, fastholdt med et Par Læderremme, samt en Taske til Breve og Aviser. Foruden en hel Del Smaabud, hvortil Kurven benyttedes, besøgte Lars Post Breve og Aviser for Beboerne i de 5—6 Byer, han gennemvandrede. Han havde enkelte Gaarde i hver By, hvor han om Morgenens modtog Bestillinger paa Smaabud, og om Aftenen afleverede han Sagerne, hvorpaa han et Sted fik en Dram og en Taar Øl, et andet Sted en Mellemmad. Paa Køkkenbordet afleverede han det meste af Byens Postsager, saa kunde Folk selv afhente deres Aviser og Breve. Han var en lidet talende, men akkurat og bestemt Mand, som man kunde stole paa, meddeler Kristian Søndergaard i sine Erindringer (fra 1860'erne) om ham i Historisk Aarvog for Mors 1923, 40—41.

Men Udviklingen skred frem, man kunde ikke blive ved at nøjes med Lars Post, og saa fik man et kongeligt Brevsamlingssted i Frøslev. Det fik Kontor i Skolen, hvor det i hvert Fald fandtes i 1884. Det bestyredes af Lærer Johs. Uldal, fra hvem det i 1909 overgik til fhv. Bagermester, Sparekassedirektør Niels Chr. Storgaard, der havde det til 1919. Derefter blev Morten Bach Leder af det, senere hans Søn Søren Bach. Efter hans Død 17/4 1922 overgik Brevsamlingsstedet til Anders Buchhaves Enke, Kirstine Buchhave, der nu bestyrer det. Paa Søren Bachs Grav er rejst en Mindesten, skænket af Frøslev Ungdomsforening og Venstres Ungdom i Morsøkredsen.

FRØSLEV-MOLLERUP SPARE- OG LAANEKASSE

I Begyndelsen af 1870'erne kom Tanken om Oprettelse af Sogne-sparekasserne frem, og i Vinteren 1874—75 fik Frøslev-Mollerup Kommunes Sognerådsformand, Andreas Vestergaard, fat i Vedtægterne for de da alt oprettede Sparekasser i Tæbring-Ovtrup og Tødsø, og derefter udarbejdede han et Udkast til Vedtægter for en Sparekasse i Frøslev. Den blev stiftet ved et Møde i Frøslev Skole 25/10 1875. Begyndelseskapitalen fremskaffedes ved, at hver af de stiftende Medlemmer indskød mindst 10 Kr., der skulde staa rentefrit et Aar fra 11/6 1875. Der var 22 Mand tilstede fra begge Sogne, og ved deres Indskud oprettedes saa Frøslev-Mollerup Spare- og Laanekasse, hvis første Formand og Leder var Lærer Johs. Uldal, der beklædte Stillingen til sin Død 1910.

Sparekassens første Bestyrelsesmedlemmer var Andreas Vestergaard, Mikkell Dissing, Mikkell Kvistgaard og Mads Pedersen. 28/4

1902 oplystes ved Generalforsamlingen, at Sparernes Tilgodehavende var 10.075 Kr. 33 Øre. Den forudbetalte Rente 115 Kr. 50 Øre. Udlaan mod Kaution 10.921 Kr. Reservefondet udgjorde 912 Kr. 71 Øre. 2/4 1910 var samtlige Spareres Tilgodehavende 13.232 Kr. 59 Øre. Reservefondet var paa 1583 Kr. 69 Øre.

Efter Lærer Johs. Uldals Død 14/7 1910 blev **A n d r e a s V e s t e r g a a r d** af Bestyrelsen valgt til at være Formand og Kasserer for Sparekassen, en Stilling han beklædte til sin Død 23/2 1918. Som hans Efterfølger valgtes, fra 1/4 1918, Lærer **P. P. K r o g s g a a r d**, der indehavde dette Hverv til i Sommeren 1919. Herefter blev **Niels Kr. Storgaard** Formand for Sparekassen til 1934. 31/3 1921 var Indskuddene oppe paa 90.708 Kr. Reserverne var paa 3838 Kr. 24/5 1925 blev der paa Generalforsamlingen givet Tilladelse til at indmelde Sparekassen i Centralforeningen for Sparekasser. 28/4 1933 blev Formandens Løn sat til 1/2 % af de første 100.000 Kr. og 1/3 % af Resten af Indlaan i Sparekassen. Den havde nogle Aar tidligere været mindre. Efter **Niels Kr. Storgaards** Død 1/1 1934 blev 9/1 1934 Lærer **P. P. K r o g s g a a r d** valgt som Direktør for Frøslev-Mollerup Spare- og Laanekasse, en Stilling, han stadig er Indehaver af.

Paa Generalforsamlingen 21/10 1937 vedtoges de nye Vedtægter for Sparekassen. Der skal herefter være et Tilsynsraad ved hver Sparekasse. Til Formand for dette valgtes **J. K v i s t g a a r d**, medens **P. P. Krogsgaard** forblev som Forretningsfører (Direktør).

8/8 1946 valgtes **V i g g o D i s s i n g** til Formand for Tilsynsraadet. Direktørens Løn forhøjedes da til 2500 Kr. 29/7 1948 overrakte ved Generalforsamlingen en 7-armet Lysestage som en lille Erkendtlighed til **J. Kvistgaard** for 50 Aars vel udført Arbejde i Sparekassens Tjeneste. — Indskudskapitalen var 31/3 1954: 2.037.096 Kr. 29 Øre. Reserver ialt var da 104.755 Kr. 74 Øre.

Sparekassen har i den henrundne Tid været ledet af fremtrædende Mænd i Kommunen, for hvilken den har været — og er — af stor Betydning. Der er jævnlig af Sparekassens Midler blevet bevilget Tilskud til Foretagender af almen Interesse for Frøslev-Mollerup Sogne.

HAANDVÆRK OG HANDEL

I de gamle Landsbyer var Gaardene mere eller mindre selvforsynende. Man tilvirkede selv Tøj, bryggede, slagtede, bagte, støbte Lysestage og tillavede selv det mest mulige af Avlsredskaber og Haandtøj (Plejde, Tøjrstager, River o. s. fr.). Salt var man dog nødt til at købe saavel som Jern, der forarbejdedes af Smeden. Frøslev og Mollerup har, som andre Landsbyer, gennem umindelige Tider haft deres fælles **B y s m e d**, og de gamle Marknavne: **S m e d a g r e** vidner om, at han har haft en Jordlod til Hjælp til sit Underhold. Det er sjældent,

Fra Frøslev 1905

man finder Oplysninger om gammelt Haandværk og om Hjemmeindustrien i Landsbyerne. Det kan dog nævnes, at i 1837 var der i Frøslev Sogn 10 Væve og i Mollerup Sogn 4 Væve til Husindustri. 1811 saavel som 1837 omtales en Vindmølle i Frøslev Sogn. Den brugtes til Mel- og Grynmalning og formalte 1837 aarlig 120 Tønder Korn. Den laa ved Dalgaard. Senere blev paa Mollerup Mark opført en lignende Vindmølle nær Mollerup Dalgaard. Derfor fik Møllen Navnet Dalgaards Mølle. Begge Møllerne var hollandske Vindmøller, de ligger endnu paa deres gamle Pladser, og de har hver især faaet Vingerne erstattede med en 6-vinget Klapsejlsmotor, Mollerup Sogns Mølle efter en Brand o. 1918. Ejendommen, der hører til Mollerup Mølle (Mtr. Nr. 6 e), er paa 6 Tdr. Land. Af dens Ejere kan nævnes Fladeland, P. Fruergaard, Otto Nygaard, Kr. Agger Riis, Erh. Blaabjerg, Peder Hangaard og nu Holger H. Pedersen, der driver en omfattende Handel med Foderstoffer, Brændsel m. m. I Frøslev er ogsaa Mølleri med en endnu større Foderstofhandel samt Brændselsforretning og Kornrenseri. Virksomheden ejes af Viggo Pedersen, der er Broder til Mølleren i Mollerup.

I forrige Aarhundrede fik Landsbyerne efterhaanden Haandværkere og Handlende, eftersom Udviklingen krævede det. I 1880'erne og senere var der saaledes i Frøslev Tømremestrene Mikkil Kvistgaard, Kr. Baarup Johansen og Anders Pedersen Tange. I 1954 er der i Frøslev Tømremestrene Th. Odgaard, Henrik Kibsgaard, Th. Nørgaard og Jens P. Jensen. I Mollerup var der førhen ingen Tømrer. Af Murermestre var der i Mollerup i 1880'erne Anders Larsen Breum og Karl Nielsen. I 1954 er der i dette Sogn Murermestrene Martin Nielsen og Niels Dam. I Frøslev var i 1880'erne en

Fra Frøslev 1909

Brugsforening, det gamle Bageri og Smedien. I Baggrunden Laust Nørgaards Gaard.

gammel Murer Mads Aggerholm Pedersen, nu er her Søren Sørensen og Jens Dalgaard. Endvidere er her en Malermester, ligesaa paa Frøslevvang. Nutiden med dens Udspecialisering og udviklede Teknik har foraarsaget, at der i Frøslev ogsaa nu findes — foruden en Smed — et Auto-Værksted, en Elektriker, et Cykleværksted og en Urmager. I samme By er 2 Vognmænd med Udlejningsbiler, i Mollerup er en Auto-Vognmand. I Frøslev er en Barber og Damefrisør, paa Frøslevvang en Barber. Mollerup har en Smed og en Tømrer.

I Frøslev var i 1870—80'erne et Mejeri paa Pusgaard, men det blev nedlagt 1887 eller 88.

Af Handlende er nu i Frøslev, foruden Foderstofforretningen, en Købmand, en Brugsforening samt Bager og Slagter. Paa Frøslevvang er 2 Købmænd. I Mollerup er en Købmand og en Brugsforening.

BRUGSFORENINGER

DEN 18. Marts 1894 udarbejdede en Bestyrelse Vedtægter for Frøslev Mollerup Brugsforening, der ser ud til at have begyndt sin Virksomhed 6. Marts 1893. Den første Bestyrelse bestod af Mikkel Kvistgaard, Jens Mathis Lavsén, Niels Søndergaard, Jens Dissing og N. K. M. Kudsk. Ved Generalforsamlingen i Frøslev gamle Skole 10/3 1894 valgtes ved Lodtrækning en ny Bestyrelse,

og 26/5 1895 bestemtes, at Uddeleren, Hans Pedersen, i Løn erholdt 7 % af Varernes Indkøbspris. Han skulde skaffe Varerne fra Nykøbing til Uddelingsstedet. Ved Bestyrelsesmødet paa Uddelingsstedet 8/3 1896 valgtes Mikkel Kvistgaard til Formand. Uddeleren var stadig Hans Pedersen. Ved den aarlige Generalforsamling 14/2 1897 i Frøslev gamle Skole oplystes det, at der i det sidste Regnskabsaar havde været en Omsætning paa 23.518 Kr. Ved en ekstraordinær Generalforsamling 21/3 1897 vedtoges det at købe Bageriet ved Dalgaards Mølle og indrette det til Brugsforening, da det gamle Uddelingssted ikke længere var stort nok. Ved Bestyrelsesmødet 17/2 1898 valgtes Peter Sams til Formand. I Slutningen af 1899 opsagde Hans Pedersen sin Stilling som Uddeler, og i hans Sted valgtes (fra Aar 1900) Johannes Jensen, Søn af Friskolelærer Morten Jensen, Dragstrup. Han blev fæstet for en Løn af 5 % af Vareindkøbet og skulde selv hæfte for Svindet.

I 1904 blev der foretaget Udvidelse af Brugsforeningsbygningen, der da ogsaa blev gennemrestaureret. Ved Generalforsamlingen 10/2 1906 indvalgtes Andreas Vestergaard i Brugsforeningens Bestyrelse, men han afgik af den allerede 7/4 samme Aar i Fællig med Jens Have, Frøslev, idet de to Mænd var blevet valgt ind i Bestyrelsen for en ny Brugsforening, som man agtede at oprette i Frøslev, medens den gamle Brugsforening for begge Sogne i Fremtiden skulde være Butik for Mollerup Sogn.

*

Mollerup Brugsforening. I 1907 opsagde Johannes Jensen sin Stilling som Uddeler for Mollerup Brugsforening, og 26/11 1907 valgtes Chr. Christensen, Salten Skov, til Uddeler. Ved Generalforsamlingen 12/9 1909 valgtes til Formand efter Peter Sams Boelsmand Niels Kr. Larsen, Mollerup, som Formand og Regnskabsfører. I Tiden 1906—13 holdtes den aarlige Generalforsamlingen en Sommerdag i Peter Sams (Dalgaards) Plantage i Mollerup. I Forbindelse hermed paahørtes altid et folkeligt Foredrag, og Sammenkomsten paa det smukke Sted sluttede med selskabeligt Samvær. — Da Uddeler Christensen var blevet en bedre Plads tilbudt, fritoges han fra 8/10 1910 for sin Stilling i Mollerup Brugsforening, og som hans Efterfølger valgtes Laurits Jensen, Vadum. 1913 blev Brugsforeningens Beboelseslejlighed udvidet. Laurits Jensen opsagde sin Stilling fra 1/4 1914. Hans Efterfølger, Anders Nielsen, kom fra Holsted Indkøbsforening. 28/2 1914 vedtoges det, at Foreningens Navn i Fremtiden skulde være: »Mollerup Brugsforening« i Stedet for »Frøslev-Mollerup Brugsforening«, idet Frøslev jo selv havde sin Brugsforening.

Anders Nielsen var Uddeler i Mollerup Brugsforening fra 1914 til

sin Død i Oktober 1939, og Niels Kr. Larsen var Brugsforeningens Formand 1909—1945.

I Tiden 1/11 1939—1/4 1946 var Karl Fr. Steiner Uddeler i Møllerup. Derefter antoges Købmand i Møllerup, Carl Christensen, til Brugsforeningsuddeler, en Stilling, han stadig er Indehaver af. Formænd siden 1945 har været Niels Saaby Larsen 1945—47, Kr. Villumsen 1947—51, og siden Marius Vester.

Brugsforeningens Omsætning var i 1912: 37.626 Kr. 1939: 82.300 Kr. 1953: 302.200 Kr. Dens Bygninger er adskillige Gange i Aarenes Løb blevet udvidede og forbedrede, saaledes i 1953.

*

Frøslev Brugsforening blev oprettet ved et Møde 26/3 1906 i Frøslev Forsamlingshus. Der valgtes da en Bestyrelse paa 5 Medlemmer, som fik Bemyndigelse til at arbejde videre med Sagen. De 5 Mænd var: Andreas Vestergaard, Niels Kr. Storgaard, Hans Hansen, Joseph Kvistgaard og Jens Have Hansen. 5. Maj 1906 afsluttedes en Handel med Jens M. Bechs Enke om Køb af en Byggegrund, beliggende i Frøslev By op mod Købstadsvejen. Brugsforeningsbygningen blev opført i de følgende Maaneder. Den var færdig 29/8 1906.

Andreas Vestergaard var Formand for Brugsforeningen fra Starten og til o. 1911. Den første Uddeler, Rasmus L. Kolding, tiltraadte sin Stilling 1/10 1906. Hans Løn var 5 % af solgte Butiksvarer og 2 % af Foderstoffer, Cement, Gødning og Kul. Kolding forblev her kun til 1. Oktober 1907, hvorefter Frk. Sofie Løvendahl, Brande, overtog Uddelerposten, som hun blev opsagt fra til 1. Januar 1909. Hendes Efterfølger blev Peter Jensen. Efter Opgørelsen 1. Juli 1909 viste det sig, at der i det sidste Halvaar havde været en Omsætning i Brugsforeningen paa 16.493 Kr. 31 Øre. Omkring 1911 antoges Andrea Pedersen som Uddeler. Da var Niels Peter Krogh Formand, medens Vestergaard var Regnskabsfører og Kasserer, en Stilling han beklædte til sin Død 23/2 1918. Fra 1914 til 1940 var Lærer P. P. Krosgaard Formand og Forretningsfører, fra 5/3 1918 ogsaa Regnskabsfører.

Uddeleren, Andrea Pedersen, blev efterfulgt af Kr. Pedersen, der opsagde sin Stilling i April 1914. Hans Efterfølger blev Kommissarius Jens Jensen Schjødt, der var her fra 1/7 1914 til 1/6 1947, saa nu kom Frøslev Brugsforening ind i rolige og gode Forhold, ogsaa hvad Uddelerstillingen angik. Der hengik nu mange og støtte Fremgangsaaer for Virksomheden, men saa indtraf en Begivenhed, der gav Anledning til meget Ekstraarbejde og mange Overvejelser: Frøslev Brugsforening nedbrændte 18/1 1929. Ilden opstod Kl. ca. 8 Morgen, antagelig fra Skorstenen. Hele Ejendommen brændte i Løbet af meget kort Tid, og intet af Betydning blev reddet, kun lidt af

Uddelerens Tøj. I Forsikring fik Brugsforeningen udbetalt for Ejendommen 15.780 Kr., og for Varelageret 19.945 Kr. Uddeler Schjødt havde forsikret særskilt. — Til Opførelse af en ny Brugsforening søgte man Samarbejde med Uddeler J e n s S ø n d e r b y, Øster Jølby Brugsforening, der var uddannet Tømrer, og ved et Bestyrelsesmøde 8/3 1929 vedtoges den af Sønderby udarbejdede Tegning til den nye Brugsforening i Frøslev. Ved et Bestyrelsesmøde 27/2 1930 kunde det meddeles, at Bygningens Opførelse havde kostet ca. 22.000 Kr., og med andre ved Branden paaførte Udgifter var Summen steget til 25.300 Kr., og endnu vilde ca. 1000 Kr. løbe paa.

Imens Byggeriet havde staaet paa, var Brugsforeningen installeret i Frøslev Forsamlingshus. I Lejeafgift betaltes for denne Tid 500 Kr. for Brug af Salen, ligesom Brugsforeningen skulde reparere Stalden ved Forsamlingshuset (75 Kr.) samt betale de faste Afgifter for Elektricitet (34 Kr. 50 Øre).

Ved Generalforsamlingen 2/3 1932 oplystes det, at Brugsforeningen det foregaaende Aar havde haft en Omsætning paa 121.033 Kr. 75 Øre, deraf i Butiksvarer 92.127 Kr. 93 Øre.

1. Juli 1939 holdtes i Frøslev Forsamlingshus en smuk Fest for Uddeler Jens Schjødt i Anledning af, at han da havde været Uddeler i Brugsforeningen i 25 Aar. Han fik som Gave overrakt et Bornholmeruhr.

Ved Generalforsamlingen 9/4 1940 afgik Lærer P. P. Krogsgaard af Bestyrelsen efter 25 Aars dygtig Virksomhed. Som Formand efter ham valgtes M a r i u s L a r s e n, medens Gdr. Magnus Bligaard blev valgt til Forretningsfører og Kasserer.

I 1940 købtes et Areal paa 1000 Kvadrat-Alen, hvorpaa blev opført et Hus til Tømmerlager. Der blev ogsaa samme Aar bygget et nyt Hus til Kul. 1940 havde Brugsforeningens Omsætning været 198.049 Kr. 50 Øre.

Den 25. Marts 1946 afgik Marius Larsen som Formand, hvorefter M a g n u s B l i g a a r d valgtes til denne Post samt til Regnskabsfører og Kasserer. Paa Grund af svigtende Helbred fratraadte efter 33 Aars Virksomhed J. Schjødt Uddelerstillingen 1. Juni 1947. Hans Efterfølger blev Brugsforeningens Kommis A l b e r t K l a u s e n.

Ved Generalforsamlingen 7/3 1949 oplystes, at det foregaaende Aars Omsætning havde været paa 292.000 Kr. med et Overskud paa godt 3000 Kr. Paa Bestyrelsesmødet 8/10 1949 vedtoges at yde 40 Kr. aarlig i 5 Aar til Frøslev-Møllerup Bibliotek. Ved Bestyrelsesmødet 28/2 1952 oplystes det, at Omsætningen i det foregaaende Aar havde været paa 520.496 Kr. 16 Øre. I 1952 var Omsætningen steget til 552.537 Kr. 20 Øre. Og ved Generalforsamlingen 16/3 1954 kunde det meddeles, at Omsætningen i 1953 havde været oppe paa ikke mindre end 600.472 Kr. 69 Øre!

FRA FOLKELIVETS OMRAADER

I

OM Livet, som det levedes i Hjemmene i de gamle Landsbyer, kan der ikke her blive Plads til udførlige Oplysninger. Dette gør nu heller ikke saa meget, idet **Kristian Søndergaard** (1855—1939) har skrevet ret indgaaende herom i syv Afhandlinger i Historisk Aarvog for Mors 1922, 1923, 1924, 1927, 1930, 1931 samt i Hæftet: »Søndergaard og Fruergaard, Slægtshistorie 1780—1926« (1926). Ogsaa i den lille Bog: »Husmandsstandens Kaar og det mindre Landbrugs Udvikling gennem 50 Aar« (1929) har **Kristian Søndergaard** leveret Bidrag til Kundskab om gammelt Bondeliv. Da han var fra **Andrup** og tilbragte sin Barndom i **Frøslev Sogn**, tør man tro, at alle hans Oplysninger er fra dette Sogn. **Kr. Søndergaard** beretter om gammelt Markbrug, Husdyrbrug, Avlsredskaber, Arbejder paa Mark og i Lade, Bygninger og deres Indretning, jordløse Huse, Skolegang, Markeder, Aarets Fester og Livets Højtider, Klædedragt, Religiøsitet, Overtro, Sagn, Varsler, Vejrspaadomme, Raad mod Sygdomme, Genfærd, Hekse, Fattigfolk, Husmandsbrug, Oplysning, Politik og adskilligt mere.

Hovedparten af **Kr. Søndergaards** Erindringsstof er udnyttet i **August F. Schmidts** Arbejde: »Morsingboer i gamle Dage« I—IV (1930—38), hvor man ogsaa vil finde meddelt de forskellige Sagn, som **Evald Tang Kristensen** i 1880—90'erne optegnede i **Frøslev** og **Mollerup Sogne**. Hans bedste Meddeler herfra var Gaardejer **Mads Skriver**, der ejede Gaarden Mtr. Nr. 7 e Sydvest for **Mollerup Skole**. Gaarden, der nu hedder **Højvang**, havde **Mads Christensen Skriver** i Tiden 1858—88. Derefter **Peder Andersen Tange** til 1891. **Peder Sandal Kristensen** til 1896. **Poul Dissing** til 1941 og siden hans Søn **Sigfred Dissing**. **Højvang** har nu et Areal paa 11½ ha.

Det maa endvidere nævnes, at **Fru Charlotte Lillelund** i sine Erindringer fra Mors (Historisk Aarvog for Mors 1921) har en Del Oplysninger om gammelt Bondeliv, især vedrørende Præsteoste, Væver, Linnedforarbejdning m. v. Flere af hendes Meddelelser herom er dog nok fra **Tæbring**.

Friskolelærer **Niels Andersen** (1845—1929) giver i Bogen: »Mine Erindringer« (1928) adskillige Bidrag til Kundskab om Forholdene i **Frøslev Sogn** i hans Barndom og tidlige Ungdom. Han for-

tæller navnlig om Skolegang, Præster, Kirkegang og om Tildragelser i Frøslev i Krigen 1864.

I Andreas Vestergaards utrykte Erindringer findes en Mængde værdifulde Træk fra Folkelivet i Frøslev og Omegn i 1840-erne og fremefter. De er ved Siden af Kristian Søndergaards Minder den bedste Kilde, vi har til Kundskab om Emnet fra vore to Sogne.

Endelig maa det anføres, at Islænderen Arni Magnusson i sine Erindringer fra Mors i 1780—90'erne vistnok fortæller mest fra Frøslev-Møllerup Sogne. Navnlig maa fremhæves hans Skildring af, hvorledes man da fejrede et stort Bryllup samt Dagliglivet hos Bonden Kristen Soelberg, Andrup, hvor Arni opholdt sig i fem Vintre som Huslærer. Arni Magnussons Erindringer er udgivet i Julius Clausens og P. Fr. Rists Skriftrække: »Memoirer og Breve«, Bind 28 (1918).

Om den Dialekt, der tales i Frøslev-Møllerup Sogne, findes der udførlige Oplysninger i Jens Lunds Værk: »Morsingmaalets Lyd- og Formlære« (1932—38) og i A. C. Skyum's Arbejde: »Morsingmaalets Ordforraad« (1948—54).

II

Morsøs rige Folkeliv i det 19. Aarhundrede, baade før og efter 1864. har ikke mindst sin Fodudsætning i den fremadskridende Folkeoplysning, der — efter Skolelovens Indførelse 1814 — begyndte at blive mærkbar i 1830—40'erne, da næsten alle kunde læse og skrive. De frie folkelige Forhold efter Grundlovens Givelse i 1849 var i høj Grad medvirkende til den store Fremgang paa saa at sige alle Omraader.

Allerede i 1856 forsøgte man at faa en Højskole i Gang paa Mors. Pastor Frederik Nielsen og Niels Stenild Mortensen, Frøslevgaard, samt adskillige andre førende Mænd paa Øen underskrev nævnte Aar en Opfordring om Støtte til Virkeliggørelse af denne Plan. Det var Pastor Nielsens Tanke, at Lærer P. Thomsen i Frøslev skulde have ledet Højskolen, hvis Arbejde Præsten selv agtede at tage Del i. Det var hans Plan at oprette en højere Klasse ved den bestaaende Almueskole. Paa den Maade forekom Sagen Pastor Nielsen at udvikle sig naturligst; »imens de nyere Højskoler som oftest staa uden Forbindelse med, hvad man kalder Statsskolen. Jeg henstiller denne Tanke til videre Overvejelse, som den vel kan fortjene. Fortsættelsesskolen turde have en Fremtid for sig,« skriver Fr. Nielsen i sine »Minder«. Ejendommeligt nok er det saa, at Fortsættelsesskolen, som Nielsen saa tidligt som i 1856 arbejdede paa at faa i Gang paa Mors, netop her skulde begynde før end andre Steder, idet A. C. Poulsen i 1879 paa Galttrup Højskole, som han oprettede 1865, startede en Fortsættelsesskole (Efterskole). Det

er muligt, at Povlsen Dal kan have hørt om Fr. Nielsens Skoletanke fra 1856. Galtrup Højskole fik fra første Færd ogsaa Elever fra Frøslev og Mollerup. Her var Lærer P. Thomsen i 1860'erne blevet grebet af den grundtvigske Aandsretning, og Fru Pastor Synnestved (1861—68) var ligeledes Grundtvigianer, hvilket mange i Menigheden var glad for. Samlingspunktet for det grundtvigske Folkeliv var Galtrup Højskole, hvor der holdtes mange og stærkt besøgte Møder. Pastor H. B. Lillelund fik sørget for, at ogsaa den Slags Sammenkomster kunde finde Sted i hans Pastorat. Han var saaledes Leder af godt besøgte, grundtvigsk prægede Grundlovsfester, der blev holdt ved Frøslev Kridtgrav 1870, 1872, 1875, 1876. Senere forlagdes disse Møder til Præstbro ved Øster Jølby.

*

Et Middel til Fremhjælp af Folkeoplysningen er Bibliotekerne. Herom kan oplyses, at i 1849 benyttedes Morsø Landøkonomiske Laanbibliotek meget i en Række af Øens Sogne, bl. a. ogsaa i Frøslev. »At Læselysten derved har fundet en virksom Opmuntring, er der meget vunden ved,« mente man med Rette nævnte Aar. Det var Lærer P. Thomsen, der fik sørget for, at der i Kommunens daværende eneste Skole blev oprettet en Bogsamling, hvis første Bestand kom til at bestaa af godt 100 Bøger. De blev flittigt laante, og de havde en god Indflydelse baade paa unge og gamle (se nærmere i Afsnittet om Frøslev Skole i 1850—60'erne).

Det er nok det gamle Skolebibliotek, der er blevet videreført i Frøslev-Mollerup Læsebibliotek, der i 1881 af Sogneraadet fik bevilget en Understøttelse paa 25 Kr. I Aarene 1912, 1913, 1914 fik Frøslev-Mollerup Bogsamling en aarlig kommunal Støtte paa 25 Kr. For en Del Aar siden blev det bestemt, at Biblioteket skulde være 2 Aar i Frøslev og 1 Aar i Mollerup, men da det blev flyttet til Mollerup, anbragte Læreren Biblioteket paa et Loftskammer, hvor der tillige var Dueslag; her blev alle Bøgerne ødelagt. I 1949 blev der saa af Førstelærer Gunnar Hansen i Frøslev Skole oprettet et nyt Bibliotek paa 2000 Bøger. Biblioteket bestyres af Lærer Hansen. 14/9 1949 bevilgedes i ovennævnte Anledning i Sogneraadet 560 Kr. til Oprettelse af et Kommunebibliotek. 12/9 1950 bevilgedes ligeledes 560 Kr. til dette Bibliotek, hvis ældste Begyndelse, som nævnt, er at finde i Lærer P. Thomsens Skolebibliotek fra o. 1850.

*

Som Følge af den kristelige og folkelige Vækkelse i Forbindelse med den stigende Folkeoplysning maa hele Nutidens mangfoldige Mødeliv ses. Den maaske ældste Forening, der i vore to Sogne kom til at øve en folkerejsende Gerning, var Frøslev-Mollerup Afholdsforening, der blev stiftet 26/11 1887, uden al

Tvivl paa Initiativ af Andreas Vestergaard og Lærer Jøhs. Uldal, der begge tidligt blev grebet af Afholdsbevægelsen, idet de indsa Nødvendigheden af at komme ældre Tiders kraftige Spiritusdrikkeri til Livs. Foreningen naede ret snart en stor Udbredelse, og Aar 1900 havde den ikke mindre end o. 150 Medlemmer.

Frøslev-Møllerup Afholdsforening søgte Aaret efter sin Oprettelse om en Understøttelse hos Sogneraadet, og der blev 31/12 1888 »for dette Aar« bevilget 10 Kr. 16/12 1891 bevilgedes 15 Kr. Og saaledes blev Foreningen ved gennem mange Aar at modtage Pengestøtte fra Kommunen. Foreningen blev senere delt i to, saa der blev en Afholdsforening baade i Frøslev og i Møllerup. I 1923 og 1924 fik hver Forening i aarligt Tilskud fra Sogneraadet: 20 Kr. 8/2 1927 kunde der intet bevilges til Frøslev Afholdsforening, og 12/9 1933 nægtedes Tilskud til Møllerup Afholdsforening. Paa Grund af for ringe Tilslutning ophørte Afholdsforeningerne o. 1935,

Det bør nævnes, at den førende Afholdsagitor C l a u s J o h a n s e n i sine »Erindringer« (1928), 172, 286 med hædrende Ord omtaler Lærer Uldal og Andr. Vestergaard for deres store og solide Arbejde for Afholdssagen.

III

Frøslev Forsamlingshus. For at faa et Samlingssted til Afholdsforeningen havde Andreas Vestergaard og Lærer Uldal tænkt sig, at der paa et Grundstykke paa det i Frøslev By i 1889 paabegyndte Anlæg skulde bygges et Afholdshjem. Denne Plan blev dog ikke realiseret, men i 1900 blev der her paa den fordums Lergravsplads opført et Forsamlingshus. Afholdsforeningen gav straks 200 Kr. til Sagens Fremme, Andreas Vestergaard 100 Kr., og et stort Antal Sognefolk skænkede hver mindre Beløb. Det økonomiske Grundlag for Husets Rejsning var altsaa hurtigt til Stede, og meget Arbejde med Byggeriet blev udført gratis. Huset blev opført i en Længde af 28 Alen og i en Bredde af godt 12 Alen foruden en Udbygning, hvori der indrettedes Forstue. Der er Beboelseslejlighed i den vestre Ende.

*

Ved en smuk Fest 24. November 1900 blev Frøslev Forsamlingshus indviet. Talerne ved denne Lejlighed blev holdt af Højskoleforstander Georg Himmelstrup, Galtrup Højskole, og Redaktør Henrik Fog, Morsø Folkeblad. Ved Indvielsen fik efter Forslag af Lærer Uldal Huset Navnet E k k o, ikke alene fordi der høres et tydeligt Ekko der, hvor Huset ligger, men ogsaa fordi han ønskede, at det gode, der vilde blive talt i Forsamlingshuset, maatte give Genklang viden om.

Ved den første Generalforsamling, der efter Indbydelse af Frøslev Afholdsforening blev holdt i Frøslev Forsamlingshus (24/1 1901), vedtoges der bl. a., at Spiritus og Kortspil til enhver Tid skulde være bandlyst i Bygningen. Bestyrelsen kom til at bestaa af 5 Medlemmer: Andreas Vestergaard, P. P. Sams, M. Kvistgaard, Lavrids Nørgaard og Niels Kr. Storgaard. V e s t e r g a a r d blev straks valgt til Formand, en Stilling han indehavde til 1913. Han var i samme Tid ogsaa Formand for Foredragsforeningen.

Ved Generalforsamlingen 23/2 1904 kunde han meddele, at Forsamlingshuset havde haft en Ekstraindtægt paa 25 Kr. Dette Beløb var fremkommet paa denne Maade: For et Stykke Fælledjord ved B ø n a g r e, som Fattiggaarden havde Ret til at tage Ler af, betalte Andreas Vestergaard 50 Kr. Dette Beløb, der var en Gave fra ham, overgik til Sogneraadet, som saa tildelte Forsamlingshuset E k k o de 25 Kr. og Missionshuset K e d r o n de andre 25 Kr.

I 1906 blev der bygget en Stald ved Forsamlingshuset, som der efter havde en Gæld paa 1350 Kr. (senere blev den paa 1650 Kr.). Dette Beløb laantes hos Andr. Vestergaard, der ogsaa her stillede Pengelaan til Raadighed for en god Sag. Ved Generalforsamlingen i Huset 28/2 1911 holdt han, der 26/5 1909 var blevet Ridder af Dannebrog, Foredrag om Dannebrog's Historie, og 13/3 1913 nedlagde han sit Hverv som Formand for Forsamlingshus og Foredragsforening.

Siden 1913 har en Række Borgere i Frøslev Sogn Tid efter anden været Formænd for Forsamlingshuset, saaledes Bager Otto Larsen, Lærer P. P. Krogsgaard, Gdr. Kristian Jensen, Andrup, Hans Hansen, Anton Nørgaard, Magnus Bliigaard, Kr. Andersen, Kr. Mikkelsen, Karl Larsen, Robert Bak Nielsen og Kresten Blaabjerg. Sammen med de skiftende Bestyrelsesmedlemmer har de paa bedste Maade røgtet deres Hverv som Ledere af Frøslev Forsamlingshus.

I Tidens Løb er der blevet udvidet og restaureret ved Bygningen, saaledes i 1933 og 1954. Sidstnævnte Aar blev Huset udvidet 6 Alen i den ene Ende, saa Køkkenet blev større. Der indrettedes Toilet og Garderobe, ligesom den lille Sal blev udvidet. I Bygningens modsatte Ende blev der foretaget saa megen Udvidelse, at der her kan indrettes en Scene. Udgifterne til dette Byggearbejde beløb sig til o. 50.000 Kr., hvoraf de 16.000 Kr. blev indsamlet. Resten tilvejebragtes ved Laan. Indvielsen af Forsamlingshuset i dens nye og tidsvarende Skikkelse fandt Sted ved Høstfesten 4/10 1954. Henved 250 Mennesker deltog i den smukke Sammenkomst.

*

I 1901 blev der oprettet en F o r e d r a g s f o r e n i n g for Frøslev-Møllerup Kommune. Bestyrelsen for Frøslev Forsamlingshus var ogsaa Bestyrelse i Foredragsforeningen. Aarskontingentet i denne

Forening var 1 Kr. pr. Ægtepar og 50 Øre for enkelte Personer. I 1923 var det steget til 2,50 for et Ægtepar og 1,25 for Enkeltpersoner. 21. December 1932 vedtoges det at nedsætte Aarskontingentet til henholdsvis 1,50 Kr. og 1 Kr. 1942 havde Foreningsforeningen 63 Medlemmer, hvoraf de 5 var Enkeltpersoner, de øvrige Ægtepar, altsaa i Virkeligheden 121 Medlemmer. Af de gamle Regnskaber kan man se, hvad Foredragsholderne fik i Honorar. Eksempelvis kan nævnes, at Forstander Th. Thygesen, Thylands Højskole, 23/6 1901 fik 8 Kr. i Foredragshonorar, Rasmus Bording, Galtrup Højskole, fik 25/1 1902: 5 Kr., Lægprædikant Ludvig Bøgeskov 14/3 1903: 6 Kr., Fru Dorthea Stevns, Kvissel Højskole, 5/4 1906: 10 Kr., Peter Andresen, Ryslinge Højskole, 15/10 1907: 10 Kr., Thøger Dissing, Vejstrup Højskole, 9/10 1918: 25 Kr., Morten Korch 1/4 1924: 50 Kr., Anders Vedel, Krabbesholm Højskole, 1926: 60 Kr., Pastor Knud Hansen, Durup (nu Askov) 24/9 1930: 20 Kr. — Af disse Oplysninger erfares det, at kendte Folk fra forskellige Egne af Landet har ført Ordet for interesserede Mødedeltagere i Frøslev Foreningsforening.

Frøslev Ungdomsforening, der oprettedes i Sommeren 1905, har gennem Aarene haft et godt og nøje Samarbejde med Foreningsforeningen. De to Foreninger har tit været fælles om at afholde Udgifterne ved Foreningsmøder og andre Sammenkomster, som de har holdt sammen. Begge Foreninger har gennem Aarene haft Formænd og Bestyrelsesmedlemmer, udvalgt ved Stemmeafgivning blandt Foreningernes ældre og unge Medlemmer, boende i Frøslev Sogn.

Frøslev Gymnastikforening, der stiftedes 1905, var nogle Aar ude af Virksomhed, selv om Foreningen stadig eksisterede. 1931 genoptoges Arbejdet. Ungdomsforeningen og Gymnastikforeningen er nu slaaet sammen til een Forening.

Til udendørs Sport m. v. har man en Sportsplads, som Ungdommen lejer Aar efter Aar. 8/5 1951 bevilgede Sogneraadet 200 Kr. til Frøslev-Møllerup Ungdoms- og Gymnastikforenings Sportsplads.

Frøslev Husflidsforening fik i 1901 straks Lokale i Forsamlingshuset. Andreas Vestergaard, der en Del Aar tidligere havde været ivrig for Foreningens Oprettelse, var bl. a. dens Formand 1901—13. 1906 blev der paa Forsamlingshusets Loft indrettet et særligt Husflidslokale. I Vinteren 1903—04 var Foreningen besøgt af 13—14 Elever. Den har gennem Aarene modtaget mindre kommunal Støtte, første Gang omtalt i Sogneraadetsprotokollerne 1903, sidste Gang 1921. Da var Tilskuddet steget til 50 Kr. aarlig.

Møllerup Husflidsforening modtog i sin Virketid ligeledes Tilskud fra Kommunen. Foreningen ophørte o. 1924.

IV

Mollerup Forsamlingshus. Den 18. November 1911 nedsattes et Udvalg paa 8 Mand til at virke for Opførelse af et Forsamlingshus i Mollerup. Arbejdet hermed blev heldigt gennemført og 9. December 1913 kunde Huset indvies ved en smuk Stiftelsesfest Dets første Bestyrelse bestod af Niels Kr. Larsen, Vilhelm Villumsen, Morten Kudsk, Ole Peter Klausen og Chr. Nygaard Riis. Niels Kr. Larsen blev valgt til Formand. 1915 valgtes Alfred Soelberg til Formand. 1916 Laust Kr. Larsen, 1925 Vilhelm Villumsen, 1926 Povl Blaabjerg, 1927 Søren Kristensen, 1928 Niels Jørgensen, 1929 Jens Nyby, 1930 Jens Kjeldgaard, 1931 Laust Kr. Larsen, 1936 Vilh. Villumsen, 1937 Niels Jørgensen, 1940 Chr. Nygaard Riis, 1942 Martin Nielsen, 1943 Karl Fr. Steiner, 1946 Carl Christensen, 1948 Chr. Holmbo, 1949 Kr. Soelberg, 1951 Aage Sørensen, 1953 Ingemann Larsen, 1954 Laurits Riis. — Foruden Formændene har gennem Aarene Bestyrelsen siddet kendte Mænd fra Mollerup Sogn. Den nuværende Bestyrelse bestaar af Laurits Riis, Jens Bach, Carl Christensen, Frederik Jensen og Mikkel Arentsen.

Mollerup Forsamlingshus er i Tidens Løb gentagne Gange blevet udbedret, sidst i 1954.

*

Frøslev og Mollerup Forsamlingshuse har været og er til stor Gavn for Kommunens Folkeliv. Her holdes Møder og Sammenkomster for Foreninger som: Frøslev-Mollerup Venstreforening, Mollerup Husmandsforening, Landarbejderforeningen, Frøslev Hesteforsikring, Foderstofforeningen, Ægforeningen, Husmoderforeningen, Husholdningsforeningen og vel endnu flere Foreninger. Alle disse Sammenslutninger har til enhver Tid været til Nytte for Folkeoplysning og Sammenhold indenfor Kommunens Befolkning. Desuden afgiver Forsamlingshusene Plads til Samvær i Festens eller Sorgens Stunder (Bryllupper, Begravelser m. v.), hvorfor disse Huse føles som uundværlige, hvad Sammenholdet om dem frembærer smukke Vidnesbyrd om.

NUTIDENS MODERNISERING

ET moderne Landsbysamfund har naturligvis noget senere end Købstæder og større Bydannelser, som f. Eks. Stationsbyer, faaet Del alle Civilisationens Goder. Saaledes omtales ikke inden i Sogneraadsprotokollen af 12/5 1898 Anlæget af Telefon til Frøslev. 1921 installeredes i Kommunen elektrisk Lys og Kraft. —

27/3 1939 nævnes i Sogneraadsprotokollen, at der var blevet installeret fælles Vandværk i Frøslev, og Interessentskabet Frøslev Vandværk omtales sammesteds 11/9 1940. — 12/5 1942 drøftede Sogneraadet Planen om et samlet Kloakeringsanlæg for Frøslev By, og 2/9 1943 antages Tilbuddene om Udførelse af et saadant. 10/11 1947 oplyses, at Kloakselskabet i Byen til Bestyrelse valgte for den østlige Afdeling Kr. Mikkelsen, for den vestlige Afdeling Kr. Bach. 12/7 1933 omtales i Sogneraadet de Branddammene, Kommunen havde ladet grave og gjort færdige til Brug i Tilfælde af Ildsvaade. 10/6 1941 var Branddammene ligeledes Genstand for Omtale i Sogneraadet.

I dette behandledes meget hyppigt Vejsager, der siden Sogneforstanderskabets Oprettelse 13/8 1841 hørte til de Emner, der tog megen Tid og hørte til Kommunens store Udgiftposter. Navnlig i Frøslev Sogn er der ikke faa Trafikruter. Den gennemgaaende Vej gennem Kommunen fra Nord til Syd, fra Øster Jølby Sogneskel, gennem Frøslev og Mollerup Byer ned til Landevejen fra Nykøbing til Karby, har altid været meget brugt, hvorfor den stadig har krævet Vedligeholdelse, førhen med Skærver og Grus. Derfor har Sogneraadet stedse skullet se sig om efter Indkøb af Vejmateriale. Saaledes købte det 8/7 1902 Grusgraven Brunbakke af Kr. Kristensen Svane for 250 Kr. Naar Gruset var borttaget, tilfaldt Grunden igen Kr. Kr. Svane eller den, der da ejede Lodden. 11/12 1907 fik Kommunen Brugsret af en Grusgrav af Gdr. Kr. Kr. Svane for 375 Kr. en Gang for alle.

Med den stigende Biltrafik har det været nødvendigt at give Vejene en bedre Overfladebehandling, ligesom ogsaa de mest befærdede Trafikaarer er gjort bredere. Mange af de gamle snoede Veje er blevet rettet ud, Lavningerne er blevet fyldte, Bakkerne afgravede, — eller ogsaa vil de blive det i de nærmest følgende Aartier. De gammeldags Udgifter paa Vejene er for intet at regne i Sammenligning med Nutidens Vejbekostninger.

Den 25. Juni og 9. August 1938 drøftedes i Sogneraadet de kommende store Vejudvidelser, og 14/9 1943 tiltraadtes de Udgifter, der maatte erlægges ved Anlægget af den ny Amtsvej fra Præstbro (ved Øster Jølby) til Hvidbjerg, idet denne glimrende Vej ogsaa vilde komme til at passere vore to Sogne. Den 12. Februar 1951 kunde det meddeles i Frøslev-Mollerup Sogneraad, at Kommunens Bekostning til den ny Vej var paa 16.717 Kr. 32 Øre. Der var fra Amtet Tilbud om en Afdragstid paa 20 Aar, men man vedtog at betale hele Beløbet straks!

Efter Aabningen af Præstbro—Hvidbjerg Vejen er Frøslev-Mollerup Sogne kommet til at ligge ved et af Øens mest befærdede Strøg.

*Anders Vestergaard, Ingeniør.
M. af I.*

AFSLUTNING

DE før saa isoleret og ensomt liggende Frøslev og Mollerup Sogne med deres 3 Landsbyer og en Herregaard inde paa Midtmors har nu — da alle Afstande ophæves — ligesaa god Forbindelse med den store Verden som en hvilken som helst anden Plads i Landet. Her til kommer og afgaar P o s t. hver Dag, gennem T e l e f o n e n kan man tale med Omverdenen, og med alle jordløbende T r a f i k m i d l e r, undtagen Jernbanetog, kan Folk ad moderne a s f a l t e r e d e V e j e drage ud fra og komme til de to Sogne, hvor D a g b l a d e n e og R a d i o e n oplyser om, hvad der sker af godt og ondt, stort og smaat i vort Land som ud over Jordens Kreds.

Den uhyre Forandring fra gammelt til nyt er stort set blevet gennemført i dette Aarhundrede. Dette gælder ogsaa paa nogen Maade, naar Talen gælder Landskabets og Byernes Udseende. De ældste kan endnu huske, at Hyrdedrengene vandede Kørne i Frøslev Gadedam. Hvor denne indtil o. 1890 havde sin Beliggenhed, er nu et smukt Anlæg med et Forsamlingshus. Paa de forhen bare Marker ligger mange Hjem, og de tidligere Hedeomraader er i alt væsentligt blevet opdyrkede eller beplantede.

*

Vi er nu kommet til Vejs Ende paa vor lange Vandring, der har ført os gennem Frøslev og Mollerup Sognes Historie fra de ældste Tider og til dette Aar. Igennem langsommelige Aarhundreder stod Udviklingen ogsaa stille her, indtil der i Nutiden fandt de mange og værdifulde Fremskridt Sted, som man paa de foregaaende Sider har modtaget Oplysninger om.

Man tør regne med, at der stadig vil være Mennesker i Frøslev og Mollerup Sogne, som med Interesse lytter til Historiens Tale, om Forholdenes Udvikling her fra de gamle fattige Bondebyer til Nutidens intensive Landbrug, fra Fortids Hedeveje til vore Dages glimrende Trafik, — thi ogsaa for disse kommende Slægter er Bogen om Frøslev-Mollerup Sogne skrevet.

PERSONREGISTER

- Aakjær, Svend, 26, 127.
Andersen, Niels, 52, 65, 168, 199.
Ankerstrøm, Anker, 81.
Anna, Sct., 26, 27, 40.
- Bach, Mads, 180, 182.
Bang, Frederik, 189.
Barfod, Frederik, 54, 112.
Begtrup, Gr., 94 95.
Bergendal, L. S., 45.
— S. J., 46.
Bern, Albert, 119, 124—26.
Bette-Wolle, 54.
Bjerregaard, Enevold, 67, 90, 110, 127.
Bille, Steen, 104, 119.
Blaabjerg, Erhardt, 6, 79, 151, 180, 183.
Børgesen, Niels, 28, 34, 35, 111.
— Søren Peder, 83, 111, 127.
- Cheverie, Johan, 47.
Christensen, Jens, 67.
- Dal, A. C. Poulsen, 200—01.
Damgaard, P. Krogh, 24, 58.
Dissing, Anders, 179, 181.
— Jens, 141, 179, 181.
— Viggo, 6, 146, 180, 181, 193.
Diørup, C., 9, 16, 90, 95, 96, 167.
- Ebbesen, Niels, 99.
Erich, Chr. Jacobsen, 39, 43, 44.
Eriksen, Poul, 76, 77.
Ewald, H. F., 103.
- Faurschou, Johs., 57, 58.
Finchenhoff, Peter, 50, 51, 178.
Fogh, Morten Pallesen, 46, 47.
— Poul Nielsen, 48.
Friis-Petersen, H., 76.
Frost, Jens Pedersen, 99.
Fruergaard, Peder, 179, 181, 194.
Frøslev, Kr., 113.
- Haard, Augustinus. 45.
Hald, Kristian, 17.
Hans, Konge, 101.
Hans, Sct., 26.
Hansen, Ejnar W., 59.
— Gunnar, 74, 201.
— Hans, 110, 127.
— Jens C., 58, 59, 176.
— Laurits, 47.
— Mads, 16.
Hejlskov, Jens, 113.
Henning, Henning, 35.
Hjorth, L. H., 24, 35, 50.
— Peder R., 50.
— Søren Spandet, 49.
Huitfeldt, Otte, 31, 34, 104—110, 112, 119, 120.
Hvidberg, Mads L., 42, 43.
Hvistendahl, Karen Jensen, 111.
Høg, Tage, 67, 110.
Hølleddig, Kr., 13, 150.
- Jahn, Konrad, 150.
Jansen, C. A. E., 14, 51, 70.
Jensdatter, Else, 99—102.
Jensen, Frits Reinhold, 59.
— Jens Chr. Roed, 34, 59.
— Kristian, 145, 160, 180, 182, 203.
— Morten, 80, 177, 196.
— Peder Mads, 111.
Jepsen, Jens, 67, 68.
Jessen, Peter Chr., 57, 58, 65.
Jokumsen, Søren, 68.
Juil, Anne Hedvig, 112.
— Benthe Marie, 112.
— Frederik, 35, 90, 92, 111, 112, 114, 142, 143.
— Jens, 110.
— Peder, 112.
Jørgensen, Johs. Munch, 190—91.
— Rasmus, 40, 110, 111.
- Kat, Jep, 100, 119, 120.
— Niels, 99.
Kierulf, Poul A., 68.

- Kjøller, Lars P., 59.
 Klingenberg, Poul, 120.
 Knudsen, Johan, 28.
 Kold, C., 56.
 Kragh, Niels Christensen, 43.
 Kristensen, Evald Tang, 16, 26, 27, 199.
 — Mads Bach, 180—83, 191.
 Knudsen, Villads, 179, 181.
 Krogh, Søren, 113.
 Krogsgaard, P. P., 6, 73—76, 81, 177, 193, 197, 198, 203.
 Kvistgaard, Josef, 180, 182, 193.
- Ladefoged, Niels, 77, 78.
 Larsen, Marius, 171—72, 180—82, 198.
 — Niels Kr., 160, 161, 180, 182, 196, 197, 205.
 Lavsens, Jens Mathias, 81, 163, 179, 195.
 Lebech, Mogens, 82.
 Lillelund, H. B., 52—54, 60, 62, 63, 65, 70—72, 199, 201.
 — Lindenov, Anders, 103.
 — Hans, 119, 124.
 — Kirsten, 104.
 Lorentzen, Frederik, 47, 48.
 Lund, Jens, 200.
 Lundorff, Jens A., 79.
 Lunge, Ide, 110.
 — Ove, 105, 106, 110.
 Lykke, Jakob, 60, 110.
 Lyngbye, Søren Krogh, 112.
- Madsen, Christen, 41.
 — Niels, 41, 61.
 — Simon, 41.
 Magnusson, Arni, 48, 60, 146, 200.
 Mailand, A. J., 77.
 Markvorsen, Jens Chr., 113.
 Marselis, Leonhard, 119, 124—26.
 Meldahl, Melchior, 28.
 Mortensen, Niels Stenild, 112—17, 178, 181, 200.
 Munch, P. J., 13, 58, 59, 65, 66, 172, 191.
 Mølgaard, Chr. P., 78, 79.
 Mørch, V., 113.
- Nielsen, Frederik, 51—53, 62, 64, 70, 200—01.
 — Jens, 10, 24, 41.
 — Peder, 99.
 — Tage, 99.
 Nybye, Ole M., 69.
 Nygaard, Frederik, 53—57, 60, 65.
 Nykøbing, Chr. Christensen, 41, 42.
- Nørgaard, Anton, 166—67, 203.
 — Johannes E., 66, 113, 180.
- Pedersen, Hans, 179, 181.
 — Jens, 38.
 Petersen, Valdemar, 60, 66.
 Poulsen, Niels, 112, 113.
 Poulstrup, Jørgen Chr., 111.
- Rasmussen, Poul, 82—136, 140.
 Resen, Hans, 106—08.
 Rosenkrantz, Berete, 103.
 — Karen, 124—25.
- Schade, A. H., 12, 13, 15, 189.
 — Caspar, 26, 57, 69, 89, 90, 93, 94, 95, 164, 167, 186, 188.
 — J. C., 28, 112, 117, 139, 143, 160, 179, 181, 188, 189.
 Schmidt, August F., 6, 7, 15, 16, 26, 27, 35, 60, 76, 93, 95, 103, 199.
 — Johs. Vill., 47.
 Schyth, Jens, 67.
 Skeel, Albert, 99.
 — Birgitte, 110.
 — Otte, 119.
 — Vibeke, 110.
- Skram, Kirsten, 100—103, 124.
 Skriver, Mads, 15, 22, 25, 27, 199.
 Skyum, A. C., 17, 177, 200.
 Soelberg, Kr. Sørensen, 48.
 Solbjerg, Mads Knudsen, 42.
 Sommer, Niels, 48.
 Spormann, Knud B., 46.
 Steenberg, Bent, 76.
 Steensberg, Axel, 154.
 Stenild, Niels, 92, 111.
 Storgaard, Niels Chr. A., 179, 180, 182, 192, 193, 197, 203.
 Storm, Søren, 28.
 Strangesønner, 99.
 Styggesen, Erik, 100—103, 124.
 Svendsen, Mathias, 49, 50.
 Svenningsen, Kr. Bro, 34, 146, 161.
 Sylve, Falk, 45.
 Synnestvedt, Adolph, 52, 53, 179, 181, 201.
- Søndergaard, Chr., 60.
 — Kristian, 72, 81, 137, 144, 168, 188, 192, 199.
 Sørensen, Jacob, 143, 160, 163, 189.
 — Jens, 114.
 — Kristian, 77, 78.
 — Mads Bach, 82, 113.
 — S. C., 82, 90, 103, 109, 110, 112, 113, 114.

Tagesen, Jens, 99.
 Thomsen, Peder, 51, 65, 69—74, 76,
 81, 169, 200—01.
 Torm, Emanuel, 83, 85.
 Tuesen, Chr., 68.

Uldal, Johs. E. L., 65, 70, 71, 73—76,
 81, 192—93, 202.

Vandborg, Jens, 34, 35, 94, 111, 127.
 — Jens Hvistendahl, 111, 114.
 — Peder, 28, 49.
 Vedtofte, Mogens, 59, 60, 64.

Veje, Niels Chr., 113.
 Vestergaard, Anders, 6, 207.
 — Andreas, 6, 50, 51, 64, 65, 72, 96
 112, 114, 115, 117, 140, 160—62, 166
 —79, 181, 183, 185—87, 190—93, 197
 200, 202—04.

Weytorp, Peder, 48, 68.
 Willadsen, Chr., 67.
 Winther, Geert, 49.
 — Peder, 49.
 Wolff, Jacob, 50.
 Wulff, D. H., 60, 61, 122, 124, 125, 135.

STEDNAVNEREGISTER

Andrup, 6, 10, 12, 16, 21, 34, 48, 92,
 104, 105, 118, 119, 120, 122, 124, 126
 —28, 130, 131, 133, 134, 137, 143—48,
 156, 160—62, 168, 178—80, 182, 183.
 199, 200, 203.

Ansgarskirken, 54, 56, 65, 175.
 Antonettebro, 24.
 Askov Højskole, 53, 55.

Benthinesminde, 22, 28, 58, 112, 139.
 140, 143, 162, 180, 189.

Blidstrup, 139.

Dalen, 67.

Dalgaard, 17, 19, 114, 143, 152, 160,
 163, 194, 196.

Damsgaard, 120, 121, 124, 126, 127.

Dragstrup, 7, 8, 24, 43, 51, 80, 175,
 176, 177.

Dueholm, 118—21, 124, 127, 146.

Elsø, 104, 113.
 Erslev, 169.

Finds Pyt, 24.
 Fjallerslev, 92.

Frøslev, 6—118, 121, 124, 126—29, 133
 44, 146, 155—60, 162—64, 168—208.

Frøslev Kirke, 28—35, 105, 109, 112.

Frøslevgaard, 9, 10, 16, 18, 22, 23, 28,
 32, 34, 35, 36, 38, 40, 44, 61, 67, 69,
 82—119, 121, 122, 124, 125, 127, 128,
 136—43, 150, 164, 167, 168, 178, 179
 —81, 188, 189.

Frøslevgaardsvang, 17, 137, 162, 163.
 164.

Frøslevvang, 7, 8, 10, 17, 24, 80, 81.
 88, 137, 168, 180, 187, 195.

Galtrup Forsamlingshus, 175.
 Galtrup Højskole, 53, 54, 56, 73,
 200—04.

Harrehøj, 26.
 Hekkenfelt (Hølldedig), 23, 42, 149—
 51, 156.

Jølby, Øster, 7, 8, 53, 56, 57, 65, 104.
 109, 162, 201, 206.

Lyngbro Bæk, 7, 8, 24, 82, 162.

Malhøj, 25.

Mollerup, 6—81, 85, 92, 119, 120, 122
 —30, 134—38, 141, 143, 148—60, 162.
 163, 173, 178—84, 187, 192, 194—99,
 201, 202, 204, 205, 206, 208.

Mollerup Kirke, 36—40, 119, 126.
 Mollerupdal, 124.

Nykøbing, 7, 12, 26, 51, 52, 53, 62, 66.
 68, 79, 94, 109, 111, 113, 114, 117.
 122, 126, 152, 162, 163, 174, 191, 206.

Præstegaardsvang, 17.

Ovtrup, 150, 163.

Rødning, 48, 53.

Sindbjerg, 25, 26, 27, 81.

Skibelund, 53, 54.

Solbjerg, 30, 42, 51, 64, 70.

Stenbro, 11.

Torup, 114.

Tødsø, 51, 64, 70, 76, 170.

Tøttrupgaard, 48, 141, 145—48, 156.

Vestergaard, 10, 51, 141, 169, 187.

Votborg, 23.

Øxendal, 22, 131, 146, 156, 164, 165.

SAGREGISTER

Administration, 7.

Aftenskole, 81.

Afholdsforening, 185, 201—02.

Afvanding, 161, 162.

Agerdyrkning, 88—90, 93, 134.

Altergang, 46.

Anlæg, 162, 176, 185, 186, 208.

Areal (i Kvadratalen), 130, 131.

Asyl, 188—89.

Avlsredskaber, 161.

Begravelse, 68, 69, 117, 118.

Bibliotek, 41, 73, 201.

Bilkørsel, 184, 185, 206.

Bispeksamen, 43, 45.

Bleger, 7, 164.

Borggaard, 96—98.

Bortførelse, 100—103.

Branddam, 185, 206.

Brugsforeninger, 195—98.

Bryllup, 53, 54, 115, 200.

Brændsel, 8, 9.

Butikker, 194—98.

Bygninger, 96—98, 137, 154, 168,
186—88.

Byplan, 121, 123, 132.

Bysmed, 193.

Clementsfejden, 119.

Degnebolig, 67.

Dyrlæge, 162.

Dødsbo, 135—36.

Efterskole, 200—01.

Enemærke, 84—89.

Enkelød, 75, 76.

Faarefold, 14.

Fiskepark, 98.

Fodring, 95, 96.

Fold, 13, 14, 16, 23, 94, 95, 96.

Folkeliv, 199—205.

Folketal, 137, 138, 148—50.

Folkeviser, 42, 100—103.

Foredragsholdere, 204.

Foreninger, 203—05.

Forsamlingshuse, 66, 202—05, 208.

Forskole, 74, 79.

Friskole, 80, 81.

Fæstegaarde, 124—29, 138.

Føde, 116.

Gaardhistorie, 43, 44, 137—56, 161,
168, 169, 171, 173, 187, 188, 199.

Gaardnavne, 11, 12, 18—24, 26, 121,
139—56.

Gadedam, 208.

Gartneri, 162—63.

Gravhøje, 9—16, 18, 25.

Gravminder, 34, 39.

Grusgrav, 143, 206.

Haandværkere, 193, 194.

Handlende, 193—95.

Havebrug, 162—63.

Hede, 163, 164.

Helgener, 26, 40.

Helligdom, 25, 26, 27.

Helligkilde, 23, 26, 106, 107.

Herremænd, 99—118.

Hoveri, 67, 91—94, 127—29.

Husdyrbrug, 95—96, 135—36, 159—60.

Husflid, 81, 204.

Husmænd, 81.

Hyrdedreng, 114—16.

Højdedrag, 8, 26.

Højnavne, 10—16, 18, 19, 23, 24, 25.

Høstgilde, 116—17.

- Indhegning, 94.**
Jordbundsforhold, 7—9.
Julestuer, 48.
Kalkgrav, 7, 10, 88, 94, 164—67, 201.
Katekisation, 50, 51.
Katolske Præster, 41.
Kirkeejere, 28, 40.
Kirkegang, 64, 65.
Kirkegods, 118—20, 122, 124.
Kirkeliv, 64—66.
Kirker, 7, 28—41, 105, 109, 112, 119, 126.
KlassEForskEl, 117—18.
Kloak, 206.
Klog Mand, 184.
Kobbelbrug, 89, 157.
Kongebesøg, 153.
Kornafgrøder, 134, 157—58.
Kreaturantal, 114—16, 136, 157, 158.
Krige, 117, 200.
Landbrug, 156—62.
Landgilde, 125—29.
Landsbyfællesskab, 18.
Landskabsformer, 7—9, 26.
Legat, 146, 161, 174, 188—91.
Lergrav, 28, 185, 203.
Ligkapel, 35, 39.
Lærerinder, 74, 75, 79, 80, 81.
Læsning, 51, 73.
Løbedegne, 66, 67.
Markfold, 13, 14, 16, 23, 94—96.
Markinddeling, 82, 83, 88.
Marknavne, 18—25, 83—88, 130—33, 187, 193, 203, 206.
Matrikulering, 83.
Menéd, 45.
Menighedsraad, 51.
Mergel, 94, 161.
Mindesten, 176, 177, 186, 192.
Missionshus, 66, 203.
Modernisering, 205—08.
Morslands-Vise, 42.
Moser, 8, 9.
Mursten, 168.
Møder, 54, 62, 64—66, 201—05.
Mølle, 23, 96, 194.
Nutiden, 208.
Oldtidsminder, 9—16.
Opmaaling, 83—86.
Ordlister, 40, 41.
Personalhistorie, 99—118.
Plantager, 163—64.
Plantningsforening, 164.
Plov, 93, 136, 169—71, 177.
Postvæsen, 192.
Præmiering, 160—63.
Præst, fuld, 50, 51.
Præstegaard, 20, 24, 35, 42—46, 53, 60—64, 122—28.
Præster, 41—60, 134, 135.
Roedyrkning, 157—58.
Sagn, 11, 12, 15, 20, 21, 24—27, 165.
Sandbord, 72.
Sangforening, 65, 66.
Selvejer, 127, 128.
Skifteprotokol, 135—36.
Skolelod, 75, 139, 141.
Skolevæsen, 66—81, 196, 201.
Skrifte, 45.
Sognefogder, 182—83.
Sognegrænser, 7.
Sognekort, 17.
Sogneraad, 177—82.
Sogneskel, firebundet, 25.
Sparekasse, 192—93.
Stednavne, 9, 16—25.
Stenkast, 26, 27.
Sygekasse, 191.
Sædskifte, 89, 90, 156—57.
Teglovne, 168.
Telefon, 184.
Tiende, 134, 135.
Tingsted, 13, 14, 20—26.
Træben, 184.
Udskiftning, 86, 128, 129, 130.
Udstykning, 88, 137, 138.
Ungdomsforening, 204.
Vandværk, 206.
Veje, 24, 166, 184, 206.
Vurderingsforretninger, 135—36.
Vækkelse, 55—58, 64—66, 200—04.
Væv, 194.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
FORORD	6
INDLEDNING	7
UNDERGRUND OG JORDOVERFLADE.....	7
OLDTIDSMINDER	9
LANDSBYNAVNE	16
MARKNAVNE	18
TINGSTEDET	24
HELLIG KILDE OG STENKAST	26
<hr style="width: 20%; margin: 10px auto;"/>	
FRØSLEV KIRKE	28
MOLLERUP KIRKE	36
PRÆSTER	41
PRÆSTEKALD OG PRÆSTEGAARD	60
FRA DET KIRKELIGE LIV	64
FRØSLEV SKOLE	66
MOLLERUP SKOLE	76
FRØSLEV FRISKOLE	80
AFTENSKOLE	81
<hr style="width: 20%; margin: 10px auto;"/>	
Poul Rasmussen:	
FRØSLEVGAARDS HISTORIE	82
TRÆK AF FRØSLEV-MOLLERUP SOGNES LANDBOHISTORIE FØR UDSKIFTNINGEN 1793 OG 1790	118
<hr style="width: 20%; margin: 10px auto;"/>	
GAARDHISTORIE	137
FRØSLEV	139
ANDRUP	144
MOLLERUP	148
GAARDNAVNE	155
LANDBRUGETS UDVIKLING SIDEN UDSKIFTNINGEN	156
DYRLÆGE	162
HAVEBRUG OG GARTNERI	162
PLANTAGE OG PLANTNINGSFORENING	163
FRØSLEV KALKGRAV	164
TEGLOVNE	168

	Side
FABRIKANT ANDREAS VESTERGAARD.....	16
<hr/>	
KOMMUNALBESTYRELSEN	17
SOGNERAADSFORMÆND	18
SOGNEFOGDER	18
FRA SOGNERAADS PROTOKOLLERNE	18
FRØSLEV ANLÆG	18
<hr/>	
FATTIGVÆSENET	18
ANE HEDEVIG SCHADES ASYL	18
ANDREAS VESTERGAARDS Udstyrslegat	19
JOHANNES MUNCH JØRGENSENS LEGAT	19
FRØSLEV-MOLLERUP SYGEKASSE	19
<hr/>	
POSTVÆSEN	19
FRØSLEV-MOLLERUP SPARE- OG LAANEKASSE	19
HAANDVÆRK OG HANDEL	19
BRUGSFORENINGER	19
<hr/>	
FRA FOLKELIVETS OMRAADE I—III	19
NUTIDENS MODERNISERING	20
AFSLUTNING	20
<hr/>	
PERSONREGISTER	20
STEDNAVNEREGISTER	21
SAGREGISTER	21
INDHOLDSFORTEGNELSE	21